

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ – ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ (Δ.Π.Μ.Σ.)
"ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ"
1^η κατεύθυνση

**Ο Πολιτισμός ως Εργαλείο
Επανεκκίνησης της Ανάπτυξης
Σχεδιασμός Πολιτιστικών
Διαδρομών στον Δήμο Μαραθώνα**

Διπλωματική Εργασία
Ασημάκη Ευσταθία

Επιβλέπουσα
Στρατηγέα Αναστασία, Καθ. ΕΜΠ
Εξεταστική Επιτροπή
Σαγιάς Ιωάννης, Αν. Καθ. ΕΜΠ
Φώτης Γεώργιος, Καθ. ΕΜΠ

Αθήνα

Οκτώβριος 2018

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο ολοκλήρωσης των μεταπτυχιακών σπουδών του Διεπιστημονικού – Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών (Δ.Π.Μ.Σ.) «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» (1^η κατεύθυνση σπουδών), της σχολής Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου.

Στόχος της εν λόγω εργασίας είναι να αποτελέσει ο πολιτισμός το εργαλείο επανεκκίνησης της Ανάπτυξης για τον Δήμο Μαραθώνα, μέσω ενός Ολοκληρωμένου Στρατηγικού Σχεδίου Πολιτιστικής Ανάπτυξης, με την υλοποίηση του οποίου επιδιώκεται η μελλοντική ανάπτυξη της περιοχής μελέτης μέσα από τη βιώσιμη αξιοποίηση των πόρων φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος.

Αθήνα, Οκτώβριος 2018

Ασημάκη Ευσταθία

Διπλωματούχος Αρχιτέκτων Μηχανικός

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	9
ABSTRACT	10
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο	14
1 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ – ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ	15
1.1 ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ	15
1.2 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ	18
1.3 ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗ.....	21
1.4 ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΩΣ ΜΟΧΛΟΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο	26
2 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ – ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	27
2.1 Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ ΣΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΟΙΝΩΤΗΤΑ.....	27
2.2 Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ – ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο	32
3 ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΣΤΑ ΑΝΩΤΕΡΑ ΕΠΙΠΕΔΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	33
3.1 ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	34
3.2 ΕΙΔΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ. 36	
3.3 ΝΕΟ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΘΗΝΑΣ – ΑΤΤΙΚΗΣ	41
3.4 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΑΤΤΙΚΗ 2014-2020»	45
3.5 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΈΞΥΠΝΗΣ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΤΤΙΚΗΣ 2014-2020	48
3.6 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	51
3.7 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	52
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο	54
4 ΣΤΟΧΟΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	55
4.1 ΤΟ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΧΑΡΑΞΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	55
4.2 ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ ΣΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	58
4.3 ΔΙΑΤΥΠΩΣΗ ΣΤΟΧΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	60
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο	64

5	ΑΝΑΛΥΣΗ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ	65
5.1	ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ – ΠΡΟΣΒΑΣΗ	65
5.2	ΔΗΜΟΣ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ – ΓΕΝΙΚΑ	66
5.2.1	Τοπική Οικονομία	70
5.2.2	Χρήσεις γης	73
5.2.3	Προστατευόμενες περιοχές	74
5.2.4	Τουριστική δραστηριότητα	76
5.3	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ	78
5.3.1	Θέση	78
5.3.2	Ιστορική εξέλιξη	78
5.3.3	Διοικητική οργάνωση	80
5.3.4	Φυσικό περιβάλλον – Γεωμορφολογία	80
5.3.5	Πληθυσμιακά χαρακτηριστικά	82
5.3.6	Κοινωνικά χαρακτηριστικά	83
5.3.7	Γεωγραφική κατανομή – Χωροταξική οργάνωση	84
5.3.8	Οικιστική ανάπτυξη	85
5.3.9	Οικονομικό περιβάλλον	85
5.3.10	Κοινωνικός εξοπλισμός	89
5.3.11	Τεχνική και παραγωγική υποδομή – Δίκτυα	92
5.3.12	Αναπτυξιακά σχέδια και προγράμματα που αφορούν στην περιοχή μελέτης	95
5.4	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΝΕΑΣ ΜΑΚΡΗΣ	96
5.4.1	Θέση	96
5.4.2	Ιστορική εξέλιξη	96
5.4.3	Διοικητική οργάνωση	97
5.4.4	Φυσικό περιβάλλον – Γεωμορφολογία	97
5.4.5	Πληθυσμιακά χαρακτηριστικά	99
5.4.6	Κοινωνικά χαρακτηριστικά	99
5.4.7	Οικιστική ανάπτυξη	100
5.4.8	Οικονομικό περιβάλλον	100
5.4.9	Κοινωνικός εξοπλισμός	103
5.4.10	Τεχνική και παραγωγική υποδομή – Δίκτυα	105

5.5	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΒΑΡΝΑΒΑ	107
5.5.1	Θέση.....	107
5.5.2	Ιστορική εξέλιξη	108
5.5.3	Διοικητική οργάνωση.....	109
5.5.4	Φυσικό περιβάλλον – Γεωμορφολογία	109
5.5.5	Πληθυσμιακά χαρακτηριστικά	110
5.5.6	Κοινωνικά χαρακτηριστικά	111
5.5.7	Οικιστική ανάπτυξη	111
5.5.8	Οικονομικό περιβάλλον	112
5.5.9	Κοινωνικός εξοπλισμός	114
5.5.10	Τεχνική και παραγωγική υποδομή – Δίκτυα	115
5.6	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ	117
5.6.1	Θέση.....	117
5.6.2	Ιστορική εξέλιξη	117
5.6.3	Διοικητική οργάνωση.....	118
5.6.4	Φυσικό περιβάλλον – Γεωμορφολογία	119
5.6.5	Πληθυσμιακά χαρακτηριστικά	119
5.6.6	Κοινωνικά χαρακτηριστικά	120
5.6.7	Οικιστική ανάπτυξη	120
5.6.8	Οικονομικό περιβάλλον	120
5.6.9	Κοινωνικός εξοπλισμός	123
5.6.10	Τεχνική και παραγωγική υποδομή – Δίκτυα	124
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο		127
6 ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΔΗΜΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ.....		128
6.1	ΥΛΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ	128
6.2	Άυλη Πολιτιστική Κληρονομία	129
6.3	Το ΛΟΓΟΤΥΠΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΑ	130
6.4	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΡΑΘΩΝΑ	131
6.4.1	Φυσική κληρονομιά	131
6.4.2	Υλική πολιτιστική κληρονομιά	134
6.4.3	Αγροτικοί συνεταιρισμοί – Αγροτική παράδοση.....	143
6.4.4	Πολιτιστικές υποδομές	144

6.4.5	Πολιτιστικοί φορείς	145
6.4.6	Πολιτιστικές εκδηλώσεις	146
6.5	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΝΕΑΣ ΜΑΚΡΗΣ	147
6.5.1	Φυσική κληρονομιά	147
6.5.2	Υλική πολιτιστική κληρονομιά	147
6.5.3	Πολιτιστικές υποδομές	150
6.5.4	Πολιτιστικοί φορείς	150
6.5.5	Πολιτιστικές εκδηλώσεις	151
6.6	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΒΑΡΝΑΒΑ	152
6.6.1	Φυσική κληρονομιά	152
6.6.2	Υλική πολιτιστική κληρονομιά	153
6.6.3	Άυλη πολιτισμική κληρονομιά	155
6.6.4	Πολιτιστικές υποδομές	156
6.6.5	Πολιτιστικοί φορείς	157
6.6.6	Πολιτιστικές εκδηλώσεις	157
6.7	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ	158
6.7.1	Υλική πολιτιστική κληρονομιά	158
6.7.2	Πολιτιστικοί φορείς	161
6.7.3	Πολιτιστικές εκδηλώσεις	162
6.8	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΔΗΜΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ	162
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο		165
7	ΔΟΜΗΣΗ ΣΕΝΑΡΙΩΝ	166
7.1	ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	166
7.2	ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	168
7.3	ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	172
7.4	ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΔΟΜΗΣΗΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΣΕΝΑΡΙΩΝ	178
7.5	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΣΕΝΑΡΙΩΝ	181
7.5.1	Σενάριο II - Πολυκεντρικό Μοντέλο Αξιοποίησης Πολιτιστικών Πόρων - Έμφαση στην Ενδοχώρα	181
7.5.2	Σενάριο III - Ανάπτυξη Θεματικών Πολιτιστικών Δικτύων στον παράκτιο - θαλάσσιο χώρο	191
7.6	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΕΝΑΡΙΩΝ	205

7.6.1	Αξιολόγηση Σεναρίου II – «Πολυκεντρικό Μοντέλο Αξιοποίησης Πολιτιστικών Πόρων, στην Ενδοχώρα»	205
7.6.2	Αξιολόγηση Σεναρίου III – «Ανάπτυξη Θεματικών Πολιτιστικών Δικτύων στον παρακτίο – θαλάσσιο χώρο»	208
7.7	ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΩΝ ΣΕΝΑΡΙΩΝ	211
7.8	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΗ	214
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο		215
8 ΣΧΕΔΙΟ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΚΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΔΗΜΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΑ		216
8.1	ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ – ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ/ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ...	216
8.1.1	Δίκτυο πόρων αρχαιολογικού ενδιαφέροντος	217
8.1.2	Δίκτυο φυσικών πόρων / φυσικής κληρονομιάς.....	223
8.1.3	Δίκτυο Μουσείων και Πολιτιστικών Υποδομών	229
8.1.4	Δίκτυο Πόρων Θρησκευτικού Ενδιαφέροντος.....	233
8.1.5	Δίκτυο αθλητικού – πολιτιστικού – φυσικού ενδιαφέροντος.....	241
8.2	ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ – ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΛΟΙ (ΠΠ)	247
8.3	ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΟΠΙΚΩΝ ΑΞΙΟΛΟΓΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΣΤΑ ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ	249
8.3.1	Συνοπτική περιγραφή χωρικών οντοτήτων Σεναρίου II	251
8.4	ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ.....	252
8.5	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	258
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....		260
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....		263

Ο πολιτισμός αποτελεί έναν από τους πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης και στοιχείο συνένωσης των τριών άλλων πυλώνων (κοινωνία – οικονομία – περιβάλλον). Τα τελευταία χρόνια πολλές είναι οι πρωτοβουλίες προώθησης και ανάπτυξης του πολιτισμού ως πυλών τοπικής ανάπτυξης τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, στην παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρείται ο σχεδιασμός ενός Στρατηγικού Σχεδίου Πολιτιστικής Ανάπτυξης για τον Δήμο Μαραθώνα, μια περιοχή με ιδιαίτερο φυσικό και πολιτιστικό πλούτο.

Στο πρώτο μέρος της εργασίας γίνεται μια ανάλυση των τάσεων που παρατηρούνται και επηρεάζουν τη διαχείριση των πολιτιστικών πόρων σε διεθνές και εθνικό επίπεδο. Ακόμη διερευνάται το πλαίσιο πολιτικής σε Ευρωπαϊκό, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο σχετικά με τις πολιτικές που προωθούν τον τομέα του πολιτισμού. Τα παραπάνω οριοθετούν τις εξελίξεις του εξωτερικού περιβάλλοντος εντός του οποίου λαμβάνονται αποφάσεις σχετικές με τη διαχείριση των πολιτιστικών πόρων.

Έχοντας καταγράψει τα δεδομένα του εξωτερικού περιβάλλοντος, οριοθετούνται οι στόχοι σχετικά με τον Στρατηγικό Σχεδιασμό Πολιτιστικής Πολιτικής του Δήμου Μαραθώνα, που αποτελεί κεντρική επιδίωξη της παρούσας εργασίας. Γίνεται σε βάθος ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης της περιοχής μελέτης, καθώς και χαρτογράφηση των πολιτιστικών της πόρων. Με βάση την καταγραφή αυτή, δομούνται στη συνέχεια δύο εναλλακτικά σενάρια, η αξιολόγηση των οποίων οδηγεί στην τελική απόφαση - προτεινόμενο σενάριο, για τη βιώσιμη αξιοποίηση των πολιτιστικών πόρων της περιοχής μελέτης.

Λέξεις Κλειδιά: Πολιτισμός, Διαχείριση Πολιτιστικών Πόρων, Μαραθώνας, Τοπική Ανάπτυξη, Πολιτιστικές διαδρομές

Culture nowadays is perceived as one of the pillars of sustainable development and an integral part of the three other pillars, i.e. economy, environment, and society. In recent years, the sustainable exploitation of cultural resources for serving development objectives is acknowledged, launching relative initiatives at the international and national/local level.

Following this stream, the present Diploma Thesis attempts to structure a Strategic Cultural Development Plan for the Municipality of Marathon, an area endowed by distinct natural and cultural resources. The first part of the thesis analyzes the policy directions at the international and the European level as well as the the strategic spatial planning choices of national and regional plans. Having explored directions of the current policy framework (external decision environment); as well as having analyzed the current state of the study area and mapped its cultural resources is made, the goal and objectives of the Strategic Integrated and Sustainable Cultural Plan are defined. These have formed the basis for structuring and assessing scenarios of future cultural development, out of which a final scenario is built, best serving the sustainable exploitation of cultural resources in Marathon Municipality.

Key Words: Culture, Cultural resource management, Municipality of Marathon, Local development, Cultural routes

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο στόχος της παρούσας εργασίας είναι ο πολιτισμός να αποτελέσει το εργαλείο για να τεθεί σε τροχιά η Ανάπτυξη στον Δήμο Μαραθώνα. Η αποτύπωση της υπάρχουσας κατάστασης σχετικά με τους υφιστάμενους πολιτιστικούς πόρους (φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος) και η χωρική τους διάρθρωση, αλλά και η θεώρηση των εξελίξεων του εξωτερικού περιβάλλοντος σε τομείς που μπορούν να επηρεάσουν τη διαχείριση των πολιτιστικών πόρων, θα λειτουργήσουν ως βάση για τον σχεδιασμό ενός Στρατηγικού Σχεδίου Βιώσιμης Πολιτιστικής Ανάπτυξης στην περιοχή μελέτης.

Η **δομή** της παρούσας εργασίας περιλαμβάνει τις ακόλουθες ενότητες:

Το **Κεφάλαιο 1** επικεντρώνεται στην **εννοιολογική οριοθέτηση** των όρων της πολιτιστικής κληρονομιάς και των πολιτιστικών πόρων. Οριοθετώντας έννοιες όπως η υλική και άυλη πολιτιστική κληρονομιά, η φυσική κληρονομιά, η παράδοση, οι πολιτιστικοί πόροι κ.ά. αντιλαμβανόμαστε καλύτερα τη σημασία τους. Η σαφής αυτή οριοθέτηση αποτελεί τη βάση για την αναζήτηση των αντίστοιχων πόρων στην περιοχή μελέτης. Επίσης, το κεφάλαιο αυτό αναφέρεται στο ζήτημα των πολιτιστικών πόρων ως μοχλού ανάπτυξης των τοπικών κοινωνιών.

Το **Κεφάλαιο 2** αναφέρεται στις **κατευθύνσεις** που ισχύουν σε διεθνές και εθνικό επίπεδο όσον αφορά την προστασία των πολιτιστικών πόρων. Στόχος της διερεύνησης των κατευθύνσεων αυτών είναι η οριοθέτηση των υφιστάμενων κανόνων και περιορισμών και η εφαρμογή τους στην περιοχή μελέτης της παρούσας εργασίας.

Στο **Κεφάλαιο 3** παρουσιάζονται οι στόχοι που έχουν τεθεί στα ανώτερα επίπεδα σχεδιασμού σχετικά την αξιοποίηση των πολιτιστικών πόρων. Σκοπός του είναι η ανάδειξη της χωρικής και αναπτυξιακής διάστασης του πολιτισμού για την περιοχή μελέτης, βασιζόμενοι στα ιδιαίτερα φυσικά και πολιτιστικά της χαρακτηριστικά.

Το **Κεφάλαιο 4**, βασιζόμενο στις στρατηγικές και πολιτικές που προωθούνται από τα ανώτερα επίπεδα σχεδιασμού, οριοθετεί τους **στόχους** του Στρατηγικού Σχεδίου που θέτει στο επίκεντρό του την αξιοποίηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς του Δήμου Μαραθώνα.

Το **Κεφάλαιο 5** εμβαθύνει στα **ιδιαίτερα χαρακτηριστικά** της περιοχής μελέτης και δίνει τη συνολική εικόνα – φυσιογνωμία του Δήμου Μαραθώνα. Στη συνέχεια εμβαθύνει στις Δημοτικές Ενότητες του Δήμου, αποτυπώνοντας τα χαρακτηριστικά τους (οικονομικά, κοινωνικά, πληθυσμιακά στοιχεία κ.ά.)

Το **Κεφάλαιο 6** εμβαθύνει και εξετάζει τους **πολιτιστικούς πόρους** σε κάθε Δημοτική Ενότητα της περιοχής μελέτης, ως προς το είδος, τη χωρική διάρθρωση και την αξία τους. Η εμβάθυνση αυτή συνεχίζεται σε αυτό το κεφάλαιο αποτυπώνοντας χαρτογραφικά τους πολιτιστικούς πόρους, έτσι ώστε να αποτελέσει τη βάση του Στρατηγικού Σχεδίου. Επίσης, αξιολογείται το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον της περιοχής μελέτης και των γενικότερων χαρακτηριστικών της, και αξιοποιώντας για τον σκοπό αυτό τη μέθοδο ποιοτικής αξιολόγησης SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats). Στο

πλαίσιο της μεθόδου αξιολόγησης SWOT θα διερευνηθούν τα πλεονεκτήματα και οι αδυναμίες που απορρέουν από το εσωτερικό περιβάλλον της περιοχής μελέτης σύμφωνα με την υπάρχουσα κατάσταση, καθώς και οι ευκαιρίες και οι απειλές που απορρέουν από το εξωτερικό περιβάλλον.

το **Κεφάλαιο 7** επικεντρώνεται στη **δόμηση και αξιολόγηση** δύο εναλλακτικών σεναρίων αξιοποίησης των πολιτιστικών πόρων της περιοχής μελέτης. Περιγράφεται η λογική δόμησής τους, το περιεχόμενο του κάθε σεναρίου και ο τρόπος με τον οποίο αξιοποιούνται οι πολιτιστικοί πόροι, λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία που αξιολογήθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο. Εν συνεχεία γίνεται αξιολόγηση των δύο προτεινόμενων σεναρίων, με σκοπό να επιλεγθεί το καταλληλότερο για την περιοχή μελέτης.

Στο **Κεφάλαιο 8** παρουσιάζεται το **τελικό σενάριο** που επιλέχθηκε να είναι η πρόταση προς υλοποίηση για την περιοχή μελέτης και περιγράφεται αναλυτικά η λογική της δόμησης του σεναρίου και το περιεχόμενό του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ –
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

1 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ – ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

Η πολιτιστική κληρονομιά αποτελείται από ένα σύνολο άυλων και υλικών στοιχείων, τα οποία συνθέτουν την ιστορία και τον πολιτισμό του ανθρώπου και της κοινωνίας. Η εννοιολογική οριοθέτηση όρων όπως η πολιτιστική κληρονομιά, η φυσική κληρονομιά, οι πολιτιστικοί πόροι, ο λαϊκός πολιτισμός και η παράδοση, είναι απαραίτητη ώστε οι συγκεκριμένοι όροι να αποτελέσουν τη βάση για την περαιτέρω ανάπτυξη της παρούσας εργασίας. Επίσης, σημαντικό είναι το ζήτημα της θεώρησης των πολιτιστικών πόρων ως μοχλού ανάπτυξης της περιοχής μελέτης, προσέγγιση η οποία θα παρουσιαστεί συνοπτικά στο παρόν κεφάλαιο.

1.1 Πολιτισμική κληρονομιά

Σύμφωνα με τον **N. 1126/1981** «Περί Κυρώσεως εις Παρισίους της 23ην Νοεμβρίου 1972 Υπογραφείσης Διεθνούς Συμβάσεως δια την Προστασίαν της Παγκοσμίου Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς» ορίζονται οι έννοιες της Πολιτιστικής και Φυσικής κληρονομιάς ως ακολούθως:

Πολιτιστική κληρονομιά (άρθρο 1):

Μνημεία

“... αρχιτεκτονικά έργα, σημαντικά έργα γλυπτικής και ζωγραφικής, έργα ή κατασκευές αρχαιολογικού χαρακτήρα, επιγραφές, σπήλαια και σύνολα έργων παγκοσμίου αξίας από ιστορικής απόψεως, τέχνης ή επιστήμης”

Σύνολα οικοδομημάτων

“... ομάδες κτιρίων μεμονωμένων ή ενοτήτων (οικισμών) τα οποία λόγω της αρχιτεκτονικής τους, της ομοιογένειάς τους ή της θέσεώς τους, έχουν παγκόσμια αξία από ιστορικής απόψεως, τέχνης ή επιστήμης”

Τοπία

“... έργα του ανθρώπου ή συνδυασμός έργων του ανθρώπου και της φύσεως, καθώς και εκτάσεις περιλαμβανομένων και των αρχαιολογικών χώρων, οι οποίες έχουν παγκόσμια αξία από ιστορικής απόψεως, αισθητικής, εθνολογικής και ανθρωπολογικής”

Φυσική κληρονομιά (άρθρο 2):

Φυσικά μνημεία

“... αποτελούμενα από φυσικούς ή βιολογικούς σχηματισμούς ή από ομάδες τοιούτων σχηματισμών παγκοσμίου αξίας από αισθητικής ή επιστημονικής απόψεως”

Γεωλογικοί και φυσιογραφικοί σχηματισμοί και ακριβώς καθορισμένες εκτάσεις

“... οι οποίοι αποτελούν την κατοικία απειλούμενων ζωικών και φυτικών ειδών, παγκόσμιας αξίας από την άποψη της επιστήμης ή της ανάγκης διατήρησής τους”

Φυσικά τοπία ή ακριβώς καθορισμένες φυσικές εκτάσεις

“... παγκόσμιας αξίας από την άποψη της επιστήμης, της ανάγκης διατήρησής τους ή του φυσικού κάλλους”

Σύμφωνα με τον **N. 3028/2002** «Για την Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς» προκύπτει η έννοια των ακόλουθων όρων (άρθρο 2):

Πολιτιστικά αγαθά

“... οι μαρτυρίες της ύπαρξης και της ατομικής και συλλογικής δραστηριότητας του ανθρώπου”

Μνημεία

“... πολιτιστικά αγαθά που αποτελούν υλικές μαρτυρίες και ανήκουν στην πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας και των οποίων επιβάλλεται η ειδικότερη προστασία” βάσει των εξής διακρίσεων:

Αρχαία μνημεία ή αρχαία

“... όλα τα πολιτιστικά αγαθά που ανάγονται στους προϊστορικούς, αρχαίους, βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς χρόνους και χρονολογούνται έως και το 1830, με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 20 (N. 3028/2002). Στα αρχαία μνημεία συμπεριλαμβάνονται σπήλαια και παλαιοντολογικά κατάλοιπα για τα οποία υπάρχουν ενδείξεις ότι συνδέονται με την ανθρώπινη ύπαρξη”

Νεότερα μνημεία

“... τα πολιτιστικά αγαθά που είναι μεταγενέστερα του 1830 και των οποίων η προστασία επιβάλλεται λόγω της ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους, κατά τις διακρίσεις των άρθρων 6 και 20 (N. 3028/2002)”

Ακίνητα μνημεία

“... τα μνημεία που υπήρξαν συνδεδεμένα με το έδαφος και παραμένουν σε αυτό ή στο βυθό της θάλασσας ή στον πυθμένα λιμνών ή ποταμών, καθώς και τα μνημεία που βρίσκονται στο έδαφος ή στο βυθό της θάλασσας ή στον πυθμένα λιμνών ή ποταμών και δεν είναι δυνατόν να μετακινηθούν χωρίς βλάβη της αξίας τους ως μαρτυριών. Στα ακίνητα μνημεία συμπεριλαμβάνονται οι εγκαταστάσεις, οι κατασκευές και τα διακοσμητικά και λοιπά στοιχεία που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα τους, καθώς και το άμεσο περιβάλλον τους”

Κινητά μνημεία

“... τα μνημεία που δεν θεωρούνται ακίνητα”

Αρχαιολογικοί χώροι

“... εκτάσεις στην ξηρά ή θάλασσα ή στις λίμνες ή στους ποταμούς, οι οποίες περιέχουν ή στις οποίες υπάρχουν ενδείξεις ότι περιέχονται αρχαία μνημεία ή αποτέλεσαν ή υπάρχουν ενδείξεις ότι αποτέλεσαν από τους αρχαιότετους χρόνους έως και το 1830 μνημειακά, οικιστικά ή ταφικά σύνολα. Οι αρχαιολογικοί χώροι περιλαμβάνουν και το απαραίτητο ελεύθερο περιβάλλον που επιτρέπει στα σωζόμενα μνημεία να συντίθενται σε ιστορική, αισθητική και λειτουργική ενότητα”

Ιστορικοί τόποι

“... είτε εκτάσεις στην ξηρά ή στην θάλασσα ή στις λίμνες ή στους ποταμούς που αποτέλεσαν ή που υπάρχουν ενδείξεις ότι αποτέλεσαν το χώρο εξαιρετων ιστορικών ή μυθικών γεγονότων, ή εκτάσεις που περιέχουν ή στις οποίες υπάρχουν ενδείξεις ότι περιέχονται μνημεία μεταγενέστερα του 1830, είτε σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης μεταγενέστερα του 1830, τα οποία συνιστούν χαρακτηριστικούς και ομοιογενείς χώρους, που είναι δυνατόν να οριοθετηθούν τοπογραφικά, και των οποίων επιβάλλεται η προστασία λόγω της λαογραφικής, εθνολογικής, κοινωνικής, τεχνικής, αρχιτεκτονικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους”

Άυλα πολιτιστικά αγαθά

“... εκφράσεις, δραστηριότητες, γνώσεις και πληροφορίες, όπως μύθοι, έθιμα, προφορικές παραδόσεις, χοροί, δρώμενα, μουσική, τραγούδια, δεξιότητες ή τεχνικές που αποτελούν μαρτυρίες του παραδοσιακού, λαϊκού και λόγιου πολιτισμού”

Σύμφωνα με τον **N. 3521/2006** «Κύρωση της Σύμβασης για την Προστασία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς» ορίζεται η έννοια:

Άυλη πολιτιστική κληρονομιά (άρθρο 2):

“... οι πρακτικές, αναπαραστάσεις, εκφράσεις, γνώσεις και τεχνικές – καθώς και τα εργαλεία, αντικείμενα, χειροτεχνήματα και οι πολιτιστικοί χώροι που συνδέονται με αυτές – και τις οποίες οι κοινότητες, οι ομάδες και, περιπτώσεως δοθείσης, τα άτομα, αναγνωρίζουν ότι αποτελούν μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς τους. Αυτή η άυλη πολιτιστική κληρονομιά, που μεταβιβάζεται από γενιά σε γενιά, αναδημιουργείται συνεχώς από τις κοινότητες και τις ομάδες σε συνάρτηση με το περιβάλλον τους, την αλληλεπίδρασή τους με τη φύση και την ιστορία τους, και τους παρέχει μια αίσθηση ταυτότητας και συνέχειας, συμβάλλοντας έτσι στην προώθηση του σεβασμού της πολιτιστικής πολυμορφίας και της ανθρώπινης δημιουργικότητας”

Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά εκδηλώνεται ειδικότερα στους ακόλουθους τομείς:

A) Στις προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις, συμπεριλαμβανομένης της γλώσσας ως φορέα της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς

B) Στις τέχνες του θεάματος

Γ) Στις κοινωνικές πρακτικές, στις τελετουργίες και στις εορταστικές εκδηλώσεις

Δ) Στις γνώσεις και πρακτικές που αφορούν τη φύση και το σύμπαν

Ε) Στην τεχνογνωσία που συνδέεται με την παραδοσιακή χειροτεχνία

Επίσης, αναφέρεται στον ίδιο νόμο (Ν. 3028/2002) επισημαίνεται:

«η βαθιά αλληλεξάρτηση μεταξύ της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς και της υλικής πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς»

Συμπερασματικά, στην **πολιτιστική κληρονομιά**, ανήκουν η άυλη πολιτιστική κληρονομιά, η υλική πολιτιστική κληρονομιά και η φυσική κληρονομιά και έχουν σχέση αλληλεξάρτησης μεταξύ τους.

1.2 Πολιτιστικοί Πόροι

Οι πολιτιστικοί πόροι αποτελούν την εικόνα της κοινωνίας και του τρόπου ζωής των κατοίκων της. Αφορούν σε χαρακτηριστικά και στοιχεία φυσικά ή ανθρώπινης δραστηριότητας, του παρόντος και του παρελθόντος, και σχετίζονται άμεσα με τον τόπο. Πολιτιστικοί πόροι θεωρούνται τα κοινωνικά χαρακτηριστικά ενός λαού, τα στοιχεία της ιστορίας ενός τόπου, όπως μνημεία, αρχαιολογικοί χώροι κ.λπ., στοιχεία που βασίζονται σε ιστορικά γεγονότα και φυσικά τοπία. Ακόμη, οι θρησκευτικές πεποιθήσεις και διάφορα πολιτιστικά στοιχεία μιας κοινωνίας μπορούν να θεωρηθούν πολιτιστικοί πόροι σημαντικοί για μια περιοχή (Σωπασή, 2014).

Οι **κατηγορίες** των πολιτιστικών πόρων είναι (Παπαθανασίου – Zuhrt και άλλοι., 2014):

- Πόροι υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς – ανήκουν στο ανθρωπογενές περιβάλλον

Τα έργα του ανθρώπου ή ο συνδυασμός έργων της φύσης και του ανθρώπου, καθώς και τόποι, όπως αρχαιολογικοί χώροι που έχουν ξεχωριστή σημασία από ιστορική, αισθητική, εθνολογική ή ανθρωπολογική άποψη, θεωρούνται ως περιοχές παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς (UNESCO, 2005, άρθρο 1).

- Πόροι άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς – πνευματικής κληρονομιάς

Ως πόροι πνευματικής κληρονομιάς μπορεί να θεωρηθούν η άυλη πολιτιστική κληρονομιά που αφορά σε κοινωνικές αξίες, ήθη – έθιμα, θρησκευτικές πεποιθήσεις, αισθητικές και πνευματικές αντιλήψεις, καθώς και τρόπους και μέσα συμπεριφοράς της κοινωνίας.

- Πόροι φυσικής κληρονομιάς

Σύμφωνα με την UNESCO, ως πόροι φυσικής κληρονομιάς ορίζονται «όλα εκείνα τα στοιχεία ή τα χαρακτηριστικά που διαμορφώνονται από φυσικούς ή/και βιολογικούς σχηματισμούς, τα οποία έχουν ξεχωριστή παγκόσμια αξία είτε από αισθητική ή από επιστημονική άποψη».

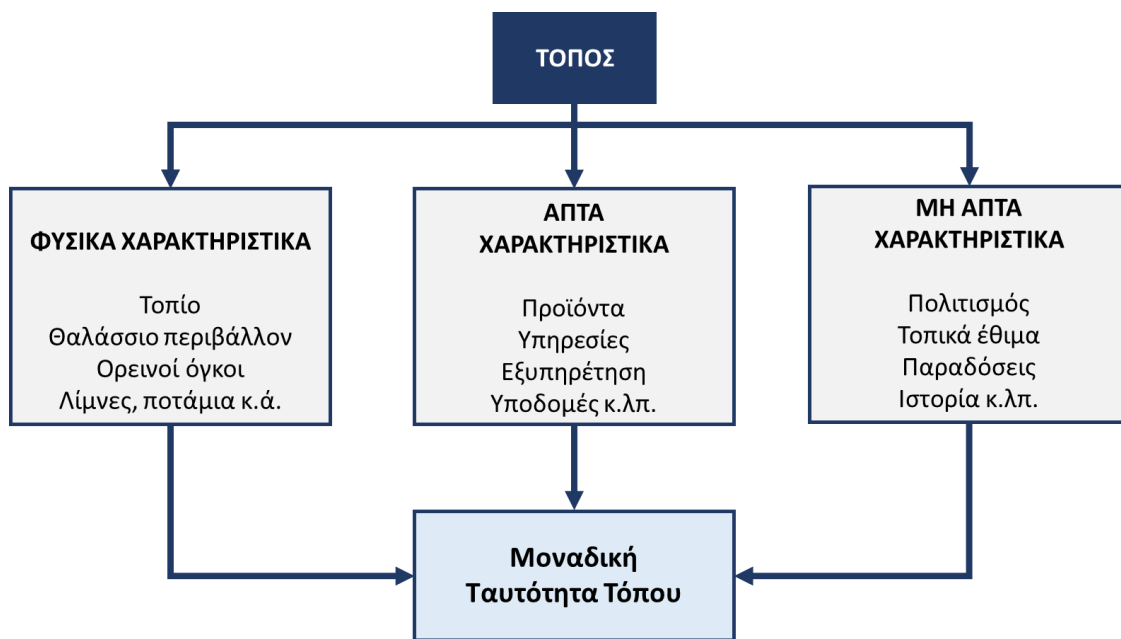
Οι πολιτιστικοί πόροι είναι από τα βασικότερα στοιχεία που καθορίζουν την ταυτότητα ενός τόπου. Ο τόπος αποτελείται από:

- **φυσικά χαρακτηριστικά**, όπως το τοπίο, το θαλάσσιο περιβάλλον, οι ορεινοί όγκοι, οι λίμνες, τα ποτάμια κ.ά.
- **απτά χαρακτηριστικά**, όπως τα προϊόντα, οι υπηρεσίες, η εξυπηρέτηση, οι υποδομές κ.ά.
- **μη απτά χαρακτηριστικά**, όπως ο πολιτισμός, τα τοπικά έθιμα, οι παραδόσεις, η ιστορία κ.ά.

Αυτά τα χαρακτηριστικά καθιστούν έναν τόπο μοναδικό και διαφορετικό, με πολιτιστικούς πόρους ιδιαίτερους και με σημαντικό ενδιαφέρον.

Διάγραμμα 1-1: Οι Πολιτιστικοί Πόροι ως στοιχείο της μοναδικής ταυτότητας ενός τόπου

Πηγή: Stratigea και άλλοι (2008)

Στον **Πίνακα 1-1** παρουσιάζονται οι κατηγορίες και οι τύποι των πολιτιστικών πόρων και θα χρησιμοποιηθούν στην παρούσα εργασία ως οδηγός για την αναζήτησή τους στην περιοχή μελέτης.

Πίνακας 1-1: Κατηγορίες και τύποι Πολιτιστικών Πόρων

Πηγή: Σώπαση (2014)

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ	ΤΥΠΟΣ	
Υλική Πολιτιστική Κληρονομιά	Ναοί – Μοναστήρια Παρεκκλήσια Τάφοι Βωμοί Προσκυνήματα Κάστρα Οχυρά – Φρούρια Ιστορικά κτίρια Ιστορικές οικίες Τόποι γέννησης ιστορικών προσώπων Αγροικίες Αρχοντικά Χωριά – Παραδοσιακοί οικισμοί Μαρτυρικά χωριά Πόλεις Λαϊκές παραδόσεις	Μουσεία αρχαιολογικά, εθνολογικά, λαογραφικά, μοντέρνας τέχνης Αρχαιολογικοί τόποι Φυσικά μνημεία Τεχνολογικά μνημεία Αρχαιολογικοί τόποι Ερείπια παλαιών εποχών Αρχαίες οδοί Αρχαία μονοπάτια Διατηρητέα κτίρια ιδιαίτερου αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος Πέτρινα γεφύρια - μητάτα - αλώνια - ελαιοτριβεία - βρύσες - ρακοκάζανα Ανδριάντες Βιβλιοθήκες Πολιτιστικές υποδομές
Άυλη Πολιτιστική κληρονομιά	Ιστορικές τοποθεσίες Τόποι σημαντικών μαχών Τόποι ιστορικής μνήμης Τόποι μυθολογίας Τόποι σημαντικών προσωπικοτήτων Τοπικός πολιτισμός (χορός, ενδυμασία, γλώσσα, τοπική διάλεκτος, γαστρονομία, μουσική, πανηγύρια, έθιμα, προφορικός λόγος – παραμύθια της περιοχής, τοπικά προϊόντα, λαϊκή τέχνη, παραδοσιακά επαγγέλματα, οικοτεχνία, τρόποι καλλιέργειας και παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων, χειροτεχνήματα, κουρές ζώων κ.λπ.)	Εθνικές γιορτές Πανηγύρια Λαϊκές παραδόσεις Εκδηλώσεις Πολιτιστικοί Σύλλογοι – Πολιτιστικοί Φορείς Ιστορικοί δεσμοί με άλλες περιοχές Ήθη και έθιμα Σημαντικές προσωπικότητες
Φυσική κληρονομιά	Πανίδα – Χλωρίδα Ποτάμια Πηγές Δάση Ορεινοί όγκοι Σπήλαια Φαράγγια Λίμνες	Παράκτιες περιοχές ιδιαίτερου κάλλους Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους (ΤΙΦΚ) Ιαματικές πηγές Απειλούμενα είδη πανίδας - χλωρίδας Μνημεία της φύσης Προστατευόμενες περιοχές

1.3 Λαϊκός πολιτισμός και παράδοση

Πολιτισμός ορίζεται ως (Μπαμπινιώτης, 2002):

- Το σύνολο των υλικών και πνευματικών επιτευγμάτων κοινωνικού συνόλου.
- Το σύνολο των υλικών και πνευματικών προϊόντων της δράσης ενός συνόλου ανθρώπων (κοινωνικού, εθνικού, θρησκευτικού κ.λπ. χαρακτήρα) σε ορισμένη ή μη εποχή και ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του.
- Το σύνολο ανθρώπων, οι οποίοι νοούνται ως φορέας συγκεκριμένου πολιτισμού.
- Ο βαθμός στον οποίο είναι ανεπτυγμένες οι πνευματικές και υλικές συνθήκες ζωής ενός κοινωνικού συνόλου.
- Το υψηλό επίπεδο ανάπτυξης των υλικών και πνευματικών συνθηκών ζωής ενός κοινωνικού συνόλου.
- Ο σύγχρονος τρόπος ζωής ως χώρος στον οποίο κυριαρχούν οι δυνατότητες και οι ανέσεις της σύγχρονης εποχής.
- Τα εκλεπτυσμένα ήθη και η πνευματική ανάπτυξη στη συμπεριφορά, στις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, στην αισθητική έκφραση, στον τρόπο ζωής ενός κοινωνικού συνόλου.
- Το σύνολο των πνευματικών δραστηριοτήτων ενός κοινωνικού συνόλου ή μιας χώρας.

Συνοψίζοντας τον παραπάνω ορισμό, ο πολιτισμός αναφέρεται στο σύνολο των υλικών και πνευματικών επιτευγμάτων και αξιών μιας κοινωνίας, που κληροδοτούνται από γενιά σε γενιά. Οι κοινές μνήμες και εικόνες που δημιουργούνται με το πέρασμα των χρόνων καθιστούν την κοινωνία ως ένα σύνολο ατόμων με κοινά βιώματα και ιστορικές αναφορές, με σταθερή πορεία κοινωνικής και οικονομικής προόδου (Μπιτσάνη, 2004).

Ο **λαϊκός πολιτισμός** ορίζεται ως ο πολιτισμός του λαού, που αφορά στο σύνολο των δραστηριοτήτων του και περιλαμβάνει τον τρόπο ζωής του, τις ασχολίες και την κοσμοθεωρία του. Ο λαός μέσα στο πέρασμα των χρόνων διασώζει μορφές πολιτισμού, που χαρακτηρίζουν την αυθεντικότητά και την ταυτότητά του.

Παράδοση νοείται η κληροδότηση στοιχείων ενός λαού στις επόμενες και η διατήρησή τους. Η γραπτή και η προφορική παράδοση είναι όλα τα στοιχεία που αντιπροσωπεύουν μια κοινωνία. Ο λαϊκός πολιτισμός και η παράδοση είναι έννοιες στενά συνδεδεμένες μεταξύ τους, καθώς τα στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού διαδίδονται από γενιά σε γενιά μέσω της παράδοσης (Τσαούση και άλλοι, 2008).

1.4 Οι πολιτιστικοί πόροι ως μοχλός τοπικής ανάπτυξης

Η Ευρώπη θεωρείται ως η κοιτίδα του Δυτικού Πολιτισμού. Στην περιφέρειά της αναπτύχθηκαν πολλοί πολιτισμοί, οι οποίοι με το πέρασμα του χρόνου αλληλεπιδρούσαν μεταξύ τους. Μέσα στην ιστορική διαδρομή του Ευρωπαϊκού χώρου θα μπορούσε να αναφερθεί ότι ο πολιτισμός συνέβαλε στη συνένωση των χωρών μεταξύ τους. Η αναγνώριση της πολυπολιτισμικής κληρονομιάς του Ευρωπαϊκού χώρου και η θέση της στην Ευρωπαϊκή ατζέντα έχει ωθήσει την Ευρωπαϊκή Ένωση στην ανάληψη σημαντικών δράσεων, στον τομέα του πολιτισμού, ενώ ανάλογες πολιτικές, σχετικές με τον πολιτισμό, έχουν εφαρμοστεί στα κράτη-μέλη της σε διάφορους τομείς. Πιο συγκεκριμένα, οι τομείς αυτοί αφορούν:

- την προστασία της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς, και
- τη συνεργασία των πολιτιστικών θεσμών διαφόρων χωρών ή την κινητικότητα των ατόμων που εργάζονται στον τομέα του πολιτισμού (Πολιτισμός | Θεματολογικά δελτία της ΕΕ | Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο).

Η σημασία του τομέα του πολιτισμού αναδεικνύεται και μέσα από μια σειρά κειμένων πολιτικής ως:

- ο 4^{ος} **πυλώνας** της βιώσιμης ανάπτυξης – *Agenda 21, 1994 για τον πολιτισμό,*
- **καταλύτης** για τη δημιουργικότητα στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισαβόνας για την ανάπτυξη και την απασχόληση (*Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον πολιτισμό, 2006 – COM(2007)242 final*), και
- **πυρήνας ανάπτυξης** της οικονομίας του πολιτισμού και της δημιουργίας (*Στρατηγικό Σχέδιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον Πολιτισμό 2010 – 2014*).

Η **προστασία** της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς είναι ιδιαιτέρως σημαντική, καθώς και οι πολιτικές που προωθούν την εν λόγω κληρονομιά ως μοχλό ανάπτυξης της Ευρώπης, κινητήρια δύναμη για (Στρατηγέα και άλλοι, 2016):

- την *ανάδειξη του Ευρωπαϊκού χώρου ως κορυφαίου πολιτιστικού τουριστικού προορισμού στον πλανήτη [COM(2010) 352 final]*
- την *οικονομική ανάπτυξη των περιοχών του,*
- τη *μεταλαμπάδευση των αρχών και αξιών του ευρωπαϊκού πολιτισμού σε άλλους λαούς.*

Επίσης, στην Έκθεση προς μια Ολοκληρωμένη Προσέγγιση στην Πολιτιστική Κληρονομιά για την Ευρώπη τονίζεται το **οικονομικό και στρατηγικό δυναμικό** της πολιτιστικής κληρονομιάς. Συγκεκριμένα υπογραμμίζεται ότι:

- Η πολιτιστική κληρονομιά μπορεί να βοηθήσει στη δημιουργία καινοτόμων θέσεων εργασίας, προϊόντων, υπηρεσιών και διαδικασιών. Με κατάλληλη διαχείριση μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία νέων ιδεών που θα τροφοδοτήσουν τη νέα οικονομία.

- Οι εμβληματικές πρωτοβουλίες της στρατηγικής «**Ευρώπη 2020**», όπως το ψηφιακό θεματολόγιο, η Ένωση καινοτομίας, η ατζέντα για νέες δεξιότητες και θέσεις εργασίας και η βιομηχανική πολιτική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, αναδεικνύουν τον σημαντικό ρόλο που έχει μέσα από αυτά η **πολιτιστική κληρονομιά** και διατυπώνει την ανάγκη αναγνώρισης του ρόλου της ως «**στρατηγικού πόρου**» για έξυπνη και βιώσιμη ανάπτυξη.
- Έχει την ικανότητα να δημιουργήσει εξειδικευμένες θέσεις εργασίας, προτρέποντας τα κράτη μέλη να καταρτίσουν το ανθρώπινο δυναμικό (εργαζομένους και ερευνητές) σε τομείς διαχείρισης και συντήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Τα χαρακτηρισμένα στοιχεία πολιτιστικής κληρονομιάς από την UNESCO (υλικά και άυλα στοιχεία φυσικής κληρονομιάς) είναι σημαντικά για την ανάπτυξη του τουριστικού τομέα στην Ευρώπη.
- Υπάρχει μεγάλη ανάγκη εστίασης στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού μέσω της ανάπτυξης μακροπεριφερειακών στρατηγικών σχεδιασμών.
- Τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα και τα κράτη-μέλη οφείλουν να προωθήσουν «ήπιες μορφές ταξιδιού», όπως περπάτημα, ιππασία και εκδρομές με ποδήλατο, ως ευκαιρία ανάπτυξης πολιτιστικού τουρισμού και τουρισμού που βασίζεται στη φύση.
- Τα κράτη μέλη οφείλουν να συνεργαστούν με τις περιφερειακές και τις τοπικές αρχές, με στόχο τη μεγιστοποίηση της αξίας της πολιτιστικής κληρονομιάς στις κοινωνίες και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.
- Ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί βασικό οικονομικό κλάδο και αντιπροσωπεύει μεγάλο μέρος του ευρωπαϊκού τουριστικού τομέα (40%). Προσφέρει πολλές δυνατότητες ανάπτυξης και απασχόλησης και είναι σημαντική η περαιτέρω ενίσχυση της ανάπτυξής του μέσω νέων τεχνολογιών.
- Είναι σημαντική η χρηματοδότηση με στόχο τη διατήρηση, αποκατάσταση, συντήρηση και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς είναι μέγιστης σημασίας για την ευρωπαϊκή ταυτότητα.

Η ανάπτυξη του πολιτισμού μπορεί να επιφέρει ανάπτυξη και σε άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, όπως είναι ο τουρισμός, ο τομέας της πολιτιστικής δημιουργίας, το εμπόριο κ.λπ. Η ολοκληρωμένη διαχείριση των πολιτιστικών πόρων και η βιώσιμη αξιοποίησή τους μπορεί να οδηγήσει στην αναβάθμιση μιας περιοχής και στην ανάδειξη των πολιτιστικών της χαρακτηριστικών. Είναι ιδιαίτερως σημαντική η χάραξη **πολιτικής αξιοποίησης των πολιτιστικών πόρων, με όρους βιωσιμότητας και ανθεκτικότητας**, έτσι ώστε το πολιτιστικό κεφάλαιο να διατηρείται αναλλοίωτο στο πέρασμα του χρόνου.

Στους **Πίνακες 1-2** και **1-3** παρουσιάζονται οι ανθρωπογενείς και οι φυσικοί πόροι, οι οποίοι μπορούν να αποτελέσουν πόλους τουριστικής έλξης και η αξιοποίησή τους είναι σημαντική για την ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών.

Πίνακας 1-2: Ανθρωπογενείς Πολιτιστικοί Πόροι

Πηγή: Παπαθανασίου – Zuhrt Δ., Σκούλτσος Σ.

ΜΟΝΑΔΙΚΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΘΕΛΓΗΤΡΑ	ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ
Τοπία με ισχυρό χαρακτήρα	Δημιουργούν έντονη συναισθηματική φόρτιση λόγω της περιέργειας ή της μοναδικότητάς τους
Ασυνήθιστα τοπία	Φυσικά τοπία που προκαλούν θαυμασμό ή σεβασμό
Τοπία στοχασμού	Φυσικά τοπία που προσφέρονται για στοχασμό, διαλογισμό ή πνευματική ανάταση
Ιερά τοπία	Χώροι που έχουν εμπνεύσει τη γέννηση πνευματικών ιδεών ή χρησιμοποιούνται για θρησκευτικές πρακτικές
Ιστορικά τοπία	Τόποι που έχουν συνδεθεί με πράξεις και γεγονότα της τοπικής ιστορίας
Πολιτιστικά τοπία	Συνδέονται με πολιτιστικές πρακτικές σε τοπικό επίπεδο
Ιστορίες προφορικής κληρονομιάς	Μύθοι, ιστορίες, ήθη και έθιμά της που βοηθούν στην κατανόηση και στην εκτίμηση του τόπου
Εικόνες και καλλιτεχνικές εκφράσεις	Έχουν συνδεθεί με τη διαμόρφωση προτύπων, εθνικών αντιλήψεων και την εκτίμηση ενός συγκεκριμένου τοπίου ή τύπο τοπίου

Πίνακας 1-3: Πόροι φυσικής κληρονομιάς για τουριστική χρήση

Πηγή: Παπαθανασίου – Zuhrt και Σκούλτσος, 2017

ΠΟΡΟΙ ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΧΡΗΣΗ			
ΠΟΡΟΙ	ΑΝΑΨΥΧΗ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ
ΕΞΟΧΗ			
ΠΑΡΑΛΙΕΣ			
ΕΘΝΙΚΟΙ ΔΡΥΜΟΙ			
ΜΕΤΡΟΠΟΛΙΚΑ ΠΑΡΚΑ			
ΔΑΣΗ			
ΦΑΡΜΕΣ			
ΣΠΗΛΑΙΑ			
ΒΟΤΑΝΙΚΟΙ ΚΗΠΟΙ			
ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΑ			
ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΠΑΡΚΑ			
ΤΟΠΙΑ			
ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΓΕΩΛΟΓΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ			
ΚΟΙΛΑΔΕΣ			
ΦΑΡΑΓΓΙΑ			
ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ			
ΦΥΣΙΚΑ ΚΑΤΑΦΥΓΙΑ			
ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ			
ΥΓΡΟΒΙΟΤΟΠΟΙ			
ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ ΘΕΑΣΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗΣ ΖΩΩΝ ΚΑΙ ΠΟΥΛΙΩΝ			
ΠΑΡΚΑ ΑΓΡΙΑΣ ΖΩΗΣ			
ΖΩΟΛΟΓΙΚΟΙ ΚΗΠΟΙ			
ΜΟΥΣΕΙΑ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ/ΕΚΘΕΣΕΙΣ			
ΛΙΜΝΕΣ			
ΟΑΣΕΙΣ			
ΕΡΗΜΟΙ			

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ –
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

2 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ – ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Στο παρόν κεφάλαιο θα παρουσιαστούν οι κατευθύνσεις, σε διεθνές και εθνικό επίπεδο, με κύριο σκοπό την εφαρμογή τους για την προστασία των πολιτιστικών πόρων. Η εξέλιξη του θεσμικού πλαισίου εμφανίζεται μέσα από πρωτοβουλίες της διεθνούς κοινότητας αλλά και πολιτικές της χώρας μας σε θέματα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.

2.1 Η προστασία των πολιτιστικών αγαθών στην παγκόσμια κοινότητα

Η προστασία των πολιτιστικών πόρων και η ανάδειξή τους πραγματοποιείται μέσα από μία σειρά πολιτικών και θεσμικών πλαισίων σε παγκόσμιο επίπεδο, οι οποίες στη συνέχεια εφαρμόζονται και σε εθνικό επίπεδο.

Η UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) είναι ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών που προωθεί τη διεθνή συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών (193 κράτη μέλη και 6 συνδεδεμένα μέλη) στους τομείς της Εκπαίδευσης, της Επιστήμης, του Πολιτισμού και της Επικοινωνίας. Ο πολιτισμός αποτελεί τον τρίτο τομέα τη UNESCO και κύριος στόχος της είναι να προωθήσει την αναγνώριση, προστασία και διατήρηση της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, καθώς είναι σημαντικής αξίας για τον άνθρωπο (UNESCO HELLAS).

Η UNESCO έχει αναλάβει την ενθάρρυνση των κρατών μελών να υπογράψουν τις Συμβάσεις που αφορούν στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Επίσης, σε διεθνές επίπεδο έχουν ψηφιστεί αρκετές συμβάσεις προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, οι πιο σημαντικές των οποίων παρουσιάζονται χρονολογικά στη συνέχεια (Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας):

1954 – Διεθνής Σύμβαση της Χάγης (Ολλανδία, 14/05/1954)

Ψηφίστηκε από την UNESCO και αφορά την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης.

Η Ελλάδα κύρωσε τη συγκεκριμένη Σύμβαση με τον Ν. 1114/81 (ΦΕΚ 6/Α/08-01-1981).

1969 – Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς, Λονδίνο (Ηνωμένο Βασίλειο, 06/05/1969)

Τα κράτη μέλη που υπέγραψαν την παρούσα σύμβαση δεσμεύονται να αναγνωρίζουν την [αρχαιολογική] κληρονομιά και να λαμβάνουν μέτρα προστασίας (Άρθρο 2), με σκοπό τη διαφύλαξή της και τη διασφάλιση έρευνας μέσω ανασκαφών (Άρθρο 3). Οι υποχρεώσεις της παρούσας σύμβασης έχουν «ελαστικό χαρακτήρα».

Η Ελλάδα κύρωσε τη συγκεκριμένη Σύμβαση με τον Ν.1127/81 (ΦΕΚ 32/Α/10-02-1981).

1970 – Διεθνής Σύμβαση της UNESCO, Παρίσι (Γαλλία, 14/11/1970)

Αφορά τα μέσα προστασίας και καταπολέμησης της παράνομης εισαγωγής, εξαγωγής και διακίνησης των πολιτιστικών αγαθών (Σύμβαση προστασίας σε καιρό ειρήνης).

Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση αυτή με τον Ν.1103/1980 (ΦΕΚ 297/Α/29-12-1980).

1972 – Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς, UNESCO, Παρίσι (Γαλλία, 23/11/1972)

Η UNESCO ανέλαβε ως κύρια αποστολή της την αναγνώριση, προστασία και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς είναι εξέχουσας παγκόσμιας σημασίας για την ανθρωπότητα και ψήφισε την παρούσα Σύμβαση, όπου γίνεται σύνδεση της πολιτιστικής κληρονομιάς με το φυσικό περιβάλλον.

Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση του 1972 με τον Ν.1126/81 (ΦΕΚ 32/Α/10-02-1981). Με βάση αυτή τη σύμβαση, γίνεται η αναθεώρηση του Συντάγματος του 1975, όπου στο Άρθρο 24 τίθεται ως προτεραιότητα η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

1985 – Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, Γρανάδα (Ισπανία, 03/10/1985)

Η Αρχιτεκτονική κληρονομιά θεωρείται ότι περιλαμβάνει τα ακόλουθα ακίνητα αγαθά, των οποίων οι ορισμοί δίνονται ως εξής:

Μνημεία: Κάθε κατασκευή ιδιαίτερα σημαντική λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού της ενδιαφέροντος, συμπεριλαμβανομένων των εγκαταστάσεων ή διακοσμητικών στοιχείων, που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα τους.

Αρχιτεκτονικά σύνολα: Ομοιογενή σύνολα αστικών ή αγροτικών κατασκευών, σημαντικών λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού τους ενδιαφέροντος, συναφή μεταξύ τους ώστε να σχηματίζουν ενότητες, που να μπορούν να οριοθετηθούν τοπογραφικά.

Τόποι: Σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης, εν μέρει κτισμένα, τα οποία αποτελούν εκτάσεις τόσο χαρακτηριστικές και ομοιογενείς, ώστε να μπορούν να οριοθετηθούν τοπογραφικά και τα οποία είναι σημαντικά λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού και τεχνικού τους ενδιαφέροντος.

Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση με τον Ν.2039/1992 (ΦΕΚ 61/Α/13-04-1992).

1986 – Κώδικας Δεοντολογίας του ICOM για τα Μουσεία, Μπουένος Άιρες (Αργεντινή, 04/11/1986)

Ο Κώδικας Επαγγελματικής Δεοντολογίας αποτελεί πλαίσιο κανόνων για τη λειτουργία των μουσείων και περιλαμβάνει οδηγίες ως προς την επιθυμητή επαγγελματική πρακτική των μουσείων (CIDOC – ICOM International Committee for Documentation).

Στην Ελλάδα λειτουργεί το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM).

1992 – Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς, Βαλέττα (Μάλτα, 16/01/1992) – Αναθεωρημένη

Σκοπός της είναι η προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς ως πηγής της ευρωπαϊκής συλλογικής μνήμης και ως μέσου για την ιστορική και επιστημονική μελέτη.

Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση με τον Ν.3378/2005 (ΦΕΚ 203/Α/19-08-2005).

1995 – Σύμβαση Unidroit για τα κλαπέντα ή παρανόμως εξαχθέντα πολιτιστικά αγαθά, Ρώμη (Ιταλία, 24/06/1995)

Το Unidroit (Διεθνές Ινστιτούτο για την Ενοποίηση του Ιδιωτικού Δικαίου) είναι ένας διακυβερνητικός οργανισμός, ο οποίος μελετά τα μέσα εναρμόνισης και συντονισμού του ιδιωτικού δικαίου κρατών ή ομάδων κρατών ώστε να υιοθετήσουν τους κανόνες ιδιωτικού δικαίου από τα διάφορα κράτη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή | Commission and its priorities).

Η παρούσα Σύμβαση αφορά στην απόδοση κλαπέντων πολιτιστικών αγαθών και στην επιστροφή πολιτιστικών αγαθών που απομακρύνθηκαν από το έδαφος Συμβαλλόμενου Κράτους.

Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση με τον Ν.3348/2005 (ΦΕΚ 144/Α/23-06-2005).

1999 – Πρωτόκολλο II στη Σύμβαση της Χάγης του 1954 για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης (Ολλανδία, 26/03/1999)

Το παρόν πρωτόκολλο της UNESCO επιβεβαιώνει τη σημασία των διατάξεων της Σύμβασης της Χάγης του 1954 και ενισχύει την εφαρμογή της με πρόσθετα μέτρα για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης.

Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση με τον Ν.3317/2005 (ΦΕΚ 45/Α/23-02-2005).

1999 – Προσχέδιο Σύμβασης για την προστασία της υποθαλάσσιας πολιτιστικής κληρονομιάς, Παρίσι (Γαλλία, 18/08/1999)

Αφορά στην υποθαλάσσια πολιτιστική κληρονομιά, η οποία χρήζει ανάλογης προσοχής και διαχείρισης, όπως και η χερσαία.

Στην Ελλάδα η υποθαλάσσια πολιτιστική κληρονομιά προστατεύεται με βάση τον Ν. 5253/1932 «περί αρχαιοτήτων».

2003- Σύμβαση για την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, Παρίσι (Γαλλία, 03/11/2003)

Η συγκεκριμένη Σύμβαση, που ψηφίστηκε από την UNESCO, έχει ως σκοπό την προστασία και τον σεβασμό της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς και την ευαισθητοποίηση και τη συνεργασία σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση με τον Ν.3521/2006 (ΦΕΚ 275/Α/22-12-2006).

2005 – Σύμβαση για την προστασία και την προώθηση της πολυμορφίας των πολιτιστικών εκφράσεων, Παρίσι (Γαλλία, 21/10/2005)

Στόχοι της Σύμβασης που ψηφίστηκε από την UNESCO είναι η προστασία και η προώθηση της πολυμορφίας των πολιτιστικών εκφράσεων, η δημιουργία των προϋποθέσεων που

επιτρέπουν στους πολιτισμούς να αναπτύσσονται και να αλληλεπιδρούν ελεύθερα, η ενθάρρυνση του διαλόγου και η ενίσχυση της διαπολιτισμικότητας.

Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση με τον Ν.3520/2006 (ΦΕΚ 274/Α/22-12-2006).

2.2 Η προστασία των πολιτιστικών αγαθών στην Ελλάδα – Νομοθετικό πλαίσιο

Η προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε εθνικό επίπεδο αφορά σε διάφορες κατηγορίες, ανάλογα με το είδος του πολιτιστικού πόρου. Παρακάτω παρουσιάζεται συγκεντρωμένο το νομοθετικό πλαίσιο της Ελλάδας για την προστασία των πολιτιστικών της πόρων.

Σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1975, έχει κατοχυρωθεί η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω των διατάξεων των άρθρων 18 και 24.

Άρθρο 18 του Συντάγματος

Στην παράγραφο 1 του συγκεκριμένου άρθρου ρυθμίζονται με ειδικό νόμο τα σχετικά με την ιδιοκτησία και τη διάθεση των αρχαιολογικών χώρων και θησαυρών.

Άρθρο 24 του Συντάγματος

Στο παρόν άρθρο ορίζεται ότι «Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξή του, το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας» (παράγραφος 1) και «Τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το κράτος. Νόμος θα ορίσει τα αναγκαία για την πραγματοποίηση της προστασίας αυτής περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας, καθώς και τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών».

Ν.5153/1932 «Περί Αρχαιοτήτων»

Ο κωδικοποιημένος Νόμος 5153/1932 ήταν το βασικό νομοθετικό κείμενο για την προστασία της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς έως το 2002. Σύμφωνα με το Άρθρο 1, το Κράτος διατηρεί την ιδιοκτησία όλων των αρχαίων, ωστόσο αναγνωρίζει δικαίωμα κατοχής αρχαίων σε ιδιώτες. Με βάση τον Νόμο, αντικείμενο προστασίας είναι αρχαία μνημεία χριστιανικής και μεσαιωνικής εποχής, επίσης παλαιότερα του 1830 καλλιτεχνικά και ιστορικά μνημεία και οικοδομήματα.

Ν.1469/1950 «Περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μετά το 1830»

Ο συγκεκριμένος νόμος αφορά την προστασία οικοδομημάτων επί τόπων χαρακτηριζομένων ως ιδιαιτέρου φυσικού κάλλους και οικοδομημάτων ή μνημείων μεταγενεστέρων του 1830, τα οποία χαρακτηρίζονται ως έργα τέχνης ειδικής προστασίας.

Ν.360/1976 «Περί Χωροταξίας και Περιβάλλοντος»

Ο Ν. 360/1976 αναφέρεται στην προστασία του περιβάλλοντος (φυσικού και πολιτιστικού) και δίνει ορισμούς για το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον. Ορίζει το «φυσικό

περιβάλλον» ως τον χώρο που περιβάλλει τον άνθρωπο - χερσαίο, θαλάσσιο και εναέριο – συμπεριλαμβανομένης της χλωρίδας, της πανίδας και των φυσικών πόρων. Ως «πολιτιστικό περιβάλλον» ορίζονται τα ανθρωπογενή στοιχεία πολιτισμού καθώς και χαρακτηριστικά, όπως αυτά διαμορφώθηκαν από την παρέμβαση και τις σχέσεις του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον, περιλαμβανομένων των ιστορικών χώρων ως και της καλλιτεχνικής και πολιτιστικής εν γένει κληρονομιάς της χώρας.

N. 1103/1980 «Περί Κυρώσεως εις Παρισίους της 17ην Νοεμβρίου 1970 Υπογραφείσης Διεθνούς Συμβάσεως αφορώσης εις τα ληπτέα μέτρα δια την απαγόρευσιν και παρεμπόδισιν της παρανόμου εισαγωγής, εξαγωγής και μεταβιβάσεως της κυριότητος των πολιτιστικών αγαθών». Με τον Νόμο αυτό η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση της UNESCO.

N. 1114/1981 «Περί Κυρώσεως της εις Χάγην την 14ην Μαΐου 1954 υπογραφείσης Συμβάσεως περί προστασίας των πολιτιστικών αγαθών εν περιπτώσει ενόπλου συρράξεως». Με τον συγκεκριμένο Νόμο η Ελλάδα κύρωσε τη Διεθνή Σύμβαση της Χάγης.

N. 1126/1981 «Περί Κυρώσεως εις Παρισίους της υπό την 23ην Νοεμβρίου 1972 Υπογραφείσης Διεθνούς Συμβάσεως δια την Προστασίαν της Παγκοσμίου Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς».

N. 1127/1981 «Περί Κυρώσεως της εις Λονδίνον την 6ην Μαΐου 1969 υπογραφείσης Ευρωπαϊκής Συμβάσεως δια την προστασίαν της Αρχαιολογικής κληρονομιάς».

N. 2039/1992 «Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης».

N. 3028/2002 «Περί της προστασίας των Αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς».

N. 3317/2005 «Κύρωση του Δεύτερου Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση της Χάγης του 1954 για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης».

N. 3348/2005 «Κύρωση της Σύμβασης Unidroit για τα κλαπέντα ή παρανόμως εξαχθέντα πολιτιστικά αγαθά».

N.3378/2005 «Κύρωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς (αναθεωρημένη)».

N.3520/2006 «Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία και την προώθηση της πολυμορφίας των πολιτιστικών εκφράσεων».

N.3521/2006 «Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς».

N.3658/2008 «Μέτρα για την Προστασία των Πολιτιστικών Αγαθών και άλλες διατάξεις». Σκοπός του συγκεκριμένου Νόμου είναι η προστασία των πολιτιστικών αγαθών και η καταπολέμηση της αρχαιοκαπηλίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ
ΣΤΑ ΑΝΩΤΕΡΑ ΕΠΙΠΕΔΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

3 ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΣΤΑ ΑΝΩΤΕΡΑ ΕΠΙΠΕΔΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Η προνομιακή γεωγραφική θέση της Ελλάδας και ο εξ αυτής ρόλος της ως σταυροδρόμι πολιτισμών καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορικής της διαδρομής έχει συνεισφέρει στη δημιουργία ενός πλούσιου και ιδιαίτερα αξιόλογου πολιτιστικού αποθέματος, που αναφέρεται σε διαφορετικές ιστορικές χρονικές περιόδους. Το αρχιτεκτονικό στίγμα μνημείων και οικισμών, τα στοιχεία της παράδοσης των τόπων, το πρότυπο της καθημερινής ζωής, το πρότυπο των οικονομικών δραστηριοτήτων και η εξ αυτών διαμόρφωση του τοπίου, οι διατροφικές συνήθειες, η τέχνη και η εξέλιξή της μέσα στη διάρκεια των χρόνων κ.ά., καθιστούν τη χώρα μοναδικό τόπο ως προς τον πλούτο του πολιτιστικού περιβάλλοντός της (φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος).

Το **πολιτιστικό περιβάλλον** της χώρας αποτελείται από (Βικιπαίδεια – Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια):

- Τον **απτό πολιτισμό** (tangible), στον οποίο συγκαταλέγονται τα κτίρια, τα μνημεία, οι αρχαιολογικοί χώροι, οι αρχιτεκτονικοί παραδοσιακοί οικισμοί, τα τοπία, τα έργα τέχνης κ.ά.
- Τον **άυλο πολιτισμό** (intangible), δηλαδή τη γλώσσα, τα ήθη – έθιμα, τη λαογραφία, την παράδοση, το απόθεμα γνώσης, κ.ά.
- Τη **φυσική κληρονομιά**, που περιλαμβάνει τα πολιτιστικά τοπία και τη βιοποικιλότητα του τόπου.

Το πλούσιο αυτό πολιτιστικό και φυσικό περιβάλλον χρήζει ιδιαίτερης φροντίδας και είναι σημαντική η προστασία και ανάδειξή του, μέσω του τομέα του πολιτιστικού τουρισμού. Σχετικές αναφορές γίνονται σε σειρά κειμένων πολιτικής σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο σχεδιασμού (Περιφέρεια Αττικής, όπου εντάσσεται η περιοχή μελέτης της παρούσας εργασίας) και συγκεκριμένα στα κάτωθι:

- (α) Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης της χώρας
- (β) Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό
- (γ) Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας – Αττικής
- (δ) Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Αττική 2014 – 2020»
- (ε) Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης Περιφέρειας Αττικής 2014 -2020
- (στ) Στρατηγική Τουριστικής Ανάπτυξης της Αττικής 2016 -2020

Οι **στόχοι** που έχουν τεθεί στα ανώτερα επίπεδα σχεδιασμού, σχετικά με τον πολιτισμό, θα παρουσιαστούν αναλυτικότερα στο παρόν κεφάλαιο, με σκοπό την ανάδειξη της χωρικής και αναπτυξιακής διάστασής του για την περιοχή μελέτης της παρούσας εργασίας.

3.1 Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης

Ο Χωροταξικός Σχεδιασμός έχει ως στόχο την οργάνωση των χρήσεων γης και των μεταξύ τους σχέσεων και αλληλεπιδράσεων για την επίτευξη της ισορροπίας μεταξύ αναπτυξιακών στόχων και περιβαλλοντικής προστασίας, ικανοποιώντας κοινωνικές και οικονομικές επιδιώξεις (European Commission, 1997). Η ιδιαίτερη αξία από την εφαρμογή Χωροταξικού Σχεδιασμού αναγνωρίζεται από όλα τα κράτη – μέλη της Ευρώπης, αλλά και από τα ίδια τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρά το γεγονός ότι ο χωροταξικός σχεδιασμός δεν εμπίπτει στις αρμοδιότητές τους, αλλά αποτελεί αποκλειστική αρμοδιότητα της εκάστοτε χώρας.

Για το σύνολο του Ελλαδικού χώρου, η επιθυμητή **χωροταξική διάρθρωση και ανάπτυξη** προσδιορίζεται από το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (Γ.Π.Χ.Σ.Α.Α., 2008). Το Γ.Π.Χ.Σ.Α.Α. αποτελεί ένα σύνολο **κειμένων και διαγραμμάτων** με το οποίο:

- καταγράφονται και αξιολογούνται οι **παράγοντες** που επηρεάζουν τη μακροπρόθεσμη χωρική ανάπτυξη και διάρθρωση του εθνικού χώρου,
- αποτιμώνται οι **χωρικές επιπτώσεις** των διεθνών, ευρωπαϊκών και εθνικών πολιτικών, και
- προσδιορίζονται, με προοπτική δεκαπέντε (15) ετών, οι βασικές **προτεραιότητες** και οι **στρατηγικές κατευθύνσεις** για την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη και την αειφόρο οργάνωση του εθνικού χώρου.

Σύμφωνα με το Γ.Π.Χ.Σ.Α.Α., η διασύνδεση του τομέα του πολιτισμού με τον τομέα του τουρισμού και η προώθηση του **πολιτιστικού τουρισμού** αποτελεί βασική αναπτυξιακή επιλογή στη χώρα για την αξιοποίηση του πλούσιου πολιτιστικού της αποθέματος. Σκοπός της εν λόγω επιλογής είναι η διασφάλιση της προστασίας του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς στο σύνολο του εθνικού χώρου και στις επιμέρους ενότητές του, προσδιορίζοντας στρατηγικές κατευθύνσεις για την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη (Άρθρο 1). Στόχοι του Γ.Π.Χ.Σ.Α.Α. είναι η διαμόρφωση ενός χωρικού προτύπου ανάπτυξης, βασιζόμενου στο πλαίσιο των αρχών της αειφορίας (Άρθρο 2). Μερικά χρήσιμα αποσπάσματα που διατυπώνονται από το Γενικό Πλαίσιο είναι τα παρακάτω:

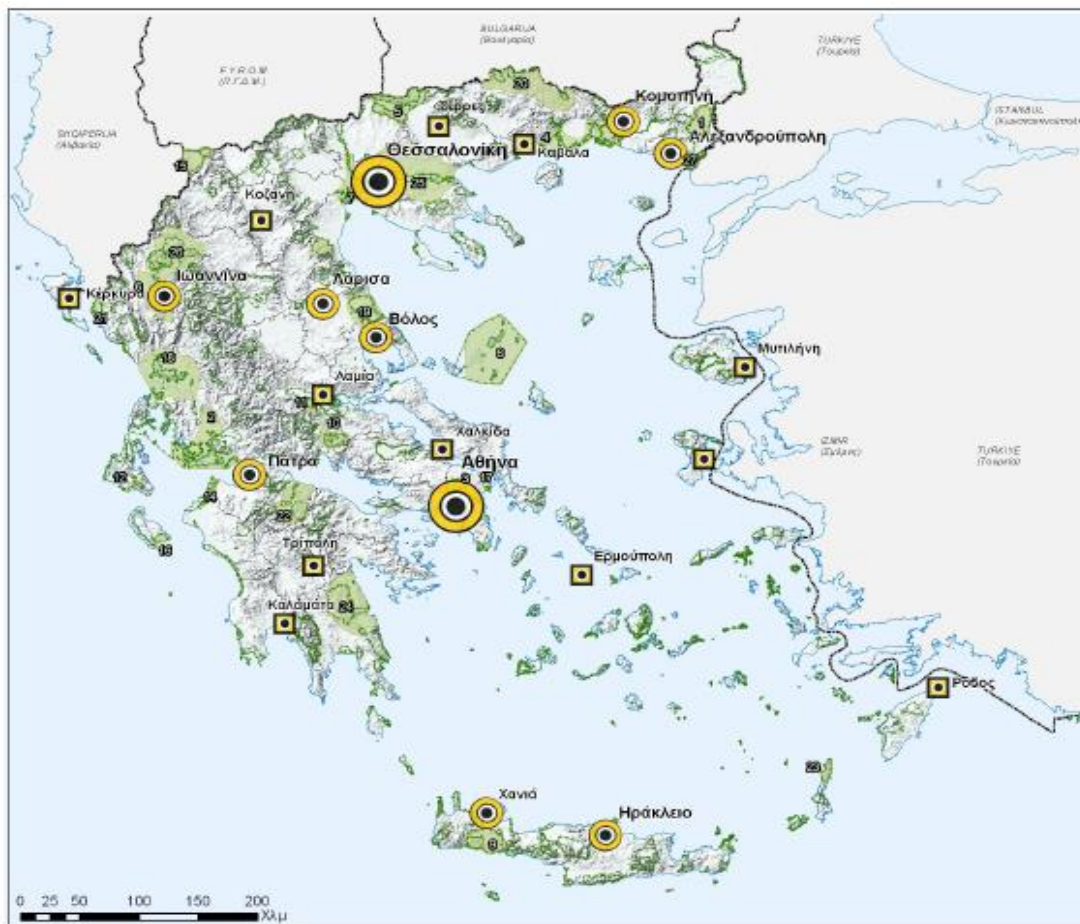
*[...] Η ιδιαίτερη γεωμορφολογία της χώρας θέτει αναπτυξιακούς περιορισμούς (φραγμούς και ασυνέχειες στην κατανομή των δραστηριοτήτων στο χώρο). Ταυτόχρονα, όμως, αποτελεί και τον καθοριστικό παράγοντα για το, εξαιρετικής ποιότητας, **φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον** της. Η ανάδειξή του, με τη χρήση κατάλληλων αναπτυξιακών πολιτικών και, κυρίως, με τη δημιουργία της απαραίτητης υποδομής, μπορεί να αποτελέσει το συγκριτικό πλεονέκτημα της αναπτυξιακής πορείας της χώρας (Απόφαση υπ' αριθμ. 6876/4871, ΦΕΚ 128/03-07-2008, σελ. 2256).*

*[...] Διαπιστώνεται, επίσης, αύξηση του ενδιαφέροντος για **ειδικές μορφές τουρισμού**, όπως ο αγροτουρισμός, ο αθλητικός, ο συνεδριακός, ο πολιτιστικός, ο θρησκευτικός, ο*

ιαματικός τουρισμός, ο καταδυτικός και ο αλιευτικός (Απόφαση υπ' αριθμ. 6876/4871, ΦΕΚ 128/03-07-2008, σελ. 2259).

Χάρτης 3-1: Περιοχές φυσικού πλούτου

Πηγή: Γ.Π.Χ.Σ.Α.Α.

Χάρτης 10: Περιοχές φυσικού πλούτου

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΟΙΚΙΣΤΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ

- Μητροπόλεις
- Πρωτεύουσες εθνικοί πόλεις
- Δευτερεύουσες εθνικοί πόλεις

ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

- φυσική περιοχή με Φορέα Διαχείρισης
- Natura 2000

Περιοχές Φορέων Διαχείρισης

1. Δαδιά	10. Παρνασσός	19. Κάρια, Μυραβούνι
2. Αχελώας, Μεσολόγη	11. Οίτη	20. Ροδόπη
3. Πάρνηθα	12. Αίνας	21. Καλαμάς
4. Νέστος, Βιστωνίδα	13. Όλυμπος	22. Χελμός, Βουραϊκός
5. Κερκίνη	14. Κοτύχι	23. Κάρπαθος, Σαρία
6. Παμβώτιδα	15. Πρέσπες	24. Πάρνωνας
7. Αξός	16. Ζάκυνθος	25. Βόλβη, Λαγκαδάς
8. Σποράδες	17. Σχινιάς	26. Β. Πίνδος
9. Σαμαριά	18. Αμβρακικός	27. Εβρος

[...] Προβάλλεται ο προϊστορικός, ο κλασικός, ο βυζαντινός και ο νεότερος πολιτισμός, ως στοιχείο σύνδεσης με τον Ευρωπαϊκό και τον Μεσογειακό χώρο, καθώς και με τη Μέση Ανατολή, και αξιοποιείται, μαζί με τις σύγχρονες πολιτιστικές δημιουργίες και τον φυσικό

πλούτο της χώρας, όχι μόνο για την προσέλκυση επισκεπτών, αλλά και για την **ευρύτερη ακτινοβολία του τόπου** (Απόφαση υπ' αριθμ. 6876/4871, ΦΕΚ 128/03-07-2008, σελ. 2265).

[...] Βασικοί στόχοι – επιδιώξεις - Ορθολογική οργάνωση και ανάπτυξη του τομέα του τουρισμού στο πλαίσιο της αξιοποίησης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας, όπως γεωγραφική θέση, κλίμα, πολυνησιακός χαρακτήρας, μήκος και ποιότητα ακτών, ποικιλία και έντονη εναλλαγή της μορφής και του είδους των πόρων, **πυκνότητα και ποικιλία περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους** (Χάρτης 3-1) και **πλούσιο πολιτιστικό κεφάλαιο** (Απόφαση υπ' αριθμ. 6876/4871, ΦΕΚ 128/03-07-2008, σελ. 2286).

3.2 Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό

Οι κατευθύνσεις του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης που αφορούν την ανάπτυξη και οργάνωση του εθνικού χώρου εξειδικεύονται ή/και συμπληρώνονται με τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, τα οποία αποτελούν σύνολα κειμένων ή και διαγραμμάτων και ιδίως αφορούν (Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας):

- Στη χωρική διάρθρωση ορισμένων τομέων ή κλάδων παραγωγικών δραστηριοτήτων εθνικής σημασίας.
- Στη χωρική διάρθρωση των δικτύων και υπηρεσιών τεχνικής, κοινωνικής και διοικητικής υποδομής εθνικού ενδιαφέροντος, με εξαίρεση τα δίκτυα και υπηρεσίες τηλεπικοινωνιών, καθώς και τη χωρική κατανομή των υποδομών γνώσης και καινοτομίας.
- Σε ορισμένες ειδικές περιοχές του εθνικού χώρου και ιδίως τις παράκτιες και νησιωτικές περιοχές, τις ορεινές και προβληματικές ζώνες, τις περιοχές που υπάγονται σε διεθνείς ή ευρωπαϊκές συμβάσεις για την προστασία του περιβάλλοντος, καθώς και άλλες ενότητες του εθνικού χώρου που παρουσιάζουν κρίσιμα περιβαλλοντικά, αναπτυξιακά και κοινωνικά προβλήματα.

Στις μέρες μας ο τουρισμός έχει κοινωνική, πολιτιστική, περιβαλλοντική και πολιτική σημασία, καθώς συνδέεται με οικονομικά και κοινωνικά οφέλη τόσο σε παγκόσμιο όσο και σε εθνικό επίπεδο, μπορεί να προωθήσει τον στόχο της βιώσιμης ανάπτυξης και να συμβάλλει στην περιβαλλοντική προστασία των τουριστικών περιοχών και τέλος αποτελεί τον πυρήνα άσκησης αναπτυξιακής πολιτικής στις σχετικές με τον κλάδο του τουρισμού πολιτικές.

Σύμφωνα με την Απόφαση υπ' αριθμ. 24208/2009, η οποία αφορά την έγκριση του **Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και τη Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων**, αναφέρονται κάποια στοιχεία τα οποία παρουσιάζονται ακολούθως.

Η τουριστική δραστηριότητα διογκώνεται ραγδαία ως οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό φαινόμενο σε παγκόσμιο επίπεδο, με ρυθμούς άνω του 6% ετησίως, που

αναμένεται να συνεχισθούν μεσοπρόθεσμα και αποκτά νέα ποιοτικά χαρακτηριστικά, υπό το καθεστώς ενός διαρκώς εντεινόμενου διεθνούς ανταγωνισμού.

Η Ελλάδα αποτελείται από ένα σύνολο **συγκριτικών πλεονεκτημάτων**, τα οποία την καθιστούν από τους κορυφαίους μοναδικούς τουριστικούς προορισμούς στον παγκόσμιο τουριστικό χάρτη. Τα πλεονεκτήματα αυτά παρέχουν τη δυνατότητα στη χώρα να αναπτύξει σύγχρονες μορφές τουρισμού υψηλών απαιτήσεων, συνδέονται ειδικότερα με:

- το πολιτισμικό κεφάλαιο,
- το κλίμα,
- τον πολυνησιακό χαρακτήρα,
- το μήκος και την ποιότητα των ακτών,
- το φυσικό περιβάλλον,
- την ποικιλία και την έντονη εναλλαγή της μορφής και του είδους των πόρων,
- την πυκνότητα και την ποικιλία των περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, κ.λπ.

Επίσης, σημαντική είναι η **διατήρηση και ανάδειξη των φυσικών και πολιτιστικών πόρων και του τοπίου** και η αντιμετώπιση τυχόν επιπτώσεων από την κλιματική αλλαγή. Το περιεχόμενο του Ειδικού Πλαισίου φαίνεται ότι εναρμονίζεται με την οπτική της **βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης**, καθώς αναφέρει ότι θα έχει θετική επίδραση στην απασχόληση και στην ανάπτυξη γενικότερα.

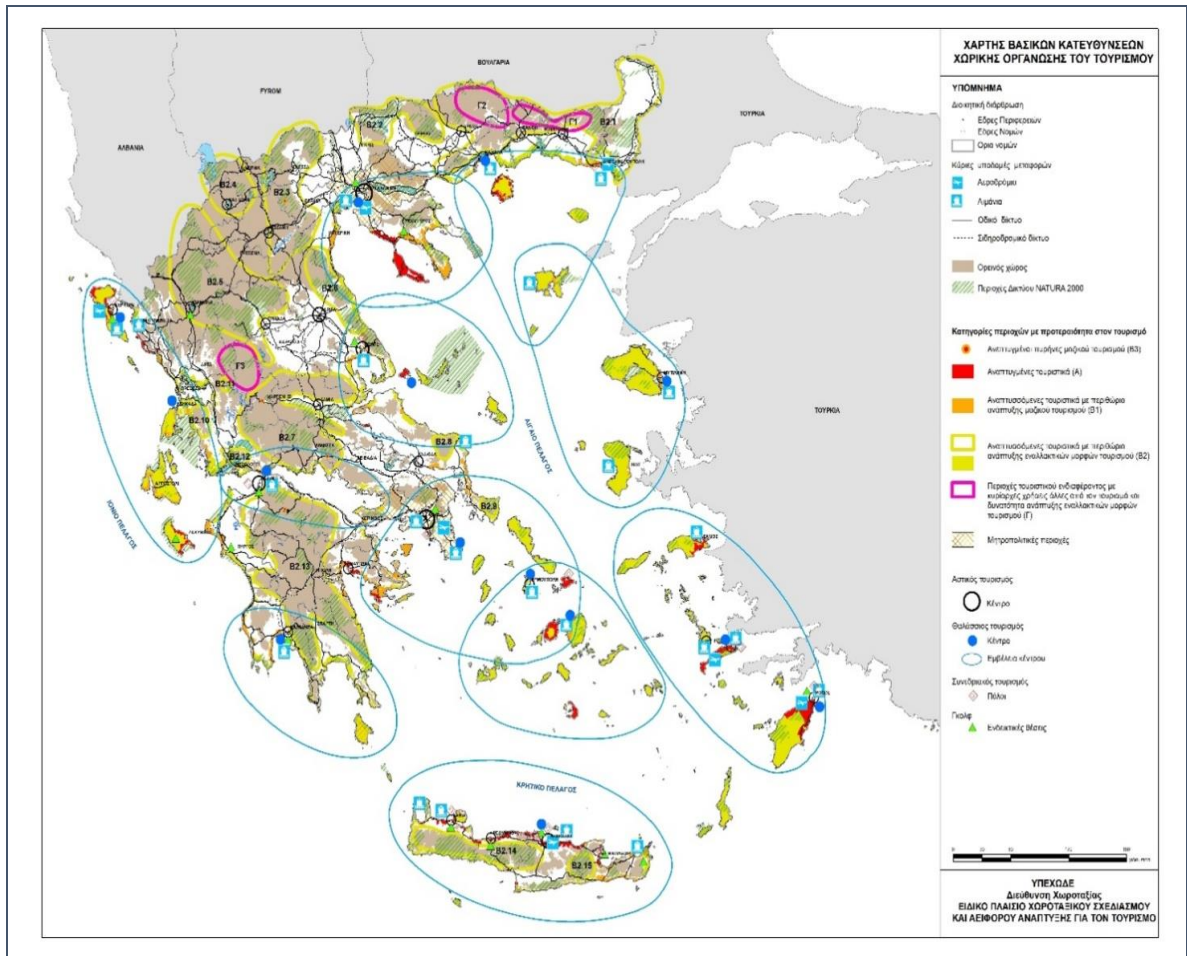
Η οργάνωση της τουριστικής ανάπτυξης μέσω του χωροταξικού σχεδιασμού βασίζεται στις αρχές της αειφόρου και ισόρροπης ανάπτυξης, συμβάλλει στη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης των επενδυτών και αναδεικνύει τη χώρα σε ώριμο τουριστικό προορισμό.

Το Εθνικό Πλαίσιο κατηγοριοποιεί τον εθνικό χώρο με βάση την **ένταση** και το **είδος** της τουριστικής δραστηριότητας, τη γεωμορφολογία και την ευαισθησία των πόρων του. Οι κατηγορίες είναι οι εξής (Χάρτης 3-2):

- (Α) Αναπτυγμένες τουριστικά περιοχές
- (Β) Αναπτυσσόμενες τουριστικά περιοχές
- (Γ) Περιοχές τουριστικού ενδιαφέροντος
- (Δ) Μητροπολιτικές περιοχές
- (Ε) Παράκτιες περιοχές και Νησιά
- (ΣΤ) Ορεινές περιοχές
- (Ζ) Πεδινές και ημιορεινές περιοχές
- (Η) Περιοχές του Δικτύου Φύση (NATURA) 2000 και λοιπές περιοχές περιβαλλοντικής ευαισθησίας
- (Θ) Παραδοσιακοί οικισμοί
- (Ι) Αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία

**Χάρτης 3-2: Βασικές κατευθύνσεις χωρικής οργάνωσης του Τουρισμού
(Λεπτομέρεια: Περιφέρεια Αττικής)**

Πηγή: Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας

Η **Περιφέρεια Αττικής** ανήκει στην **κατηγορία (Δ)** – Μητροπολιτικές περιοχές, οι οποίες ταυτίζονται με τα όρια των μητροπολιτικών συγκροτημάτων της Αθήνας. Στην κατηγορία αυτή ισχύουν οι κατευθύνσεις που δίνονται για τις υπό στοιχείο **(Α)** περιοχές, και έχουν ως ακολούθως:

- α. Ανάδειξη στοιχείων ταυτότητας και αναγνωρισιμότητας της περιοχής.*
- β. Μέτρα βελτίωσης των εισόδων των πόλεων.*
- γ. Μέτρα βελτίωσης της σήμανσης των πόλεων.*
- ε. Μέτρα εξυγίανσης και βελτίωσης των περιοχών που συγκεντρώνουν σημαντικό αριθμό σημείων τουριστικού ενδιαφέροντος, καθώς και των τουριστικών διαδρομών.*
- στ. Ανάλυση δράσεων αύξησης της χωρητικότητας μιας περιοχής, με παράλληλη προστασία και αποκατάσταση του περιβάλλοντος και του τοπίου μέσω της βελτίωσης των παραμέτρων που το συνθέτουν.*
- ζ. Ανάλυση δράσεων αναβάθμισης του δομημένου χώρου, με πολεοδομικές παρεμβάσεις,*
- ια. Κατασκευή νέων, συμπλήρωση και αναβάθμιση υφιστάμενων τεχνικών, κοινωνικών, περιβαλλοντικών και πολιτιστικών υποδομών.*
- ιβ. Αναβάθμιση υφιστάμενων καταλυμάτων και κατά περίπτωση κατασκευή νέων καταλυμάτων 4 και 5 αστέρων σε κατάλληλες θέσεις.*
- ιγ. Παροχή κινήτρων για ολοκληρωμένο εκσυγχρονισμό τουριστικών υποδομών.*
- ιδ. Επανάχρηση αξιόλογων κτιρίων ή συνόλων.*
- ιζ. Προσανατολισμός των ιδιωτικών επενδύσεων προς τη συμπλήρωση ελλείψεων σε τύπους και τάξεις καταλυμάτων και σε υποδομές.*
- ιη. Προώθηση μέτρων για τη βελτίωση της κυκλοφορίας και την ασφάλεια των πεζών.*
- ιθ. Ανάπτυξη τοπικών προγραμμάτων, με στόχο τη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών.*

Καθώς επίσης και:

- *Επιτάχυνση ρυθμών ανάπλασης ιστορικού κέντρου και θαλάσσιου μετώπου της Αθήνας.*
- **Προστασία, ανάδειξη και συνδυασμένη προβολή των πόρων του ευρύτερου περιαστικού χώρου.**
- *Παροχή κινήτρων για απόσυρση παλαιών κτιρίων, που προσβάλουν υπέρμετρα την αισθητική της πόλης.*
- *Αναβάθμιση ρόλου Μέσων Μαζικής Μεταφοράς.*
- *Ενίσχυση πολιτιστικής δραστηριότητας με διοργάνωση εκδηλώσεων διεθνούς ενδιαφέροντος.*

- *Συνέχιση και εντατικοποίηση της προσπάθειας ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας.*
- *Δημιουργία ζωνών εναλλακτικών δραστηριοτήτων και υπαίθριων πάρκων αναψυχής και αθλητισμού στην Αττική.*
- *Δρομολόγηση αναπλάσεων σε περιοχές με βιομηχανικό ενδιαφέρον, που έχουν χωρική συνέχεια με άλλες περιοχές αστικού τουρισμού.*

Η Περιφέρεια Αττικής θα μπορούσε να ενταχθεί επίσης στην **κατηγορία (Ε)** – Παράκτιες Περιοχές και Νησιά όσον αφορά τον παράκτιο χώρο της.

Επιπλέον, στην Περιφέρεια Αττικής υπάρχουν και αρκετές περιοχές του Δικτύου Φύση 2000 και λοιπές περιοχές περιβαλλοντικής ευαισθησίας, οπότε δύναται να ενταχθεί και στην **κατηγορία (Η)**, με δράσεις που εντοπίζονται στις παρακάτω:

- *Αξιοποίηση των εκάστοτε τοπικών πόρων που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για την ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού.*
- *Ανάδειξη και προστασία περιβάλλοντος και τοπίου.*
- *Δημιουργία δικτύων μονοπατιών και διαδρομών περιβαλλοντικής ευαισθησίας και εκπαίδευσης.*
- *Πρωώθηση προγραμμάτων στήριξης αγροτικών δραστηριοτήτων φιλικών προς το περιβάλλον.*
- *Δημιουργία υποδομών στήριξης, πρωώθηση προγραμμάτων εκπαίδευσης και πιστοποίησης (Eco-Management and Audit Scheme-EMAS).*
- *Οργανωτική και λειτουργική υποστήριξη των Φορέων Διαχείρισης.*

Με βάση το Ειδικό Πλαίσιο γίνεται αντιληπτό ότι κάποιες περιοχές του Ελλαδικού χώρου μπορούν να καταταχθούν σε περισσότερες από μία κατηγορίες περιοχών. Τέλος, η Περιφέρεια Αττικής μπορεί να ενταχθεί και στις **κατηγορίες (Θ)** – Παραδοσιακοί οικισμοί και **(Ι)** – Αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία.

Για την **κατηγορία (Θ)** το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στα παρακάτω:

- *Δημιουργία μηχανισμού ελέγχου των χρήσεων γης και της έντασης της τουριστικής δραστηριότητας.*
- *Διαμόρφωση αυστηρότερων κανόνων για τη μορφολογία νέων κτισμάτων, ενίσχυση δράσεων αποκατάστασης κελυφών, και για εγκαταλελειμμένους και φθίνοντες οικισμούς, πρωώθηση πρωτοβουλιών στην κατεύθυνση αναζωογόνησής τους.*
- *Έλεγχος της δυνατότητας επέκτασης ή μη των οικισμών κατά τρόπο ώστε να διαφυλάσσεται η αξία του πόρου και να προστατεύεται ο παραδοσιακός τους χαρακτήρας.*
- *Αξιοποίηση εγκαταλελειμμένων ορεινών οικισμών που παρουσιάζουν αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον.*

- Ανάπτυξη δράσεων τοπικών συμφώνων ποιότητας που αφορούν στη διατήρηση και ανάδειξη αξιόλογων μορφολογικών στοιχείων και την ιδιαίτερη τοπική αρχιτεκτονική παραδοσιακών οικισμών.

Τέλος, για τη βέλτιστη ανάδειξη περιοχών που εντάσσονται στην **κατηγορία (I)** προτείνονται:

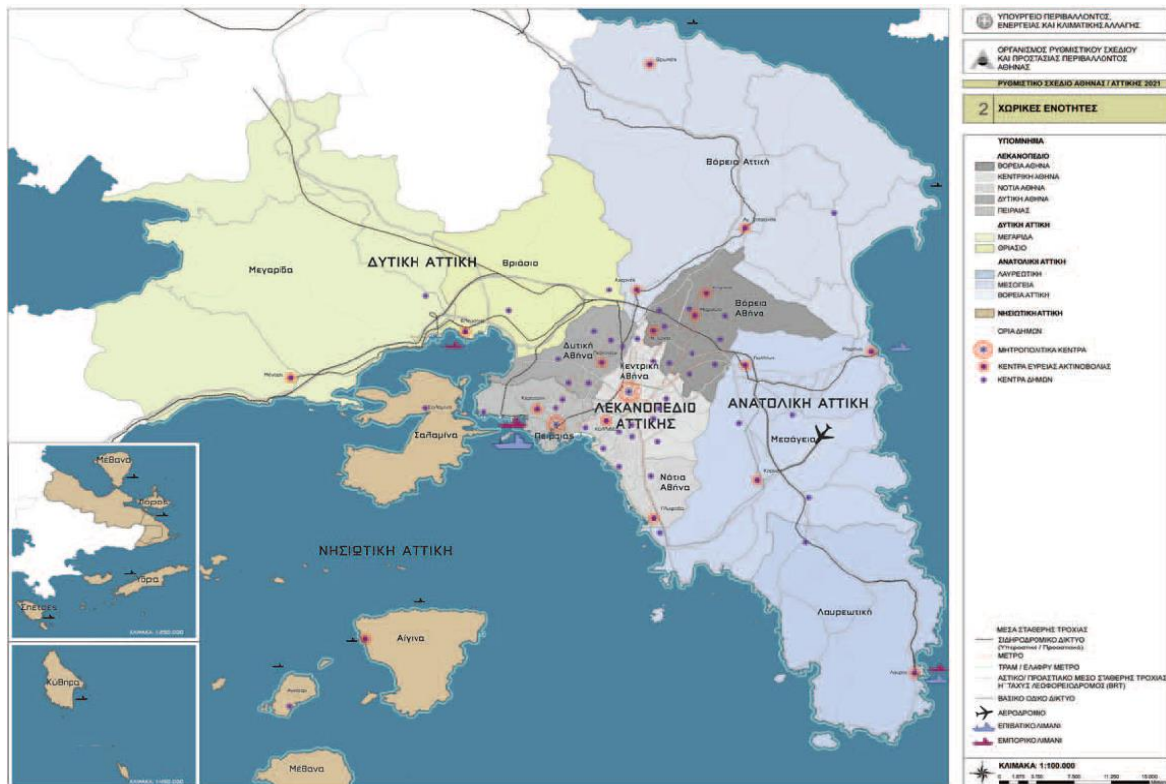
- Η εξασφάλιση της προσβασιμότητας και της επισκεψιμότητας.
- Η οργάνωση των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων και ο εξωραϊσμός του περιβάλλοντος χώρου τους.
- Ο έλεγχος χρήσεων και της εγκατάστασης δικτύων υποδομής.

3.3 Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας – Αττικής

Ο Νόμος 4277/2014 «Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας – Αττικής και άλλες διατάξεις» θεσμοθετήθηκε για να καλύψει τις ανάγκες χωροταξικής, πολεοδομικής και οικιστικής οργάνωσης της Αττικής αλλά και προστασίας του περιβάλλοντος, με βάση τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης. Το νέο ΡΣΑ επέχει θέση Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου Αττικής, ενώ για τις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας θεσμοθετήθηκαν τα αντίστοιχα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (Χάρτης 3-3).

Χάρτης 3-3: Χωρικές Ενότητες Περιφέρειας Αττικής

Πηγή: ΡΣΑ

Οι κατευθύνσεις που ορίζει ο συγκεκριμένος Νόμος, σημαντικές για το έργο της παρούσας διπλωματικής εργασίας, αναφέρονται κυρίως:

- (α) στην κοινωνικοοικονομική ανασυγκρότηση του χώρου,
- (β) στη χωροταξική δομή και οργάνωση των δραστηριοτήτων,
- (γ) στην προστασία, αναβάθμιση και ανάδειξη του φυσικού και αστικού περιβάλλοντος, του τοπίου και των πολιτιστικών πόρων,
- (δ) στη χωρική διάρθρωση των βασικών δικτύων και υποδομών μεταφορικής, τεχνικής, διοικητικής και κοινωνικής υποδομής,
- (ε) στην πολεοδομική οργάνωση,
- (στ) στην πολιτική γης,
- (ζ) στον σχεδιασμό περιοχών ή ζωνών ειδικού ενδιαφέροντος ή ειδικών προβλημάτων,
- (η) στον συντονισμό των μελετών και προγραμμάτων που έχουν σχέση με το ΡΣΑ και ιδίως στον σχεδιασμό παρεμβάσεων μητροπολιτικής σημασίας,
- (θ) στον συντονισμό με τα περιφερειακά πλαίσια των όμορων περιφερειών.

Οι στρατηγικοί του στόχοι ορίζονται για τη χρονική περίοδο 2014-2021 και διαμορφώνουν το **πρότυπο χωρικής οργάνωσης της Αττικής**, το οποίο αποδίδει βαρύτητα τόσο στον αστικό όσο και στον εξωαστικό χώρο.

*Ο χώρος της Αττικής διαμορφώνεται βάσει χωρικών ενότητων, αξόνων και πόλων ανάπτυξης, οι οποίοι αποτελούν τις περιοχές κλειδιά που αναλαμβάνουν δομικό ρόλο στη διάρθρωση του χώρου. [...] Καθορίζονται **τέσσερις (4) Χωρικές Ενότητες**, με διάκριση σε επιμέρους Χωρικές Υποενότητες, για τη βέλτιστη χωροταξική οργάνωση, με βάση τη γεωγραφική διάρθρωση και τα επιμέρους φυσιογνωμικά τους χαρακτηριστικά.*

Συγκεκριμένα καθορίζονται:

- (α) Χωρική Ενότητα Αθήνας – Πειραιά.
- (β) Χωρική Ενότητα Ανατολικής Αττικής. Ειδικότερα στην παρούσα εργασία ενδιαφέρει η Χωρική Υποενότητα Βόρειας Αττικής, που περιλαμβάνει τους Δήμους Ωρωπού, Μαραθώνα, Διονύσου και Αχαρνών.
- (γ) Χωρική Ενότητα Δυτικής Αττικής.
- (δ) Χωρική Ενότητα Νησιωτικής Αττικής.

Σχετικά με τη Χωρική Υποενότητα Βόρειας Αττικής προτεραιότητες αποτελούν:

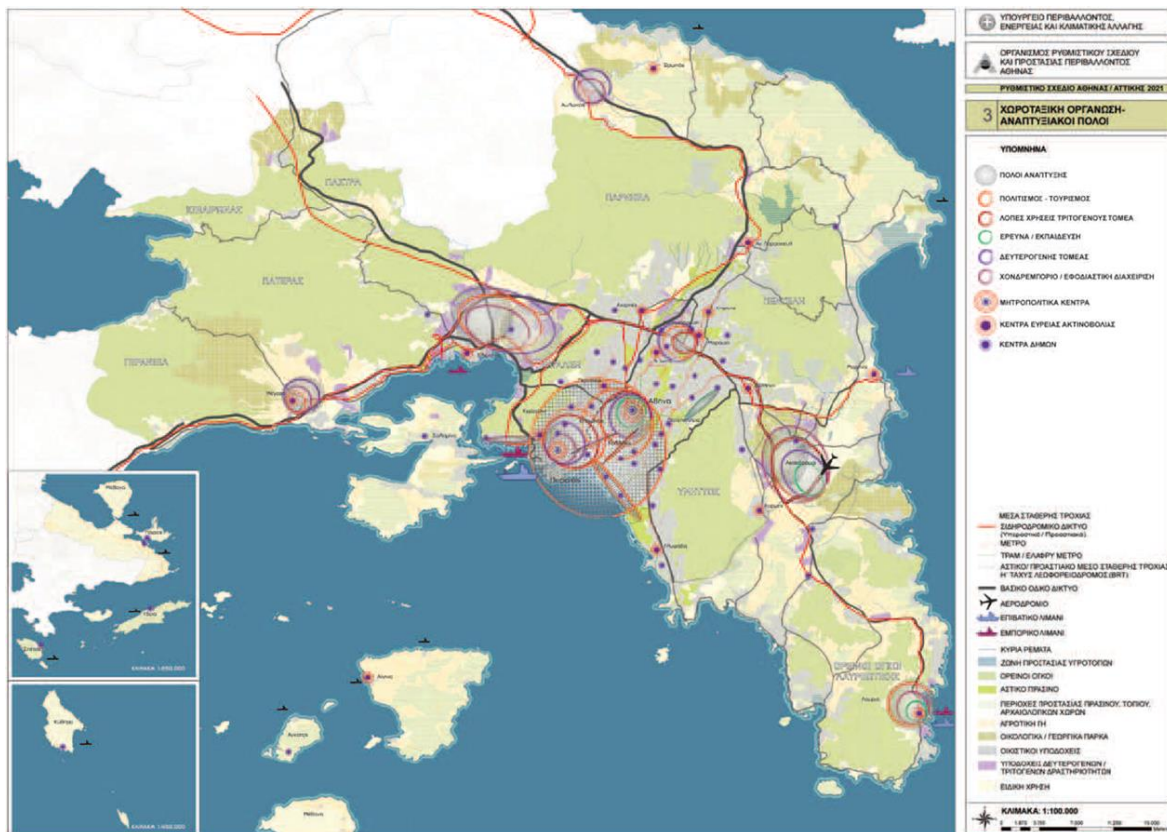
- Η προστασία του περιβάλλοντος και της αγροτικής γης.
- Η οργάνωση της αστικής ανάπτυξης.
- Η πολεοδομική οργάνωση των παραγωγικών ζωνών, που συμπεριλαμβάνονται εκατέρωθεν του εθνικού και σιδηροδρομικού δικτύου και αποτελούν τμήμα του στρατηγικού αναπτυξιακού άξονα Βορρά – Νότου.

- Η προωθητική δραστηριότητα για την περιοχή: γεωργία – κτηνοτροφία, για την κάλυψη αναγκών της Περιφέρειας.
- Η δημιουργία **υπερτοπικών πόλων αναψυχής και πολιτισμού** με ήπιες δραστηριότητες και λειτουργίες, **σε συνάρτηση με το πλούσιο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον** της περιοχής για την προβολή της φυσιογνωμίας της και την απόδοση κοινωφελών και κοινόχρηστων λειτουργιών στους πολίτες της Περιφέρειας.
- Η **ανάδειξη του ιστορικού τόπου του Μαραθώνα**, ο οποίος αποτελεί Παγκόσμια Μητρόπολη του αθλήματος του Μαραθωνίου Δρόμου και περιοχή συμπύκνωσης αρχαιολογικών μνημείων διεθνούς ακτινοβολίας.

Σύμφωνα με το Άρθρο 11 «**Οργάνωση αξόνων και πόλων ανάπτυξης**» του συγκεκριμένου Νόμου, αφορά σε πλέγμα αναπτυξιακών αξόνων και πόλων με στρατηγικό χαρακτήρα, που εκτείνεται σε όλες τις Χωρικές Ενότητες και θα αποτελεί βασική κινητήρια δύναμη για την ολοκληρωμένη χωρική και οικονομική ανάπτυξη της Περιφέρειας Αττικής. Το πλέγμα των αναπτυξιακών αξόνων είναι διεθνούς και εθνικής εμβέλειας και στον τομέα που αφορά στην παρούσα εργασία, διαρθρώνεται σε Αναπτυξιακό Άξονα Βορρά – Νότου, με βασικό τον άξονα Λ. Μεσογείων – Σταυρού – Ραφήνας. Ως πόλος ενδοπεριφερειακής εμβέλειας αναφέρεται η Ραφήνα για τον τουρισμό και την αναψυχή, με εξειδίκευση στις μεταφορές (Χάρτης 3-4).

Χάρτης 3-4: Χωροταξική οργάνωση - Αναπτυξιακοί Πόλοι Περιφέρειας Αττικής

Πηγή: ΡΣΑ

Σημαντική αναφορά γίνεται στην **προστασία και ανάδειξη των ιστορικών και πολιτιστικών πόρων και των πολιτιστικών υποδομών**, μέσω διασύνδεσης της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς με την προστασία των φυσικών πόρων και την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη, **καθώς ο πολιτισμός αποτελεί αναπτυξιακό πόρο και πεδίο προώθησης νέων μορφών επιχειρηματικής δραστηριότητας και απασχόλησης** (άρθρο 15). Πιο συγκεκριμένα προωθούνται:

- Προστασία και ανάδειξη των ιστορικών κέντρων στην Αττική.
- Προστασία και ανάδειξη συνόλων και μεμονωμένων διατηρητέων κτηρίων και εγκαταστάσεων με αξιόλογα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά.
- Ανάδειξη και διασύνδεση μνημείων και αρχαιολογικών χώρων.
- Χωροθέτηση πολιτιστικών χρήσεων και υποδομών.
- Ανάδειξη και δημιουργία «διαδρομών πολιτισμικής διαχρονικότητας». Προωθούνται προγράμματα για την οργάνωση πολιτιστικών περιπάτων και ενισχύονται νέες «πολιτιστικές διαδρομές» με παρεμβάσεις βιώσιμης κινητικότητας.

Η **διαχείριση των υδάτων**, σύμφωνα με το άρθρο 20, αφορά στη βέλτιστη διαχείρισή τους και την υλοποίηση εξειδικευμένων δράσεων προστασίας τους. Οι δράσεις που εκπονούνται και είναι σημαντικές για την παρούσα εργασία είναι το «ειδικό πρόγραμμα προστασίας και αποκατάστασης υγροτόπων», στο οποίο εντάσσονται όλοι οι υγρότοποι της Αττικής και ιεραρχούνται σε τρία (3) επίπεδα προτεραιότητας. **Ο υγρότοπος Σχοινιά – Μαραθώνα και λίμνης Μαραθώνα** θεωρούνται ως **Α' προτεραιότητας** και είναι σημαντικά επιφανειακά υδάτινα οικοσυστήματα από υδρολογικής και οικολογικής άποψης.

Για την **τουριστική δραστηριότητα** της Αττικής ισχύουν όσα προαναφέρθηκαν στο Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό. Σύμφωνα με το ΡΣΑ, στο άρθρο 28, παρουσιάζονται **επιμέρους στόχοι** για την ανάπτυξή της εν λόγω δραστηριότητας και είναι οι εξής:

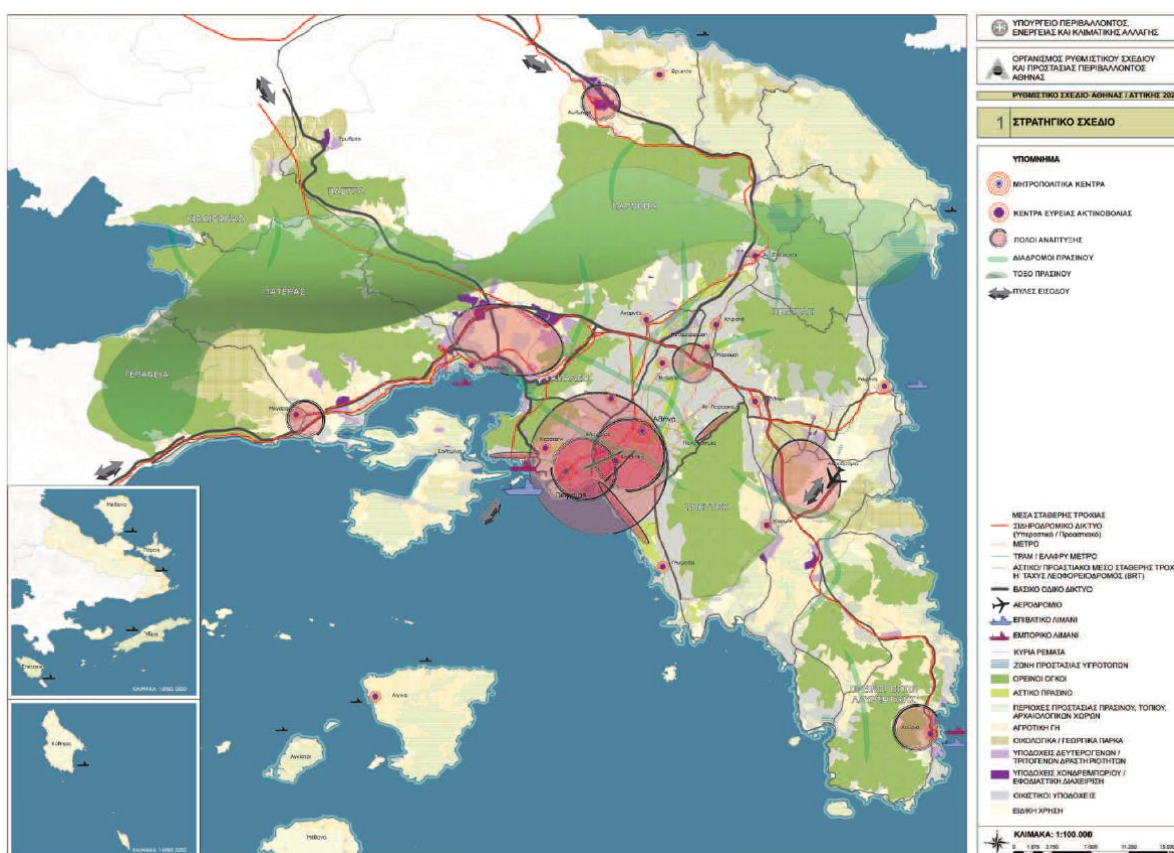
- (α) Η εξασφάλιση της προστασίας και της βιωσιμότητας των φυσικών πόρων.
- (β) Η ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος.
- (γ) Η βελτίωση της απόδοσης και της ανταγωνιστικότητας του τομέα.
- (δ) Η διευκόλυνση της πρόσβασης στους τουριστικούς προορισμούς από τον διεθνή και τον εθνικό χώρο.
- (ε) Η ορθολογική οργάνωση και ανάπτυξη του τομέα.
- (στ) Η αξιοποίηση των ολυμπιακών εγκαταστάσεων.
- (ζ) Η προώθηση της Αττικής ως προορισμού συνεδριακού τουρισμού (MICE), και η ενίσχυση της τουριστικής έλξης της Αττικής ως αυτόνομου προορισμού αστικού τουρισμού σύντομης διάρκειας (**city break**).
- (η) Η ανάπτυξη στην Αττική ειδικών και εναλλακτικών νέων μορφών τουρισμού.

(θ) Η διερεύνηση της δυνατότητας δημιουργίας εγκαταστάσεων ελλιμενισμού κρουαζιερόπλοιων και εξυπηρέτησης των επιβατών τους.

Όσον αφορά το **σύστημα μεταφορών**, σημαντικές είναι οι παρεμβάσεις βιώσιμης κινητικότητας με προτεραιότητα την προώθηση, εκτός λεκανοπεδίου, ποδηλατικών διαδρομών, οι οποίες θα εξυπηρετούν την πρόσβαση σε περιοχές πολιτιστικού και ψυχαγωγικού ενδιαφέροντος. Αναφέρεται και η εφαρμογή τους στην περιοχή του Μαραθώνα.

Στον Χάρτη 3-5 αποτυπώνεται το Στρατηγικό Σχέδιο της Αττικής με βάση όσα αναλύθηκαν παραπάνω και όσα εντοπίζονται στο «Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας – Αττικής».

Χάρτης 3-5: Στρατηγικό Σχέδιο Αττικής
Πηγή: ΡΣΑ

3.4 Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Αττική 2014-2020»

Το **Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Περιφέρειας Αττικής**, για την προγραμματική περίοδο **2014-2020** είναι ένα πολυταμειακό πρόγραμμα στηριζόμενο από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ). Έχει ως στόχο του τις «Επενδύσεις στην ανάπτυξη και την απασχόληση». Διαρθρώνεται γύρω από τέσσερις (4) **βασικούς πυλώνες** (ΠΕΠ Αττικής 2014-2020), που έχουν ως ακολούθως:

- **Περιφερειακή Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης (RIS3)**

Βασίζεται σε δράσεις που αφορούν στην ενίσχυση της έρευνας και της καινοτομίας, της χρήσης Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) και της επιχειρηματικότητας, που κύριο στόχο έχουν την ανάκαμψη της περιφερειακής οικονομίας. Η Στρατηγική της Έξυπνης Εξειδίκευσης παρουσιάζεται εκτενέστερα στο ακόλουθο υποκεφάλαιο.

- **Περιβάλλον και Κλιματική Αλλαγή**

Επικεντρώνεται σε δράσεις υλοποίησης έργων προστασίας του περιβάλλοντος, παρεμβάσεις για την ενεργειακή αναβάθμιση, καθώς και παρεμβάσεις στις μεταφορές, στην εκπαίδευση και την κοινωνική πρόνοια.

- **Κοινωνική Συνοχή μέσω της Περιφερειακής Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη (ΠΕΣΚΕ)**

Μέσω του ΠΕΣΚΕ δίνεται έμφαση σε κοινωνικές δράσεις, που αφορούν στην αντιμετώπιση της ανθρωπιστικής κρίσης και των συνεπαγόμενων κοινωνικών περιθωριοποιήσεων, ενώ στοχεύει ακόμη στην ενίσχυση της απασχόλησης.

- **Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις (ΟΧΕ)**

Με τις Ολοκληρωμένες Χωρικές επενδύσεις παρέχεται η δυνατότητα χρηματοδότησης παρεμβάσεων βιώσιμης αστικής ανάπτυξης, με στόχο την κοινωνικο-οικονομική και περιβαλλοντική ανάπτυξη αστικών περιοχών.

Το **όραμα** του περιφερειακού αναπτυξιακού σχεδιασμού για την Αττική είναι η μετάβαση σε ένα βιώσιμο μοντέλο ανάπτυξης. Για την επιδίωξη του οράματος έχουν τεθεί συγκεκριμένοι **άξονες προτεραιότητας και στρατηγικοί στόχοι** ανά τομέα.

*«Η κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική ανασυγκρότηση της Αττικής, ως Περιφέρεια της Ευρώπης, με μοχλούς ανάπτυξης την πολιτιστική της ταυτότητα, τις τοπικές παραγωγικές δυνάμεις, την τεχνολογία και την καινοτομία. Κεντρικό σημείο αναφοράς αποτελεί η ενεργοποίηση της **κοινωνίας των πολιτών** και η ενθάρρυνση της συμμετοχής τους στον σχεδιασμό και την υλοποίηση της ολοκληρωμένης και ισόρροπης ανάπτυξης της Αττικής».*

Οι **τέσσερις (4) θεματικοί Άξονες Προτεραιότητας** που εξειδικεύουν το **αναπτυξιακό όραμα** είναι οι εξής (Περιφέρεια Αττικής, 2015):

- Προστασία του περιβάλλοντος και ποιότητα ζωής.
- Κοινωνική Μέριμνα, Υγεία, Παιδεία, Πολιτισμός και Αθλητισμός.
- Οικονομία και Απασχόληση.
- Βελτίωση της διοικητικής ικανότητας και της οικονομικής κατάστασης της Περιφέρειας.

Οι **στρατηγικοί στόχοι** που διατυπώνονται σε κάθε ένα από τους θεματικούς άξονες προτεραιότητας παρουσιάζονται στη συνέχεια, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον στο πεδίο εστίασης της παρούσας εργασίας.

Σύμφωνα με τον Άξονα **«Προστασία του Περιβάλλοντος και ποιότητα ζωής»** στο επίκεντρο βρίσκονται:

- Η προστασία των ορεινών όγκων της Περιφέρειας Αττικής.
- Η προστασία των περιοχών Natura.
- Η άρση των αιτιών υποβάθμισης και η βελτίωση της προσαρμοστικής ικανότητας των υγροτόπων.
- Η ολοκληρωμένη και βιώσιμη διαχείριση των υδατικών πόρων της Περιφέρειας.
- Η βιώσιμη χωρική ανάπτυξη, η κοινωνικο-οικονομική ανασυγκρότηση του χώρου, η οργάνωση του βασικού δικτύου υποδομών και η προστασία του φυσικού – αστικού περιβάλλοντος, του τοπίου και των πολιτιστικών πόρων.

Σχετικά με τον Άξονα **«Κοινωνική Μέριμνα, Υγεία, Παιδεία, Πολιτισμός και Αθλητισμός»**, οι Στρατηγικοί Στόχοι που αφορούν την παρούσα εργασία για τον τομέα του Πολιτισμού είναι:

- Η πολιτιστική αναγέννηση της Περιφέρειας Αττικής.
- Η αξιοποίηση του Πολιτισμού και του Αθλητισμού για τη διεθνή προβολή και την οικονομική ανάπτυξη της Περιφέρειας.

Ο Άξονας **«Οικονομία και Απασχόληση»** έχει ως στρατηγικούς στόχους για την επίτευξη του νέου παραγωγικού – αναπτυξιακού προτύπου τους εξής:

- Στήριξη μικρομεσαίων επιχειρήσεων
- Έμφαση στη γνώση, την καινοτομία και την ποιότητα προϊόντων και υπηρεσιών
- Ενίσχυση των τριών τομέων δράσης της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης (Δημιουργική Οικονομία, Γαλάζια Οικονομία, Βιώσιμη Οικονομία των Αναγκών)
- Αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος της Αττικής
- Βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων της Αττικής.

Τέλος, σύμφωνα με τον τελευταίο Άξονα Προτεραιότητας **«Βελτίωση της διοικητικής ικανότητας και της οικονομικής κατάστασης της Περιφέρειας»** οι Στρατηγικοί Στόχοι που μας αφορούν είναι:

- Η προσαρμογή της δομής και λειτουργίας του διοικητικού μηχανισμού στα σύγχρονα δεδομένα του εξωτερικού περιβάλλοντος, ώστε να επιτευχθούν οικονομίες κλίμακας στην κατεύθυνση της αποτελεσματικότητας και της ποιότητας των υπηρεσιών προς τους πολίτες
- Η διαμόρφωση ενός συνεκτικού, ευέλικτου και λειτουργικού Οργανογράμματος – αναδιάρθρωση του Οργανισμού και προσαρμογή της δομής του
- Η αξιοποίηση των ήδη θεσμοθετημένων πόρων και της παρουσίας της Περιφέρειας Αττικής

3.5 Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης Περιφέρειας Αττικής 2014-2020

Η οικονομική κρίση που πλήττει τα τελευταία χρόνια πολλές ευρωπαϊκές χώρες, μεταξύ των οποίων και την Ελλάδα, καθιστά αναγκαία τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και την αντιμετώπιση των κοινωνικών προκλήσεων. Η Ελληνική οικονομία εμφανίζει έλλειψη παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα. Επίσης, υστερεί στην ανάπτυξη καινοτομίας σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρωπαϊκή Ένωση (Innovation Union Scoreboard, 2015). Παρ' όλο που το ελληνικό σύστημα Έρευνας και Καινοτομίας έχει αρκετά πλεονεκτήματα, καθώς επιτυγχάνει καλές επιδόσεις σε Προγράμματα – Πλαίσια της Ε.Ε., συμμετοχές σε διεθνή ερευνητικά δίκτυα κ.λπ., τα αποτελέσματα των ερευνητικών προσπαθειών δεν έχουν αξιοποιηθεί επαρκώς ώστε να βελτιώσουν την οικονομία της χώρας, ενσωματώνοντας το προϊόν της ερευνητικής δραστηριότητας όπως, επιτυχώς, έχουν κάνει άλλες χώρες της Ε.Ε., στην παραγωγική και αναπτυξιακή προσπάθεια.

Η αναπτυξιακή στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης «**Ευρώπη 2020**» θέτει ως προτεραιότητα στην ΕΕ και τα κράτη-μέλη της την επίτευξη στόχων σχετικών με την απασχόληση, την καινοτομία, την εκπαίδευση, την κοινωνική ένταξη και το κλίμα/ενέργεια. Η στρατηγική «Ευρώπη 2020» στοχεύει σε μια αναπτυξιακή προοπτική που βασίζεται σε τρεις (3) πυλώνες:

- **Έξυπνη ανάπτυξη**, με τη θεμελίωση της οικονομίας της γνώσης και της καινοτομίας.
- **Βιώσιμη ανάπτυξη**, με την προώθηση μιας ανταγωνιστικής οικονομίας, που θα αξιοποιεί αποτελεσματικά τους πόρους που διαθέτει και θα περιορίζει τις επιπτώσεις στο περιβάλλον.
- **Ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς**, η οποία θα προάγει μια οικονομία υψηλής απασχόλησης και θα οδηγεί σε κοινωνική, οικονομική και γεωγραφική χωρική συνοχή.

Για να επιτευχθούν οι ανωτέρω στόχοι και να προωθηθούν τα αποτελέσματα της επιστήμης και της έρευνας στο παραγωγικό και κοινωνικό σύστημα, έτσι ώστε να μετουσιωθούν σε νέα προϊόντα και υπηρεσίες, δημιουργήθηκε η πρωτοβουλία «**Ένωση Καινοτομίας**» (Innovation Union) από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στην οποία αναδεικνύεται η έννοια της Έξυπνης Εξειδίκευσης στην έρευνα και την καινοτομία για κάθε χώρα και περιφέρειά της.

Οι **Στρατηγικές Έξυπνης Εξειδίκευσης** (Research and Innovation Strategies for Smart Specialization - RIS3) στην Ελλάδα για την περίοδο 2014-2020 αφορούν τον εντοπισμό και την προώθηση, ανά περιφέρεια αλλά και στο σύνολο της χώρας, τομέων στους οποίους διατίθεται ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Η υλοποίηση των στρατηγικών RIS3 είναι προϋπόθεση για την ενεργοποίηση επενδύσεων στον τομέα της έρευνας, της καινοτομίας, της χρήσης Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας κ.λπ. από τα ταμεία της

Ευρωπαϊκής Ένωσης με στόχο την ανάκαμψη της οικονομίας. Τα RIS3 σχεδιάζονται για όλες τις περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ακολουθούν τις ίδιες κατευθυντήριες γραμμές.

Στο πλαίσιο εκπόνησης των στρατηγικών αυτών, η χώρα και οι Περιφέρειες κλήθηκαν να εντοπίσουν δραστηριότητες στις οποίες παρουσιάζουν ή έχουν τη δυνατότητα να δημιουργήσουν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, με κύριο στόχο την επίτευξη θετικών αναπτυξιακών αποτελεσμάτων. Οι οκτώ κλάδοι που εντοπίστηκαν έτσι ώστε η έρευνα και η καινοτομία να συμβάλουν στην ανάπτυξη ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων είναι ([Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2014-2020]):

- Αγρο-διατροφή
- Υγεία – Φάρμακα
- Τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών
- Ενέργεια
- Περιβάλλον και βιώσιμη ανάπτυξη
- Μεταφορές
- Υλικά – Κατασκευές
- **Τουρισμός – Πολιτισμός – Δημιουργικές βιομηχανίες**

Τα πεδία έξυπνης εξειδίκευσης για την Περιφέρεια Αττικής είναι τα εξής (Διάγραμμα 3-1):

- **Δημιουργική οικονομία**

Απαρτίζεται από κλάδους πολιτισμού και δημιουργικότητας, με πυρήνα της τις Πολιτιστικές και Δημιουργικές Βιομηχανίες, οι οποίες έχουν ως πεδίο ενασχόλησης τις τέχνες, τον πολιτισμό και την τεχνολογία.

Η Αττική διαθέτει παράδοση και φήμη. Συνδυάζοντας δραστηριότητες των κλάδων της δημιουργικής οικονομίας με νέες τεχνολογίες παρουσιάζονται σημαντικές οικονομικές και κοινωνικές δυνατότητες ανάπτυξης.

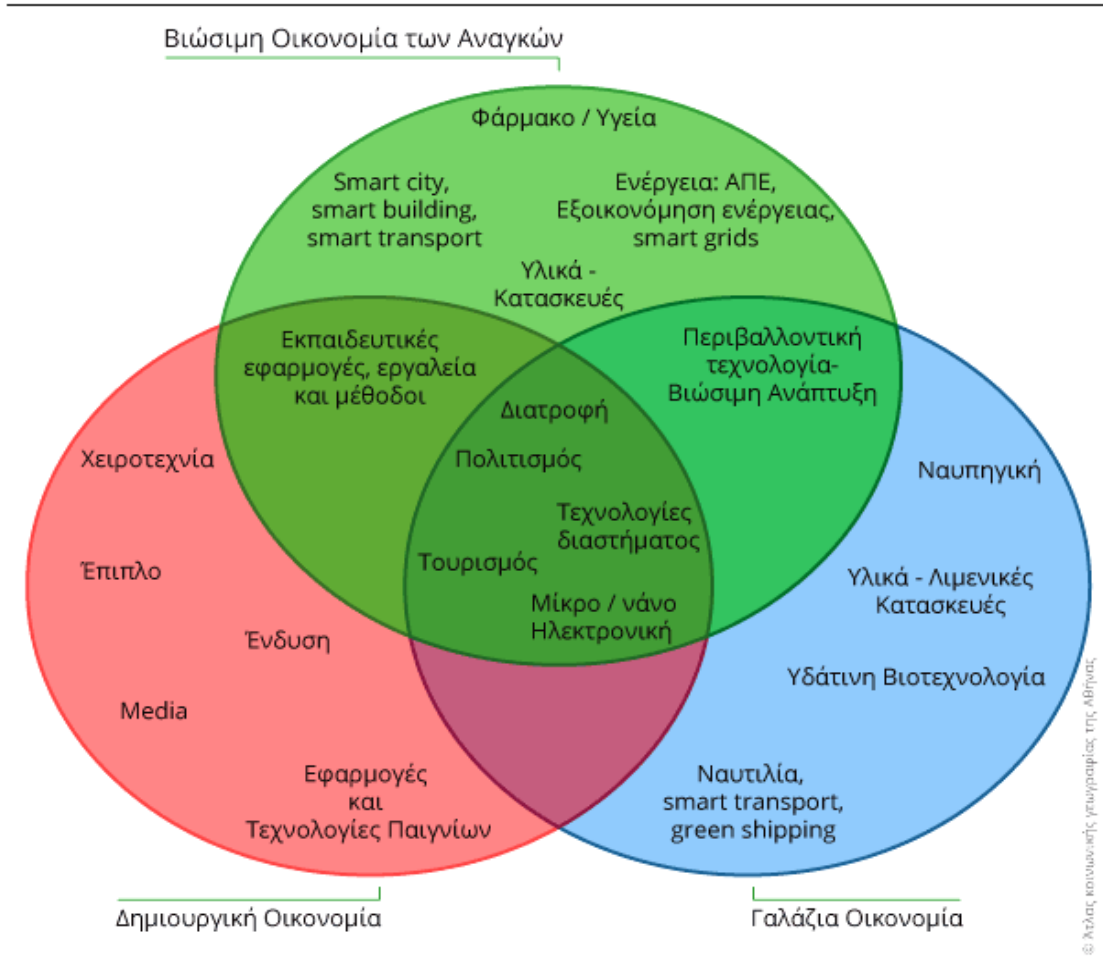
- **Γαλάζια οικονομία**

Περιλαμβάνει δραστηριότητες που σχετίζονται με το υδάτινο περιβάλλον, π.χ. ναυτιλία, αλιεία, παράκτιος τουρισμός, ενέργεια-ΑΠΕ, ειδικός τουρισμός (όπως καταδυτικός τουρισμός σε ναυάγια και υποθαλάσσια σπήλαια και σχηματισμούς), ναυπηγική τέχνη, κ.ά. Αποτελεί αντικείμενο μακροπρόθεσμης στρατηγικής για τη βιώσιμη ανάπτυξη του θαλάσσιου τομέα. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνωρίζει τις θάλασσες και τους ωκεανούς ως μοχλούς ανάπτυξης και καινοτομίας.

Η **Αττική** χαρακτηρίζεται ως διεθνές κέντρο στον τομέα της ναυτιλίας και του θαλάσσιου τουρισμού και διαθέτει αξιόλογο παραγωγικό και τεχνολογικό δυναμικό για την υποστήριξη της αναπτυξιακής προσπάθειας σε κλάδους που αφορούν τη γαλάζια οικονομία.

Διάγραμμα 3-1: Πεδία Έξυπνης Εξειδίκευσης στην Περιφέρεια Αττικής

Πηγή: Παυλέας, 2016

- **Βιώσιμη Οικονομία των Αναγκών**

Τα παραπάνω πεδία επιτυγχάνονται στο πλαίσιο του γενικότερου στόχου της «Βιώσιμης Οικονομίας των Αναγκών» που αφορά στην ενίσχυση της ποιότητας ζωής της κοινωνίας. Εδώ συμπεριλαμβάνεται ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, με σκοπό την αντιμετώπιση των οξύτατων κοινωνικών και περιβαλλοντικών προκλήσεων και την ανάπτυξη λύσεων και σχετικών τεχνολογικών εφαρμογών για την αντιμετώπισή τους.

Στόχος για την **Αττική** είναι να καταστεί **βιώσιμη για τους πολίτες**, βελτιώνοντας την ποιότητα σε κάθε πτυχή της ατομικής/κοινωνικής ζωής π.χ. υγεία, παιδεία, αναψυχή και τουρισμός, περιβαλλοντική προστασία και διαχείριση, αστικές λειτουργίες, μεταφορές.

3.6 Στρατηγική Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Αττικής

Με την υπ' αριθμ. 138/2016 Απόφαση έχει εγκριθεί το «**Στρατηγικό Σχέδιο Δράσης για την Τουριστική Προβολή της Περιφέρειας Αττικής για τη χρονική περίοδο 2016-2020**». Το εν λόγω Σχέδιο παρουσιάζει τις αδυναμίες που είχαν οι σχετικές τουριστικές καμπάνιες που υλοποιήθηκαν έως το έτος 2015 και στοχεύει στην αντιμετώπισή τους με την νέα καμπάνια 2016-2020.

Η Περιφέρεια Αττικής διαθέτει πλούσιο **φυσικό και πολιτισμικό απόθεμα** παγκοσμίου εμβέλειας, στοιχείο που την καθιστά αξιόλογο **πολιτιστικό προορισμό** σε διεθνή κλίμακα. Τα πολιτιστικά και άλλα, τουριστικού ενδιαφέροντος, προϊόντα της προωθούνται τόσο στην ελληνική όσο και στη διεθνή τουριστική αγορά.

Η Αττική είναι ένας από τους πιο ευλογημένους τόπους παγκοσμίως ως προς το διαθέσιμο αφηγηματικό απόθεμα. Η εικόνα της Περιφέρειας συντίθεται από πολλούς, διαφορετικού χαρακτήρα, ελκυστικούς τουριστικούς προορισμούς, οι οποίοι:

- *προσφέρουν διαφορετικές ταξιδιωτικές εμπειρίες,*
- *απευθύνονται σε διαφορετικές κατηγορίες ταξιδιωτών, και*
- *διαφέρουν ως προς το βαθμό τουριστικής ανάπτυξης.*

Επίσης, καλείται να αναδείξει **δύο χαρτοφυλάκια τουριστικών προϊόντων** για να ωφεληθούν όλες οι περιοχές της Αττικής, τα οποία είναι:

- **το γεωγραφικό χαρτοφυλάκιο**

Περιλαμβάνει όλους τους διακριτούς τουριστικούς προορισμούς της Αττικής, δηλαδή την Αθήνα, επιμέρους παραθεριστικές περιοχές της Αττικής, τα νησιά κοκ.

- **το θεματικό χαρτοφυλάκιο**

Περιλαμβάνει κάθε ταξιδιωτική εμπειρία ή μορφή τουρισμού. Παραδείγματα **θεματικών προϊόντων** είναι τα city breaks, διακοπές και short breaks τύπου sea 'n' sun, τουρισμός που αφορά γάμους, γαστρονομικές εξερευνήσεις, συνέδρια, διακοπές πεζοπορίας, yachting και ιστιοπλοΐα, κρουαζιέρες, κ.ά., αλλά και διαφορετικές **ομάδες-στόχους** όπως AMEA, άτομα τρίτης ηλικίας, νεανικό κοινό, gay & lesbian κοκ.

Στο Διάγραμμα 3-2 παρουσιάζονται τα κύρια θέλγητρα ενός προορισμού City Break, τα οποία πρέπει να αναδειχθούν ισόρροπα και ολοκληρωμένα.

Διάγραμμα 3-2: Κύρια θέλητρα ενός προορισμού City Break

Πηγή: Koutoulas. 2015, ίδια επεξεργασία

Στη σχετική μελέτη επισημαίνεται η **ελλιπής προβολή** των διαφορετικών εν δυνάμει προορισμών που ενυπάρχουν στην Περιφέρεια Αττικής, καθώς και η έλλειψη ανάπτυξης σχετικού «περιεχομένου» των διαθέσιμων πολιτιστικών πόρων (κυρίως σε ψηφιακή μορφή) για τον σκοπό αυτό. Ακόμη, επισημαίνεται η απουσία της **συστηματικής συνεργασίας** της Περιφέρειας σε Δήμους και φορείς της Αττικής στο πλαίσιο της προώθησης τουριστικών προορισμών της Περιφέρειας, οδηγώντας σε ένα έλλειμμα το οποίο έχει ως αποτέλεσμα τη **μη ολοκληρωμένη και ισόρροπη προβολή** όλης της επικράτειας της Αττικής και την ελλιπή αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων της.

Σημαντική είναι η διαπίστωση της ανάγκης για τη δημιουργία του κατάλληλου **branding** για την υλοποίηση της νέας στρατηγικής στους διαφορετικούς προορισμούς της Περιφέρειας Αττικής και η σύνθεση αυτών στην συνολική εικόνα της Περιφέρειας (Umbrella Branding). Για τον σκοπό αυτό απαιτείται η χρήση των κατάλληλων μέσων (λογότυπο, εικαστικά, χρώματα, κείμενα, φωτογραφίες, μουσική, κοκ.).

3.7 Συμπεράσματα

Η Ελλάδα είναι μια ιδιαίτερα προικισμένη χώρα, με πλούσιο φυσικό και πολιτιστικό πλούτο, καθιστώντας την σημαντικό τουριστικό προορισμό. Για τον λόγο αυτό στο υφιστάμενο πλαίσιο πολιτικής εντάσσονται στρατηγικά σχέδια σε διάφορες χωρικές κλίμακες, με στόχο την αξιοποίηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς ακολουθώντας τις γενικές κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο σχεδιασμός των πολιτικών στις διάφορες χωρικές κλίμακες δίνει τις στρατηγικές κατευθύνσεις, περαιτέρω εξειδικευόμενος χωρικά και θεματικά, όσο εστιάζει σε συγκεκριμένη περιοχή μελέτης (χαμηλότερο στην ιεραρχία επίπεδο λήψης αποφάσεων).

Όσον αφορά τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, η οποία αποτελεί κοινό σημείο αναφοράς, σε όλα τα επίπεδα, βασίζεται στους τρεις πυλώνες της: οικονομική ανάπτυξη, κοινωνική συνοχή και

προστασία περιβάλλοντος και τη δημιουργία μιας ισόρροπης και αρμονικής σχέσης μεταξύ τους. Ο τουρισμός αποτελεί μοχλό ανάπτυξης πολλών περιοχών και συμβάλλει δυναμικά στον πολιτισμό. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, ο ορισμός που δίνεται για τον Βιώσιμο Τουρισμό είναι (Agenda 21 for the Travel and Tourism Industry):

Η Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη [...] επιτρέπει τη διαχείριση όλων των πόρων με τέτοιο τρόπο ώστε να ανταποκρίνεται στις οικονομικές, κοινωνικές και αισθητικές ανάγκες, διατηρώντας την πολιτιστική ακεραιότητα, βασικές οικολογικές διαδικασίες, τη βιοποικιλότητα και τα συστήματα υποστήριξης ζωής. Η ύπαρξη ενός σχεδίου διαχείρισης της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς είναι σημαντική και στοχεύει σε μια Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη.

Οι βασικές αρχές της Βιώσιμης Ανάπτυξης του Τουρισμού είναι (Fennell, 1999):

- Χρήση Πόρων με Τρόπο Βιώσιμο
- Μείωση της Υπερκατανάλωσης και των Απορριμμάτων
- **Διατήρηση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς**
- **Ενσωμάτωση του Τουρισμού στον Σχεδιασμό**
- Υποστήριξη των Τοπικών Κοινωνιών
- Συμμετοχή Τοπικών Κοινωνιών
- Αξιοποίηση Συμβουλών των Παραγόντων και του Κοινού
- Εκπαίδευση Προσωπικού
- Ευθύνη τουριστικού Μάρκετινγκ
- Διεξαγωγή Έρευνας

Η προστασία, διατήρηση, ανάδειξη και ορθή διαχείριση των ιστορικών, πολιτιστικών και φυσικών πόρων είναι υψίστης σημασίας σε όλα τα επίπεδα σχεδιασμού και συμβάλλει στη βιώσιμη αξιοποίησή τους. Τίθενται άξονες προτεραιότητας και στρατηγικοί στόχοι που στοχεύουν στην προστασία του περιβάλλοντος και στην ποιότητα ζωής, καθώς επίσης και στόχοι αξιοποίησης του πολιτιστικού αποθέματος με σκοπό τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Οι ειδικές μορφές τουρισμού και η δια μέσου αυτών ανάδειξη και διατήρηση της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, καθώς και η βελτίωση του συστήματος μεταφορών είναι μερικοί σημαντικοί πυλώνες της αναπτυξιακής πολιτικής που ακολουθείται στον τομέα του πολιτισμού.

Πιο συγκεκριμένα, στα κείμενα που προαναφέρθηκαν γίνεται αναφορά στη διαμόρφωση του χωρικού προτύπου ανάπτυξης και αξιοποίησης της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς. Οι πολιτικές που εντάσσονται στα επίπεδα σχεδιασμού που διερευνήθηκαν θα αξιοποιηθούν και θα εξειδικευτούν, σύμφωνα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής μελέτης της παρούσας εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΣΤΟΧΟΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

4 ΣΤΟΧΟΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στην ανάπτυξη ενός Στρατηγικού Σχεδίου Πολιτιστικής Ανάπτυξης και Πολιτικής του Δήμου Μαραθώνα, το οποίο θα στηρίζεται στις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης. Στο παρόν κεφάλαιο επιχειρείται η οριοθέτηση των στόχων του εν λόγω Στρατηγικού Σχεδίου, που θέτει στο επίκεντρό του την αξιοποίηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής μελέτης. Ο επιδιωκόμενος στόχος υλοποιείται μέσα σε ένα περιβάλλον που οριοθετείται από στρατηγικές και πολιτικές που λαμβάνονται από ανώτερα επίπεδα σχεδιασμού (περιφέρεια, χώρα, Ευρωπαϊκή Ένωση κ.λπ.). Ενδεικτικά αναφέρονται το Γενικό και το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον τουρισμό, το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Αττικής 2014-2020 και η Στρατηγική της Έξυπνης Εξειδίκευσης της Περιφέρειας Αττικής, η Στρατηγική για την τουριστική ανάπτυξη της Περιφέρειας Αττικής κ.λπ. Για να υλοποιηθεί το Σχέδιο Στρατηγικής, σημαντική είναι η θέση της τοπικής διοίκησης και της τοπικής κοινωνίας, καθώς και οι επιδιώξεις τους σχετικά με τη διαχείριση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.

4.1 Το Ευρύτερο Περιβάλλον Χάραξης Πολιτιστικής Πολιτικής

Η βιώσιμη αξιοποίηση της **φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς** συνιστά έναν σημαντικό άξονα του αναπτυξιακού σχεδιασμού της χώρας και των περιφερειών της. Όλα τα κείμενα πολιτικής επικεντρώνονται στη βιώσιμη αξιοποίηση και προστασία του φυσικού και πολιτισμικού πλούτου και σε αειφόρους προσεγγίσεις διαχείρισής τους. Ο μεγάλος αριθμός φυσικών και πολιτιστικών στοιχείων της είναι βασικό **πλεονέκτημα**, καθώς μπορεί να συμβάλλει στη βελτίωση σημαντικών διαστάσεων της οικονομίας και της κοινωνίας.

Οι περιφερειακές ενότητες της **Περιφέρειας Αττικής** παρουσιάζουν έντονη ιδιαιτερότητα και διαφορετικότητα τόσο σε σχέση με τις υπόλοιπες περιφέρειες όσο και μεταξύ τους. Κάποια από τα χαρακτηριστικά τους είναι ότι διαθέτουν:

- Μια πληθώρα μορφολογικών χαρακτηριστικών, π.χ. σημαντικούς ορεινούς όγκους, παράκτιες και νησιωτικές περιοχές.
- Μια πληθώρα πολιτιστικών στοιχείων, που ενισχύουν τις προοπτικές πολιτιστικής τουριστικής ανάπτυξης και την ανάπτυξη δραστηριοτήτων σχετικά με τον πολιτισμό και τις τέχνες.

Η Περιφέρεια Αττικής με έδρα της την Αθήνα, μητροπολιτική περιοχή και πρωτεύουσα της χώρας, διαφοροποιείται σε σύγκριση με άλλες Περιφέρειες. Στο Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007-2013, γίνεται αναφορά στα αστικά κέντρα και συγκεκριμένα στον πόλο ανάπτυξης «**Αθήνα – Αττική**» και σημειώνεται ότι:

«...Αποτελεί αστική συγκέντρωση διεθνούς ακτινοβολίας και ένα από τα σημαντικότερα κέντρα της Μεσογείου, ενώ οι εξελίξεις σε αυτή, σε ότι αφορά τα πρότυπα κατοίκησης και

παραγωγής λειτουργούν καθοριστικά στο σύνολο της χώρας. Η Αθήνα τείνει να επεκτείνεται στο σύνολο της Αττικής και στα γειτονικά με αυτή νησιά, ενώ αποτελεί κέντρο ενός σημαντικού, με κριτήριο τα αστικά κέντρα που εντάσσονται σε αυτό, ημερήσιου συστήματος το οποίο συμπεριλαμβάνει και περιοχές των Περιφερειών Στερεάς Ελλάδος, Πελοποννήσου και Ν. Αιγαίου (Κυκλάδες). Χωρίς αμφιβολία η Αθήνα αποτελεί τον κεντρικό κορμό της χώρας και ταυτόχρονα την κύρια πύλη εισόδου στη χώρα εμπορευμάτων και ανθρώπων. Όλοι οι δείκτες εμφανίζουν στην Αθήνα τις μεγαλύτερες τιμές τους (είτε ποιοτικά είτε ποσοτικά).

Τέλος, η Αθήνα – Αττική αποτελεί καθοριστικό κόμβο στον υφιστάμενο άξονα ανάπτυξης της χώρας, ενώ οι εξελίξεις σε αυτή, κυρίως στην οικονομία της, θα επηρεάσουν καθοριστικά όχι μόνο τον υφιστάμενο αλλά και τους αναδυόμενους άξονες της χώρας».

Η Περιφέρεια Αττικής, εκτός από όλα τα παραπάνω διαθέτει φυσική ποικιλομορφία και αξιοσημείωτους πολιτιστικούς πόρους, οι οποίοι μπορούν να αποτελέσουν σημαντικούς άξονες παρέμβασης στον αναπτυξιακό της σχεδιασμό. Ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει την κατευθυντήριο δύναμη για την αξιοποίηση τους, συμβάλλοντας στην ενδυνάμωση του συμπλέγματος πολιτισμός – τουρισμός. Η αξιοποίηση της τεχνολογίας μπορεί να συμβάλει στην περαιτέρω αξιοποίηση του συμπλέγματος, προωθώντας την ανάπτυξη ψηφιακού υλικού και καινοτόμου αξιοποίησής του από τις οικονομικές δραστηριότητες και τα τοπικά κέντρα λήψης αποφάσεων, αλλά και την τόνωση της εξωστρέφειας της τοπικής οικονομίας, τη βιώσιμη και αποτελεσματική αξιοποίηση των πόρων κ.λπ. Στο συγκεκριμένο σύμπλεγμα συμπεριλαμβάνεται η διαχείριση και προστασία του περιβάλλοντος (φυσικού και πολιτιστικού).

Στον Πίνακα 4-1 έχουν κωδικοποιηθεί τα σημαντικά σημεία της **στρατηγικής της χώρας και της Περιφέρειας Αττικής** για την ανάπτυξη των φυσικών και πολιτιστικών πόρων. Αυτά αποτελούν τη βάση για τη διατύπωση των στόχων του Στρατηγικού Σχεδίου Πολιτιστικής Πολιτικής και Βιώσιμης Ανάπτυξης του Δήμου Μαραθώνα, οι οποίοι εξειδικεύουν στην τοπική χωρική κλίμακα την εθνική και περιφερειακή στρατηγική.

Πίνακας 4-1: Αποτύπωση περιβάλλοντος χάραξης πολιτιστικής πολιτικής - Κωδικοποίηση στρατηγικής ανώτερων σχεδιαστικών επιπέδων

Εθνική Στρατηγική	
Εθνικό Επίπεδο (Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό)	<i>[...] Η διατήρηση και ανάδειξη των φυσικών και πολιτιστικών πόρων και του τοπίου, καθώς και η αντιμετώπιση των επιπτώσεων που σχετίζονται με τις κλιματικές αλλαγές αποτελούν βασική προϋπόθεση για την επίτευξη ενός αειφόρου τουρισμού, ο οποίος επιδρά με θετικό τρόπο στην απασχόληση και την ανάπτυξη.</i>
Εθνική στρατηγική για την Έρευνα, Καινοτομία, Έξυπνη Εξειδίκευση 2014-2020	Εστιάζει, μεταξύ άλλων, στους τομείς: <ul style="list-style-type: none"> • Αγρο-διατροφή • Περιβάλλον & Βιώσιμη Ανάπτυξη • Πολιτισμός – Τουρισμός – Πολιτιστικές & Δημιουργικές Βιομηχανίες

Περιφερειακή Στρατηγική (Περιφέρεια Αττικής)	
Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αττικής 2007-2013	<p>Γενικοί στόχοι είναι η βελτίωση:</p> <ul style="list-style-type: none"> • της ελκυστικότητας της Περιφέρειας • της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, μέσω: <ul style="list-style-type: none"> - Έρευνας, τεχνολογικής ανάπτυξης, καινοτομίας και επιχειρηματικότητας - Τουρισμού - Πολιτισμού • της ποιότητας ζωής και προστασία του περιβάλλοντος
Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αττικής 2014-2020	<p>ΟΡΑΜΑ: «Η κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική ανασυγκρότηση της Αττικής»</p> <ul style="list-style-type: none"> • Προστασία του περιβάλλοντος και ποιότητα ζωής • Πολιτιστική αναγέννηση της Αττικής • Αξιοποίηση του πολιτισμού για την διεθνή προβολή και την οικονομική ανάπτυξη της Περιφέρειας.
Στρατηγική έξυπνης εξειδίκευσης Περιφέρειας Αττικής 2014-2020	<p>Σημαντικά πεδία που συμβάλλουν στην ανάπτυξη:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Διατροφή • Πολιτισμός • Τουρισμός • Περιβαλλοντική τεχνολογία- Βιώσιμη ανάπτυξη

Στο Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιφέρειας Αττικής 2014 – 2020 διατυπώνονται οι στόχοι του Στρατηγικού Σχεδίου, καθώς και το όραμα. Το συγκεκριμένο όραμα βασίζεται στις σύγχρονες ανάγκες και προκλήσεις της παγκόσμιας κοινότητας και έχει ως εξής:

ΟΡΑΜΑ – «Η κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική ανασυγκρότηση της Αττικής»

*«Η κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική ανασυγκρότηση της Αττικής, ως Περιφέρεια της Ευρώπης, με μοχλούς ανάπτυξης την **πολιτιστική της ταυτότητα, τις τοπικές παραγωγικές δυνάμεις, την τεχνολογία και καινοτομία**. Κεντρικό σημείο αναφοράς αποτελεί η ενεργοποίηση της **κοινωνίας των πολιτών** και η ενθάρρυνση της συμμετοχής τους στην ολοκληρωμένη και ισόρροπη ανάπτυξη της Αττικής».*

Η οριοθέτηση των στόχων του Στρατηγικού Σχεδίου Πολιτιστικής Ανάπτυξης του Δήμου Μαραθώνα αξιοποιεί και εξειδικεύει το παραπάνω όραμα στη συγκεκριμένη περιοχή μελέτης. Τα χαρακτηριστικά και οι ιδιαιτερότητες της περιοχής, σε συνδυασμό με τα οράματα της τοπικής κοινωνίας θα συμβάλλουν στη δόμηση ενός **Ολοκληρωμένου Σχεδίου Πολιτιστικής Ανάπτυξης**.

4.2 Οριοθέτηση Στόχων στο Επίπεδο της Περιοχής Μελέτης

Η Αττική διαθέτει μεγάλο αριθμό σημαντικών πολιτιστικών πόρων, οι οποίοι μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για την αναπτυξιακή προοπτική της Περιφέρειας. Ιστορικά και πολιτιστικά στοιχεία, παραδοσιακοί οικισμοί και αρχιτεκτονικά μνημειακά σύνολα, αρχαιολογικοί χώροι, ήθη, έθιμα, γαστρονομία, καθώς και ο λαογραφικός πλούτος της συνθέτουν την ταυτότητά της, σε συνδυασμό πάντα με το φυσικό της περιβάλλον.

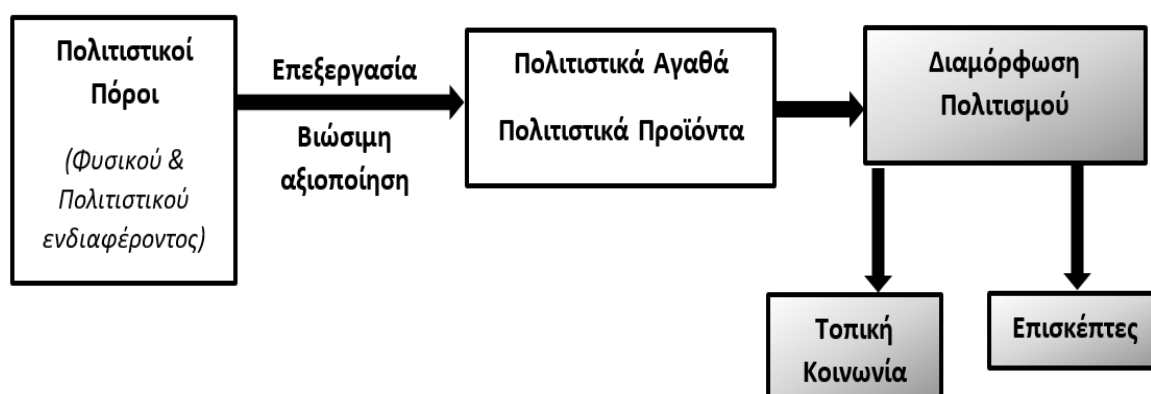
Η **αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων**, ασκώντας την κατάλληλη πολιτική επιφέρει σημαντικά αποτελέσματα τόσο για την τοπική κοινωνία, όσο και για τους επισκέπτες της περιοχής. Πιο αναλυτικά (Διάγραμμα 4-1):

- Στην **τοπική κοινωνία**: η προστασία και αξιοποίηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από ένα ολοκληρωμένο στρατηγικό σχέδιο πολιτιστικής πολιτικής, που διασφαλίζει την ανάδειξη του συμπλέγματος «πολιτισμός – τουρισμός» και δίνει μια προοπτική βιώσιμης ανάπτυξης, με οικονομικά και κοινωνικά οφέλη.
- Στους **επισκέπτες της περιοχής**: η αξιοποίηση των πόρων και η προώθησή τους στην τουριστική αγορά, μέσω ενός στρατηγικού σχεδίου, που θα ανταποκρίνεται στις νέες τάσεις ζήτησης, θα δώσει ώθηση στην ελκτική ικανότητα της περιοχής. Μέσα από την υλοποίηση του στρατηγικού σχεδίου, η περιοχή μελέτης μπορεί να αποτελέσει τόσο αυτοτελή τουριστικό προορισμό όσο και προορισμό για city breaks των επισκεπτών της Αθήνας, δίνοντας έμφαση στην ποικιλία, την ποιότητα, την εκπαίδευση και την αναψυχή του επισκέπτη, σε κοντινή απόσταση από το αστικό κέντρο της μητροπολιτικής πρωτεύουσας.

Για την περιοχή μελέτης της παρούσας εργασίας - Δ. Μαραθώνα -, η πολιτική της τοπικής διοίκησης για την ανάπτυξη της περιοχής διατυπώνεται μέσα από το Στρατηγικό Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος του Δήμου Μαραθώνα 2012 – 2014. Στο συγκεκριμένο σχέδιο διατυπώθηκαν πέντε (5) βασικοί άξονες που αφορούσαν στην ανάπτυξη του Δήμου, εκ των οποίων οι ακόλουθοι σχετίζονται, με το αντικείμενο του παρόντος έργου.

Διάγραμμα 4-1: Αξιοποίηση πολιτιστικών πόρων για την παραγωγή πολιτιστικών αγαθών και τη διαμόρφωση πολιτισμού - Αποδέκτες παραγόμενου πολιτισμού

Πηγή: Στρατηγέα και άλλοι (2016)

1ος άξονας στρατηγικής: «Ποιότητα ζωής και Περιβάλλον»

- Ανάδειξη και προβολή του φυσικού περιβάλλοντος.
- Κατοχύρωσή του ως διαχρονικού κοινωνικού αγαθού, που πρέπει να παραδοθεί αλώβητο στις επόμενες γενιές.
- Συγκρότηση, ανάπτυξη και εφαρμογή δεικτών και δομών προστασίας του από την ανθρώπινη δραστηριότητα και τις φυσικές καταστροφές.
- Διαφύλαξη των ποσοτικών και ποιοτικών χαρακτηριστικών του υπόγειου υδροφόρου ορίζοντα.
- Μείωση του ανθρακικού αποτυπώματος της περιοχής στην ατμόσφαιρα.
- Συνεργασία με φορέα διαχείρισης για την ήπια αξιοποίηση του πάρκου Σχοινιά.
- Προστασία θαλάσσιου οικοσυστήματος με τη λήψη μέτρων αντιρρυπαντικής προστασίας.
- Ωρίμανση του ευρύτερου σχεδιασμού για τη συνολική αναβάθμιση του παραλιακού μετώπου της Ανατολικής Αττικής (Αρτέμιδα – Μαραθώνας).
- Δασικές διαδρομές – Ανάδειξη περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλους.
- Ανάδειξη πολιτιστικών – αρχαιολογικών διαδρομών στο φυσικό περιβάλλον.

2ος άξονας στρατηγικής: «Κοινωνική Πολιτική, Υγεία, Εκπαίδευση, δια βίου Μάθηση, Πολιτισμός και Αθλητισμός»

- Μεθοδική αξιοποίηση των ανταποδοτικών αποτελεσμάτων από την περαιτέρω ανάδειξη του πολιτιστικού κεφαλαίου της περιοχής.
- Αξιοποίηση όλων των δυνατοτήτων (ΕΣΠΑ κ.λπ.) για τον εκσυγχρονισμό των υποδομών του πολιτιστικού προϊόντος
- Στοχευμένη προώθηση και προβολή ώστε να κατοχυρωθεί το πολιτιστικό κεφάλαιο ως βασική επιλογή στην ατζέντα Ελλήνων και ξένων επισκεπτών.
- Προσδιορισμός όλων των δυνατοτήτων συνέργειας πολιτιστικών και αθλητικών δραστηριοτήτων.
- Εξειδικευμένες δράσεις πολιτισμού – αθλητισμού με βιώσιμα χαρακτηριστικά (χορός – μουσική – εικαστικά – φωτογραφία κ.λπ.).
- Υποστήριξη των δράσεων και των φορέων που διαφυλάττουν και αναδεικνύουν την παράδοση.

3ος άξονας στρατηγικής: «Τοπική Οικονομία και Απασχόληση»

- Προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού (αγροτουρισμός, οικοτουρισμός, αθλητικός τουρισμός, θρησκευτικός τουρισμός κ.ά.).
- Ενίσχυση του «αποδραστικού» - εσωτερικού τουρισμού.

4ος άξονας στρατηγικής: «Εθελοντισμός & ανάπτυξη σχέσεων με ΜΚΟ»

- Περαιτέρω ενίσχυση εθελοντισμού για την υλοποίηση του Μαραθωνίου δρόμου.
- Ενίσχυση της ιδέας του εθελοντισμού στην ανάδειξη και διαφύλαξη του περιβάλλοντος (δενδροφυτεύσεις, καθαρισμοί κ.λπ.).
- Υποστήριξη δράσεων ανάδειξης του ιστορικού πολιτιστικού αποθέματος.
- Αξιοποίηση του επιστημονικού δυναμικού που για λόγους εντοπιότητας ή εξ αντικειμένου μπορεί να συνεισφέρει εθελουσίως στην ανάδειξη της πολιτιστικής και περιβαλλοντικής κληρονομιάς.

Αντικείμενο της παρούσας μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας είναι η αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων του Δήμου Μαραθώνα μέσω της **δόμησης ενός Ολοκληρωμένου Στρατηγικού Σχεδίου Πολιτιστικής Πολιτικής**. Οι επιλογές του στρατηγικού σχεδίου και οι πολιτικές υλοποίησής του πρέπει να εναρμονίζονται με τον γενικότερο σχεδιαστικό στόχο της βιώσιμης ανάπτυξης. Η αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων προβλέπεται να γίνει σε αρμονία με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τόπου και τα τοπικά κοινωνικο-οικονομικά δεδομένα. Για την οριοθέτηση των στόχων του ολοκληρωμένου στρατηγικού σχεδίου στην περιοχή μελέτης λαμβάνονται υπόψη:

- Τα **Στρατηγικά Σχέδια** της Περιφέρειας Αττικής.
- Η Περιφερειακή **Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης**.
- Οι επιλογές **Στρατηγικών Σχεδίων τοπικού επιπέδου**.

4.3 Διατύπωση Στόχων Στρατηγικού Σχεδίου Πολιτιστικής Πολιτικής

Ως κεντρικός στόχος του Στρατηγικού Σχεδίου Πολιτιστικής Ανάπτυξης για την περιοχή μελέτης ορίζεται «**Ο Πολιτισμός ως εργαλείο επανεκκίνησης της Ανάπτυξης**». Ο στόχος αυτός εξειδικεύεται σε ένα σύνολο από άξονες προτεραιότητας (υποστόχους), οι οποίοι παρουσιάζονται στον Πίνακα 4-2.

Πίνακας 4-2: Κεντρικός στόχος και άξονες προτεραιότητας

Κεντρικός στόχος	
«Ο Πολιτισμός ως εργαλείο επανεκκίνησης της Ανάπτυξης»	
Άξονες προτεραιότητας	
1 ^{ος} άξονας	Αποτύπωση, προστασία και ανάδειξη της τοπικής φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς – Χάρτης φυσικών και πολιτιστικών πόρων
2 ^{ος} άξονας	Ολοκληρωμένη αξιοποίηση και αναβάθμιση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων
3 ^{ος} άξονας	Δημιουργία συμπλέγματος πολιτισμού & τουρισμού - Σύνδεση με τους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους

Κεντρικός στόχος	
«Ο Πολιτισμός ως εργαλείο επανεκκίνησης της Ανάπτυξης»	
Άξονες προτεραιότητας	
4 ^{ος} άξονας	Αξιοποίηση τομέων πολιτισμού - αθλητισμού
5 ^{ος} άξονας	Αξιοποίηση Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) για την ανάδειξη του πολιτιστικού προϊόντος
6 ^{ος} άξονας	Ανάπτυξη και βελτίωση υποδομών πρόσβασης σε περιοχές φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος – Δημιουργία πολιτιστικών διαδρομών
7 ^{ος} άξονας	Προαγωγή τοπικής επιχειρηματικότητας
8 ^{ος} άξονας	Εκπαίδευση – Δια Βίου Μάθηση – Εθελοντισμός
9 ^{ος} άξονας	Ευαισθητοποίηση και δράση τοπικών φορέων πολιτισμού
10 ^{ος} άξονας	Αξιοποίηση πολιτισμού για ενίσχυση κοινωνικής συνοχής

Ακολουθεί η σύντομη περιγραφή κάθε άξονα προτεραιότητας.

1ος άξονας προτεραιότητας - Αποτύπωση, προστασία και ανάδειξη της υφιστάμενης τοπικής φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς

Αποτελεί τη βάση του Στρατηγικού Σχεδιασμού της περιοχής μελέτης. Η καταγραφή και η χαρτογραφική απόδοση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων θα συμβάλλουν στην καλύτερη αντίληψη της υπάρχουσας κατάστασης και στον ορθότερο σχεδιασμό του στρατηγικού σχεδίου πολιτιστικής ανάπτυξης. Η ανάδειξη των πολιτιστικών πόρων έχουν άμεση σύνδεση με την τοπική οικονομία και την τουριστική προβολή του τόπου.

2ος άξονας προτεραιότητας - Ολοκληρωμένη αξιοποίηση και αναβάθμιση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων

Αφορά στην αξιοποίηση όλων των τοπικών πόρων της περιοχής και τη διασύνδεσή τους, οδηγώντας στη δημιουργία ολοκληρωμένων «πολιτιστικών προϊόντων» και στοχεύοντας στα οφέλη που μπορεί αυτά να προσφέρουν στην τοπική οικονομία και κοινωνία.

3ος άξονας προτεραιότητας - Δημιουργία συμπλέγματος πολιτισμού & τουρισμού - Σύνδεση με τους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους

Υλοποιεί τη διάσταση της στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης, αποσκοπώντας στη διασύνδεση των τομέων του πολιτισμού και τουρισμού για την παραγωγή συνεργειών και προστιθέμενης αξίας. Επιδιώκει τη στροφή προς ένα εναλλακτικό μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης για την ήπια και βιώσιμη αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων. Η μεγάλη ποικιλία των φυσικών και πολιτιστικών πόρων που υπάρχουν στην περιοχή μελέτης μπορεί να υποστηρίξει την ανάπτυξη ενός φάσματος εναλλακτικών τουριστικών προϊόντων, όπως πολιτιστικός τουρισμός, αγροτουρισμός, οινοποιητικός τουρισμός, αρχαιολογικός τουρισμός, γαστρονομικός

τουρισμός, αθλητικός τουρισμός, συνεδριακός τουρισμός, θαλάσσιος τουρισμός, θρησκευτικός τουρισμός κ.λπ., υποστηρίζοντας το πρότυπο της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.

4ος άξονας προτεραιότητας - Αξιοποίηση τομέων πολιτισμού – αθλητισμού

Αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την πολιτιστική ανάπτυξη του Δήμου του Μαραθώνα, συνδέοντας ιστορικά γεγονότα με την παγκοσμίου εμβέλειας μαραθώνιο διαδρομή. Ο αθλητισμός αποτελεί αξιόλογο μέρος του πολιτισμού για τη συγκεκριμένη περιοχή και οφείλει να αναδειχθεί περαιτέρω και να διασυνδεθεί με άλλα πολιτιστικά χαρακτηριστικά της περιοχής. Δημιουργείται, λοιπόν, μια αλληλένδετη σχέση αθλητισμού – πολιτισμού – τουρισμού, η οποία λειτουργεί ως μοχλός ανάπτυξης για την περιοχή μελέτης, με πολλαπλασιαστικά κοινωνικά και οικονομικά οφέλη.

5ος άξονας προτεραιότητας - Αξιοποίηση Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) για την ανάδειξη του πολιτιστικού προϊόντος

Αφορά στην προώθηση των ψηφιακών τεχνολογιών για την ανάπτυξη ψηφιακού περιεχομένου σχετικού με το πολυποίκιλο πολιτιστικό προϊόν και την αξιοποίησή του για την προβολή του. Ο συγκεκριμένος στόχος επιχειρεί να ενσωματώσει τις ΤΠΕ στο σύμπλεγμα τουρισμού – πολιτισμού, υλοποιώντας τη σχετική στρατηγική επιλογή τόσο της περιφερειακής όσο και της εθνικής στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης.

6ος άξονας προτεραιότητας - Ανάπτυξη και βελτίωση υποδομών πρόσβασης σε περιοχές φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος - Δημιουργία πολιτιστικών διαδρομών

Αφορά στην υλοποίηση παρεμβάσεων για τη βελτίωση της πρόσβασης σε χώρους όπου υπάρχουν πολιτιστικοί και φυσικοί πόροι. Οι παρεμβάσεις αυτές θα διευκολύνουν τη δημιουργία και ανάδειξη των πολιτιστικών διαδρομών και δικτύων, τα οποία θα σχεδιαστούν στο πλαίσιο του στρατηγικού σχεδίου πολιτιστικής ανάπτυξης.

7ος άξονας προτεραιότητας - Προαγωγή της τοπικής επιχειρηματικότητας

Αποσκοπεί στην προώθηση των, σχεδιαζόμενων από το Στρατηγικό Σχέδιο Πολιτιστικής Ανάπτυξης, προϊόντων στην τοπική επιχειρηματική κοινότητα και την ανάδειξη των νέων ευκαιριών που ανακύπτουν για την ανάπτυξη επιχειρηματικής δράσης στο αναδυόμενο σύμπλεγμα πολιτισμός – τουρισμός- ΤΠΕ.

8ος άξονας προτεραιότητας - Εκπαίδευση – Δια Βίου Μάθηση – Εθελοντισμός

Σημαντικό εργαλείο για την προστασία και ανάδειξη των φυσικών και πολιτιστικών πόρων, καθώς και τη βιώσιμη διαχείρισή τους αποτελεί η αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού και η προώθηση του εθελοντισμού. Ο άξονας αυτός αποσκοπεί στη διάδοση πληροφορίας και γνώσης προς όλες τις ομάδες της τοπικής

κοινωνίας και την επιχειρηματική κοινότητα, καθώς και τα τοπικά κέντρα λήψης αποφάσεων.

9ος άξονας προτεραιότητας - Ευαισθητοποίηση και δράση τοπικών φορέων πολιτισμού

Σημαντικό ρόλο στη βιώσιμη διαχείριση των πολιτιστικών πόρων διαδραματίζουν οι τοπικές κοινωνίες, μέσα από τη δράση φορέων που τις εκπροσωπούν και τις κινητοποιούν. Ο συγκεκριμένος άξονας αποσκοπεί στη διάχυση πληροφορίας για την ευαισθητοποίηση αλλά και ενεργοποίηση των φορέων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και την εφαρμογή αυτών. Οι εν λόγω φορείς αναμένεται να αποτελέσουν τη «γέφυρα» του Στρατηγικού Σχεδίου Πολιτιστικής Ανάπτυξης με την κοινωνία, αλλά και ουσιαστικούς συνομιλητές στο πλαίσιο συμμετοχικών διαδικασιών για τη δόμηση του εν λόγω σχεδίου.

10ος άξονας προτεραιότητας - Αξιοποίηση πολιτισμού για την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής

Ο άξονας αυτός προτεραιότητας επιχειρεί να αξιοποιήσει τον πολιτισμό ως μοχλό για τη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής σε τοπικό επίπεδο. Η ενσωμάτωση των ενδιαφερόντων όλων των τοπικών ομάδων στο Στρατηγικό Σχέδιο Αξιοποίησης των πολιτιστικών πόρων αναμένεται να έχει καθοριστικό ρόλο στην επιτυχή υλοποίησή του και τη διασφάλιση της κοινωνικής ειρήνης. Ταυτόχρονα θα αποτελέσει μοχλό για τη μεταλαμπάδευση στο χρόνο των αξιών που βρίσκονται ενσωματωμένες στους εν λόγω πόρους, συμβάλλοντας στη διατήρηση της ανθεκτικότητάς τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΑΝΑΛΥΣΗ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ

5 ΑΝΑΛΥΣΗ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζεται η ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης του Δήμου Μαραθώνος, με σκοπό τη σε βάθος αποδελτίωση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της περιοχής μελέτης ως υπόβαθρου για τα επόμενα στάδια της εργασίας. Αρχικά, οριοθετείται και παρουσιάζεται η περιοχή. Η παρουσίαση αφορά στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής σε επίπεδο Δήμου και στη συνέχεια σε επίπεδο Δημοτικής Ενότητας (ΔΕ).

5.1 Οριοθέτηση Περιοχής μελέτης – Πρόσβαση

Ο Δήμος Μαραθώνος ανήκει στην Περιφέρεια Αττικής και γεωγραφικά βρίσκεται στο **βορειοανατολικό χερσαίο τμήμα** της. Συγκεκριμένα, όπως αναφέρεται στο «Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας – Αττικής», ανήκει στη Χωρική Ενότητα Ανατολικής Αττικής και στη Χωρική Υποενότητα Βόρειας Αττικής.

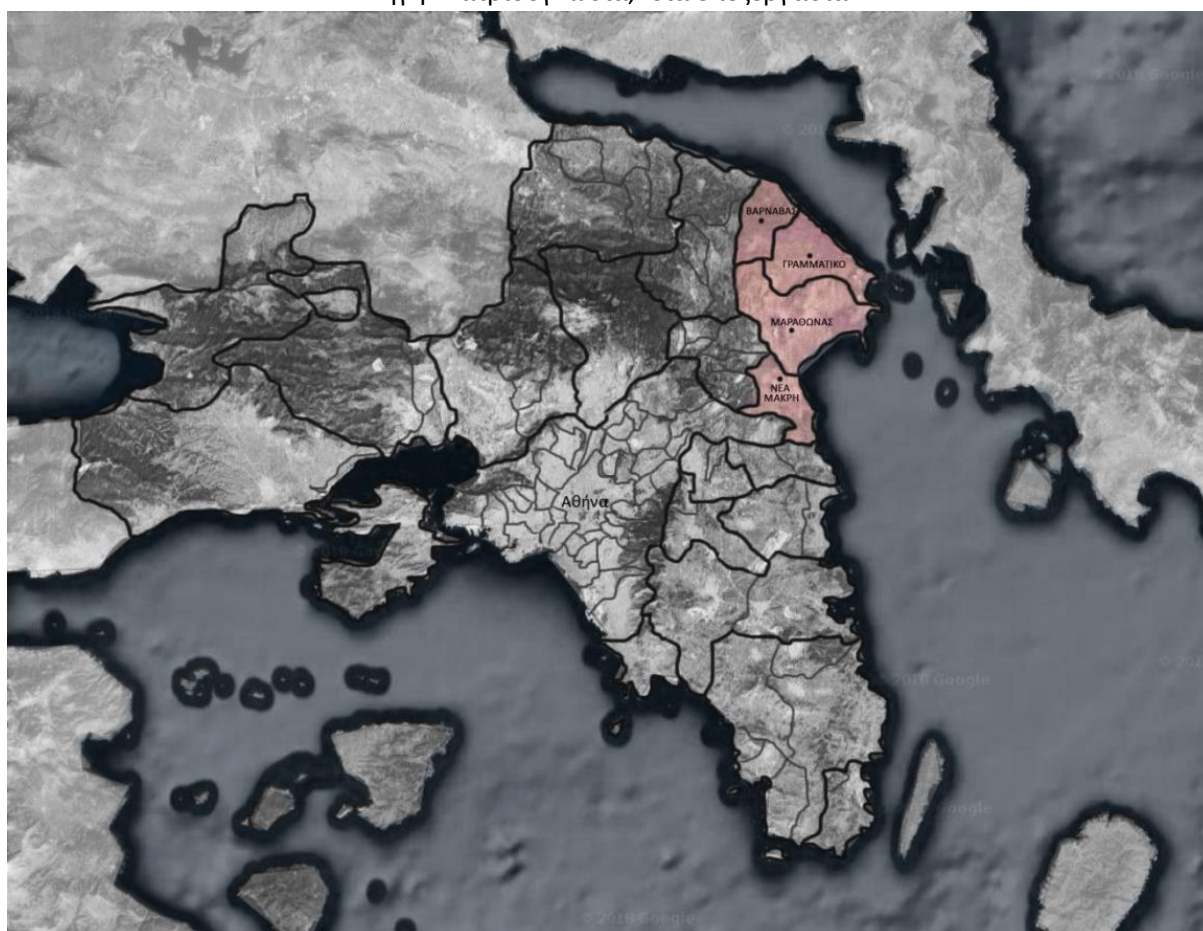
Ο Δήμος Μαραθώνος ανήκει στους πρώτους Δήμους της Αττικής, από το πρώτο κιόλας διάταγμα του 1835, με την ονομασία «Καποδιστριακός Δήμος Μαραθώνα» (ΦΕΚ 17/11-11-1835). Το 1912 μετατρέπεται σε κοινότητα έως και το 1988, επειδή ο πληθυσμός του ήταν λιγότερος από 10000 κατοίκους (ΦΕΚ 58/14-02-1912). Τον Δεκέμβριο του 1989 (ΦΕΚ 251/29-12-1989), με τη συνένωση πολλών κοινοτήτων ο Μαραθώνας γίνεται ξανά αυτοδύναμος Δήμος.

Σύμφωνα με το **Πρόγραμμα «Καποδίστριας»** του 1997 (ΦΕΚ 244/Α/4-12-1997), ο Δήμος Μαραθώνος περιλάμβανε τους οικισμούς: Μαραθώνα, Άγιο Παντελεήμονα, Άνω Σούλι, Αύρα, Βόθωνα, Βρανά, Κάτω Σούλι και Σχινιά, ενώ συνόρευε με τον Δήμο Νέας Μάκρης και τις κοινότητες Γραμματικού, Διονύσου, Βαρνάβα και Καπανδριτίου (Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, Δήμος Μαραθώνος).

Σύμφωνα με το **Πρόγραμμα «Καλλικράτης»** του 2011, ο Δήμος Μαραθώνος συνενώθηκε με τους προϋπάρχοντες Δήμους Μαραθώνος και Νέας Μάκρης και τις κοινότητες Γραμματικού και Βαρνάβα και έχει ως έδρα του τον Μαραθώνα (ΦΕΚ 87/Α'/07-06-2010) (Χάρτης 6-1). Με τη νέα απόφαση αλλάζουν τα όρια του νέου Δήμου τόσο διοικητικά όσο και γεωγραφικά, οριοθέτηση η οποία αξιοποιείται για τον καθορισμό της περιοχή μελέτης στην παρούσα εργασία.

Χάρτης 5-1: Όρια Δήμων της Περιφέρειας Αττικής σύμφωνα με το πρόγραμμα "Καλλικράτης" και η θέση του Δήμου Μαραθώνα

Πηγή: Πατριδογνωσία, Ιδία επεξεργασία

5.2 Δήμος Μαραθώνος – Γενικά

Ο Δήμος Μαραθώνος βρίσκεται στα βορειοανατολικά παράλια του Νομού Αττικής, έχει συνολική έκταση 222.180 στρέμματα (Δήμος Μαραθώνος | Νέα Μάκρη | Μαραθώνας | Βαρνάβας | Γραμματικό) και πληθυσμό 33,423 κατοίκους, σύμφωνα με την απογραφή του 2011 (ΕΛ.ΣΤΑΤ.). Η περιοχή του Δήμου Μαραθώνα βρέχεται από τον Κόλπο των Πεταλιών και τον Νότιο Ευβοϊκό Κόλπο και βρίσκεται στους πρόποδες του Πεντελικού Όρους. Συνορεύει βορειοδυτικά με τον Δήμο Ωρωπού, δυτικά με τον Δήμο Διονύσου, νοτιοδυτικά με τον Δήμο Πεντέλης και νότια με τον Δήμο Ραφήνας – Πικερμίου. Επίσης, ανήκει στο Νομό και την Περιφέρεια Αττικής και στο γεωγραφικό διαμέρισμα Στερεάς Ελλάδας (Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, Δήμος Μαραθώνος).

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 5-1, οι οικισμοί που ανήκουν στον Δήμο Μαραθώνος είναι: Μαραθώνας, Άγιος Παντελεήμων, Άνω Σούλι, Αύρα, Βόθωνας, Βρανάς, Κάτω Σούλι, Σχιλιάς, Νέα Μάκρη, Νέος Βουτζάς, Γραμματικό, Αγία Μαρίνα, Σέσι, Βαρνάβας, Αγία Παρασκευή, Άγιοι Δημήτριος και Παντελεήμων, Άγιος Ιωάννης, Λιμιώνας, Μονή Μεταμορφώσεως Σωτήρος, Μονή Παναγίας και Πουρίθι.

Πίνακας 5-1: Οικισμοί Δημοτικών Ενοτήτων Δήμου Μαραθώνα

Πηγή: Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, Δήμος Μαραθώνος

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΟΙΚΙΣΜΟΙ
Μαραθώνος	Μαραθώνας, Άγιος Παντελεήμων, Άνω Σούλι, Αύρα, Βόθωνας, Βρανάς, Κάτω Σούλι, Σχιινιάς
Νέας Μάκρης	Νέα Μάκρη, Νέος Βουτζάς
Γραμματικού	Γραμματικό, Αγία Μαρίνα, Σέσι
Βαρνάβα	Βαρνάβας, Αγία Παρασκευή, Άγιοι Δημήτριος και Παντελεήμων, Άγιος Ιωάννης, Λιμιώνας, Μονή Μεταμορφώσεως Σωτήρος, Μονή Παναγίας, Πουρίθι

Το **ανάγλυφο του εδάφους** του Δήμου Μαραθώνα είναι ημιορεινό στη μεγαλύτερη έκτασή του και πεδινό κυρίως στο ανατολικό τμήμα του Δήμου, όπως φαίνεται και στον Χάρτη 5-2. Η μορφολογία του εδάφους του φέρει ποικίλα στοιχεία με αξιοσημείωτο φυσικό πλούτο, όπως είναι το φαράγγι της Οινόης, το πευκόδασος, ο υδροβιότοπος του Σχιινιά, η έκταση δώδεκα (12) χιλιομέτρων αμμώδους παραλίας κ.ά.

Χάρτης 5-2: Μορφολογία εδαφών Δ. Μαραθώνα

Πηγή: Οικοσκοπιο, ίδια επεξεργασία

Το ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον, η τεχνητή λίμνη της Αττικής (φράγμα Μαραθώνος) και το Εθνικό Πάρκο Σχιινιά είναι από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν τη

φυσιογνωμία της περιοχής μελέτης, η οποία εκτός από πλούσιο φυσικό πλούτο διαθέτει ιστορικά και πολιτιστικά στοιχεία, τα οποία παρουσιάζονται αναλυτικότερα στη συνέχεια. Στον Πίνακα 5-2 που ακολουθεί προβάλλονται ενδεικτικά μερικές εικόνες από τα σημαντικότερα στοιχεία της περιοχής μελέτης.

Πίνακας 5-2: Ενδεικτικές εικόνες από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά του Δήμου Μαραθώνα

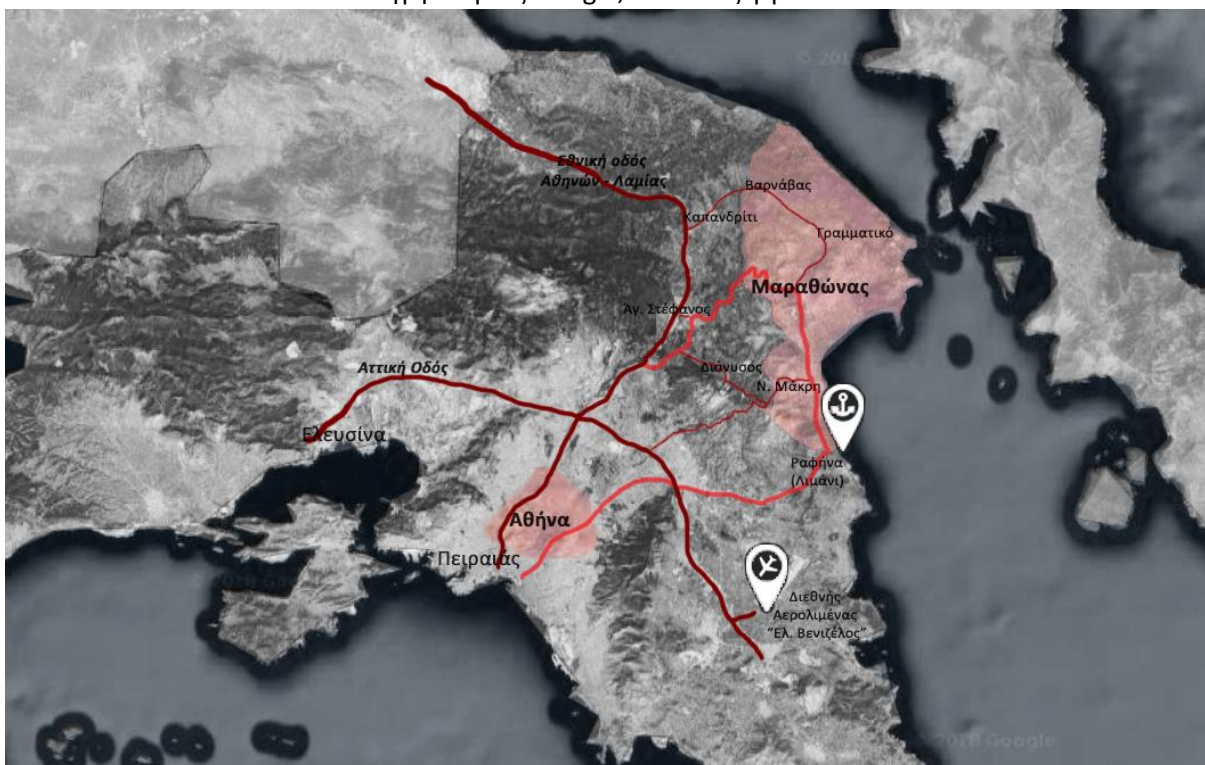
Κρίσιμης σημασίας για την περιοχή μελέτης είναι η **πρόσβαση** και η διασύνδεσή της με το κέντρο της Αθήνας. Η Εθνική Οδός Αθηνών – Λαμίας και η Αττική Οδός έχουν συμβάλλει σημαντικά στη σύνδεση της περιοχής με άλλους κεντρικούς άξονες και περιοχές με τις

οποίες αυτοί συνδέονται. Επίσης, ο διεθνής αερολιμένας «Ελευθέριος Βενιζέλος» στην περιοχή των Σπάτων, σε συνδυασμό με το λιμάνι της Ραφήνας, έχουν δημιουργήσει προϋποθέσεις για τη διεύρυνση των επιλογών πρόσβασης στην περιοχή μελέτης. Πιο συγκεκριμένα, οι επιλογές αυτές (Χάρτη 5-3), αφορούν την πρόσβαση στον Δήμο Μαραθώνα μέσω της:

- **Λεωφόρου Μαραθώνος**, η οποία συνδέει άμεσα τον Δήμο με την πρωτεύουσα
- διαδρομής **Εθνική Οδός Αθηνών – Λαμίας – Διόνυσος – Ν.Μάκρη**
- **Εθνικής Οδού Αθηνών – Λαμίας – Επαρχιακής οδού Μαραθώνα – Καπανδριτίου**
- Εθνικής Οδού στο ύψος του Αγίου Στεφάνου, ακολουθώντας τη **Λεωφόρο Κρουονερίου – Λεωφόρο Μαραθώνος**

Χάρτης 5-3: Οδικό δίκτυο - Πρόσβαση στον Μαραθώνα

Πηγή: Χάρτες Google, ίδια επεξεργασία

Η βορειοανατολική Αττική εξυπηρετείται με το βασικό μέσο υπερτοπικής μαζικής μεταφοράς που είναι το **ΚΤΕΛ του Νομού Αττικής**, το οποίο εξυπηρετεί και τον Δήμο Μαραθώνα (Δήμος Μαραθώνος | Νέα Μάκρη | Μαραθώνας | Βαρνάβας | Γραμματικό). Επίσης, εκτελούνται δρομολόγια **Δημοτικής Συγκοινωνίας** από το κέντρο του Μαραθώνα προς την παράκτια ζώνη και εξυπηρετούν τις περιοχές Σχισιά – Κάτω Σουλίου – Καλέντζι – Άγιου Στεφάνου (iRafina).

5.2.1 Τοπική Οικονομία

Η διάρθρωση της τοπικής οικονομίας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της περιοχής μελέτης. Οι τομείς ανάπτυξης της τοπικής οικονομίας, αλλά και απασχόλησης, είναι:

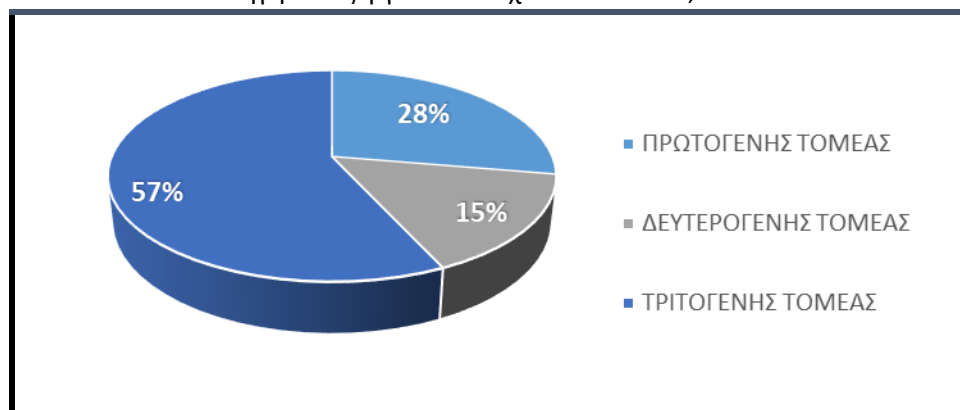
- Πρωτογενής τομέας (ορυχεία, γεωργία, παραγωγή πρώτων υλών)
- Δευτερογενής τομέας (κατασκευαστική βιομηχανία, μεταποίηση)
- Τριτογενής τομέας (εμπόριο, υπηρεσίες, διοίκηση)

Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν υπάρχει μια ολοκληρωμένη μελέτη με στοιχεία για τον δευτερογενή και τριτογενή τομέα δραστηριότητας σε επίπεδο Δήμου. Παρ' όλα αυτά βασιζόμενοι στα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ., όσον αφορά την απασχόληση στον Δήμο Μαραθώνα, προέκυψαν ενδεικτικά κάποιες εκτιμήσεις, όπως φαίνεται στο Γράφημα 5-1.

Στον Δήμο Μαραθώνα οι κυρίαρχοι **τομείς δραστηριότητας** είναι ο πρωτογενής και ο τριτογενής τομέας. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσιάζονται στο Γράφημα 5-1, αναδεικνύεται ότι ο τριτογενής είναι ο κυρίαρχος με ποσοστό 57%, ακολουθεί ο πρωτογενής τομέας με ποσοστό 28%, ενώ τελευταίος βρίσκεται ο δευτερογενής τομέας, με ποσοστό 15%. Η σημαντική παρουσία του τριτογενή τομέα στην τοπική απασχόληση συνδέεται στενά με το εμπόριο, τον τουρισμό, διάφορες υπηρεσίες κ.λπ. και επηρεάζει κατά κύριο λόγο την τοπική οικονομία της περιοχής.

Γράφημα 5-1: Απασχόληση ανά τομέα δραστηριότητας

Πηγή: Επεξεργασία Στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2011

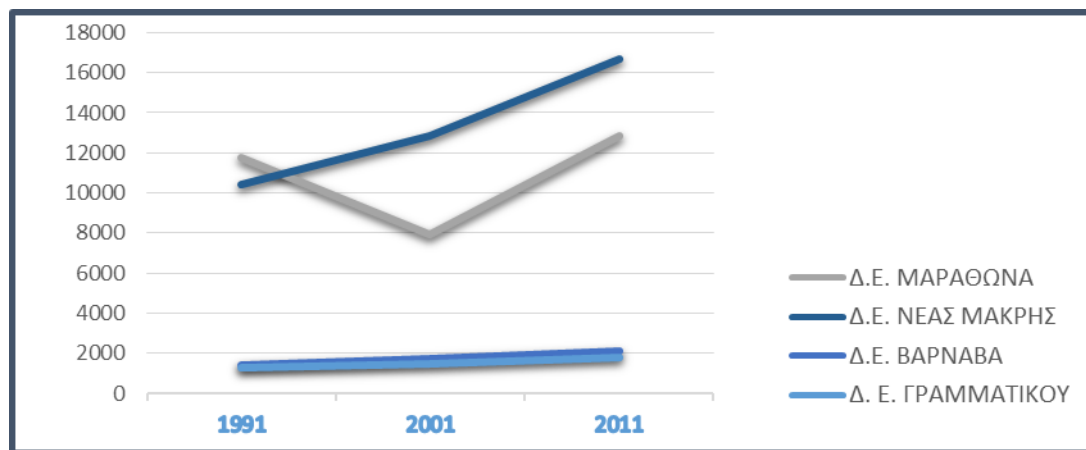

Ο **μόνιμος πληθυσμός** του Δήμου Μαραθώνα, σύμφωνα με την απογραφή του 1991, ήταν 12.979 κάτοικοι, το 2001 ήταν 8.882 κάτοικοι και το 2011 οι κάτοικοι ανέρχονταν τους 33.423 (ΕΛ.ΣΤΑΤ.). Μεταξύ 1991 και 2001 παρατηρείται ραγδαία μείωση του πληθυσμού, ενώ στη δεκαετία 2001-2011 σημειώνεται τεράστια αύξηση. Η εφαρμογή του Προγράμματος «Καλλικράτης» το 2011 άλλαξε τα όρια του Δήμου, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να εξαχθούν ορθά συμπεράσματα σε επίπεδο Δήμου σχετικά με αυτή την πληθυσμιακή έκρηξη. Σε επίπεδο Δημοτικής Ενότητας, όμως, τα στοιχεία βοηθούν να αντιληφθούμε την εξέλιξη του μόνιμου πληθυσμού. Σύμφωνα με το Γράφημα 5-2 η

αυξητική πορεία του πληθυσμού τα τελευταία χρόνια είναι εμφανής για κάθε Δημοτική Ενότητα. Συγκεκριμένα, οι Δ.Ε. Βαρνάβα και Γραμματικού διαχρονικά έχουν μια μικρή αυξητική τάση, η Δ.Ε. της Νέας Μάκρης παρουσιάζει ραγδαία αύξηση σε σχέση με τις άλλες Δ.Ε. και περιλαμβάνει τον μεγαλύτερο αριθμό μόνιμου πληθυσμού. Η Δ.Ε. του Μαραθώνα το 2001 είχε σημαντική πτώση, παρ' όλα αυτά το 2011 φαίνεται ότι ο μόνιμος πληθυσμός του αυξήθηκε κατακόρυφα.

Γράφημα 5-2: Επισκόπηση διαχρονικής πορείας μόνιμου πληθυσμού των Δ.Ε. του Δήμου Μαραθώνα

Πηγή: Επεξεργασία Στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., Απογραφές 1991, 2001, 2011

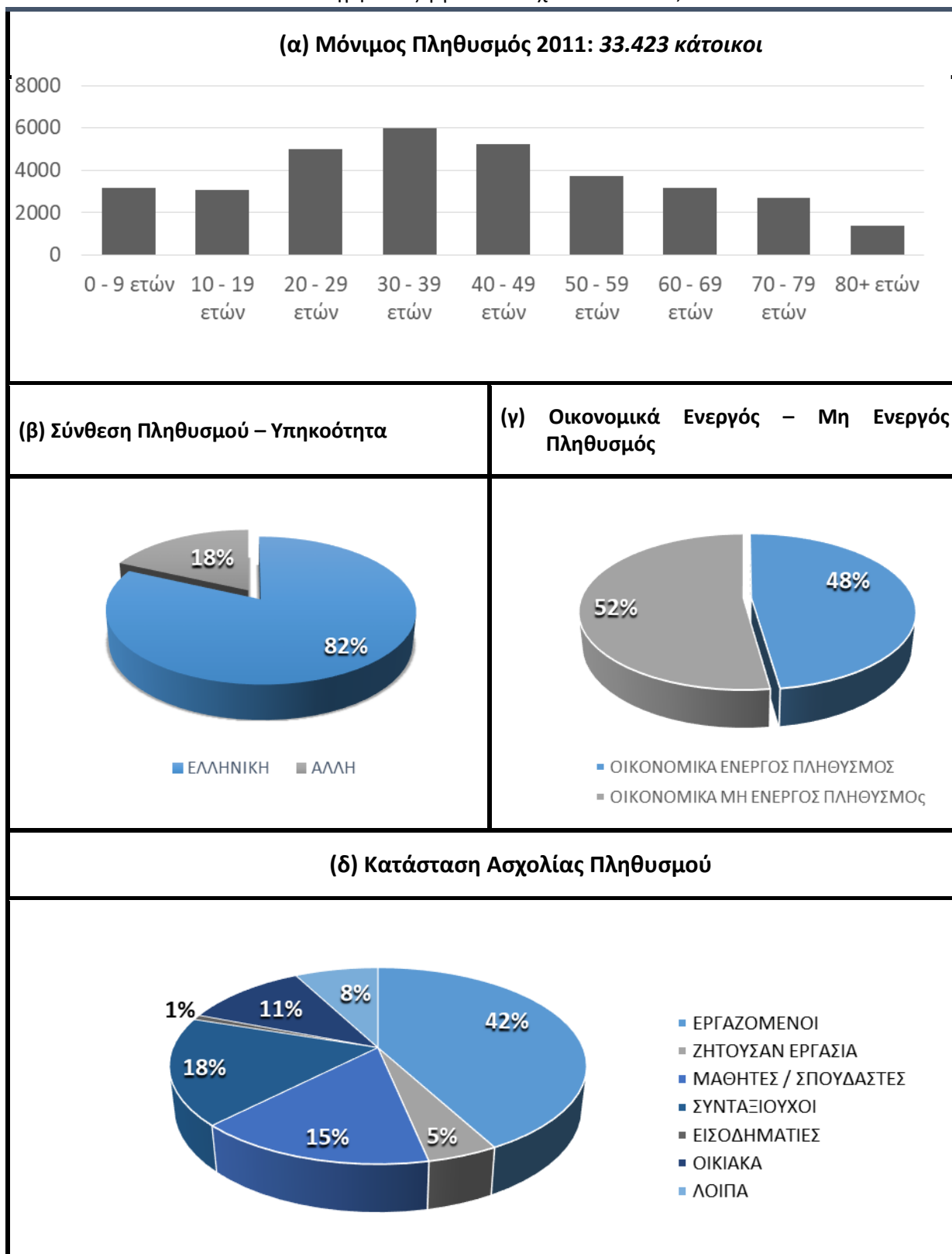

Στον Πίνακα 5-3α παρουσιάζεται η εικόνα του **μόνιμου πληθυσμού ανά ηλικιακή ομάδα**. Σημαντικό στοιχείο που μπορούμε να εντοπίσουμε από τα συγκεκριμένα στοιχεία είναι ότι στην περιοχή επικρατεί κυρίως νεαρός πληθυσμός και σε παραγωγικές ηλικίες (μεταξύ 20 έως 49 ετών), ενώ η μέση ηλικία του πληθυσμού του Δήμου Μαραθώνος είναι 40,2 έτη. Η νεαρότερη ηλικιακή ομάδα (0-19 ετών) βρίσκεται στα ίδια επίπεδα σχεδόν με τα άτομα ηλικίας 60 ετών και άνω, ενώ τα γηραιότερα άτομα (80 ετών και άνω) παρατηρείται ότι βρίσκονται σε πολύ χαμηλό ποσοστό. Στην παρούσα μελέτη, το συγκεκριμένο στοιχείο παίζει σημαντικό και θετικό ρόλο, εμφανίζοντας μια υγιή πληθυσμιακή πυραμίδα που μπορεί να επηρεάσει σημαντικά τη μελλοντική ανάπτυξη της περιοχής.

Επίσης, η σύνθεση του τοπικού πληθυσμού όσον αφορά την **υπηκοότητα** είναι σημαντικό στοιχείο, καθώς παίζει αποφασιστικό ρόλο στον σχεδιασμό πολιτικών για την πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής και τον πληθυσμό που επηρεάζει, καθώς οφείλει να βασίζεται σε έναν πληθυσμό με κοινές πεποιθήσεις, ήθη- έθιμα, παραδόσεις κ.ά. Στον Πίνακα 5-3β παρατηρείται ότι υπάρχει ομοιογένεια του τοπικού πληθυσμού και επικρατεί με μεγάλη διαφορά η ελληνική υπηκοότητα (ποσοστό 82%).

Πίνακας 5-3: Στοιχεία πληθυσμού Δήμου Μαραθώνος

Πηγή: Επεξεργασία Στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ.,2011

Στην οικονομία, ο πληθυσμός διακρίνεται σε οικονομικά ενεργό και οικονομικά μη ενεργό, όπου (Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, Ανεργία):

- **Οικονομικά ενεργός πληθυσμός:** όσοι έχουν εργασία (απασχολούμενοι) και όσοι δεν απασχολούνται (άνεργοι), αλλά έχουν δηλώσει ότι επιθυμούν και είναι διαθέσιμοι να εργασθούν
- **Οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός:** όσοι δεν εργάζονται ή δεν ψάχνουν για εργασία. Στην ομάδα αυτή ανήκουν όσοι ασχολούνται με οικιακά, οι συνταξιούχοι, ασθενείς κ.λπ.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. του έτους 2011, στον Δήμο Μαραθώνα ο αριθμός του οικονομικά ενεργού πληθυσμού δεν έχει μεγάλη απόκλιση σε σχέση με τον αριθμό του οικονομικά μη ενεργού πληθυσμού, με ποσοστό 52% και 48% αντίστοιχα [Πίνακας 5-3γ].

Το γράφημα στον Πίνακα 5-3δ εμφανίζει την **κατάσταση ασχολίας του πληθυσμού** του Δήμου Μαραθώνα, με το μεγαλύτερο ποσοστό να είναι οι εργαζόμενοι (42%), ακολουθούν οι συνταξιούχοι οι μαθητές/ σπουδαστές και όσοι ασχολούνται με οικιακά (ποσοστά 18%, 15% και 11% αντίστοιχα). Από το συγκεκριμένο γράφημα γίνεται αντιληπτό ότι τα στοιχεία αυτά ταιριάζουν με τα στοιχεία του γραφήματος (γ), που αναφέρεται στα ποσοστά του οικονομικά ή μη ενεργού πληθυσμού.

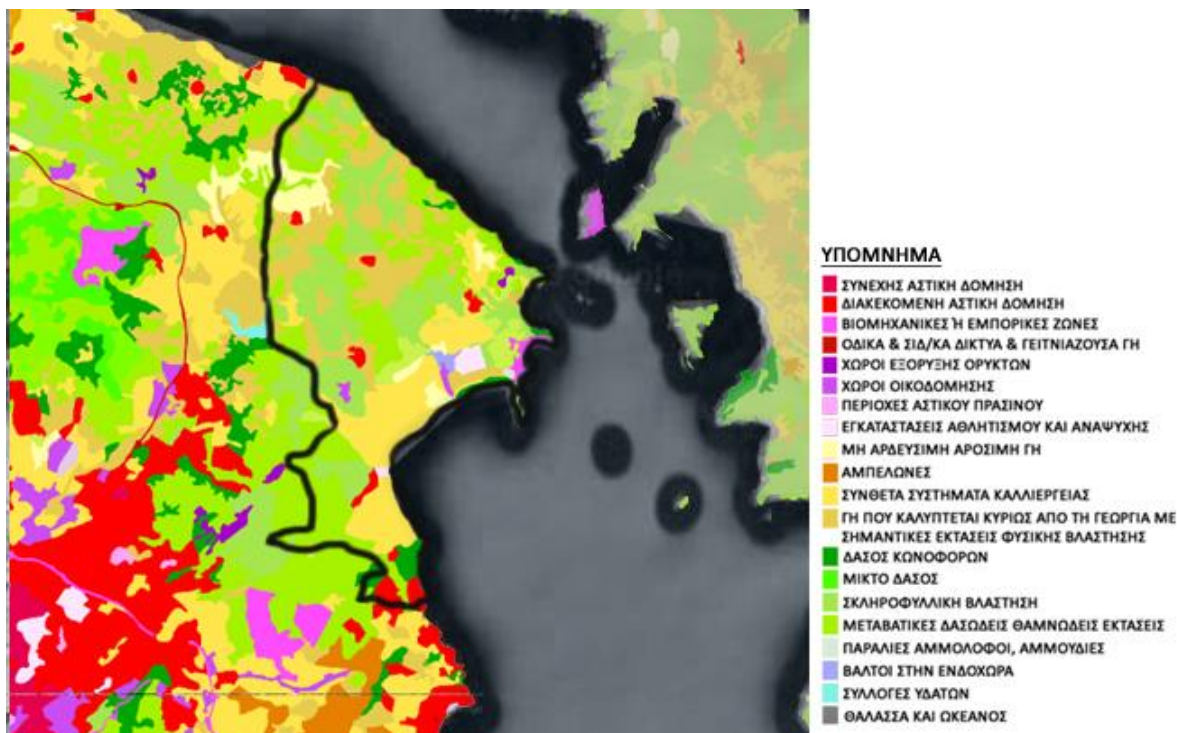
5.2.2 Χρήσεις γης

Η καταγραφή των χρήσεων γης βασίζεται στο πρόγραμμα εδαφικής κάλυψης της Ευρωπαϊκής Ένωσης CORINE Land Cover 2000. Η επισκόπηση των στοιχείων αυτών για τον Δήμο Μαραθώνα οδηγεί στα εξής συμπεράσματα (Χάρτης 5-4):

- Στο **νότιο τμήμα** εντοπίζεται διακεκομμένη αστική δόμηση, μεγάλη έκταση δάσους κωνοφόρων δέντρων, σύνθετα συστήματα καλλιέργειας, σκληροφυλλική βλάστηση, μεταβατικές δασώδεις θαμνώδεις εκτάσεις και φυσικοί βοσκότοποι σε μικρή έκταση. Επίσης, υπάρχουν εγκαταστάσεις αθλητισμού και αναψυχής.
- Στο **δυτικό και παράλιο τμήμα** καταγράφεται μεγάλη ποικιλία χρήσεων γης, όπως είναι βιομηχανικές ή εμπορικές ζώνες, χώροι οικοδόμησης, εγκαταστάσεις αθλητισμού και αναψυχής, καθώς και χώρος εξόρυξης ορυκτών. Επίσης, παρατηρείται ότι υπάρχει στην περιοχή δάσος κωνοφόρων, μεταβατικές εκτάσεις δασώδεις – θαμνώδεις, φυσικοί βοσκότοποι, γη που καλύπτεται κυρίως από γεωργικές εκτάσεις, με σημαντική φυσική βλάστηση και βάλτους.
- Στο **βόρειο/ημιορεινό τμήμα** είναι εμφανής η διαφορετικότητα του ανάγλυφου του εδάφους. Η περιοχή αυτή περιλαμβάνει φυσική βλάστηση και εκτάσεις που καλύπτονται από καλλιέργειες, αλλά και μεταβατικές εκτάσεις δασώδεις και θαμνώδεις. Σε μικρότερη έκταση παρατηρείται η διακεκομμένη αστική δόμηση, μερικά σύνθετα συστήματα καλλιέργειας και εκτάσεις με μη αρδεύσιμη – αρόσιμη γη.

Χάρτης 5-4: Κατηγορίες Κάλυψης CORINE για την περιοχή μελέτης

Πηγή: Οικοσκόπιο, ιδία επεξεργασία

5.2.3 Προστατευόμενες περιοχές

Σύμφωνα με τον **Νόμο 3937/2011** σχετικά με τη «**Διατήρηση της βιοποικιλότητας**», σκοπός των ρυθμίσεων είναι:

η αιεφόρος διαχείριση και η αποτελεσματική διατήρηση της βιοποικιλότητας, ως πολύτιμου, αναντικατάστατου και σπουδαίας σημασίας εθνικού κεφαλαίου.

Στο άρθρο 2 του ισχύοντος Νόμου ορίζεται ως **Ζώνη Ειδικής Προστασίας (Ζ.Ε.Π.)** η περιοχή προστασίας με βάση την Οδηγία 2009/147/ΕΚ, η οποία συμπεριλαμβάνει το δίκτυο Natura 2000, σύμφωνα με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ. Επίσης, παρουσιάζεται ο κατάλογος των περιοχών που έχουν ενταχθεί στο κοινοτικό **Δίκτυο NATURA 2000** (άρθρο 9). Οι περιοχές που ενδιαφέρουν στην παρούσα εργασία είναι:

- **Εθνικό Πάρκο Σχινιά Μαραθώνα**, στην κατηγορία «Ειδικές Ζώνες Διατήρησης» (Ε.Ζ.Δ.), με έκταση 1322,26 ha (13,2226 km²) (GR3000003)
- **Υγρότοπος Σχινιά**, στην κατηγορία «Ζώνες Ειδικής Προστασίας» (Ζ.Ε.Π.), με έκταση 2079,16 ha (20,7916 km²) (GR3000016)

Σύμφωνα με το πρόγραμμα «Οριοθέτηση και Καθορισμός Μέτρων Προστασίας Τοπίων Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους» του ΥΠΕΧΩΔΕ (1996-1999) οι περιοχές που ορίστηκαν ως **Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους (ΤΙΦΚ)** και ανήκουν στον Δήμο Μαραθώνα είναι οι εξής:

- **Ραμνούντα – Λοιμικού** (AT2010017)

- **Σχινιάς Μαραθώνα (ΑΤ2011025)**

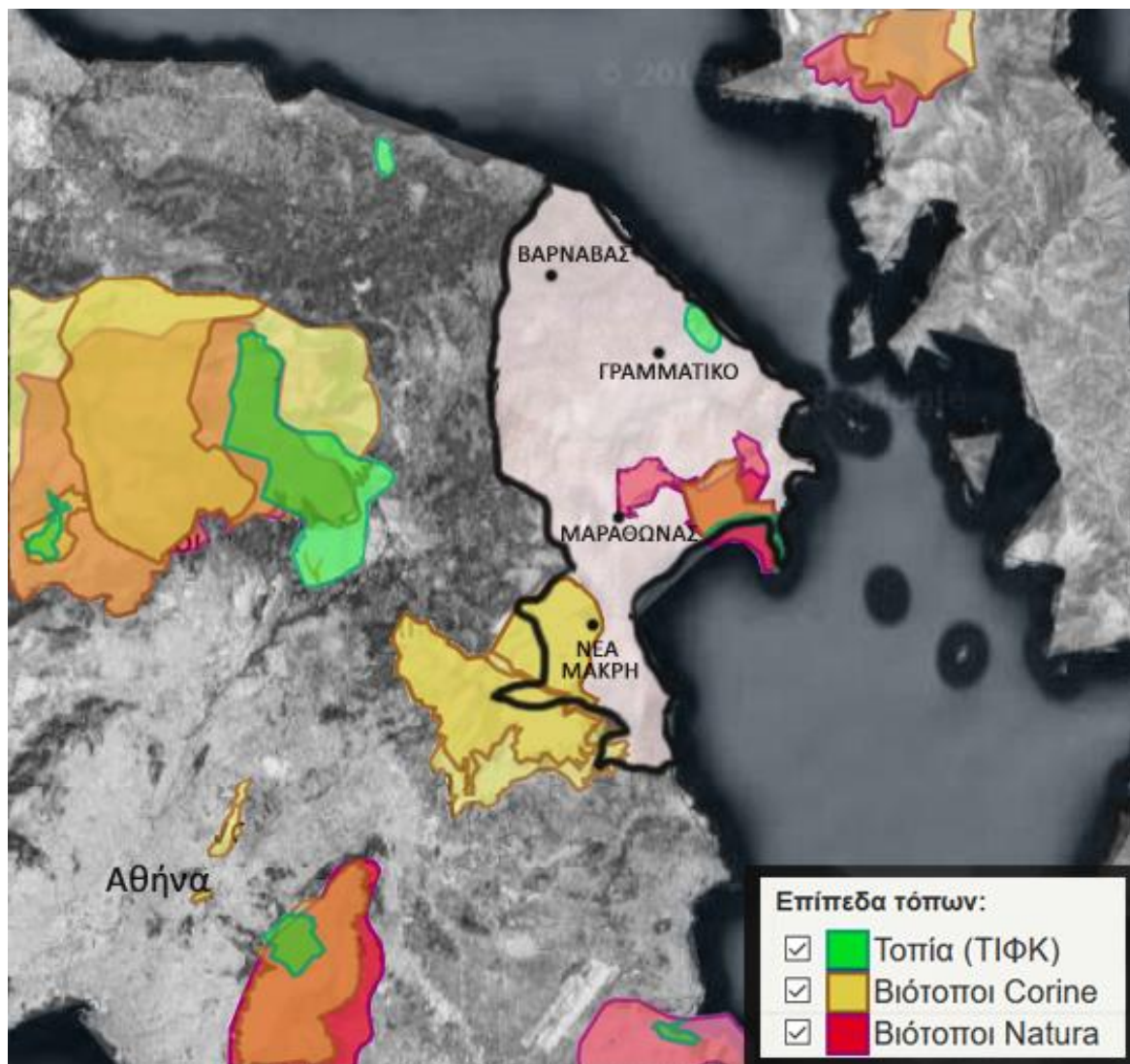
Το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα CORINE – Βιοτόπες (1986 – 1996) είχε ως στόχο την οργάνωση πληροφοριών για την κατάσταση του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων και κύριο αντικείμενό του ήταν η δημιουργία ενός καταλόγου βιοτόπων. Στο αρχείο του προγράμματος εντάχθηκαν και βιότοποι της Ελλάδας. Οι Βιότοποι CORINE που ανήκουν στην περιοχή μελέτης είναι:

- Έλος Σχινιά Μαραθώνα (Α00010219)
- Όρος Αγριλίκι Μαραθώνα (Α00060039)
- Όρος Πεντέλη (Α00060037)

Στον Χάρτη 5-5, παρουσιάζονται οι προστατευόμενες περιοχές του Δήμου Μαραθώνα, σύμφωνα με όσα προαναφέρθηκαν, και συμπεριλαμβάνονται στο Δίκτυο NATURA 2000, τα Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους (ΤΙΦΚ) και τους βιότοπους CORINE.

Χάρτης 5-5: Προστατευόμενες Περιοχές

Πηγή: Βάση Δεδομένων για την Ελληνική Φύση – ΦΙΛΟΤΗΣ, Ίδια επεξεργασία

5.2.4 Τουριστική δραστηριότητα

Σύμφωνα με το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος έχει καταγραφεί, για το έτος 2016, το ξενοδοχειακό δυναμικό της Περιφέρειας Αττικής. Με βάση τα εν λόγω στοιχεία, ξενοδοχειακό δυναμικό της Περιφερειακής Ενότητας Ανατολικής Αττικής παρουσιάζεται στον Πίνακα 5-4.

Πίνακας 5-4: Ξενοδοχειακό Δυναμικό Ανατολικής Αττικής

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο της Ελλάδος, Επεξεργασία Ι.Τ.Ε.Π.¹, 2016

		5*****	4****	3***	2**	1*	ΣΥΝΟΛΟ
Ανατολική Αττική	Μονάδες	9	19	17	31	2	78
	Δωμάτια	1.690	2.141	1.043	1.034	36	5.944
	Κλίνες	3.223	4.120	2.030	1.953	68	11.394

Το ξενοδοχειακό δυναμικό των τελευταίων χρόνων δεν παρουσιάζει σημαντικές αλλαγές στον αριθμό των μονάδων στην Ανατολική Αττική. Έτσι, ενώ το 2014 και το 2015 συνολικά καταγράφονταν 77 μονάδες το 2016 παρατηρούμε ότι είναι 78 στο σύνολο.

Βασιζόμενοι στα παραπάνω στοιχεία και στις καταγεγραμμένες μονάδες που ανήκουν στον Δήμο Μαραθώνα προκύπτει ο ακόλουθος πίνακας (Πίνακας 5-5).

Πίνακας 5-5: Ξενοδοχειακό Δυναμικό Δήμου Μαραθώνα

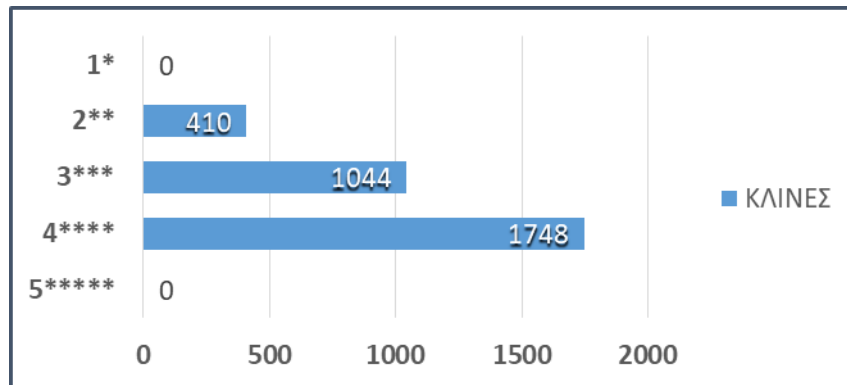
Πηγή: Επεξεργασία Πρωτογενών Στοιχείων από το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο της Ελλάδος, 2018

	5*****	4****	3***	2**	1*	ΣΥΝΟΛΟ
Μονάδες	-	4	6	4	-	14
Δωμάτια	-	755	487	226	-	1.468
Κλίνες	-	1.748	1.044	410	-	3.202

Ο Δήμος Μαραθώνα δεν διαθέτει κλίνες σε ξενοδοχεία πέντε και ενός αστέρων. Όλες οι μονάδες ανήκουν στην κατηγορία των δύο, τριών και τεσσάρων αστέρων. Όσον αφορά τον διαθέσιμο αριθμό κλινών στον Δήμο Μαραθώνα (συνολικά 3.202 κλίνες) εμφανίζεται ισοκατανεμημένος μεταξύ των διαφορετικών κατηγοριών, με την κατηγορία δύο αστέρων να διαθέτει 410 κλίνες (13%), την κατηγορία τριών αστέρων 1044 κλίνες (33%) και τέλος την κατηγορία τεσσάρων αστέρων 1748 κλίνες (54%) (Γράφημα 5-3).

¹ Ι.Τ.Ε.Π.: Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων

Γράφημα 5-3: Κατανομή Κλινών ανά Κατηγορία Ξενοδοχειακού Καταλύματος

Τα παραπάνω στοιχεία αντιστοιχούν μόνο σε ξενοδοχειακά καταλύματα, όμως στην περιοχή έχουν εντοπιστεί και καταλύματα τύπου “**camping**” (Πίνακα 5-6). Οι οργανωμένες τουριστικές κατασκηνώσεις camping στον Δήμο Μαραθώνα ανήκουν στις κατηγορίες Β΄ και Γ΄ τάξης², με συνολικό αριθμό θέσεων 293.

Πίνακας 5-6: : Κατανομή θέσεων ανά Κατηγορία τουριστικών κατασκηνώσεων - Camping

Κατηγορία Θέσεις	Α' τάξης	Β' τάξης	Γ' τάξης	ΣΥΝΟΛΟ
Θέσεις σε οργανωμένες τουριστικές κατασκηνώσεις camping	-	78	215	293

² Σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση 14129/2015 και το άρθρο 6, όσες επιχειρήσεις οργανωμένων τουριστικών κατασκηνώσεων διαθέτουν Ειδικό Σήμα Λειτουργίας (ΕΣΛ) κατηγορίας Α΄ τάξης λογίζονται ως τεσσάρων αστέρων (4****), οι Β΄ τάξης ως τριών αστέρων (3***), οι Γ΄ τάξης ως δύο αστέρων (2**) και οι Δ΄ τάξης ως ενός αστέρου (1*).

στο Τσέπι Μαραθώνα. Επίσης, ανακαλύφθηκαν μεσοελλαδικοί τύμβοι (2000 – 1600 π.Χ.) και μυκηναϊκός θολωτός τάφος στην περιοχή του Βρανά (1450 – 1380 π.Χ.), τα οποία φανερώνουν την ανθρώπινη παρουσία στην περιοχή (ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑ, Τα αρχαιολογικά μυστικά του Μαραθώνα, 2015).

Η πόλη του Μαραθώνα ήταν μέλος της Ιωνικής Τετράπολης ή Τετράπολης ή Υπτηνίας της Αττικής, η οποία αποτελούσε μία από τις δώδεκα περιφέρειες της Δωδεκάπολης Κεκροπίας. Οι τέσσερις πόλεις που ανήκαν στην Τετράπολη ήταν η Οινόη, η Προβάλινθος, η Τρικόρυθος και ο Μαραθώνας. Οι τρεις πόλεις, με εξαίρεση την Προβάλινθος³, ανήκαν στην Αιαντίδα φυλή. Ο Δήμος Μαραθώνος θεωρείτο από τους σημαντικότερους δήμους της Αρχαίας Αττικής και συμμετείχε στην αρχαία Βουλή (από το 508 π.Χ.). Η χρονολογία ίδρυσης του Μαραθώνα δεν είναι γνωστή, υπάρχουν όμως αναφορές της πόλης από την Ομηρική Εποχή.

Από τα σημαντικότερα γεγονότα της ιστορίας στην περιοχή ήταν η Μάχη του Μαραθώνα (Αύγουστο - Σεπτέμβριο 490 π.Χ.), η οποία αφορούσε στη σύγκρουση μεταξύ Ελλήνων και Περσών, με τους πρώτους να φέρουν τη θριαμβευτική νίκη. Η ιστορική αυτή μάχη απασχόλησε για αρκετά χρόνια ιστορικούς και αρχαιολόγους, τόσο για την τοποθεσία της μάχης, όσο και για τη στρατηγική τακτική που ακολουθήθηκε.

Η ονομασία του Μαραθώνα πιθανώς να προέρχεται από τον γενάρχη των Μαραθωνίων μυθικό ήρωα Μαραθώνα ή Μάραθο, ο οποίος κατέφυγε στην Αττική εξαιτίας της σκληρότητας του πατέρα του Εποπέα, βασιλιά της Σικυώνας. Μια άλλη θεωρία υποστηρίζει ότι η ονομασία του Δήμου προέρχεται από το φυτό Μάραθο⁴, το οποίο υπήρχε διαδεδομένο στην πεδιάδα του Μαραθώνα. Παραμένει αβέβαιο εάν η πόλη πήρε το όνομά της από το φυτό ή το αντίστροφο.

Μετά την αρχαιότητα και για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα χάνονται τα ίχνη του Δήμου έως το 1835, όπου με την επανίδρυση του Ελληνικού Κράτους ορίστηκε και ο Μαραθώνας ως έδρα του Δήμου Μαραθώνα.

Το 1896 πραγματοποιήθηκαν στην Αθήνα οι πρώτοι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες και κύριο άθλημα ήταν ο Μαραθώνιος Δρόμος. Η απόσταση ήταν η κλασική διαδρομή από τον Μαραθώνα έως το Παναθηναϊκό Στάδιο στην Αθήνα και πρώτος νικητής ήταν ο Σπύρος Λούης (Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, Μαραθώνας Αιαντίδας). Μέχρι και σήμερα, ο Μαραθώνιος Δρόμος αποτελεί από τα σημαντικότερα ιστορικά, πολιτιστικά και αθλητικά γεγονότα της χώρας.

Κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου ο Μαραθώνας χρησίμευε για τις στρατηγικές δραστηριότητες των Γερμανών, οι οποίοι κατασκεύασαν Γερμανικό οχυρό

³ Η πόλη Προβάλινθος άνηκε στην Πανδιονίδα φυλή.

⁴ Μάραθος:

Αρχαία ελληνικά: μάραθον ή μάραθος,

Ονομασίες: ο μάραθος, το μάραθο, το φοινόκιο

Επιστημονική σημασία: Μάραθον *Foeniculumvulgare*.

στην είσοδο του Μαραθώνα (ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑ, Τα αρχαιολογικά μυστικά του Μαραθώνα, 2015).

5.3.3 Διοικητική οργάνωση

Το 1835 συστάθηκε για πρώτη φορά ο Δήμος Μαραθώνος με έδρα τον οικισμό Μαραθών και περιλάμβανε τους οικισμούς: Μπει Σεφέρι, Βρανάς, Άνω και Κάτω Σούλι, Ξυλοκέριζα, Ραπεντόσα, Διόνυσο, Βαρνάβα, Γραμματικό, Βελιατζίκι, Σιράκο, Καλέντζι, Σταμάτα, Σπατατζίκι (από το 1835) και Καπανδρίτι (από το 1836). Το 1840 η έδρα του Δήμου μεταφέρεται στον οικισμό Καπανδρίτι έως το 1841, όπου επιστρέφει πάλι η έδρα του Δήμου στον οικισμό Μαραθών.

Έως το 1899 ο Δήμος υπαγόταν στους νομούς Αττικής και Βοιωτίας και στη συνέχεια εντάχθηκε στον νομό Αττικής έως το 1909, όπου αποσπάστηκε ξανά. Από το 1943 έως και σήμερα υπάγεται στον νομό Αττικής.

Ο Δήμος Μαραθώνος παρέμεινε σχεδόν αμετάβλητος μέχρι το 1912, όπου καταργείται και μετατρέπεται σε κοινότητα Μαραθώνος μέχρι το 1989. Το 1989 ξαναγίνεται αυτόνομος Δήμος Μαραθώνος. Με την εφαρμογή του προγράμματος «Καποδίστριας» ο Δήμος Μαραθώνος δεν υπέστη αλλαγές (1997).

Το 2010 με την εφαρμογή του προγράμματος «Καλλικράτης» ο Δήμος Μαραθώνος συνενώθηκε με τον Δήμο Νέας Μάκρης και τις κοινότητες Βαρνάβα και Γραμματικού και περιλαμβάνει τους οικισμούς: Μαραθώνα, Άγιο Παντελεήμονα, Άνω Σούλι, Αύρα, Βόθωνα, Βρανά, Κάτω Σούλι και Σχινιά (Βικιπαιδεία – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια). Σύμφωνα με την απογραφή του 2011 είχε συνολικά **μόνιμο πληθυσμό 12.849 κατοίκους**, έκταση ίση με **95,102 km²** και θεωρείται αστική περιοχή⁵.

5.3.4 Φυσικό περιβάλλον – Γεωμορφολογία

Γεωμορφολογία

Η περιοχή της Δ.Ε. Μαραθώνος παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς εμφανίζει έντονες γεωμορφολογικές αλλαγές και ανθρωπογενείς παρεμβάσεις, οι οποίες καθορίζουν τη σημερινή της εικόνα. Η μεγαλύτερη έκταση της Δ.Ε. Μαραθώνος είναι πεδινή και στο παράλιο τμήμα της υπάρχει ο κόλπος του Μαραθώνα, ο οποίος έχει μήκος ακτογραμμής περίπου 12 χιλιόμετρα. Ο ποταμός Χάραδρος ή Οινόης, εκβάλλει στην περιοχή της παραλίας του Σχινιά και καθορίζει τη γεωμορφολογία της περιοχής. Το συγκεκριμένο ρέμα διακλαδώνεται και από αυτό προκύπτουν δύο ρέματα, το Καινούργιο και το Σεχρί, στα οποία σήμερα φαίνεται ότι έχει μειωθεί αρκετά η ροή τους (Υγρότοποι Αττικής, Εκβολή Οινόης). Παρ' όλα αυτά, οι ανθρωπίνες παρεμβάσεις, όπως είναι η κατασκευή του φράγματος του Μαραθώνα, οι εκτεταμένες αμμοληψίες από την κοίτη των ποταμών και η επέκταση του αρδευτικού δικτύου της πεδιάδας, έχουν αλλοιώσει σε μεγάλο βαθμό τα φυσιογραφικά και γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά της (Λεβέντης, 2014).

⁵ Αστική χαρακτηρίζεται κάθε Δημοτική ή Τοπική Κοινότητα της οποίας ο πολυπληθέστερος οικισμός έχει 2000 κατοίκους και άνω.

Κλίμα

Σε ολόκληρη την περιοχή του Δήμου Μαραθώνος δεν υπάρχει μετεωρολογικός σταθμός και τα στοιχεία για την εκτίμηση των κλιματικών συνθηκών της περιοχής προέρχονται από τα δεδομένα του μετεωρολογικού σταθμού της Ραφήνας. Σύμφωνα με τα δεδομένα αυτά, το βιοκλίμα της περιοχής είναι θερμό, μεσογειακό, με ήπιους χειμώνες και σπάνιους παγετούς και χιόνια. Η ξηροθερμική περίοδος διαρκεί από Απρίλιο έως Σεπτέμβριο και η μέγιστη βροχόπτωση εμφανίζεται τον χειμώνα και ακολουθούν το φθινόπωρο, η άνοιξη και το καλοκαίρι (Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Σχινιά Μαραθώνα – Management Board of Schinias Marathon National Park, Κλίμα).

Οι άνεμοι της περιοχής είναι κυρίως βόρειοι, ενώ την καλοκαιρινή περίοδο βορειοανατολικοί. Από τα μέσα Ιουλίου έως τα τέλη Οκτωβρίου οι άνεμοι γίνονται περισσότερο ασταθείς, ισχυροί και συχνοί. Όσον αφορά την υγρασία της περιοχής, η μέση ετήσια ανέρχεται σε 67%, με πιο ξηρό μήνα τον Ιούλιο με 57%, ενώ ο πιο υγρός μήνας θεωρείται ο Φεβρουάριος με 75% (Roumeliotis).

Υδρολογία

Οι υγρότοποι, οι εκβολές ποταμών, οι λίμνες και οι τεχνητοί υδάτινοι σχηματισμοί θεωρούνται από τα πιο παραγωγικά και πλούσια οικοσυστήματα υψίστης σημασίας για την βιοποικιλότητα. Στην περιοχή του Μαραθώνα, από υδρολογική και οικολογική άποψη, τα πιο σημαντικά υδάτινα οικοσυστήματα είναι ο Υγρότοπος Σχινιά – Μαραθώνα, η τεχνητή Λίμνη Μαραθώνα, τα Ρέματα Μαραθώνα και το ρέμα της Οινόης, τα οποία χρήζουν προστασίας.

Ο ταμιευτήρας Μαραθώνα θεωρείται από τα μεγαλύτερα αρδευτικά έργα που έχουν γίνει στην Αττική, με ωφέλιμη χωρητικότητα 32,2 hm³ και εντάσσεται στο ευρύτερο υδροδοτικό σύστημα της ΕΥΔΑΠ, περιλαμβάνοντας επιφανειακούς και υπόγειους υδατικούς πόρους και εκτεταμένο δίκτυο εξωτερικών υδραγωγείων. Τροφοδοτείται από τις απορροές του Χάραδρου, καθώς και από νερά που μεταφέρονται από τον Μόρνο και την Υλίκη (Παπαγιάννης και άλλοι, 2011).

Χλωρίδα - Πανίδα

Η μεγάλη ποικιλία βλάστησης που υπάρχει στην περιοχή του Σχινιά αντανακλά τις ποικίλες εδαφικές και υδατικές συνθήκες που επικρατούν. Η μεγάλη ποικιλία αυτή διακρίνεται σε τέσσερις ενότητες βλάστησης (Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Σχινιά Μαραθώνα – Management Board of Schinias Marathon National Park, χλωρίδα):

- αμμωδών παραλιών
- υγροτόπων
- δάσους κουκουναριάς και χαλεπίου πεύκης
- θαμνώνων

Να σημειωθεί ότι απουσιάζουν δημοσιευμένα δεδομένα για τις πεδινές εκτάσεις της βόρειας Αττικής και τη Λίμνη Μαραθώνα. Επίσης, δεν είναι γνωστό εάν κάποια είδη, όπως ενδημικά, σπάνια ή προστατευόμενα, εξαπλώνονται σε πεδινές, περιαστικές και αγροτικές

περιοχές της Αττικής, έτσι ώστε να έχουμε ολοκληρωμένη άποψη και για ολόκληρο τον Δήμο Μαραθώνα (Παπαγιάννης και άλλοι, 2011).

Οι πολλοί και διάφοροι βιότοποι του Εθνικού Πάρκου Σχινιά Μαραθώνα προσφέρουν κατάλληλες συνθήκες διαβίωσης μεγάλης ποικιλίας ζωικών οργανισμών. Συγκεκριμένα, έχουν παρατηρηθεί περισσότερα από 240 είδη πουλιών, τέσσερα είδη σπάνιων προστατευόμενων χελωνών, τουλάχιστον 8 είδη φιδιών και 5 είδη σαυρών, τρία είδη αμφιβίων και είδη ψαριών υπό εξαφάνιση. Τέλος, στις χερσαίες εκτάσεις παρατηρούνται αρκετά θηλαστικά κυρίως νυκτόβια (Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Σχινιά Μαραθώνα – Management Board of Schinias Marathon National Park, πανίδα).

Ρύπανση - Πιέσεις

Η ανθρώπινη δραστηριότητα δημιουργεί σημαντικά προβλήματα ρύπανσης και πιέσεων στην περιοχή της Δ.Ε. Μαραθώνος. Όσον αφορά την περιοχή του Εθνικού Πάρκου Σχινιά παρατηρείται ότι παρουσιάζει έντονη εικόνα υποβάθμισης και δέχεται ισχυρές οικιστικές πιέσεις, αλλά και πιέσεις εξαιτίας της έντονης τουριστικής δραστηριότητας, κυρίως την καλοκαιρινή περίοδο. Τα νερά της περιοχής χαρακτηρίζονται κακής ποιότητας και το τοπίο έχει αρχίσει και υποβαθμίζεται, καθώς χρήζει έντονης προστασίας (Παπαγιάννης και άλλοι, 2011).

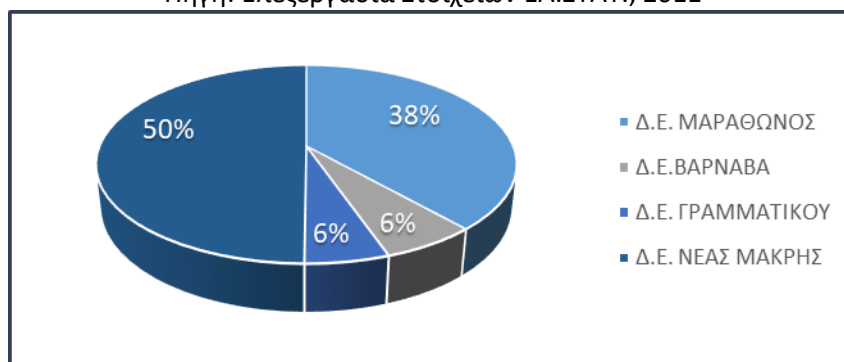
Οι σημαντικότερες πιέσεις που δέχεται το φυσικό περιβάλλον της περιοχής είναι κυρίως από τις δασικές πυρκαγιές, τις καλοκαιρινές περιόδους, σε όλη την έκταση του Δήμου Μαραθώνος.

5.3.5 Πληθυσμιακά χαρακτηριστικά

Με βάση τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ., που αφορούν τον μόνιμο πληθυσμό του Δήμου Μαραθώνα για το έτος 2011, η Δ.Ε. Μαραθώνος καταλαμβάνει το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού με 38%, μετά τη Δ.Ε. Νέας Μάκρης (50%) (Γράφημα 5-4).

Γράφημα 5-4: Μόνιμος πληθυσμός (%) ανά Δημοτική Ενότητα

Πηγή: Επεξεργασία Στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2011

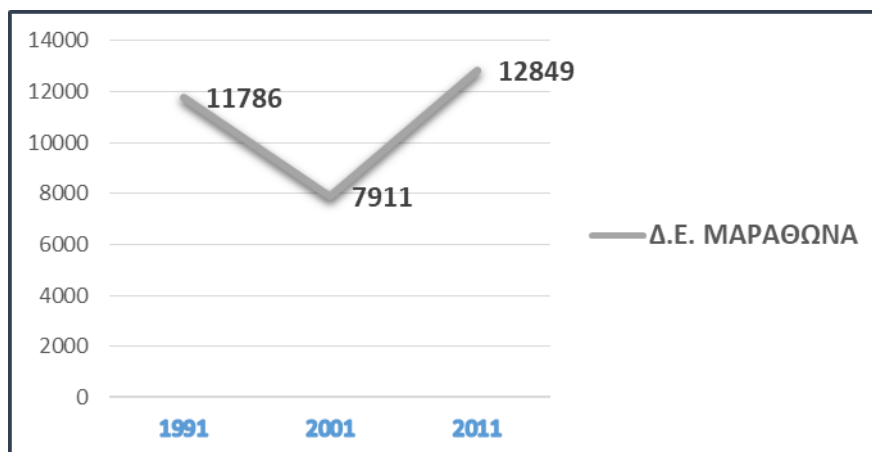

Στη Δ.Ε. Μαραθώνος, ο οικισμός με τον μεγαλύτερο πληθυσμό είναι ο Μαραθώνας (7.170 κάτοικοι), ο οποίος είναι και η έδρα του Δήμου. Ακολουθούν οι οικισμοί Κάτω Σούλιον (2.142 κάτοικοι), Άγιος Παντελεήμων (1.591 κάτοικοι), Βρανάς (1.082 κάτοικοι), Σχινιάς (264 κάτοικοι), Άνω Σούλιον (232 κάτοικοι), Αύρα (191 κάτοικοι) και Βόθων (177 κάτοικοι).

Οι Δημοτικές Ενότητες του Δήμου Μαραθώνος διαχρονικά φαίνεται ότι παρουσιάζουν αύξηση του μόνιμου πληθυσμού τους, όπως φαίνεται στις απογραφές 1991,2001 και 2011, εκτός από τη Δ.Ε. Μαραθώνος, η οποία κατά τη δεκαετία 1991-2001 παρουσίαζε μείωση κατά 32,9% και τη δεκαετία 2001-2011 αύξηση κατά 38,4% (Γράφημα 5-5).

Γράφημα 5-5: Μεταβολή μόνιμου πληθυσμού Δ.Ε. Μαραθώνος κατά τις δεκαετίες 1991, 2001 και 2011

Πηγή: Επεξεργασία Στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., Απογραφές 1991,2001,2011

5.3.6 Κοινωνικά χαρακτηριστικά

Εκπαιδευτικό επίπεδο

Σύμφωνα με την ΕΛ.ΣΤΑΤ. και τα στοιχεία του 2011 για τη Δ.Ε. Μαραθώνος, το μεγαλύτερο ποσοστό καταλαμβάνουν οι απόφοιτοι δημοτικού (37,99%). Ακολουθούν, με χαμηλότερο ποσοστό, οι απόφοιτοι λυκείου (16,11%) και οι απόφοιτοι τριτάξιου γυμνασίου (12,42%). Σημαντικό είναι το ποσοστό όσων δεν γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση (6,36%), ενώ και οι πτυχιούχοι Πανεπιστημίου – Πολυτεχνείου και ισότιμων σχολών αποτελούν το 5,71% του πληθυσμού. Η συνολική εικόνα που αναδεικνύεται από τα στοιχεία αυτά καταδεικνύει ότι το εκπαιδευτικό επίπεδο στη Δ.Ε. Μαραθώνος είναι μέτριο έως χαμηλό σε σχέση με τις υπόλοιπες Δ.Ε. του Δήμου.

Μέγεθος νοικοκυριών

Σύμφωνα με την ΕΛ.ΣΤΑΤ., το 2011 ο αριθμός μελών των νοικοκυριών στη Δ.Ε. Μαραθώνος ήταν συνολικά 8.826. Τα νοικοκυριά που αποτελούνται κυρίως από 2 μέλη, 3 μέλη και 4 μέλη εμφανίζουν το ίδιο ποσοστό (περίπου 22%), ακολουθούν τα νοικοκυριά αποτελούμενα από 5 μέλη (περίπου 13%), 1 μέλος και 6 μέλη με ποσοστό περίπου 7%, ενώ όσο αυξάνονται τα μέλη μειώνεται το ποσοστό.

Μεταναστευτική κίνηση

Στη Δ.Ε. Μαραθώνος το ποσοστό των αλλοδαπών είναι μεγαλύτερο σε σχέση με τις υπόλοιπες Δ.Ε. και αποτελούν το 40,44% του συνολικού μόνιμου πληθυσμού. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. για το 2011, το μεγαλύτερο ποσοστό των μεταναστών που διαμένουν στην περιοχή έχει καταγωγή από το Πακιστάν (περίπου 13%) και ακολουθούν

μετανάστες με καταγωγή από Αίγυπτο, Ινδία και Αλβανία (κάθε κατηγορία περίπου 3,5%) κ.ά.. Πολλοί μετανάστες που βρίσκονται στην περιοχή της Δ.Ε. Μαραθώνος δραστηριοποιούνται κυρίως στον αγροτικό τομέα.

5.3.7 Γεωγραφική κατανομή – Χωροταξική οργάνωση

Η Δ.Ε. Μαραθώνος εντάσσεται διοικητικά στην Περιφερειακή Ενότητα Ανατολικής Αττικής, που αποτελεί μια από τις 8 Περιφερειακές Ενότητες της Περιφέρειας Αττικής και καταλαμβάνει το βορειοανατολικό τμήμα της. Η Αττική στη διοικητική διάρθρωση της χώρας αποτελεί μια από τις 13 Περιφέρειες, με έδρα της την πόλη της Αθήνας. Η έκταση της Δ.Ε. Μαραθώνος είναι 95,102 km² και καταλαμβάνει το 7,41% της έκτασης της Π.Ε. Ανατολικής Αττικής.

Η Δ.Ε. Μαραθώνος εκτείνεται στο βορειοανατολικό τμήμα της Π.Ε. Ανατολικής Αττικής. Βρέχεται από τον Κόλπο των Πεταλιών στο ανατολικό τμήμα της και συνορεύει βόρεια με τις Δ.Ε. Γραμματικού και Βαρνάβα, νότια με τη Δ.Ε. Νέας Μάκρης και δυτικά με τη Δ.Ε. Καπανδριτίου, τη Δ.Ε. Σταμάτας και τη Δ.Ε. Ροδοπόλεως. Έδρα της είναι ο οικισμός Μαραθώνας. Η Δημοτική Κοινότητα Μαραθώνα υποδιαιρείται σε 8 Τοπικές Κοινότητες που είναι: Άγιος Παντελεήμων, Άνω Σούλι, Αύρα, Βόθων, Βρανάς, Κάτω Σούλι, Μαραθώνας και Σχιτιάς (Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια).

Ο Δήμος Μαραθώνος ανήκει στη Χωρική Ενότητα Ανατολικής Αττικής και βασίζεται στη συνεργασία αστικών, ημιαστικών και λοιπών οικισμών που βρίσκονται κοντά στην Αττική. Λαμβάνοντας υπόψη ότι τα οικιστικά κέντρα κατατάσσονται σε 4 επίπεδα, τα οποία είναι:

1ο επίπεδο: Μητροπόλεις

2ο επίπεδο: Πρωτεύοντες εθνικοί πόλοι

3ο επίπεδο: Δευτερεύοντες εθνικοί πόλοι

4ο επίπεδο: Λοιποί εθνικοί πόλοι

5ο επίπεδο: Λοιπά νομαρχιακά κέντρα, αστικά κέντρα με πληθυσμό > 10.000 κατοίκους και άλλα σημαντικά κέντρα,

η οικιστική ενότητα Μαραθώνος (περιλαμβάνει τις Δ.Ε. Μαραθώνος, Νέας Μάκρης, Βαρνάβα και Γραμματικού) ανήκει στο οικιστικό κέντρο 5ου επιπέδου.

Από τους χάρτες του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης αλλά και του Νέου Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας - Αττικής, παρατηρούμε ότι η περιοχή μελέτης δεν προβλέπεται να λειτουργήσει ως πόλος ανάπτυξης (Χάρτης 3-4).

Σύμφωνα με το Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας – Αττικής, στο Άρθρο 7 που αφορά στο πρότυπο χωρικής οργάνωσης, επισημαίνεται ότι:

Ο εξωαστικός χώρος συγκροτείται ως ενιαία οντότητα και προστατεύεται ως ζωτικός χώρος για την ποιότητα ζωής των κατοίκων και τη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας, ως παραγωγικός χώρος για τη διατήρηση του πρωτογενούς παραγωγής, ως συστατικό στοιχείο

της πολιτισμικής ταυτότητας και του τοπίου της Αττικής, αλλά και ως συγκριτικό αναπτυξιακό πλεονέκτημα που βελτιώνει την ελκυστικότητά της.

5.3.8 Οικιστική ανάπτυξη

Η Δ.Ε. Μαραθώνος θα μπορούσε να χωριστεί σε δύο πολεοδομικές ενότητες:

- **Το ανατολικό τμήμα της Δ.Ε., που περιλαμβάνει το παράκτιο τμήμα**

Το παράκτιο τμήμα της Δ.Ε. εμφανίζει τάσεις τουριστικής ανάπτυξης και δέχεται μεγάλες περιβαλλοντικές πιέσεις, καθώς εκεί βρίσκεται και το Εθνικό Πάρκο Σχινιά.

Σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα της 14-10-2014 (ΦΕΚ 341/ΑΑΠ/2014) εγκρίθηκε το πολεοδομικό σχέδιο της περιοχής Β' κατοικίας Παραλίας Μαραθώνα με τον καθορισμό χρήσεων γης, όρων και περιορισμών δόμησης.

Όσον αφορά την περιοχή του Σχινιά, η ανακήρυξή του σε Εθνικό Πάρκο το 2000 και η ίδρυση Φορέα Διαχείρισης ευνόησαν αρκετά την οικιστική ανάπτυξη της περιοχής με την κατασκευή του κωπηλατοδρομίου, όμως κράτησε για λίγα χρόνια, καθώς σήμερα η περιοχή φαίνεται αρκετά υποβαθμισμένη. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην περιοχή του Σχινιά εξαιτίας του ιδιαίτερου φυσικού κάλους της (πευκόδασος και υγρότοπος), καθώς και των εγκαταστάσεων του Πολεμικού Ναυτικού, έχει περιοριστεί η αυθαίρετη δόμηση εφόσον υπάρχει θεσμοθετημένο σχέδιο προστασίας του.

- **Το δυτικό τμήμα της Δ.Ε., που περιλαμβάνει την πεδινή περιοχή**

Η πεδιάδα του Μαραθώνα και οι αγροτικές της εκτάσεις έχουν βοηθήσει αρκετά στην οικιστική ανάπτυξη της περιοχής τα τελευταία χρόνια. Σημαντικό μειονέκτημα, όχι μόνο της Δ.Ε. Μαραθώνος αλλά ολόκληρου του Δήμου, είναι η έντονη αυθαίρετη δόμηση, η οποία έχει μειώσει αρκετά τον αγροτικό και δασικό χώρο, αλλάζοντας σημαντικά την εικόνα της περιοχής. Βασικό πρόβλημα της αυθαίρετης δόμησης είναι ότι, εξαιτίας της ιδιαιτερότητας του εδάφους, αρκετοί οικισμοί βρίσκονται σε ακατάλληλες περιοχές.

Η περιοχή του Μαραθώνα αποτελούταν κυρίως από παραθεριστικές κατοικίες, ενώ τα τελευταία χρόνια φαίνεται να αλλάζει αφού μετατρέπονται σε μόνιμες κατοικίες. Απαραίτητος θεωρείται ο σχεδιασμός σε τοπικό επίπεδο, με σκοπό την ορθολογική οικιστική ανάπτυξη, καθώς τα θεσμικά πλαίσια που ισχύουν για την περιοχή είναι το Νέο ΡΣΑ και το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο (ΓΠΣ).

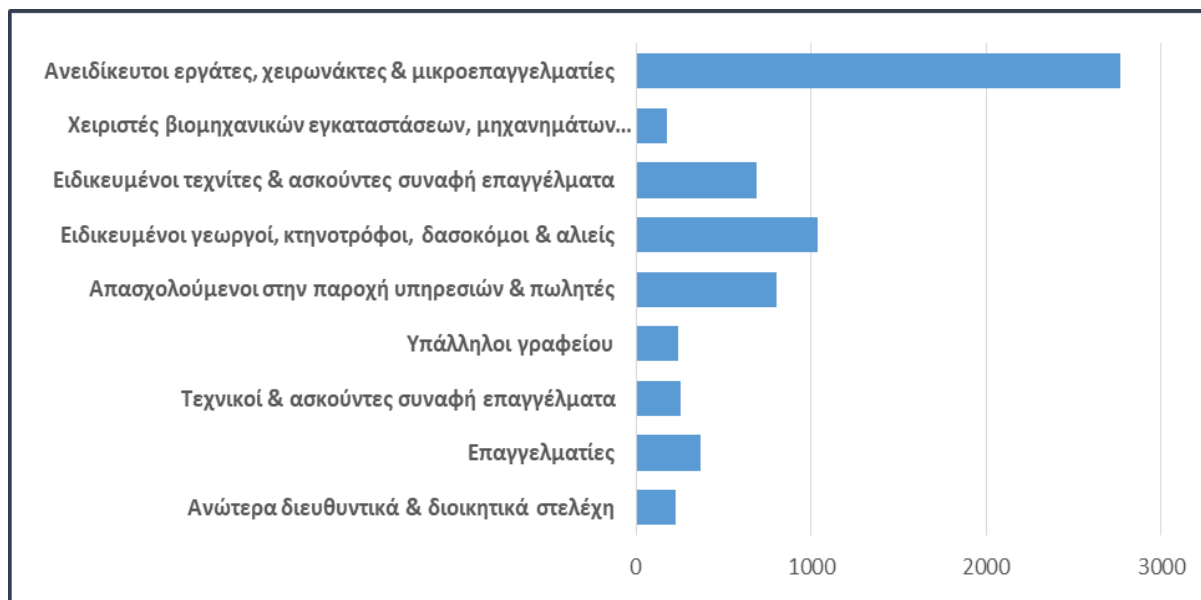
5.3.9 Οικονομικό περιβάλλον

Σχετικά με τη συμβολή στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, δεν υπάρχουν στατιστικά στοιχεία σε επίπεδο Δήμου και Δ.Ε., άρα δε θα σχολιαστεί περαιτέρω. Τα στοιχεία που αφορούν στην απασχόληση σε επίπεδο Δ.Ε. προέρχονται από την απογραφή του 2011. Σύμφωνα με αυτά, στην Δ.Ε. Μαραθώνος ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός αγγίζει το 57,76% ενώ αντίστοιχα ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός αγγίζει το 42,24%. Παρατηρείται ότι η Δ.Ε. Μαραθώνος είναι η μόνη, σε σύγκριση με τις άλλες Δ.Ε., στην οποία το ποσοστό του ενεργού πληθυσμού είναι μεγαλύτερο από του μη ενεργού.

Επιπλέον, το 42,15% του πληθυσμού είναι ανειδίκευτοι εργάτες, χειρώνακτες και μικροεπαγγελματίες, ενώ το 15,75% είναι ειδικευόμενοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι και αλιείς (Γράφημα 5-6).

Γράφημα 5-6: Επαγγέλματα και κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας Δ.Ε. Μαραθώνος

Πηγή: Επεξεργασία Στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2011

Στη συνέχεια γίνεται μια προσπάθεια ανάλυσης των τομέων παραγωγής της Δ.Ε. Μαραθώνος σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ.

🌱 Πρωτογενής Τομέας Παραγωγής

Η πρωτογενής παραγωγή αφορά στην απόσπαση ή απόκτηση πρώτων υλών με σκοπό την άμεση ή έμμεση κατανάλωσή τους απευθείας από την φύση: γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία, μελισσοκομία, δασοκομία κ.λπ.. Στη Δ.Ε. Μαραθώνος εντοπίζεται δραστηριοποίηση στον συγκεκριμένο τομέα.

Στη Δ.Ε. Μαραθώνος, όσον αφορά στον γεωργικό κλάδο παραγωγής, μελετήθηκαν οι τύποι καλλιέργειας και οι εκτάσεις τους (σε ποσοστό επί τις εκατό (%)), που καλύπτουν στην περιοχή. Η γεωργική γη της Δ.Ε. Μαραθώνος αποτελείται από:

- **μονοετείς καλλιέργειες**, με μεγαλύτερο ποσοστό παραγωγής να εμφανίζουν το κριθάρι και ο βίκος για σανό και οι πατάτες,
- **κηπευτικά (ή λαχανοκομικά φυτά)**, με μεγαλύτερο ποσοστό παραγωγής να εμφανίζουν οι επιτραπέζιες τομάτες και αγγούρια υπό κάλυψη (θερμοκηπίου), τα κολοκυθάκια και τα μαρούλια,
- **δενδρύλλια**, μεγαλύτερο ποσοστό παραγωγής έχουν τα ελαιόδεντρα για ελιές ελαιοποίησης και οι πορτοκαλιές,
- **άμπελοι/σταφιδάμπελοι**,

- **κηπευτικά (λοιπά φυτά)**, με μεγαλύτερο ποσοστό παραγωγής να εμφανίζουν τα θερμοκήπια κηπευτικών και τα θερμοκήπια ανθέων.

Η συνολική αγροτική έκταση είναι 9.875 στρέμματα και στον ακόλουθο Πίνακα 5-7 εμφανίζονται αναλυτικά τα ποσοστά γεωργικής γης ανά καλλιέργεια.

Πίνακας 5-7: Ποσοστά γεωργικής γης ανά καλλιέργεια στη Δ.Ε. Μαραθώνος

Πηγή: Επεξεργασία Στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2014

Τύπος Καλλιέργειας	Καλλιεργούμενες Εκτάσεις (%)
Μονοετείς καλλιέργειες	19,93
Δενδρύλλια	9,19
Άμπελοι/Σταφιδάμπελοι	1,22
Κηπευτικά (ή λαχανοκομικά φυτά)	50,29
Κηπευτικά (λοιπά φυτά)	19,37

Η κτηνοτροφία της Δ.Ε. Μαραθώνος χαρακτηρίζεται από πουλερικά και συγκεκριμένα από όρνιθες με μεγάλη παραγωγή, από αιγοειδή, προβατοειδή και χοιροειδή, καθώς και από μελίσσια, όπως φαίνεται και στον Πίνακα 5-8.

Πίνακας 5-8: Κτηνοτροφική Δραστηριότητα στη Δ.Ε. Μαραθώνος

Πηγή: Επεξεργασία Στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2014

Τύπος Παραγωγής	Παραγωγή (%)
Όρνιθες χωρικής εκτροφής	57,18
Αρνιά κάτω του έτους	20,39
Κατσίκια κάτω του έτους	9,94
Χοιρίδια μέχρι 20 κιλά καθαρό βάρος	3,98
Πρόβατα κοπαδιάρικα	3,96
Ζυγούρια και πρόβατα	1,24
Χοίροι πάνω από 20 κιλά καθαρό βάρος	0,87
Αίγες κοπαδιάρικες	1,80
Βιτούλια και αίγες	0,62
Πουλερικά (εκτός από στρουθοκαμήλους)	0,42
Χοίροι κρεατοπαραγωγής γενικά	0,04
Ευρωπαϊκές κυψέλες με μέλισσες	0,18

Στη Δ.Ε. Μαραθώνος φαίνεται ότι παράχθηκε μεγάλη ποσότητα ελαιόλαδου στα ελαιοτριβεία της περιοχής (100.000 χιλ/μα), επίσης, εμφανίζει παραγωγή σε μούστο και παραγωγή μαλακού τυριού (φέτα, τελεμές, τουλουμοτύρι).

Τέλος, πρέπει να αναφέρουμε ότι οι ποσότητες των αλιευμάτων που εκφορτώθηκαν από επαγγελματικά αλιευτικά σκάφη, καθ' όλο το έτος 2014, ανεξαρτήτως περιοχής αλιείας για την Δ.Ε. Μαραθώνος, είναι 4.800 τόνοι.

 Δευτερογενής Τομέας Παραγωγής

Η δευτερογενής παραγωγή αξιοποιεί την πρωτογενή, με τη μεταποίηση των πρώτων υλών (στη μορφή, στη χρησιμότητα, τις ιδιότητες). Ακόμη, εδώ εντάσσονται η βιοτεχνία, η

βιομηχανία και οι κατασκευές. Στον Δήμο Μαραθώνος ο δευτερογενής τομέας δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος. Συγκεκριμένα στη Δ.Ε. Μαραθώνος εντοπίζουμε κυρίως βιομηχανικές μονάδες μεταποίησης γεωργικών προϊόντων, βιομηχανίες αλουμινίου κ.ά., ενώ κυριαρχούν μικρές μονάδες που απασχολούν μικρό αριθμό προσωπικού. Όσον αφορά την ανάπτυξη της περιοχής, μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ποσότητα ελαιόλαδου και μούστου που παράγεται στη Δ.Ε. Μαραθώνος.

Το βασικότερο πρόβλημα του δευτερογενούς τομέας του Δήμου Μαραθώνος είναι η ραγδαία μείωση του πρωτογενούς τομέα τα τελευταία χρόνια, με δυσμενείς επιπτώσεις για τις επιχειρήσεις του δευτερογενούς τομέα (μείωση αριθμού βιοτεχνιών και βιομηχανιών στην περιοχή).

Τριτογενής Τομέας Παραγωγής

Ο τριτογενής τομέας αφορά την παροχή υπηρεσιών για την εξυπηρέτηση αναγκών του ανθρώπου. Στον συγκεκριμένο τομέα εντάσσονται το εμπόριο, ο τουρισμός, οι μεταφορές κ.λπ. Στη Δ.Ε. Μαραθώνος, το μεγαλύτερο μέρος του τριτογενή τομέα αποτελούν τα εμπορικά καταστήματα, οι καφετέριες και τα εστιατόρια. επίσης αναπτύσσεται τουριστική δραστηριότητα, η οποία εντοπίζεται κυρίως στο παραλιακό τμήμα της Δ.Ε. Μαραθώνος, το οποίο θεωρείται κυρίως περιοχή Β' κατοικίας.

5.3.10 Κοινωνικός εξοπλισμός

Διοίκηση

Στη Δ.Ε. Μαραθώνα ανήκουν οι περισσότερες διοικητικές υπηρεσίες του Δήμου. Στη Διοικητική αρχή της Δ.Ε. Μαραθώνα εντάσσονται τα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών (ΚΕΠ), τα Ελληνικά Ταχυδρομεία (ΕΛΤΑ) (vrisko.gr). Από το 2017, το Αστυνομικό Τμήμα Μαραθώνα συγχωνεύτηκε με το Αστυνομικό Τμήμα Νέας Μάκρης και εδρεύει στην Νέα Μάκρη (Δήμος Μαραθώνος | Νέα Μάκρη | Μαραθώνας | Βαρνάβας | Γραμματικό). Επίσης, υπάρχει το Ειρηνοδικείο Μαραθώνα, το οποίο εδρεύει στο Καπανδρίτι και εξυπηρετεί όλες τις Δ.Ε. του Δήμου Μαραθώνος, εκτός από τη Δ.Ε. Νέας Μάκρης (Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών).

Στη διοικητική διάρθρωση του Δήμου Μαραθώνος εντάσσεται επίσης το Ν.Π.Δ.Δ. Κοινωνικής Προστασίας Αλληλεγγύης Προσχολικής Αγωγής και Μουσικής Παιδείας «Τετράπολις», οι υπηρεσίες του οποίου για τη Δ.Ε. Μαραθώνος είναι:

- Παιδικός Σταθμός Μαραθώνα
- Παιδικός Σταθμός περιοχής «Πολυτέκνων» Μαραθώνας
- Βρεφονηπιακός «Αμάθεια»

Υγεία - Πρόνοια

Η Δ.Ε. Μαραθώνος υπάγεται στο Κέντρο Υγείας Νέας Μάκρης, ενώ σε επίπεδο Δ.Ε. λειτουργεί το Περιφερειακό Ιατρείο Γραμματικού (1η ΥΠΕ).

Στο Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου (ΝΠΔΔ) «Τετράπολις» περιλαμβάνονται υπηρεσίες που αφορούν στην «Προστασία Τρίτη Ηλικίας και Ευπαθών Κοινωνικά Ομάδων» και είναι αρμόδιο επίσης για την αποτελεσματική λειτουργία των Κέντρων Ανοικτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ) του Δήμου. Στη Δ.Ε. Μαραθώνα εντάσσεται το ΚΑΠΗ Μαραθώνα.

Στον Δήμο Μαραθώνα λειτουργούν ειδικά προγράμματα «Βοήθεια Στο Σπίτι (Β.Σ.Σ)» και «Μονάδα Κοινωνικής Μέριμνας (Μ.Κ.Μ.)». Οι Δράσεις «Β.Σ.Σ.» και «Μ.Κ.Μ.» παρέχουν συμβουλευτική – ψυχολογική υποστήριξη, διασύνδεση και διεκπεραίωση υποθέσεων με υπηρεσίες: ασφαλιστικά ταμεία, κοινωνικές υπηρεσίες, ΟΑΕΔ κ.λπ., νοσηλευτική φροντίδα, εξυπηρετήσεις σε αγορές – πληρωμές λογαριασμών - οικιακή καθαριότητα, δωρεάν παροχές τροφίμων – ρουχισμού κ.ά.

Επίσης, το Ν.Π.Δ.Δ. «Τετράπολις» παρέχει υπηρεσίες ενημέρωσης Αnéργων (Δήμος Μαραθώνος – Municipality of Marathon). Στην περιοχή μελέτης λειτουργεί και το προνοιακό πρόγραμμα «Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης» για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού (Δήμος Μαραθώνος | Νέα Μάκρη | Μαραθώνας | Βαρνάβας | Γραμματικό).

Στον Δήμο Μαραθώνος λειτουργεί Κοινωνικό Παντοπωλείο, Κοινωνικό Φαρμακείο (Zwanatolika.gr - ΖΩ - Διαδημοτική Αυτοδιοικητική και Πολιτική Εφημερίδα Ανατολικής Αττικής, 2017). Στη Δ.Ε. Μαραθώνος λειτουργεί επίσης Κοινωνικό Φροντιστήριο (iRafina.gr) που στηρίζει τα παιδιά οικογενειών που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες.

Εκπαίδευση

Σύμφωνα με τη Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Αττικής, στη Δ.Ε. Μαραθώνα οι υφιστάμενες υποδομές εκπαίδευσης είναι συνολικά: τρεις (3) Βρεφονηπιακοί – Παιδικό Σταθμοί, έξι (6) Νηπιαγωγεία, τέσσερα (4) Δημοτικά Σχολεία, δύο (2) Γυμνάσια και ένα (1) Λύκειο.

Αναλυτικότερα, στον **οικισμό Μαραθώνα** οι δημόσιες σχολικές μονάδες που λειτουργούν είναι:

- Βρεφονηπιακός Σταθμός Αμάλθεια
- Δημοτικός Παιδικός Σταθμός (Πολυτέκνων)
- Παιδικός Σταθμός
- 1ο Δημόσιο Νηπιαγωγείο
- 2ο Δημόσιο Νηπιαγωγείο
- 3ο Δημόσιο Νηπιαγωγείο (Σε αναστολή)
- Δημόσιο Δημοτικό Σχολείο
- Ημερήσιο Γυμνάσιο
- Γενικό Λύκειο.

Στον **οικισμό Κάτω Σουλίου** οι δημόσιες σχολικές μονάδες που λειτουργούν είναι:

- Δημόσιο Νηπιαγωγείο

- Δημοτικό Σχολείο

Επίσης υπάρχει και ένα ιδιωτικό σχολείο, η «Σχολή Καλογεροπούλου», στην οποία στεγάζονται Νηπιαγωγείο, Δημοτικό και Γυμνάσιο.

Τέλος, στον **οικισμό Τύμβου** οι δημόσιες σχολικές μονάδες που λειτουργούν είναι:

- Δημόσιο Νηπιαγωγείο
- Δημοτικό Σχολείο

Οι μετακινήσεις που αφορούν τον μαθητικό πληθυσμό του Μαραθώνα πραγματοποιούνται είτε με λεωφορεία είτε με ταξί. Με ταξί εξυπηρετούνται οι μαθητές του νηπιαγωγείου, ενώ οι μαθητές Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου με λεωφορεία.

Για τον οικισμό Κάτω Σούλι, η μεταφορά των μαθητών στο δημοτικό και το νηπιαγωγείο γίνεται με δύο (2) λεωφορεία ίδιου δρομολογίου, εξυπηρετώντας 39 μαθητές. Το δρομολόγιο ακολουθεί τη διαδρομή Δικαστικά – Σχινιάς – Αύρα- Κάτω Σούλι – Σχολείο. Οι μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου, οι οποίοι διαμένουν στο Κάτω Σούλι, τέσσερις (4) σε αριθμό, εξυπηρετούνται με ταξί που τους μεταφέρει στον Μαραθώνα.

Για τον οικισμό Τύμβο, η μεταφορά των μαθητών στο δημοτικό γίνεται με λεωφορεία, τα οποία πραγματοποιούν συνολικά 7 δρομολόγια και εξυπηρετούν τις περιοχές Άγιο Παντελεήμονα, Σχινιά και Βρανά (Ομοσπονδία Γονέων Περιφέρειας Αττικής).

Αξίζει να σημειωθεί ότι τον Ιούνιο του 2017, ο Δήμος Μαραθώνα προκήρυξε Διαγωνισμό σχετικά με τη εκτέλεση του έργου «Επισκευή και Συντήρηση Σχολικών Κτιρίων για το έτος 2016» (Δήμος Μαραθώνος | Νέα Μάκρη | Μαραθώνας | Βαρνάβας | Γραμματικό).

Η Δ.Ε. Μαραθώνος υπάγεται στο Κέντρο Υγείας Νέας Μάκρης, ενώ σε επίπεδο Δ.Ε. λειτουργεί

Αθλητισμός

Οι αθλητικές εγκαταστάσεις της Δ.Ε. Μαραθώνος είναι (Γενική Γραμματεία Αθλητισμού):

- Γήπεδο μπάσκετ στο Καλέτζι
- Κλειστό γυμναστήριο μπάσκετ, ανοιχτό γήπεδο μπάσκετ και γήπεδο ποδοσφαίρου
- Ολυμπιακό Κωπηλατοδρόμιο στην περιοχή Σχινιάς
- Χώρος αφετηρίας κλασσικού Μαραθωνίου Δρόμου

Μερικοί αθλητικοί σύλλογοι στη Δ.Ε. Μαραθώνος είναι:

- Α.Π.Ο. ΜΑΧΗ Μαραθώνα
- Αθλητικός Ιππικός Όμιλος Μαραθώνα
- Αθλητικός Όμιλος Αντισφαίρισης Μαραθώνα
- Αθλητικός Σύλλογος «Μαραθώνιος»
- Μορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μαραθώνα (Μ.Ε.Σ.ΜΑ)
- Ναυτικός Αθλητικός Όμιλος Σχινιά – Μαραθώνα

- Σύλλογος Α. Σ. Καλλίμαχος Μαραθώνα κ.ά.

5.3.11 Τεχνική και παραγωγική υποδομή – Δίκτυα

Οδικό Δίκτυο - Συγκοινωνιακή σύνδεση

Στη Δ.Ε. Μαραθώνος οι κεντρικές οδοί που εξυπηρετούν και συνδέουν τους οικισμούς μεταξύ τους βρίσκονται σε καλή κατάσταση, ενώ φαίνεται να υπάρχει αρκετά αναπτυγμένο οδικό δίκτυο. Σημαντικό πρόβλημα εμφανίζει το οδικό δίκτυο εσωτερικά στους οικισμούς της Δ.Ε. Μαραθώνος, οι οποίοι παρουσιάζουν προβλήματα ποιότητας της ασφάλτου. Ο Δήμος Μαραθώνος αρκετά συχνά πραγματοποιεί έργα αποκατάστασης του οδικού δικτύου, όμως αυτά αφορούν κυρίως κεντρικές οδούς και όχι τόσο τις οδούς των οικισμών. Οι πινακίδες του Κ.Ο.Κ. και οι φωτεινοί σηματοδότες βρίσκονται όπου κρίνεται απαραίτητο, ενώ γίνεται τακτικός έλεγχος από τις τοπικές υπηρεσίες.

Στον Δήμο Μαραθώνα δεν υπάρχει δημοτική συγκοινωνία, με αποτέλεσμα να υπάρχουν προβλήματα σύνδεσης των Δημοτικών Ενοτήτων. Η συγκοινωνιακή σύνδεση των Δ.Ε. μεταξύ τους, αλλά και με την Αθήνα, γίνεται με τα ΚΤΕΛ Αττικής. Τα δρομολόγια της Δ.Ε. Μαραθώνος συνδέουν το Μαραθώνα με την Αττική με άμεσα δρομολόγια, ενώ κάποια δρομολόγια μέσα στην ημέρα διέρχονται μέσω της παραλίας του Μαραθώνα, μέσω της Δ.Ε. Νέας Μάκρης και του οικισμού Ανατολής και Αγίας Μαρίνας και μέσω της Ραφήνας. Επίσης, υπάρχουν μόνο δύο δρομολόγια Σχινιά – Αθήνα μέσα στην ημέρα καθώς και δρομολόγια Κάτω Σούλι – Αθήνα, τα οποία διέρχονται από το Μαραθώνα (ΚΤΕΛ ΝΟΜΟΥ ΑΤΤΙΚΗΣ).

Η κυκλοφοριακή κίνηση του Δήμου Μαραθώνος δεν είναι τόσο έντονη, όπως συμβαίνει σε άλλους Δήμους της Αττικής. Παρ' όλα αυτά, η κίνηση κατά τη θερινή περίοδο είναι αρκετά αυξημένη, κυρίως στη Δ.Ε. Μαραθώνος, εξ αιτίας της κοντινής απόστασης από την Αττική και αποτελεί εύκολη απόδραση για τους Αθηναίους.

Ελικοδρόμιο

Στη βορειοδυτική πλευρά της Δ.Ε. Μαραθώνος βρίσκεται η Αεροπορική Βάση Κοτρωνίου (LGKN) του Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού και χρησιμοποιείται κυρίως από ελικόπτερα, ενώ διαθέτει δύο διαδρόμους προσγείωσης (Βικιπαιδεία – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια). Στο πλαίσιο Εθνικών Αναγκών, το Αεροδρόμιο – Ελικοδρόμιο χρησιμοποιείται για την άμεση μεταφορά ασθενών ή λοιπών αναγκών (Σ.Π.Α.Π.).

Υποδομή ανάπτυξης του αγροτικού χώρου

Η περιοχή του Μαραθώνα ήταν γνωστή ως ο «λαχανόκηπος της Αττικής». Το εύφορο έδαφος του κάμπου της περιοχής ευνοούσε την παραγωγή οπωροκηπευτικών. Η εικόνα σήμερα έχει αλλάξει, όμως συνεχίζουν να υπάρχουν αγροτικές εκτάσεις στην περιοχή, οι οποίες καλύπτουν το 35% της συνολικής έκτασης.

Όσον αφορά τις υποδομές του αγροτικού χώρου της Δ.Ε. Μαραθώνος, το δίκτυο αγροτικής οδοποιίας είναι επαρκές, αλλά σε μέτρια κατάσταση και χρήζει τεχνικών βελτιώσεων για την εξυπηρέτηση των αναγκών των αγροτών.

Στον Δήμο Μαραθώνα παράγονται κηπευτικά, καλλωπιστικά και ανθοκομικά φυτά υπαίθριας ή θερμοκηπιακής καλλιέργειας, ενώ αρκετές είναι οι μονάδες αγροτικής παραγωγής που εδρεύουν στη Δ.Ε. Μαραθώνος. Συγκεκριμένα, τα κηπευτικά φαίνεται ότι έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της γεωργίας στην περιοχή του Μαραθώνα, καθώς επίσης και η έκταση των ελαιώνων υπερδιπλασιάστηκε (Παπαγιάννης και άλλοι, 2011). Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. του 2014, στη Δ.Ε. Μαραθώνα υπάρχει 1 ελαιοτριβείο επεξεργασίας ελαιόκαρπου και παραγωγής ελαιόλαδου, που είναι φυγοκεντρικού τύπου.

Όσον αφορά την κτηνοτροφία, υπάρχουν κάποιες κτηνοτροφικές εγκαταστάσεις στον Δήμο Μαραθώνα, ενώ η απόφαση του Δεκέμβριου 2017 περί χορηγήσεως άδειας διατήρησης κτηνοτροφικών εγκαταστάσεων φαίνεται ότι θα ευνοήσει τις ήδη υπάρχουσες επιχειρήσεις (Δήμος Μαραθώνος | Νέα Μάκρη | Μαραθώνας | Βαρνάβας | Γραμματικό).

Στον τομέα της αγροτικής ανάπτυξης σημαντικό ρόλο παίζει η αλιεία. Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. για το 2001, φαίνεται ότι η Δ.Ε. Μαραθώνος είχε μόλις 2 αλιευτικά σκάφη, ενώ το 2014 τα μηχανοκίνητα επαγγελματικά αλιευτικά σκάφη⁶, ήταν 3 σε αριθμό.

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αλιείας και Θάλασσας 2014-2020, που παρέχει χρηματοδότηση για την υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων αλιείας και θάλασσας φαίνεται ότι θα συμβάλλει στην ανάπτυξη της αλιείας στην περιοχή.

Ύδρευση - Αποχέτευση

Σύμφωνα με τον Ν.2744/1999, το αποκλειστικό δικαίωμα παροχής υπηρεσιών ύδρευσης και αποχέτευσης έχει η ΕΥΔΑΠ, στη γεωγραφική περιοχή της δικαιοδοσίας της. Συγκεκριμένα, η περιοχή αρμοδιότητας της ΕΥΔΑΠ καλύπτει διοικητικά τα όρια των Δήμων και των Δημοτικών Ενοτήτων, τους οποίους υδρεύει απευθείας ή με μεγάλες παροχές. Για τη Δ.Ε. Μαραθώνος ισχύει η «Ύδρευση μέσω Ενίσχυσης Δημοτικού Δικτύου», δηλαδή η ΕΥΔΑΠ τροφοδοτεί διαμέσου του Δήμου, χωρίς να φέρει ευθύνη ή να έχει συμμετοχή στη λειτουργία του τοπικού εσωτερικού δικτύου.

Ο ταμιευτήρας Μαραθώνα (ή τεχνητή λίμνη Μαραθώνα) λειτουργεί ως βοηθητική πηγή υδροληψίας, σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης και η τροφοδότησή του γίνεται από τους ταμιευτήρες Υλίκης και Μόρνου μέσω των Υδραγωγείων Υλίκης και Μόρνου – Υλίκης (ΕΥΔΑΠ).

Να σημειωθεί ότι ο Δήμος Μαραθώνος αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα όσον αφορά την ύδρευση, καθώς πρώτον υπάρχουν τεχνικά προβλήματα, που σχετίζονται με το δίκτυο, τις δεξαμενές, τα αντλιοστάσια κ.ά. και δεύτερον υπάρχουν προβλήματα διαχείρισης, σχετικά με την υδρομέτρηση, τις λαθραίες υδροληψίες, τις μεγάλες οφειλές κ.λπ. (Zwanatolika.gr ΖΩ Διαδημοτική Αυτοδιοικητική και Πολιτική Εφημερίδα Ανατολικής Αττικής, 2018).

⁶ Μηχανοκίνητα επαγγελματικά αλιευτικά σκάφη παράκτιας θάλασσας αλιείας με μηχανή κινήσεως μέχρι 19HP.

Αρκετοί οικισμοί της ενδοχώρας παρουσιάζουν έλλειψη αποχετευτικού δικτύου και έχουν βόθρους. Ο Δήμος Μαραθώνος είναι ένας από τους δήμους που καταδικάστηκε από το Ευρωπαϊκό δικαστήριο, καθώς δεν διέθετε αποχετευτικό δίκτυο. Τον Απρίλιο του 2014, ο Δήμος Μαραθώνος εντάχθηκε σε έργο του ΕΣΠΑ για την κατασκευή δικτύου αποχέτευσης και βιολογικού καθαρισμού, όμως δεν προχώρησε έγκαιρα και εντάχθηκε στο επόμενο ΕΣΠΑ (Λιάλιος, 2016).

Το έργο «Μελέτη Δικτύων Αποχέτευσης Ακαθάρτων και Εγκατάσταση Επεξεργασίας Λυμάτων Δήμου Μαραθώνος» καλύπτει τη Δ.Ε. Μαραθώνα. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι τμήμα των υποδομών θα διέρχεται μέσα από τον υγρότοπο και το Εθνικό Πάρκο Σχινιά. Όσον αφορά το Δίκτυο Αποχέτευσης Ακαθάρτων, το έργο έχει προχωρήσει αρκετά, όμως το έργο που αφορά την εγκατάσταση επεξεργασίας λυμάτων (βιολογικός καθαρισμός) βρίσκεται σε εξέλιξη (Λιάλιος, 2017).

Απορρίμματα - Ανακύκλωση

Η διαχείριση των απορριμμάτων του Δήμου Μαραθώνος γίνεται από τον Φορέα Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων (ΦοΔΣΑ), με τη μορφή ενιαίου συνδέσμου (ΝΠΔΔ). Στον ΦοΔΣΑ συμμετέχουν υποχρεωτικά όλοι οι Δήμοι της Περιφέρειας (ΕΕΔΣΑ).

Σημαντικό για την περιοχή μελέτης είναι το χρηματοδοτικό έργο εγκατάστασης Χ.Υ.Τ.Α. στην περιοχή του Γραμματικού, το οποίο θα επηρεάσει όλες τις Δ.Ε. του Δήμου Μαραθώνος.

Επίσης, ο Δήμος Μαραθώνος αποτελεί τον τελευταίο δήμο, σε σχέση με τους υπόλοιπους δήμους της Αττικής, με ποσοστό ανακύκλωσης 0,88% (Τράτσα και Λιάτσου, 2017). Πρέπει να σημειωθεί ότι ο Δήμος ζημιώνεται από την έλλειψη διαχείρισης των απορριμμάτων και οφείλει να προβεί άμεσα σε λύσεις διαχείρισης – ανακύκλωσης.

Υποδομές ασφαλείας – προστασίας από φυσικές καταστροφές (σεισμούς κ.λπ.)

Οι υποδομές ασφαλείας – προστασίας αφορούν σε περιπτώσεις πυρκαγιάς και σεισμών, όπου με τη βοήθεια πυροσβεστικών υπηρεσιών, συγκεντρώνεται ο πληθυσμός σε κατάλληλους χώρους.

Η Δ.Ε. Μαραθώνος καλύπτεται από την πυροσβεστική υπηρεσία Νέας Μάκρης και από το Πυροσβεστικό Σώμα Εθελοντών (ΠΥ.Σ.ΕΘ.) Ν. Βουτζά – Προβαλίνθου, οι οποίοι συμμετέχουν σε περιπτώσεις πυρόσβεσης, βοηθούν πλημμυροπαθείς και σεισμοπαθείς κ.λπ.

Χώροι καταφυγής θεωρούνται οι ανοιχτοί ελεύθεροι χώροι μέσα στην πόλη, που αποσκοπούν στην ασφαλή μετακίνηση του πληθυσμού. Οι χώροι καταφυγής της Δ.Ε. Μαραθώνος, όπως έχουν κοινοποιηθεί από τον Δήμο, είναι το Δημοτικό Στάδιο Μαραθώνα (Περιφέρεια Αττικής- Χώροι καταφυγής πολιτών σε περίπτωση σεισμού, 2016).

Τηλεπικοινωνίες

Στον Δήμο Μαραθώνα όλες οι περιοχές εξυπηρετούνται από παρόχους σχετικών υπηρεσιών (ΟΤΕ ή άλλες εταιρείες). Τα τελευταία χρόνια χρησιμοποιούνται ψηφιακές συνδρομητικές γραμμές DSL (Digital Subscriber Line) και ως πολυπλέκτης/αποπολυπλέκτης

των ψηφιακών αυτών γραμμών είναι το DSLAM (Digital Subscriber Line Access Multiplexer). Το DSLAM μπορεί να παρέχει μεγάλο αριθμό γραμμών DSL που μπορεί να είναι είτε ADSL ή πλέον VDSL (Βικιπαιδεία – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια). Στη Δ.Ε. Μαραθώνος εντοπίζεται DSLAM στον οικισμό Τύμβο Μαραθώνα και στον Μαραθώνα και VDSL στον Βόθωνα (fttxGR). Αναμένεται, μέσα στο έτος, η εγκατάσταση γραμμών VDSL στην περιοχή του Κάτω Σουλίου, του Μαραθώνα και στον Τύμβο Μαραθώνα (EETT).

Το δίκτυο κινητής τηλεφωνίας έχει βελτιωθεί αρκετά τα τελευταία χρόνια και συγκεκριμένα η Δ.Ε. Μαραθώνος καλύπτεται σχεδόν πλήρως από τα δίκτυα 2G, 3G και 4G, λαμβάνοντας υπόψιν τις εταιρείες κινητής τηλεφωνίας [COSMOTE, Vodafone.gr, WIND].

Ο Δήμος Μαραθώνα, πριν από την απόφαση για τη δημιουργία «Δικτύου Σημείων Ασύρματης Πρόσβασης στο Διαδίκτυο WiFi Hotspots», είχε ενταχθεί σε πιλοτικό πρόγραμμα για την παροχή δωρεάν πρόσβασης στο διαδίκτυο στους δημότες (Ανοιχτά Κοινοτικά Ασύρματα Δίκτυα).

Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ)

Στη Δ.Ε. Μαραθώνος εντοπίζονται δύο σταθμοί φωτοβολταϊκών έργων κοντά στον οικισμό Κάτω Σούλι, οι οποίοι έχουν άδεια παραγωγής (resoffice.gr). Επίσης, σύμφωνα με τον Ν. 3468/2006, υπό αξιολόγηση είναι οι αιτήσεις για εγκατάσταση Θαλάσσιου Αιολικού Πάρκου στην θαλάσσια περιοχή μεταξύ των ακτών Μαραθώνα/Νέας Μάκρης – Εύβοιας (Οικοσκόπιο).

5.3.12 Αναπτυξιακά σχέδια και προγράμματα που αφορούν στην περιοχή μελέτης

Παρ' όλο που η περιοχή έχει μελετηθεί στο πλαίσιο του αναπτυξιακού σχεδιασμού τομεακών περιφερειακών και νομαρχιακών προγραμμάτων, σε επίπεδο Δήμου δεν υπάρχει ολοκληρωμένη επιχειρησιακή μελέτη και σχεδιασμός αξιοποίησης των πόρων της και ανάπτυξής της, παρά το γεγονός ότι η περιοχή τα τελευταία χρόνια εμφανίζει σημαντικές τάσεις ανάπτυξης. Χρήσιμα Τομεακά Προγράμματα για την οριοθέτηση των στόχων ανάπτυξης και την αναζήτηση σχετικών πόρων υλοποίησής τους για την περιοχή μελέτης είναι:

- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αλιείας και Θάλασσας 2014 - 2020
- Πρόγραμμα Αγροτική Ανάπτυξης 2014-2020
- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα – Επιχειρηματικότητα – Καινοτομία» (ΕΠΑνΕΚ) 2014 – 2020
- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλον – Αειφόρος Ανάπτυξη
- Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Πολιτιστικής Διαδρομής «Τα Μονοπάτια της Ιστορίας – Διαδρομές Φύσης και Πολιτισμού», Διάζωμα
- Πολιτιστικό Πρόγραμμα «Δρόμοι της Ελιάς» κ.ά.

5.4 Δημοτική Ενότητα Νέας Μάκρης

Στη συγκεκριμένη ενότητα γίνεται μια συνοπτική περιγραφή των χαρακτηριστικών που διαμορφώνουν τη Δ.Ε. Νέας Μάκρης του Δήμου Μαραθώνα. Το φυσικό περιβάλλον, τα κοινωνικά και πληθυσμιακά χαρακτηριστικά, η οικιστική ανάπτυξη και οι υφιστάμενες χρήσεις γης θα μας δώσουν μια εικόνα για την περιοχή.

5.4.1 Θέση

Η Δ.Ε. Νέας Μάκρης συνορεύει ανατολικά με τον Κόλπο των Πεταλιών, βόρεια με τη Δ.Ε. Μαραθώνα του Καλλικρατικού Δήμου Μαραθώνα, δυτικά με τον Δήμο Διονύσου, νοτιοδυτικά με τον Δήμο Πεντέλης και νότια με τον Δήμο Ραφήνας – Πικερμίου (Χάρτης 5-7).

Χάρτης 5-7: Δ.Ε. Νέας Μάκρης και όμοροι Δήμοι και Δ.Ε.

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από GEODATA.gov.gr

5.4.2 Ιστορική εξέλιξη

Ίχνη στην περιοχή της Νέας Μάκρης υπάρχουν από τον 2ο αιώνα μ.Χ. Από ανασκαφές ανακαλύφθηκε αρχαιολογικός χώρος στην Μπρεξίζα της Νέας Μάκρης (ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑ, Το Αιγυπτιακό ιερό στην Μπρεξίζα Νέας Μάκρης Αττικής, 2015).

Η Νέα Μάκρη υπήρξε ένα από τα λιμάνια υποδοχής του προσφυγικού κύματος της νεότερης ελληνικής ιστορίας, τα έτη 1922 – 23. Ιδρύθηκε το 1924, όταν στην περιοχή έφθασαν οι πρώτοι πρόσφυγες από τα παράλια της Λυκίας της Μικράς Ασίας και συγκεκριμένα από τις ιωνικές κωμοπόλεις Μάκρη και Λιβίσι. Στην περιοχή υπήρχαν ήδη μερικές οικογένειες Σαρακατσάνων στις τοποθεσίες Ξυλοκέριζα (σημερινός οικισμός Αγία Μαρίνα) και Ανατολή, καθώς και μερικές οικογένειες προσφύγων, που είχαν φτάσει από τη Σμύρνη το 1913.

Το 1931 δόθηκαν με κλήρο κτήματα σε οικογένειες Μακρολιβησιανών, Σμυρνιών και σε μερικούς ακτήμονες, ενώ το 1948 έγινε διανομή σε ακτήμονες και στρατεύσιμους του Ελληνο-Αλβανικού πολέμου. Έως τότε ο οικισμός θεωρείτο αγροτικός, ενώ μετά την περίοδο της Κατοχής ξεκίνησαν προσπάθειες εκβιομηχάνισής του και αυξήθηκε η εμπορική δραστηριότητα.

Από το 1953 έως το 1990 λειτούργησε η Αμερικάνικη Βάση Τηλεπικοινωνιών στη βόρεια περιοχή της Νέας Μάκρης, όπου επικοινωνούσε με άλλες Αμερικάνικες βάσεις στην περιοχή της Πεντέλης.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται ραγδαία οικιστική, οικονομική και τουριστική ανάπτυξη στη Νέα Μάκρη, ενώ αποτελεί σημαντικό τόπο ανάπτυξης παραθεριστικής κατοικίας (Βικιπαιδεία – Η Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Νέα Μάκρη).

5.4.3 Διοικητική οργάνωση

Το 1926 ο οικισμός της Νέας Μάκρης συστάθηκε σε κοινότητα, ενώ αποσπάστηκε από την κοινότητα Μαραθώνος. Ανήκε στον Νομό Αττικής και Βοιωτίας έως το 1943, όπου και αποσπάστηκε στον Νομό Αττικής. Έδρα της ορίστηκε η Νέα Μάκρη και συμπεριέλαβε τους οικισμούς Μάτι Αττικής, Γεροσακκούλι (από το 1961 μετονομάστηκε σε Θέρετρον και το 1969 μετονομάστηκε σε Αγία Μαρίνα), Ρεπεντόσα (το 1955 μετονομάστηκε σε Ανατολή), Άγιο Ανδρέα, Ζούμπερι, Ξυλοκέριζα, Βάλτο και Νέο Βουτζά (από το 1981) (Ε.Ε.Τ.Α.Α.). Το 1990 η κοινότητα αναγνωρίστηκε σε Δήμο Νέας Μάκρης και παρέμεινε αμετάβλητος και μετά την εφαρμογή του προγράμματος «Καποδίστριας» (1997) (Βικιπαιδεία – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, Νέα Μάκρη).

Το 2010, ο Δήμος Νέας Μάκρης καταργήθηκε με την εφαρμογή του προγράμματος «Καλλικράτης», καθώς συνενώθηκε με τον νέο Δήμο Μαραθώνος. Ο Δήμος Νέας Μάκρης μετονομάστηκε σε Δ.Ε. Νέας Μάκρης και περιλαμβάνει τους οικισμούς Νέα Μάκρη και Νέο Βουτζά (Ε.Ε.Τ.Α.Α.). Σύμφωνα με την απογραφή του 2011, είχε συνολικά **μόνιμο πληθυσμό 16.670 κατοίκους**, έκταση ίση με **36,999 km²** και θεωρείται αστική περιοχή.

5.4.4 Φυσικό περιβάλλον – Γεωμορφολογία

Γεωμορφολογία

Η περιοχή της Δ.Ε. Νέας Μάκρης διακρίνεται στο πεδινό και στο λοφώδες – ημιλοφώδες τμήμα, με υψόμετρο από 282 έως 783 μέτρα. Στο πεδινό τμήμα εμφανίζεται μεγάλη οικιστική ανάπτυξη, κυρίως με παραθεριστικές κατοικίες.

Επίσης, έντονη μορφολογία εμφανίζει το παράλιο τμήμα της περιοχής. Συγκεκριμένα, εκτός από τη μεγάλη μήκους παραλία και τις απολήξεις του κόλπου του Μαραθώνα, εντοπίζονται και μικρότερου μήκους αμμώδεις ακτές, κυρίως βραχώδεις. Οι εκβολές των ρεμάτων, αλλά και οι επεκτάσεις των λιμένων, έχουν διαμορφώσει τη σημερινή εικόνα του παράκτιου τμήματος της περιοχής στο νοτιότερο μέρος της Δ.Ε.

Κλίμα

Όσον αφορά τους ανέμους της περιοχής να αναφερθεί ότι η κατεύθυνσή τους είναι κυρίως από την Πεντέλη προς τη θάλασσα και αντίστροφα μέσω των φυσικών περασμάτων που υπάρχουν, όπως είναι τα ρέματα. Η περιοχή έχει το πλεονέκτημα να έχει ήπιους χειμώνες και δροσερά καλοκαίρια. Επίσης, δεν παρατηρούνται ισχυρά ρεύματα στην περιοχή και η στάθμη της θάλασσας παραμένει σε σταθερά επίπεδα.

Υδρολογία

Στην περιοχή της Δ.Ε. Νέας Μάκρης υπάρχουν ρέματα μικρών λεκανών απορροής και χείμαρροι με κατεύθυνση κυρίως από δυτικά (Πεντελικό Όρος) προς τα ανατολικά (θάλασσα), ενώ φαίνεται ότι έχουν ροή κυρίως τους χειμερινούς μήνες. Μερικά ρέματα έχουν μπαζωθεί, ενώ κάποια άλλα εισέρχονται στον αστικό ιστό. Τα χαρακτηρισμένα ρέματα της περιοχής είναι: Ροκφέλλερ, Ανατολής, Ξυλοκέριζα, Βαζάνα Παμμακάριστου ή Εφημεριδοπωλών, Ζούμπερι, Αγ. Ανδρέας, Βουτζά και Παππά ή Λυκόρεμα (Μηλά, 2009).

Στους υγροτόπους της Αττικής ανήκει και το παράκτιο έλος Μπρέξιζας (Υγρότοποι Αττικής, Παράκτιο Έλος Μπρέξιζας).

Χλωρίδα - Πανίδα

Οι υγρότοποι έχουν ιδιαίτερη αξία, καθώς αποτελούν σημαντικούς βιοτόπους, όπου υπάρχει πλούσια χλωρίδα και πανίδα. Το έλος της Μπρέξιζας, που βρίσκεται στα όρια των Δ.Ε. Νέας Μάκρης και Μαραθώνα, είναι ένας μικρός υγρότοπος, ο οποίος έχει αντίστοιχη γεωμορφολογική εξέλιξη με αυτή του Σχινιά. Συγκεκριμένα, έχουν παρατηρηθεί 24 είδη πουλιών, στη συντριπτική πλειοψηφία τους στρουθιομορφων (Τζάλη και άλλοι, 2011), καθώς επίσης και ψάρια, αμφίβια, νεροχελώνες και πολλά ελόφιλα είδη ζωοβένθους (Ζόγκαρης, 2009).

Ρύπανση - Πιέσεις

Σημαντικό πρόβλημα ρύπανσης της περιοχής είναι ότι δεν διαθέτει αποχετευτικό δίκτυο με αποτέλεσμα πιθανή εισροή αυξημένου και οργανικού και μικροβιακού φορτίου στη θάλασσα. Η έλλειψη οργανωμένου συστήματος αποχέτευσης και επεξεργασίας λυμάτων σε όλη την περιοχή του Δήμου Μαραθώνος προκαλεί σημαντική πιθανότητα επιβάρυνσης της ποιότητας των υδάτων. Η περιοχή δέχεται πιέσεις και εξαιτίας της έντονης τουριστικής δραστηριότητας, κυρίως την καλοκαιρινή περίοδο, αλλά και της οικιστικής ανάπτυξης που έχει αρχίσει και γίνεται πιο έντονη τα τελευταία χρόνια, με αρκετά κτίσματα να είναι εκτός σχεδίου πόλης.

Επίσης, στο παράλιο τμήμα της Δ.Ε. Νέας Μάκρης υπάρχουν λιμένες, οι οποίοι προσελκύουν έναν αρκετά σημαντικό αριθμό σκαφών, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται πιέσεις και να αποτελούν δυνητικές πηγές ρύπανσης (ΕΓΥ).

5.4.5 Πληθυσμιακά χαρακτηριστικά

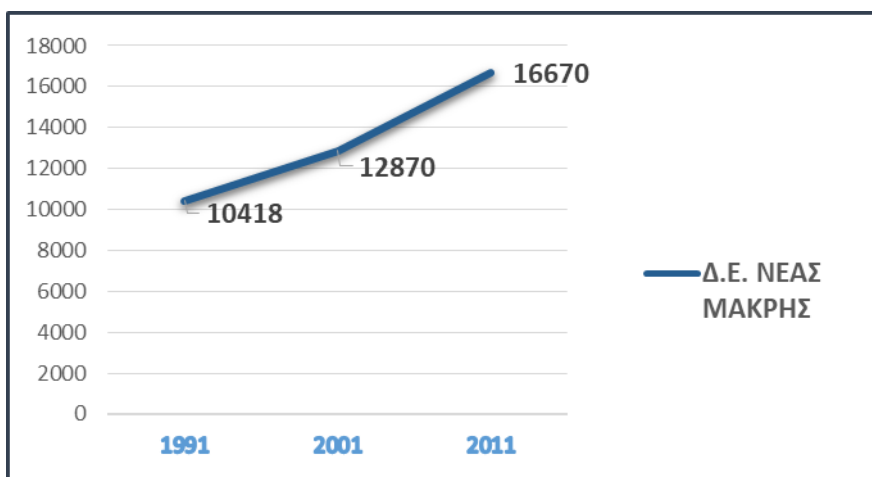
Με βάση τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ., που αφορούν στον μόνιμο πληθυσμό του Δήμου Μαραθώνα για το έτος 2011, η Δ.Ε. Νέας Μάκρης καταλαμβάνει το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού με 50%, σύμφωνα με το Γράφημα 5-4.

Στη Δ.Ε. Νέας Μάκρης ο οικισμός με τον μεγαλύτερο πληθυσμό είναι η Νέα Μάκρη, με 15.554 μόνιμους κατοίκους και ακολουθεί ο Νέος Βουτζάς, με 1.116 κατοίκους.

Οι Δημοτικές Ενότητες Νέας Μάκρης, Βαρνάβα και Γραμματικού παρουσιάζουν αύξηση του μόνιμου πληθυσμού τους διαχρονικά, όπως φαίνεται από τις απογραφές 1991, 2001 και 2011. Συγκεκριμένα, η Δ.Ε. Νέας Μάκρης παρουσιάζει τη μεγαλύτερη αύξηση σε σχέση με τις άλλες Δ.Ε. (τη δεκαετία 1991-2001 παρουσίαζε αύξηση κατά 19% και τη δεκαετία 2001-2011 αύξηση κατά 22,8%) (Γράφημα 5-7).

Γράφημα 5-7: Μόνιμος πληθυσμός Δ.Ε. Νέας Μάκρης

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., Απογραφές 1991, 2001 και 2011

5.4.6 Κοινωνικά χαρακτηριστικά

Εκπαιδευτικό επίπεδο

Σύμφωνα με την ΕΛ.ΣΤΑΤ. για τη Δ.Ε. Νέας Μάκρης (στοιχεία 2011), το μεγαλύτερο ποσοστό καταλαμβάνουν οι απόφοιτοι Λυκείου (24,68%). Ακολουθούν με ποσοστό 16,17% και 15,57% οι απόφοιτοι Δημοτικού και οι απόφοιτοι Πανεπιστημίου – Πολυτεχνείου και ισότιμων σχολών αντίστοιχα. Συγκρίνοντας τα στοιχεία σε όλες τις Δ.Ε. του Δήμου Μαραθώνος, γίνεται αντιληπτό ότι το μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού στη Δ.Ε. Νέας Μάκρης είναι υψηλότερο σε σχέση με τις υπόλοιπες Δ.Ε.

Μέγεθος νοικοκυριών

Σύμφωνα με την ΕΛ.ΣΤΑΤ., το 2011 ο αριθμός μελών των νοικοκυριών στη Δ.Ε. Νέας Μάκρης ήταν συνολικά 16,082. Τα νοικοκυριά αποτελούνται κυρίως από 4 μέλη με ποσοστό περίπου 31%, ακολουθούν με 2 και 3 μέλη (περίπου 21%), 5 μέλη (περίπου 13%) και 1 μέλος με ποσοστό περίπου 8%, ενώ όσο αυξάνεται ο αριθμός των μελών το αντίστοιχο ποσοστό μειώνεται σημαντικά.

Μεταναστευτική κίνηση

Στη Δ.Ε. Νέας Μάκρης του Δήμου Μαραθώνος το ποσοστό αλλοδαπών αγγίζει το 11,53% του συνολικού πληθυσμού της περιοχής. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. για το 2011, το μεγαλύτερο ποσοστό των μεταναστών που διαμένουν στην περιοχή έχει καταγωγή από την Αλβανία (περίπου 5,5%) και ακολουθούν οι μετανάστες με καταγωγή από Πολωνία και Βουλγαρία (περίπου 0,9%).

5.4.7 Οικιστική ανάπτυξη

Στην Δ.Ε. Νέας Μάκρης υπήρχαν μέχρι πρόσφατα κυρίως παραθεριστικές κατοικίες. Σήμερα έχει αλλάξει η εικόνα, καθώς είναι από τις Δ.Ε. του Δήμου Μαραθώνος με τον μεγαλύτερο αριθμό μόνιμου πληθυσμού άρα και μόνιμων κατοικιών.

Για την περιοχή της Νέας Μάκρης είχε θεσμοθετηθεί το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο (εν έτη 2000) και χώριζε την περιοχή της Νέας Μάκρης σε εννέα (9) πολεοδομικές ενότητες. Οι χρήσεις γης στις ενότητες αυτές αφορούν σε:

- Γενική Κατοικία, κυρίως στα τοπικά κέντρα και επί της Λεωφόρου Μαραθώνος
- Τουρισμό και Αναψυχή, στην παραλιακή ζώνη
- Αμιγή Κατοικία

Όσον αφορά την εκτός σχεδίου δόμηση, καθορίζονται όροι και περιορισμοί δόμησης σε ζώνες προστασίας της Πεντέλης, σε όλο τον Νομό Αττικής σε Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ) και αφορούν οικισμούς προϋφισταμένων του 1923 και περιοχές β' κατοικίας εντός της ΖΟΕ Αττικής. Κάποιες περιοχές τα τελευταία χρόνια έχουν ενταχθεί στο σχέδιο πόλεως, αλλά το μεγάλο πρόβλημα της αυθαίρετης δόμησης συνεχίζει να υπάρχει.

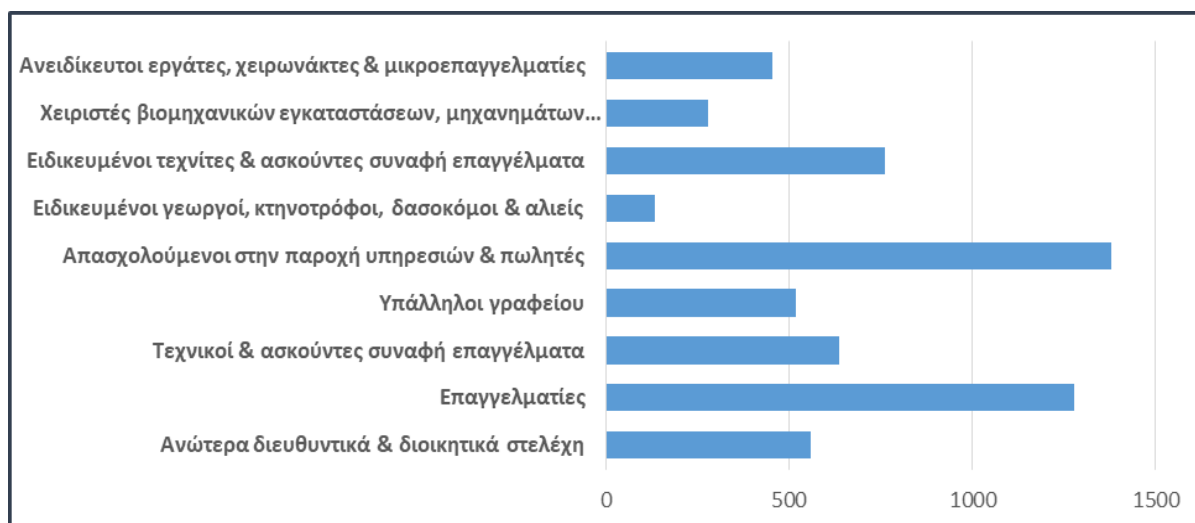
Απαραίτητη θεωρείται η δημιουργία καινούριου Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου, λαμβάνοντας υπόψη συνολικά τις Δ.Ε. του Δήμου Μαραθώνος, με σκοπό την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της περιοχής.

5.4.8 Οικονομικό περιβάλλον

Στη Δ.Ε. Νέας Μάκρης ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός αγγίζει το 41,84%, ενώ αντίστοιχα ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός το 58,16%. Όσον αφορά την απασχόληση του πληθυσμού, το 22,95% του πληθυσμού είναι απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές και το 21,29% είναι επαγγελματίες (Γράφημα 5-8).

Γράφημα 5-8: Επαγγέλματα και κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας Δ.Ε. Νέας Μάκρης

Πηγή: Επεξεργασία Στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2011

Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. γίνεται στη συνέχεια μια προσπάθεια ανάλυσης των τομέων παραγωγής της Δ.Ε. Νέας Μάκρης.

Πρωτογενής Τομέας Παραγωγής

Στη Δ.Ε. Νέας Μάκρης, όσον αφορά στον γεωργικό κλάδο παραγωγής, μελετήθηκαν οι τύποι καλλιέργειας και οι εκτάσεις τους (σε ποσοστό επί τις εκατό (%)), που καλύπτουν στην περιοχή. Η γεωργική της γη αποτελείται από:

- **μονοετείς καλλιέργειες**, παράγοντας μόνο κριθάρι για σανό,
- **κηπευτικά (ή λαχανοκομικά φυτά)**, με μεγαλύτερο ποσοστό παραγωγής να εμφανίζουν οι επιτραπέζιες τομάτες υπαίθρου, τα κολοκυθάκια, άνηθος, μαϊντανός, μάραθος κ.λπ., οι μελιτζάνες υπαίθρου και οι χλωρές πιπεριές,
- **δενδρύλλια**, στην περιοχή υπάρχουν μόνο ελαιόδεντρα με μεγαλύτερο ποσοστό παραγωγής τα ελαιόδεντρα για ελιές ελαιοποίησης και ακολουθούν αυτά για βρώσιμες ελιές,
- **άμπελοι/σταφιδάμπελοι**,
- **κηπευτικά (λοιπά φυτά)**.

Η συνολική αγροτική έκταση είναι 178 στρέμματα και στον ακόλουθο Πίνακα 5-9 εμφανίζονται αναλυτικά τα ποσοστά γεωργικής γης ανά καλλιέργεια.

Πίνακας 5-9: Ποσοστά Γεωργικής γης ανά Καλλιέργεια στη Δ.Ε. Νέας Μάκρης

Πηγή: Επεξεργασία Στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2014

Τύπος Καλλιέργειας	Καλλιεργούμενες Εκτάσεις (%)
Μονοετείς καλλιέργειες	26,40
Δενδρύλλια	57,30
Άμπελοι/Σταφιδάμπελοι	1,12
Κηπευτικά (ή λαχανοκομικά φυτά)	8,99
Κηπευτικά (λοιπά φυτά)	6,19

Η κτηνοτροφία της Δ.Ε. Νέας Μάκρης χαρακτηρίζεται από αιγοειδή και προβατοειδή, όπως φαίνεται στον Πίνακα 5-10.

Πίνακας 5-10: Κτηνοτροφική Δραστηριότητα στη Δ.Ε. Νέας Μάκρης

Πηγή: Επεξεργασία Στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2014

Τύπος Παραγωγής	Παραγωγή (%)
Κατσίκια κάτω του έτους	55,12
Αρνιά κάτω του έτους	27,56
Αίγες κοπαδιάρικες	6,00
Πρόβατα κοπαδιάρικα	4,80
Ζυγούρια και πρόβατα	3,26
Βιτούλια και αίγες	3,26

Τέλος, πρέπει να αναφέρουμε ότι οι ποσότητες των αλιευμάτων που εκφορτώθηκαν από επαγγελματικά αλιευτικά σκάφη, καθ' όλο το έτος 2014, ανεξαρτήτως περιοχής αλιείας για την Δ.Ε. Νέας Μάκρης, είναι 4.050 τόνοι.

🚧 Δευτερογενής Τομέας Παραγωγής

Στον Δήμο Μαραθώνος, ο δευτερογενής τομέας δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος. Συγκεκριμένα στη Δ.Ε. Νέας Μάκρης εντοπίζονται βιοτεχνικές και βιομηχανικές μονάδες που απασχολούν μικρό αριθμό εργαζομένων (1 ή 2 άτομα).

Όσον αφορά τον τομέα των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ), στην περιοχή εδρεύουν εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτό και πραγματοποιούν έργα ΑΠΕ (ΦΕΚ 530/22-1-2014).

Τριτογενής Τομέας Παραγωγής

Στη Δ.Ε. Νέας Μάκρης, ο τριτογενής τομέας φαίνεται να υπερτερεί σε σχέση με τους άλλους τομείς και αποτελείται από υπηρεσίες, εμπορικά καταστήματα, καφετέριες και εστιατόρια. Η τουριστική δραστηριότητα εντοπίζεται κυρίως στο παραλιακό τμήμα της Δ.Ε. Νέας Μάκρης και χαρακτηρίζεται από παραθεριστική κατοικία.

5.4.9 Κοινωνικός εξοπλισμός

Διοίκηση

Στη Διοικητική αρχή της Δ.Ε. Νέας Μάκρης εντάσσονται τα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών (ΚΕΠ), το πρακτορείο Ε.Λ.Τ.Α. (vrisko.gr) και το Αστυνομικό τμήμα του Δήμου Μαραθώνα, το οποίο εδρεύει στην Νέα Μάκρη και εξυπηρετεί όλες τις Δ.Ε. (Ελληνική Αστυνομία – Υπ. Εσωτερικών και Διοικητικής). Δικαστικά η Δ.Ε. Νέας Μάκρης ανήκει στο Ειρηνοδικείο Αθηνών (Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών).

Για τον Δήμο Μαραθώνος συστάθηκε το Ν.Π.Δ.Δ. Κοινωνικής Προστασίας, Αλληλεγγύης, Προσχολικής Αγωγής και Μουσικής Παιδείας «Τετράπολις». Οι υπηρεσίες του εν λόγω Ν.Π.Δ.Δ. για τη Δ.Ε. Νέας Μάκρης εστιάζουν στη λειτουργία του Παιδικού Σταθμού Νέας Μάκρης.

Υγεία - Πρόνοια

Στη Δ.Ε. Νέας Μάκρης βρίσκεται το Κέντρο Υγείας Νέας Μάκρης, που έχει ως Νοσοκομείο αναφοράς το ΓΝΑ «ΣΙΣΜΑΝΟΓΛΕΙΟ». Οι περιοχές που εξυπηρετούνται από το συγκεκριμένο Κέντρο Υγείας είναι η Νέα Μάκρη, το Γραμματικό, το Σούλι, ο Μαραθώνας και η Ραφήνα. Σε επίπεδο Δ.Ε. λειτουργεί το Περιφερειακό Ιατρείο Γραμματικού (1η ΥΠΕ).

Το Ίδρυμα για το Παιδί «Η ΠΑΜΜΑΚΑΡΙΣΤΟΣ» λειτουργεί ως Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου (Ν.Π.Ι.Δ.) με φιλανθρωπικό, μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα και βρίσκεται στη Νέα Μάκρη. Σήμερα φιλοξενεί, εκπαιδεύει και στηρίζει παιδιά και νέους που παρουσιάζουν διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές (αυτισμό, νοητική καθυστέρηση ή συνδυασμό και των δύο περιπτώσεων), παιδιά με κοινωνικά προβλήματα κ.ά. (Παμμακάριστος | Ίδρυμα για το Παιδί «Παμμακάριστος»).

Το Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.) «Τετράπολις» είναι αρμόδιο για την αποτελεσματική λειτουργία των Κέντρων Ανοικτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ) του Δήμου. Στη Δ.Ε. Νέας Μάκρης εντάσσεται το ΚΑΠΗ Νέας Μάκρης (Δήμος Μαραθώνος – Municipality of Marathon).

Τα ειδικά προγράμματα που λειτουργούν στον Δήμο Μαραθώνα, «Βοήθεια Στο Σπίτι (Β.Σ.Σ)» και «Μονάδα Κοινωνικής Μέριμνας (Μ.Κ.Μ.)», το προνοιακό πρόγραμμα «Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης» και υπηρεσίες ενημέρωσης ανέργων, προσφέρουν αντίστοιχες υπηρεσίες στη Δ.Ε. Νέας Μάκρης.

Στη Δ.Ε. Νέας Μάκρης εδρεύει το Κοινωνικό Παντοπωλείο και το Κοινωνικό Φαρμακείο του Δήμου Μαραθώνος (Δομές Κοινωνικής Ένταξης). Ακόμη, λειτουργεί Κοινωνικό Φροντιστήριο (iRafina.gr) για τους δημότες που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες.

Εκπαίδευση

Σύμφωνα με τη Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Αττικής, στη Δ.Ε. Νέας Μάκρης οι υποδομές εκπαίδευσης που υφίστανται είναι συνολικά ένας (1) Παιδικός Σταθμός, επτά (7) Νηπιαγωγεία, έξι (6) Δημοτικά Σχολεία, δύο (2) Γυμνάσια και ένα (1) Λύκειο.

Αναλυτικότερα, στον **οικισμό Νέας Μάκρης** οι δημόσιες σχολικές μονάδες που λειτουργούν είναι:

- Δημοτικός Παιδικός Σταθμός
- 1ο Ολοήμερο Νηπιαγωγείο
- 2ο Νηπιαγωγείο
- 3ο Νηπιαγωγείο
- 4ο Νηπιαγωγείο (Σε αναστολή)
- 1ο Δημοτικό Σχολείο
- 2ο Δημοτικό Σχολείο
- Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Παμμακαρίστου
- 1ο Ημερήσιο Γυμνάσιο
- 2ο Ημερήσιο Γυμνάσιο
- 1ο Ημερήσιο Γενικό Λύκειο

Επίσης, υπάρχει το ιδιωτικό σχολείο «Σταύρου Μαργαρίτα», στο οποίο στεγάζεται Νηπιαγωγείο.

Στον **οικισμό Ανατολή**, οι δημόσιες σχολικές μονάδες που λειτουργούν είναι:

- Δημόσιο Νηπιαγωγείο
- Δημοτικό Σχολείο

Στον **οικισμό Αγία Μαρίνα**, οι δημόσιες σχολικές μονάδες που λειτουργούν είναι:

- Δημόσιο Νηπιαγωγείο
- Δημοτικό Σχολείο

Στον οικισμό **Νέο Βουτζά** λειτουργεί το Ιδιωτικό Δημοτικό Σχολείο «Νίκη Αγγελάκη – Λύρειο Ίδρυμα».

Τα **δρομολόγια** που εξυπηρετούν τους μαθητές της Νέας Μάκρης είναι αρκετά και πραγματοποιούνται είτε με λεωφορεία είτε με ταξί. Με ταξί εξυπηρετούνται οι μαθητές του νηπιαγωγείου, ενώ οι μαθητές Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου με λεωφορεία.

Η μεταφορά από και προς το Ειδικό Σχολείο Παμμακαρίστου γίνεται με ταξί το οποίο εξυπηρετεί ένα (1) άτομο, με 2 λεωφορεία 22 και 29 ατόμων αντίστοιχα (Γραμματικό – Μαραθώνας – Σχινιάς – Άγιος Παντελεήμων – Νέα Μάκρη – Σχολείο και Αγία Μαρίνα

Κορωπίου – Κορωπί – Καρέλλας – Παιανία – Σπάτα – Σχολείο αντίστοιχα) και ένα μικρό λεωφορείο 15 ατόμων (Αγία Κυριακή – Αρτέμιδα – Ραφήνα – Σχολείο).

Για τον οικισμό Ανατολή η μεταφορά των μαθητών στο νηπιαγωγείο γίνεται με ταξί, ενώ η μεταφορά τους στο Δημοτικό γίνεται με δύο (2) λεωφορεία των 55 μαθητών το καθένα.

Για τον οικισμό Αγία Μαρίνα η μεταφορά των μαθητών στο νηπιαγωγείο γίνεται με λεωφορείο και εξυπηρετεί 26 μαθητές, με δρομολόγιο Νέα Μάκρη – Μάτι – Νέος Βουτζάς – Σχολείο (Ομοσπονδία Γονέων Περιφέρειας Αττικής).

Σύμφωνα με τον Οργανισμό Σχολικών Κτιρίων, ένα από τα Δημοτικά Σχολεία της Νέας Μάκρης έχει ενταχθεί σε πρόγραμμα αναβάθμισης και επισκευής, με σκοπό την ενίσχυση του φέροντος οργανισμού του πρόσθιου κτιρίου. Αξίζει να σημειωθεί ότι τον Ιούνιο του 2017, ο Δήμος Μαραθώνα προκήρυξε διαγωνισμό σχετικά με τη εκτέλεση του έργου «Επισκευή και Συντήρηση Σχολικών Κτιρίων για το έτος 2016» (Δήμος Μαραθώνος | Νέα Μάκρη | Μαραθώνας | Βαρνάβας | Γραμματικό).

Αθλητισμός

Οι αθλητικές εγκαταστάσεις της Δ.Ε. Νέας Μάκρης είναι (Γενική Γραμματεία Αθλητισμού):

- Πολιτιστικό και Αθλητικό Πάρκο Νέας Μάκρης, στο οποίο υπάρχει κλειστό γυμναστήριο, ανοιχτό κολυμβητήριο και δύο γήπεδα μπάσκετ
- Στάδιο Νέας Μάκρης στην περιοχή Ερυθρός

Μερικοί αθλητικοί σύλλογοι στη Δ.Ε. Νέας Μάκρης είναι:

- Αθλητικός Γυμναστικός Σύλλογος «ΘΗΣΕΑΣ» Νέας Μάκρης
- Αθλητικός Ποδοσφαιρικός Σύλλογος Π.Α.Ο. ΕΘΝΙΚΟΣ Νέας Μάκρης
- ΑΣΤΕΡΑΣ Μαραθώνα – Αθλητικός Σύλλογος Νέας Μάκρης
- Επιμορφωτικός Σύλλογος Νέας Μάκρης (Ε.Σ.Ν.Μ.)
- Ναυτικός Αθλητικός Όμιλος Μάτι Αττικής
- Ναυτικός Όμιλος (Ν.Ο.) Νέας Μάκρης Αττικής κ.ά.

5.4.10 Τεχνική και παραγωγική υποδομή – Δίκτυα

Οδικό Δίκτυο - Συγκοινωνιακή σύνδεση

Στη Δ.Ε. Νέας Μάκρης, οι κεντρικές οδοί που συνδέουν τους οικισμούς μεταξύ τους, καθώς και το οδικό δίκτυο του οικισμού Νέας Μάκρης βρίσκονται σε καλή κατάσταση. Στη συγκεκριμένη Δ.Ε. το δίκτυο είναι αρκετά ανεπτυγμένο ακόμα και στους μικρότερους σε μέγεθος οικισμούς, ενώ μερικοί από αυτούς παρουσιάζουν προβλήματα ποιότητας της ασφάλτου. Οι πινακίδες του Κ.Ο.Κ και οι φωτεινοί σηματοδότες βρίσκονται όπου είναι απαραίτητο, ενώ γίνεται τακτικά έλεγχος από τις τοπικές υπηρεσίες.

Η συγκοινωνιακή σύνδεση των Δ.Ε. μεταξύ τους, αλλά και με την Αθήνα, γίνεται με τα ΚΤΕΛ Αττικής. Τα δρομολόγια της Δ.Ε. Νέας Μάκρης συνδέουν τη Νέα Μάκρη με την Αθήνα, με

κάποια δρομολόγια να διέρχονται από τη Ραφήνα και την Αεροπορία (ΚΕΔΑ, Ζούμπερι). Η συχνότητά τους κρίνεται ικανοποιητική. Επίσης, υπάρχει ένα μικρότερης συχνότητας δρομολόγιο που εξυπηρετεί διάφορους οικισμούς πραγματοποιώντας τη διαδρομή Αθήνα – Αγ. Ανδρέας- Μάτι – Ζούμπερι – Ν. Μάκρη, διερχόμενο επίσης από τη Ραφήνα και το Ζούμπερι. Ακόμη, κάποια δρομολόγια διέρχονται από τον Μαραθώνα, με σκοπό να εξυπηρετούν τις Δ.Ε. Τα δρομολόγια αυτά συνδέουν κυρίως την Αθήνα με την Αγία Μαρίνα και την Ανατολή (ΚΤΕΛ ΝΟΜΟΥ ΑΤΤΙΚΗΣ). Σημαντικό είναι να σημειωθεί ότι υπάρχει αστικό λεωφορείο που συνδέει τον Νέο Βουτζά με τον Προαστιακό της Παλλήνης και τον σταθμό Μετρό-Προαστιακό Δουκίσσης Πλακεντίας, το οποίο διέρχεται από τη Ραφήνα και το Πικέρμι (MarathonPress, 2017).

Η κυκλοφοριακή κίνηση του Δήμου Μαραθώνος δεν είναι έντονη σε σχέση με άλλες περιοχές της Αττικής, όμως φαίνεται ότι μεγαλύτερη κίνηση παρουσιάζουν οι Δ.Ε. Νέας Μάκρης και Μαραθώνος, κυρίως κατά τη θερινή περίοδο.

Υποδομή ανάπτυξης του αγροτικού χώρου

Η Δ.Ε. Νέας Μάκρης φαίνεται ότι δεν έχει υψηλά επίπεδα στην αγροτική παραγωγή σε σχέση με τις άλλες Δημοτικές Ενότητες. Η περιοχή διαθέτει σχετικά λίγες αγροτικές εκτάσεις και μικρό αριθμό κτηνοτροφικών μονάδων.

Όσον αφορά την αλιεία, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ., για το 2001 φαίνεται ότι η Δ.Ε. Νέας Μάκρης είχε 21 αλιευτικά σκάφη. Λόγω έλλειψης στοιχείων για το 2011, δεν είναι γνωστός ο ακριβής αριθμός αλιευτικών σκαφών. Ο αριθμός των μηχανοκίνητων επαγγελματικών αλιευτικών σκαφών για το έτος 2014⁷, είναι 3.

Στη Δ.Ε. Νέας Μάκρης δραστηριοποιείται ο Αλιευτικός Αγροτικός Σύλλογος «Η Νέα Μάκρη» και ο Αλιευτικός Αγροτικός Σύλλογος Δήμου Μαραθώνα «Ποσειδωνία», που εδρεύει στη Νέα Μάκρη (eastmedfishers.eu). Ο αλιευτικός τουρισμός φαίνεται ότι έχει κάνει την εμφάνισή του στη Δ.Ε. Νέας Μάκρης τα τελευταία χρόνια, όπου με επαγγελματικό αλιευτικό σκάφος οι τουρίστες έχουν τη δυνατότητα να πραγματοποιήσουν αλιευτικές εκδρομές, να παρακολουθήσουν και να μυηθούν στα μυστικά του παραδοσιακού ψαρέματος (Κυρέζης, 2017).

Ύδρευση - Αποχέτευση

Όσον αφορά το δικαίωμα παροχής υπηρεσιών ύδρευσης της ΕΥΔΑΠ, για τη Δ.Ε. Νέας Μάκρης ισχύει η «Ύδρευση με ή χωρίς συμμετοχή της ΕΥΔΑΠ στη λειτουργία του τοπικού δικτύου», δηλαδή η συγκεκριμένη Δ.Ε. είναι εκτός περιοχής αρμοδιότητας της ΕΥΔΑΠ (ΕΥΔΑΠ).

Η έλλειψη αποχετευτικού δικτύου ισχύει και για την περιοχή της Νέας Μάκρης. Το έργο «Μελέτη Δικτύων Αποχέτευσης Ακαθάρτων και Εγκατάσταση Επεξεργασίας Λυμάτων Δήμου Μαραθώνος» καλύπτει τη συγκεκριμένη Δημοτική Ενότητα, και συγκεκριμένα τους οικισμούς Ανατολή, Ερυθρός, τμήμα Ζούμπερι και Αγίας Μαρίνας και μελλοντικά

⁷ Μηχανοκίνητα επαγγελματικά αλιευτικά σκάφη παράκτιας θάλασσας αλιείας με μηχανή κινήσεως μέχρι 19HP.

προβλέπεται να ολοκληρωθεί σε όλη η περιοχή (Λιάλιος, 2016). Σχετικά με την εγκατάσταση μονάδας επεξεργασίας λυμάτων (βιολογικός καθαρισμός), το έργο φαίνεται να βρίσκεται σε εξέλιξη (Λιάλιος, 2017).

Υποδομές ασφαλείας – προστασίας από φυσικές καταστροφές (σεισμούς κ.λπ.)

Η Δ.Ε. Νέας Μάκρης καλύπτεται από την Πυροσβεστική Υπηρεσία και το Πυροσβεστικό Σώμα Εθελοντών (ΠΥ.Σ.ΕΘ.) Ν. Βουτζά – Προβαλίνθου στη Νέα Μάκρη, τα οποία παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε περιπτώσεις πυρκαγιάς, πλημμύρας και σεισμού κ.λπ.. Οι χώροι συγκέντρωσης της Δ.Ε. Νέας Μάκρης σε περίπτωση κινδύνου, όπως έχουν κοινοποιηθεί από τον Δήμο, είναι (Περιφέρεια Αττικής- Χώροι καταφυγής πολιτών σε περίπτωση σεισμού):

- Πολιτιστικό και Αθλητικό Κέντρο
- Δημοτικό Στάδιο Αγίας Μαρίνας
- Δημοτικό Στάδιο Νέας Μάκρης

Τηλεπικοινωνίες

Ο Δήμος Μαραθώνα, τον Φεβρουάριο του 2017, ξεκίνησε την αναβάθμιση του δικτύου σταθερής τηλεφωνίας και Internet με την τοποθέτηση οπτικών ινών στη Δ.Ε. Νέας Μάκρης, ένα έργο το οποίο υλοποιήθηκε από τον Ο.Τ.Ε. (Δήμος Μαραθώνος | Νέα Μάκρη | Μαραθώνας | Βαρνάβας | Γραμματικό).

Σύμφωνα με τους χάρτες κάλυψης δικτύων των εταιριών κινητής τηλεφωνίας, η Δ.Ε. Νέας Μάκρης καλύπτεται πλήρως από τα δίκτυα 2G, 3G και 4G [COSMOTE, Vodafone.gr, WIND].

Λιμένες

Στη Δ.Ε. Νέας Μάκρης υπάρχουν δύο λιμάνια, το λιμάνι της Νέας Μάκρης και ο λιμενίσκος στην περιοχή Μάτι (Τουριστικός Οδηγός της Ελλάδας – GTP). Σημαντικό θα ήταν να σημειωθεί ότι το λιμάνι της Νέας Μάκρης αποτέλεσε λιμάνι υποδοχής του προσφυγικού κύματος τα έτη 1922-1923 (Δήμος Μαραθώνος | Νέα Μάκρη | Μαραθώνας | Βαρνάβας | Γραμματικό).

5.5 Δημοτική Ενότητα Βαρνάβα

Στον Καλλικρατικό Δήμο Μαραθώνα ανήκει και η Δ.Ε. Βαρνάβα, της οποίας τα χαρακτηριστικά θα ερευνηθούν συνοπτικά. Στοιχεία όπως η θέση της Δ.Ε., η ιστορική της εξέλιξη, διοικητικά κοινωνικά και φυσικά χαρακτηριστικά, καθώς επίσης το φυσικό και οικονομικό περιβάλλον θα παρουσιασθούν στην παρούσα ενότητα.

5.5.1 Θέση

Η Δ.Ε. Βαρνάβα βρίσκεται στα βορειοδυτικά του Δήμου Μαραθώνα, βρέχεται από τον Νότιο Ευβοϊκό και συνορεύει νοτιοανατολικά με τις Δ.Ε. Γραμματικού και Μαραθώνα του Δήμου Μαραθώνα και δυτικά με τον Δήμο Ωρωπού (Χάρτης 5-8).

Χάρτης 5-8: Δ.Ε. Βαρνάβα και όμοροι Δήμοι και Δ.Ε.

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από GEODATA.gov.gr

5.5.2 Ιστορική εξέλιξη

Από την αρχαιότητα η περιοχή του Βαρνάβα κατοικούνταν, καθώς εκεί βρισκόταν ο Δήμος Σημαχίδαι, Δήμος της αρχαίας Αττικής, στην περιοχή Επακρία ή Διακρία. Κατά το 1420, ο Δούκας της Αθήνας εποικίζει την περιοχή με Αρβανίτες, για να προστατεύσει τη βόρεια Αττική από τους Βενετούς, οι οποίοι βρίσκονταν στην Εύβοια. Οι περισσότεροι Αρβανίτες ασχολήθηκαν με την κτηνοτροφία, τη γεωργία και την αμπελουργία. Αργότερα, μεγάλο μέρος του πληθυσμού απασχολήθηκε σε οικοδομικές εργασίες καθώς και ως εργάτες σε εργοστάσια.

Σχετικά με την ονομασία της περιοχής, υπάρχουν δύο απόψεις. Η πρώτη άποψη αναφέρει ότι προήλθε από το πέρασμα του Απόστολου Βαρνάβα⁸ από την περιοχή. Η δεύτερη ότι η περιοχή ανήκε σε έναν Βυζαντινό τοπικό μεγαλογαιοκτήμονα που ονομαζόταν Βαρνάβας (Βικικαϊδεΐα – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαΐδεΐα, Βαρνάβας Αττικής).

⁸ «Ο Απόστολος Βαρνάβας ήταν ένας από τους πρώτους χριστιανούς, ο οποίος μαζί με τους δώδεκα αποστόλους βοήθησε στη διάδοση του Ευαγγελίου» (Βικικαϊδεΐα – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαΐδεΐα, Απόστολος Βαρνάβας).

5.5.3 Διοικητική οργάνωση

Το 1912 ο οικισμός Βαρνάβας συστάθηκε σε κοινότητα και αποσπάστηκε από τον Δήμο Μαραθώνος, όπου ανήκε, και έως το 1943 εντασσόταν στον Νομό Αττικής και Βοιωτίας. Από το 1943 έως και σήμερα υπάγεται στον Νομό Αττικής. Συμπεριελάμβανε τους οικισμούς Μονή Μεταμορφώσεως Σωτήρος, Άγιοι Δημήτριος και Παντελεήμων (από το 1971), Μονή Παναγίας και Λιμνιώνας (από το 1981), Άγιος Ιωάννης, Αγία Παρασκευή και Πουρίθι (από το 1991). (Ε.Ε.Τ.Α.Α.). Η κοινότητα παρέμεινε αμετάβλητη και μετά την εφαρμογή του προγράμματος «Καποδίστριας» (1997) (Βικιπαιδεία – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια).

Το 2010, η κοινότητα Βαρνάβα καταργήθηκε με την εφαρμογή του προγράμματος «Καλλικράτης» και συνενώθηκε με τον νέο Δήμο Μαραθώνος. Μετονομάστηκε σε **Δ.Ε. Βαρνάβα** και περιλαμβάνει τους οικισμούς: Μονή Μεταμορφώσεως Σωτήρος, Μονή Παναγίας, Άγιος Ιωάννης, Πουρίθι, Άγιοι Δημήτριος και Παντελεήμων, Αγία Παρασκευή, Βαρνάβας και Λιμνιώνας (Ε.Ε.Τ.Α.Α.). Σύμφωνα με την απογραφή του 2011 είχε συνολικά **μόνιμο πληθυσμό 2.081 κατοίκους**, έκταση ίση με **37,160 km²** και θεωρείται αγροτική περιοχή⁹.

5.5.4 Φυσικό περιβάλλον – Γεωμορφολογία

Γεωμορφολογία

Η περιοχή της Δ.Ε. Βαρνάβα θεωρείται ημιορεινή, με μέγιστο υψόμετρο τα 600 μέτρα και ελάχιστο τα 220 μέτρα (Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού). Επίσης, η περιοχή έχει έντονες πλαγιές στο παράλιο τμήμα της και το ανάγλυφο είναι έντονο και ιδιαίτερο σε όλη την έκτασή της.

Κλίμα

Το κλίμα στη βόρεια περιοχή του Δήμου Μαραθώνος είναι όμοιο με το κλίμα, όπως έχει παρουσιαστεί παραπάνω και στις άλλες Δημοτικές Ενότητες. Οι άνεμοι που πνέουν είναι κυρίως βόρειοι.

Υδρολογία

Στη συγκεκριμένη Δημοτική Ενότητα υπάρχει το ρέμα Βαρνάβα, το οποίο είναι κυρίως (Μέττος, 1992). κατά τους χειμερινούς μήνες, που υπάρχουν σημαντικές βροχοπτώσεις και αυξάνεται ο όγκος του νερού.

Χλωρίδα - Πανίδα

Το ρέμα του Βαρνάβα παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον από την άποψη της βιοποικιλότητας, καθώς χαρακτηρίζεται από μεγάλη ποικιλία ειδών χλωρίδας και πανίδας. Υπάρχει έλλειψη δημοσιευμένων δεδομένων για την περιοχή του Βαρνάβα με αποτέλεσμα να μην είναι ακριβώς γνωστά τα είδη των φυτών και των πτηνών της περιοχής.

⁹ Αγροτική χαρακτηρίζεται κάθε Δημοτική ή Τοπική Κοινότητα της οποίας ο πολυπληθέστερος οικισμός έχει λιγότερους από 2000 κατοίκους.

Ρύπανση - Πιέσεις

Η ρύπανση και οι πιέσεις που δέχεται το φυσικό περιβάλλον στη συγκεκριμένη περιοχή είναι λιγότερες σε σχέση με τις άλλες Δ.Ε., κυρίως όσον αφορά τις ανθρωπογενείς πιέσεις, τουριστική δραστηριότητα κ.λπ. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι σημαντικότερες πιέσεις που δέχεται, κατά κύριο λόγο τις καλοκαιρινές περιόδους, είναι οι δασικές πυρκαγιές που έχουν δημιουργήσει σημαντικά προβλήματα.

5.5.5 Πληθυσμιακά χαρακτηριστικά

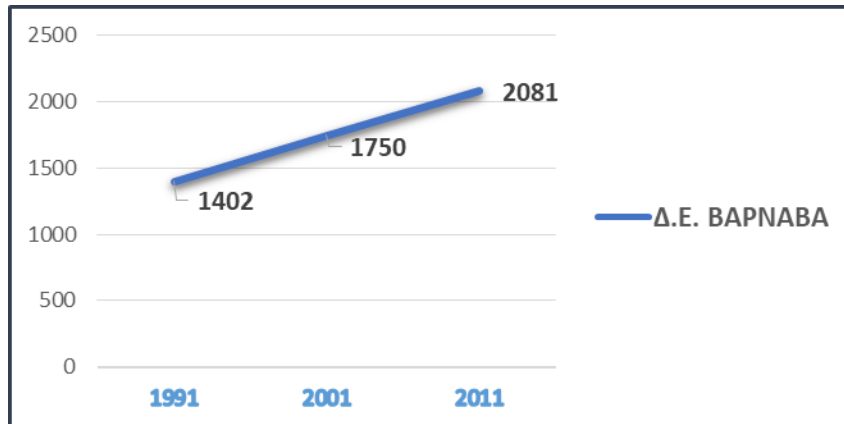
Με βάση τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ., που αφορούν στον μόνιμο πληθυσμό του Δήμου Μαραθώνα για το έτος 2011, η Δ.Ε. Βαρνάβα καταλαμβάνει το 6% του συνολικού πληθυσμού (ίδιο ποσοστό με την Δ.Ε. Γραμματικού), σύμφωνα με το Γράφημα 5-9.

Στη Δ.Ε. Βαρνάβα ο οικισμός με τον μεγαλύτερο πληθυσμό είναι ο Βαρνάβας (1.326 κατοίκους), ενώ ακολουθούν οι οικισμοί: Αγία Παρασκευή (244 κάτοικοι), Άγιος Δημήτριος και Παντελεήμων (189 κάτοικοι), Μονή Μεταμορφώσεως Σωτήρος (136 κάτοικοι), Άγιος Ιωάννης (81 κάτοικοι), Πουρίθι (66 κάτοικοι), Μονή Παναγίας (32 κάτοικοι) και ο μικρός οικισμός Λιμνιώνας (7 κάτοικοι).

Οι Δημοτικές Ενότητες Βαρνάβα, Νέας Μάκρης και Γραμματικού διαχρονικά φαίνεται ότι παρουσιάζουν αυξητική τάση του μόνιμου πληθυσμού τους, όπως φαίνεται στις απογραφές 1991, 2001 και 2011. Συγκεκριμένα, η Δ.Ε. Βαρνάβα τη δεκαετία 1991-2001 παρουσίαζε αύξηση κατά 19,9% και τη δεκαετία 2001-2011 αύξηση κατά 15,9%.

Γράφημα 5-9: Μόνιμος πληθυσμός Δ.Ε. Βαρνάβα

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., Απογραφές 1991, 2001 και 2011

5.5.6 Κοινωνικά χαρακτηριστικά

✚ Εκπαιδευτικό επίπεδο

Σύμφωνα με την ΕΛ.ΣΤΑΤ. (στοιχεία 2011) για τη Δ.Ε. Βαρνάβα, το μεγαλύτερο ποσοστό καταλαμβάνουν οι απόφοιτοι Δημοτικού (22,03%) και οι απόφοιτοι Λυκείου (20,08%). Ακολουθούν οι απόφοιτοι Πανεπιστημίου – Πολυτεχνείου και ισότιμων σχολών με ποσοστό 11,99% και οι απόφοιτοι τριτάξιου Γυμνασίου με ποσοστό 11,01%. Το μορφωτικό επίπεδο στη Δ.Ε. Βαρνάβα είναι ισορροπημένο, φαίνεται δε ότι έχει ομοιότητες με το εκπαιδευτικό επίπεδο της Δ.Ε. Γραμματικού, αλλά είναι χαμηλότερο σε σχέση με αυτό του πληθυσμού της Νέας Μάκρης.

✚ Μέγεθος νοικοκυριών

Σύμφωνα με την ΕΛ.ΣΤΑΤ., το 2011 ο αριθμός μελών των νοικοκυριών στην Δ.Ε. Βαρνάβα ήταν συνολικά 1,926. Τα νοικοκυριά αποτελούνται κυρίως από 2, 3 και 4 μέλη με ποσοστό περίπου 22% το καθένα, ακολουθούν με 1, 5 και 6 μέλη (περίπου 9%), και όσο αυξάνονται τα μέλη το ποσοστό μειώνεται.

✚ Μεταναστευτική κίνηση

Στη Δ.Ε. Βαρνάβα του Δήμου Μαραθώνος το ποσοστό αλλοδαπών αγγίζει το 6,73% του συνολικού πληθυσμού της περιοχής και είναι το χαμηλότερο ποσοστό σε σχέση με τις υπόλοιπες Δ.Ε. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. για το 2011, το μεγαλύτερο ποσοστό των μεταναστών που διαμένουν στην περιοχή έχει καταγωγή από την Αλβανία (περίπου 1,7%). Η έντονη μεταναστευτική κίνηση τα τελευταία χρόνια φαίνεται να έχει επηρεάσει και την περιοχή μελέτης και γίνεται αντιληπτό ότι τα συγκεκριμένα ποσοστά ενδεχομένως να μην αντικατοπτρίζουν τη σημερινή πραγματικότητα.

5.5.7 Οικιστική ανάπτυξη

Σύμφωνα με το **N. 3852/2010** ως τοπικές κοινότητες ορίζονται όσες έχουν πληθυσμό έως 2000 κατοίκους. Σύμφωνα με το Άρθρο 15 του νέου Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας – Αττικής,

ο οικισμός του Βαρνάβα εντάσσεται στο πρόγραμμα για την προστασία και ανάδειξή του ως παραδοσιακός οικισμός της Αττικής μαζί με άλλα οικιστικά σύνολα που έχουν ιδιαίτερα πολεοδομικά χαρακτηριστικά.

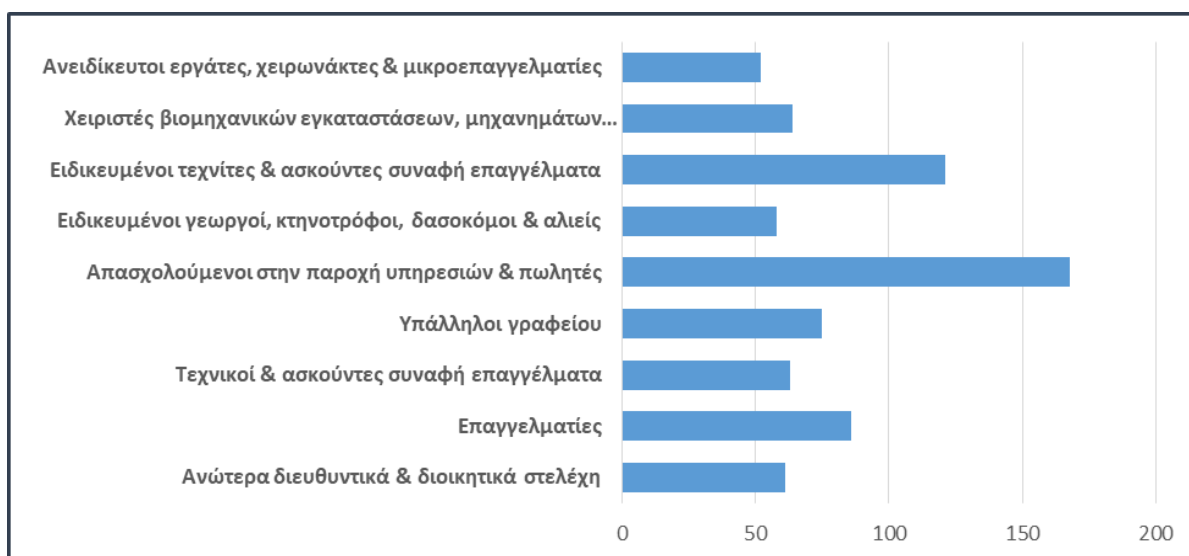
Τα τελευταία χρόνια η Δ.Ε. Βαρνάβα αναπτύσσεται οικιστικά με γρήγορους ρυθμούς και ο πληθυσμός έχει αυξηθεί αρκετά σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια.

5.5.8 Οικονομικό περιβάλλον

Στη Δ.Ε. Βαρνάβα, ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός αγγίζει το 42,45%, ενώ αντίστοιχα ο οικονομικά μη ενεργός το 57,55%. Όσον αφορά την απασχόληση του πληθυσμού, το 22,46% του πληθυσμού απασχολείται στην παροχή υπηρεσιών και τις πωλήσεις και το 16,18% είναι ειδικευμένοι τεχνίτες και ασκούντες συναφή επαγγέλματα (Γράφημα 5-10).

Γράφημα 5-10: Επαγγέλματα και κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας Δ.Ε. Βαρνάβα

Πηγή: Επεξεργασία Στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2011

Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. θα γίνει μια προσπάθεια ανάλυσης των τομέων παραγωγής της Δ.Ε. Βαρνάβα.

🌱 Πρωτογενής Τομέας Παραγωγής

Στη Δ.Ε. Βαρνάβα, όσον αφορά στον γεωργικό κλάδο παραγωγής, μελετήθηκαν οι τύποι καλλιέργειας και οι εκτάσεις τους (σε ποσοστό επί τις εκατό (%)), που καλύπτουν στην περιοχή. Η γεωργική της γη αποτελείται από:

- **μονοετείς καλλιέργειες**, με μεγαλύτερο ποσοστό παραγωγής να εμφανίζουν οι πατάτες, το σιτάρι (σκληρό), το κριθάρι και η βρώμη,
- **κηπευτικά (ή λαχανοκομικά φυτά)**, με μεγαλύτερο ποσοστό παραγωγής να εμφανίζουν οι επιτραπέζιες τομάτες υπαίθρου, τα λάχανα, τα κουνουπίδια και το μπρόκολο,

- **δενδρύλλια**, με μεγαλύτερο ποσοστό παραγωγής να εμφανίζουν τα ελαιόδεντρα για βρώσιμες ελιές, ενώ με μικρότερο ποσοστό εντοπίζονται συκιές για νωπά σύκα και αχλαδιές,
- **άμπελοι/σταφιδάμπελοι**,
- **κηπευτικά (λοιπά φυτά)**.

Η συνολική αγροτική έκταση είναι 5.374 στρέμματα και στον ακόλουθο Πίνακα 5-11 εμφανίζονται αναλυτικά τα ποσοστά γεωργικής γης ανά καλλιέργεια.

Πίνακας 5-11: Ποσοστά Γεωργικής γης ανά Καλλιέργεια στη Δ.Ε. Βαρνάβα

Πηγή: Επεξεργασία Στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2014

Τύπος Καλλιέργειας	Καλλιεργούμενες Εκτάσεις (%)
Μονοετείς καλλιέργειες	15,18
Δενδρύλλια	54,52
Άμπελοι/Σταφιδάμπελοι	11,78
Κηπευτικά (ή λαχανοκομικά φυτά)	9,99
Κηπευτικά (λοιπά φυτά)	8,53

Η κτηνοτροφία της Δ.Ε. Βαρνάβα χαρακτηρίζεται από την κυριαρχία των πουλερικών (όρνιθες), καθώς και από μελίσσια, αιγοειδή, προβατοειδή κ.ά. (Πίνακας 6 9).

Πίνακας 5-12: Κτηνοτροφική Δραστηριότητα στη Δ.Ε. Βαρνάβα

Πηγή: Επεξεργασία Στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2014

Τύπος Παραγωγής	Παραγωγή (%)
Όρνιθες χωρικής εκτροφής	11,51
Όρνιθες σε συστηματικά πτηνοτροφεία	4,95
Αίγες κοπαδιάρικες	19,16
Αίγες οικόσιτες	2,79
Πρόβατα κοπαδιάρικα	10,21
Πρόβατα οικόσιτα	2,79
Ευρωπαϊκές κυψέλες με μέλισσες	32,89

Τύπος Παραγωγής	Παραγωγή (%)
Πουλερικά (εκτός από στρουθοκαμήλους)	13,16
Χήνες	0.82
Πάπιες	0,82
Γαλοπούλες (Ινδιάνοι)	0,82
Βοοειδή Αναπαραγωγής	0.06
Όνοι, Ημίονοι	0,02

Επίσης, φαίνεται ότι υπάρχει παραγωγή σε αυγά και μέλι αλλά σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Όσον αφορά την αλιεία, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. του 2001 αλλά και του 2011, η Δ.Ε. Βαρνάβα δεν φαίνεται να φέρει αλιευτικά σκάφη, με αποτέλεσμα να αντιλαμβανόμαστε ότι δεν υπάρχει αλιευτική δραστηριότητα στην συγκεκριμένη περιοχή.

Δευτερογενής Τομέας Παραγωγής

Στη Δ.Ε. Βαρνάβα εντοπίζονται βιοτεχνικές μονάδες. Χαρακτηριστικές είναι αυτές που ασχολούνται με κεραμικά, καθώς και βιομηχανικές μονάδες που απασχολούν μικρό αριθμό προσωπικού (1 ή 2 άτομα).

Τριτογενής Τομέας Παραγωγής

Ο τριτογενής τομέας φαίνεται ότι υπερτερεί σε σχέση με τον δευτερογενή. Η τουριστική δραστηριότητα δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη στη Δ.Ε. Βαρνάβα, σε σχέση με τις Δ.Ε. Μαραθώνος και Νέας Μάκρης, ενώ τα ιδιαίτερα φυσικά και πολιτιστικά στοιχεία της περιοχής, με κατάλληλη διαχείριση, μπορούν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της περιοχής.

5.5.9 Κοινωνικός εξοπλισμός

Διοίκηση

Στη Δ.Ε. Βαρνάβα δεν υπάρχουν διοικητικές υπηρεσίες, καθώς οι περισσότερες εντάσσονται στη Δ.Ε. Μαραθώνος και Νέας Μάκρης. Επίσης, η Δ.Ε. Βαρνάβα εξυπηρετείται από το Αστυνομικό τμήμα που εδρεύει στη Νέα Μάκρη και ανήκει στον Δήμο Μαραθώνος (Ελληνική Αστυνομία – Υπ. Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης). Υπάρχει το Ειρηνοδικείο Μαραθώνα, το οποίο εδρεύει στο Καπανδρίτι και εξυπηρετεί τους κατοίκους της Δ.Ε. Βαρνάβα (Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών).

Για τη Δ.Ε. Βαρνάβα συστάθηκε το Ν.Π.Δ.Δ. Κοινωνικής Προστασίας, Αλληλεγγύης, Προσχολικής Αγωγής και Μουσικής Παιδείας «Τετράπολις», με υπηρεσίες της για την Δ.Ε. Μαραθώνος που εστιάζουν στον Παιδικό Σταθμό Βαρνάβα.

Υγεία - Πρόνοια

Η Δ.Ε. Βαρνάβα υπάγεται στο Κέντρο Υγείας Καπανδριτίου, όμως μπορεί να εξυπηρετηθεί και από το Κέντρο Υγείας Νέας Μάκρης. Σε επίπεδο Δ.Ε. λειτουργεί το Περιφερειακό Ιατρείο Γραμματικού (1η ΥΠΕ).

Το Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.) «Τετράπολις» είναι αρμόδιο για την αποτελεσματική λειτουργία των Κέντρων Ανοικτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ) του Δήμου. Στη Δ.Ε. Βαρνάβα εντάσσεται το ΚΑΠΗ Βαρνάβα (Δήμος Μαραθώνος – Municipality of Marathon).

Στον Δήμο Μαραθώνα λειτουργούν ειδικά προγράμματα «Βοήθεια Στο Σπίτι (Β.Σ.Σ)» και «Μονάδα Κοινωνικής Μέριμνας (Μ.Κ.Μ.)», το προνοιακό πρόγραμμα «Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης» και υπηρεσίες ενημέρωσης ανέργων.

Εκπαίδευση

Σύμφωνα με τη Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Αττικής, στη Δ.Ε. Βαρνάβα οι υποδομές εκπαίδευσης που λειτουργούν είναι:

- Δημοτικός Παιδικός Σταθμός Βαρνάβα
- Δημόσιο Νηπιαγωγείο Βαρνάβα
- Δημοτικό Σχολείο Βαρνάβα

Τα δρομολόγια που εξυπηρετούν τους μαθητές δημοτικού σχολείου του Βαρνάβα γίνονται με μικρό λεωφορείο, το οποίο εξυπηρετεί συνολικά 19 μαθητές και το δρομολόγιο είναι Στρατόπεδο – Άγιου Στυλιανού – Βαρνάβας – Σχολείο, συνολικής απόστασης 6 χιλιομέτρων (Ομοσπονδία Γονέων Περιφέρειας Αττικής).

Σύμφωνα με τον Οργανισμό Σχολικών Κτιρίων, έχει βγει απόφαση επέμβασης σε σχολικά κτίρια της Δημοτικής Ενότητας Βαρνάβα, όμως το έργο δεν φαίνεται να έχει προχωρήσει. Αξίζει να σημειωθεί ότι τον Ιούνιο του 2017, ο Δήμος Μαραθώνα προκήρυξε Διαγωνισμό σχετικά με τη εκτέλεση του έργου «Επισκευή και Συντήρηση Σχολικών Κτιρίων για το έτος 2016» (Δήμος Μαραθώνος | Νέα Μάκρη | Μαραθώνας | Βαρνάβας | Γραμματικό).

Αθλητισμός

Οι αθλητικές εγκαταστάσεις της Δ.Ε. Βαρνάβα είναι (Γενική Γραμματεία Αθλητισμού):

- Γήπεδο μπάσκετ
- Γήπεδο ποδοσφαίρου

Στη Δ.Ε. Βαρνάβα δεν εντοπίστηκαν αθλητικοί σύλλογοι.

5.5.10 Τεχνική και παραγωγική υποδομή – Δίκτυα

Οδικό Δίκτυο - Συγκοινωνιακή σύνδεση

Στη Δ.Ε. Βαρνάβα οι κεντρικές οδοί που συνδέουν τους οικισμούς του Δήμου Μαραθώνος μεταξύ τους και διέρχονται από τον οικισμό Βαρνάβα φαίνεται να είναι σε καλή

κατάσταση. Όσον αφορά το οδικό δίκτυο στην υπόλοιπη Δ.Ε. παρουσιάζονται προβλήματα στην ποιότητα της ασφάλτου, ενώ σε κάποιες περιοχές παρουσιάζεται έλλειψη ασφαλτόστρωσης.

Η Δ.Ε. Βαρνάβα δεν έχει ενταχθεί στο δρομολόγιο του ΚΤΕΛ Αττικής για το 2017 – 2018, για να συνδέει τις Δ.Ε. του Δήμου Μαραθώνα μεταξύ τους, αλλά εξυπηρετείται από τη δημοτική συγκοινωνία, η οποία μέσα από τη συνεργασία του Δήμου Ωρωπού με το ΚΤΕΛ Αττικής έχει συμπεριλάβει τη Δ.Ε. Βαρνάβα και τη συνδέει αυτή κυρίως με το Καπανδρίτι, το Πολυδένδρι και τις Αφίδνες στον σταθμό του ΟΣΕ (Facebook, Δημοτική Κοινότητα Βαρνάβα).

Η κυκλοφοριακή κίνηση της Δ.Ε. Βαρνάβα, όπως και του Γραμματικού είναι ηπιότερη σε σχέση με τις υπόλοιπες Δ.Ε. του Δήμου Μαραθώνος καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου.

Υποδομή ανάπτυξης του αγροτικού χώρου

Η περιοχή του Βαρνάβα έχει αρκετές αγροτικές εκτάσεις και ευνοείται η παραγωγή κηπευτικών, καλλωπιστικών και ανθοκομικών φυτών.

Όσον αφορά τις υποδομές του αγροτικού χώρου της Δ.Ε. Βαρνάβα, το δίκτυο αγροτικής οδοποιίας είναι επαρκές, αλλά σε μέτρια έως κακή κατάσταση και χρήζει τεχνικών βελτιώσεων για την καλύτερη εξυπηρέτηση των αναγκών του αγροτικού πληθυσμού.

Επίσης στην περιοχή υπάρχει μικρός αριθμός κτηνοτροφικών εγκαταστάσεων. Η απόφαση του Δεκεμβρίου 2017 περί χορηγήσεως άδειας διατήρησης κτηνοτροφικών εγκαταστάσεων φαίνεται ότι θα ευνοήσει τη διατήρηση των ήδη υπαρχόντων κτηνοτροφικών υποδομών και τις σχετικές επιχειρήσεις (Δήμος Μαραθώνος | Νέα Μάκρη | Μαραθώνας | Βαρνάβας | Γραμματικό).

Υδρευση - Αποχέτευση

Σύμφωνα με το δικαίωμα παροχής υπηρεσιών ύδρευσης της ΕΥΔΑΠ, για την Δ.Ε. Βαρνάβα ισχύει η «Υδρευση με ή χωρίς συμμετοχή της ΕΥΔΑΠ στη λειτουργία του τοπικού δικτύου», δηλαδή η συγκεκριμένη Δ.Ε. είναι εκτός περιοχής αρμοδιότητας της ΕΥΔΑΠ (ΕΥΔΑΠ).

Η έλλειψη αποχετευτικού δικτύου ισχύει και για την περιοχή του Βαρνάβα. Το έργο «Μελέτη Δικτύων Αποχέτευσης Ακαθάρτων και Εγκατάσταση Επεξεργασίας Λυμάτων Δήμου Μαραθώνος» δεν φαίνεται να αναφέρει την ένταξη της συγκεκριμένης Δημοτικής Ενότητας στο εν λόγω έργο.

Απορρίμματα

Η διαχείριση των απορριμμάτων της Δ.Ε. Βαρνάβα γίνεται από τον Φορέα Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων (ΦοΔΣΑ), όπως συμβαίνει και σε ολόκληρο τον Δήμο Μαραθώνος.

Στην περιοχή του Βαρνάβα υπήρχε μέχρι πρόσφατα Χώρος Ανεξέλεγκτης Διάθεσης Αποβλήτων (ΧΑΔΑ), στη θέση «Δρίζες» και είναι ανενεργός (Νέα του Βαρνάβα, ΧΑΔΑ Βορειοανατολικής Αττικής).

Υποδομές ασφαλείας – προστασίας από φυσικές καταστροφές (σεισμούς κ.λπ.)

Η Δ.Ε. Βαρνάβα καλύπτεται από την Πυροσβεστική Υπηρεσία και το Πυροσβεστικό Σώμα Εθελοντών (ΠΥ.Σ.ΕΘ.) Ν. Βουτζά – Προβαλίνθου στη Νέα Μάκρη. Σε περιπτώσεις πυρκαγιών στη Δ.Ε.. Βαρνάβα έχει συμβεί να συνδράμει, εκτός από το Πυροσβεστικό Σώμα του Δήμου Μαραθώνος, και αυτό του Δήμου Ωρωπού.

Οι χώροι συγκέντρωσης της Δ.Ε. Βαρνάβα σε περίπτωση κινδύνου, όπως έχουν κοινοποιηθεί από τον Δήμο, είναι το Δημοτικό Γήπεδο Βαρνάβα (Περιφέρεια Αττικής-Χώροι καταφυγής πολιτών σε περίπτωση σεισμού).

Τηλεπικοινωνίες

Στον Δήμο Μαραθώνα όλες οι περιοχές εξυπηρετούνται από τους διάφορους πάροχους τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών (ΟΤΕ ή άλλες εταιρείες).

Σύμφωνα με τους χάρτες κάλυψης δικτύων των εταιριών κινητής τηλεφωνίας, η Δ.Ε. Βαρνάβα καλύπτεται πλήρως από το δίκτυο 2G, ενώ τα δίκτυα 3G και 4G δεν καλύπτουν ολόκληρη τη Δ.Ε. [COSMOTE, Vodafone.gr, WIND].

5.6 Δημοτική Ενότητα Γραμματικού

Στη συγκεκριμένη ενότητα πραγματοποιείται μια συνοπτική περιγραφή των χαρακτηριστικών που διαμορφώνουν τη Δ.Ε. Γραμματικού του Δήμου Μαραθώνα. Αρχικά, θα παρουσιαστεί η θέση και συνοπτικά ιστορικά στοιχεία της περιοχής, στη συνέχεια διοικητικά, κοινωνικά, πληθυσμιακά και οικονομικά χαρακτηριστικά και θα δοθούν στοιχεία που αφορούν το φυσικό περιβάλλον, την οικιστική ανάπτυξη και την τεχνική υποδομή.

5.6.1 Θέση

Η Δ.Ε. Γραμματικού βρίσκεται βορειοανατολικά του Δήμου Μαραθώνα και βρέχεται από τον Νότιο Ευβοϊκό και τη θάλασσα του Κόλπου των Πεταλιών. Η συγκεκριμένη Δ.Ε. συνορεύει μόνο με τις Δ.Ε. Βαρνάβα και Μαραθώνα του Καλλικρατικού Δήμου Μαραθώνα (Χάρτης 5-9).

5.6.2 Ιστορική εξέλιξη

Στην περιοχή του Γραμματικού εντοπίζεται ένας από τους αρχαίους δήμους της Αττικής, ο οποίος είναι από τους καλύτερα διατηρημένους. Με τις ανασκαφές έχουν αποκαλυφθεί δύο ιερά: το ιερό της αυστηρής θεάς Νέμεσης και το ιερό του ιαματικού θεού Αμφιαράου, ταφικά μνημεία, οικίες και το παραθαλάσσιο φρούριο – οχυρό της Αθήνας (MARATHONPRESS).

Επί Τουρκοκρατίας δόθηκε η ονομασία «Γραμματικό». Σύμφωνα με την ιστορία, ο γραμματέας του Μπέη της περιοχής διέμενε στην περιοχή του Γραμματικού και όποτε

κάποιος ζητούσε από τον Μπέη κάποιο χαρτί, εκείνος τον παρέπεμπε στον «γραμματικό» του. Έτσι καθιερώθηκε η ονομασία του οικισμού.

Σημαντικό γεγονός της ιστορίας είναι και η πτώση του αεροσκάφους της εταιρείας Helios, το 2005, εκτός του οικισμού, όπου στο σημείο κτίσθηκε ναός στη μνήμη των επιβατών και φυτεύτηκαν κυπαρίσσια προς τιμή τους (Βικιπαιδεία – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, Γραμματικό Αττικής).

Χάρτης 5-9: Δ.Ε. Γραμματικού και όμοροι Δήμοι και Δ.Ε.

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από GEODATA.gov.gr

5.6.3 Διοικητική οργάνωση

Το 1912 ο οικισμός Γραμματικό συστάθηκε σε κοινότητα και αποσπάστηκε από τον Δήμο Μαραθώνος όπου ανήκε. Έως το 1943 εντασσόταν στον Νομό Αττικής και Βοιωτίας. Από το 1943 έως και σήμερα υπάγεται στον Νομό Αττικής. Συμπεριελάμβανε τους οικισμούς Άνω Σούλι (από το 1912 έως το 1951), Αγία Μαρίνα (από το 1912), Λοιμικόν (από το 1940 και το 1954 μετονομάστηκε σε Αμπελών, ενώ καταργείται το 1961), Σέσι (από το 1991) (Ε.Ε.Τ.Α.Α.). Η κοινότητα παρέμεινε αμετάβλητη και μετά την εφαρμογή του προγράμματος «Καποδίστριας» (1997) (Βικιπαιδεία – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια).

Το 2010, η κοινότητα Γραμματικού καταργήθηκε με την εφαρμογή του προγράμματος «Καλλικράτης», καθώς συνενώθηκε με τον νέο Δήμο Μαραθώνος. Μετονομάστηκε σε **Δ.Ε. Γραμματικού** και περιλαμβάνει τους οικισμούς: Γραμματικό, Αγία Μαρίνα και Σέσι (Ε.Ε.Τ.Α.Α.). Σύμφωνα με την απογραφή του 2011 είχε συνολικά **μόνιμο πληθυσμό 1.823 κατοίκους**, έκταση ίση με **57,550 km²** και θεωρείται αγροτική περιοχή.

5.6.4 Φυσικό περιβάλλον – Γεωμορφολογία

Γεωμορφολογία

Η περιοχή της Δ.Ε. Γραμματικού θεωρείται ημιορεινή και έχει υψόμετρο 250 μέτρα περίπου (Βικιπαιδεία – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, Κοινότητα Γραμματικού). Εμφανίζει έντονο ανάγλυφο με χαραδρώσεις που οφείλεται, κυρίως, σε τεκτονικούς παράγοντες, καθώς και έντονες πλαγιές στο βόρειο παράλιο τμήμα.

Κλίμα

Το κλίμα στη βόρεια περιοχή του Δήμου Μαραθώνος είναι όμοιο με το κλίμα, όπως έχει παρουσιαστεί παραπάνω και στις υπόλοιπες Δημοτικές Ενότητες. Οι άνεμοι που πνέουν είναι κυρίως βόρειοι.

Υδρολογία

Στη συγκεκριμένη Δημοτική Ενότητα υπάρχει το ρέμα του Μαύρου Βουνού Γραμματικού – Σέσι.

Χλωρίδα - Πανίδα

Το ρέμα του Μαύρου Βουνού Γραμματικού – Σέσι παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον από πλευράς βιοποικιλότητας, αλλά υπάρχει έλλειψη δημοσιευμένων δεδομένων για την περιοχή του Γραμματικού με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν παραπάνω στοιχεία γύρω από την πανίδα και τη χλωρίδα του ρέματος.

Ρύπανση - Πιέσεις

Η ρύπανση του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής του Γραμματικού προέρχεται από τον Χώρο Ανεξέλεγκτης Διάθεσης Αποβλήτων (ΧΑΔΑ) που υπήρχε μέχρι πρόσφατα, αλλά και τη δημιουργία του νέου Χώρου Υγειονομικής Ταφής Υπολειμμάτων (ΧΥΤΥ). Παρουσιάζει λιγότερες πιέσεις σε σχέση με τις άλλες Δ.Ε. όσον αφορά τις ανθρωπογενείς δραστηριότητες, την τουριστική δραστηριότητα κ.λπ. Οι δασικές πυρκαγιές, όμως, αποτελούν βασικό πρόβλημα στην περιοχή, ιδιαίτερα τους καλοκαιρινούς μήνες.

5.6.5 Πληθυσμιακά χαρακτηριστικά

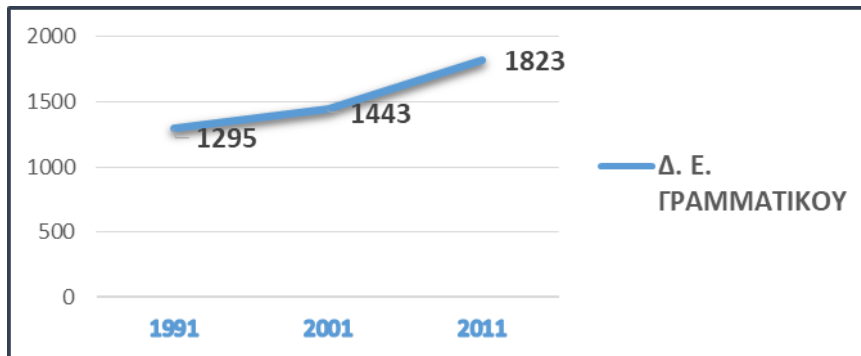
Με βάση τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ., που αφορούν τον μόνιμο πληθυσμό του Δήμου Μαραθώνα για το έτος 2011, η Δ.Ε. Γραμματικού κατέχει το 6% του συνολικού πληθυσμού και έχει ίδιο ποσοστό με τη Δ.Ε. Βαρνάβα (Γράφημα 5-11).

Ο οικισμός με τον μεγαλύτερο πληθυσμό είναι το Γραμματικό. με 1.432 κατοίκους, ακολουθεί ο οικισμός Αγία Μαρίνα με 217 κατοίκους και ο οικισμός Σέσι με 174 κατοίκους.

Η αυξητική τάση του μόνιμου πληθυσμού της Δ.Ε. Γραμματικού τις τελευταίες δεκαετίες είναι εμφανής στο Γράφημα 6-11. Συγκεκριμένα, η Δ.Ε. Γραμματικού τη δεκαετία 1991-2001 παρουσίαζε αύξηση κατά 10,3% και τη δεκαετία 2001-2011 αύξηση κατά 20,8%.

Γράφημα 5-11: Μόνιμος πληθυσμός Δ.Ε. Γραμματικού

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., Απογραφές 1991, 2001 και 2011

5.6.6 Κοινωνικά χαρακτηριστικά

✚ Εκπαιδευτικό επίπεδο

Σύμφωνα με την ΕΛ.ΣΤΑΤ. (στοιχεία 2011) για τη Δ.Ε. Γραμματικού, το μεγαλύτερο ποσοστό καταλαμβάνουν οι απόφοιτοι Δημοτικού (26,91%). Ακολουθούν οι απόφοιτοι Λυκείου με ποσοστό 20,34% και με μεγάλη διαφορά οι απόφοιτοι τριτάξιου Γυμνασίου, με ποσοστό 10,32%. Το μορφωτικό επίπεδο στη Δ.Ε. Γραμματικού κρίνεται ισορροπημένο, φαίνεται ότι έχει ομοιότητες με το μορφωτικό επίπεδο της Δ.Ε. Βαρνάβα, ενώ είναι χαμηλότερο σε σχέση με αυτό του πληθυσμού της Νέας Μάκρης.

✚ Μέγεθος νοικοκυριών

Σύμφωνα με την ΕΛ.ΣΤΑΤ., το 2011 ο αριθμός μελών των νοικοκυριών στη Δ.Ε. Γραμματικού ήταν συνολικά 1,766. Τα νοικοκυριά αποτελούνται κυρίως από 2, 3 και 4 μέλη με ποσοστό περίπου 24% το καθένα, ακολουθούν με 1 και 5 μέλη (περίπου 10%), και όσο αυξάνονται τα μέλη το ποσοστό μειώνεται στο 3%.

✚ Μεταναστευτική κίνηση

Στη Δ.Ε. Γραμματικού του Δήμου Μαραθώνος το ποσοστό αλλοδαπών αγγίζει το 8,45% του συνολικού πληθυσμού της περιοχής. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. για το 2011, το μεγαλύτερο ποσοστό των μεταναστών που διαμένουν στην περιοχή έχει καταγωγή από την Αλβανία (περίπου 1,7%) και είναι παρόμοιο με το ποσοστό της Δ.Ε. Βαρνάβα.

5.6.7 Οικιστική ανάπτυξη

Η Δ.Ε. Γραμματικού αποτελείται από την Τοπική Κοινότητα Γραμματικού και σύμφωνα με το Άρθρο 15 του νέου Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας – Αττικής, ένα μέρος του οικισμού φέρει παραδοσιακό χαρακτήρα.

5.6.8 Οικονομικό περιβάλλον

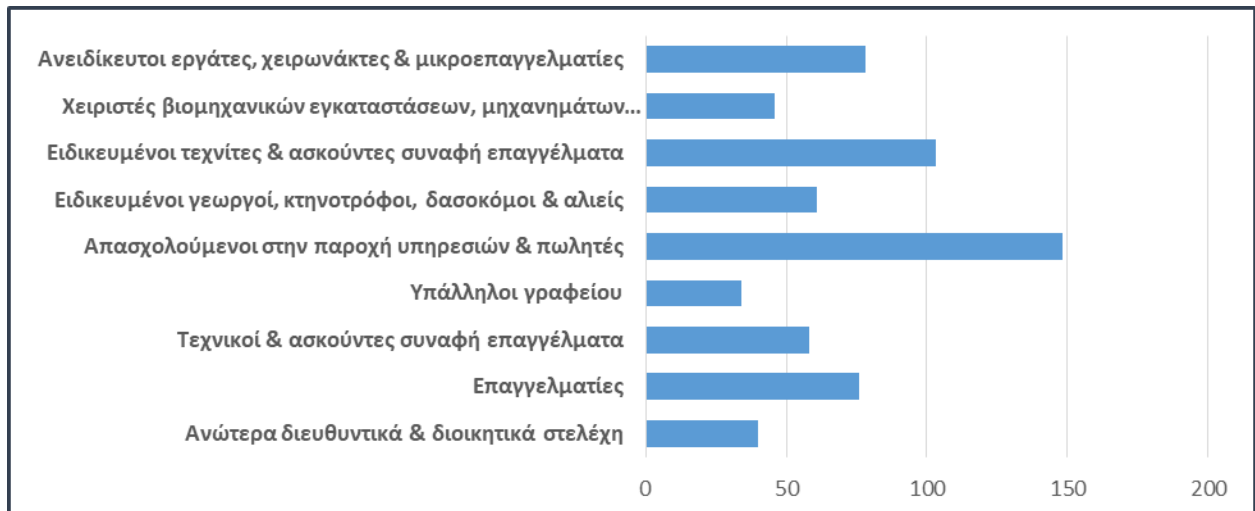
Στη Δ.Ε. Γραμματικού ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός αγγίζει το 40,32%, ενώ αντίστοιχα ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός αγγίζει το 59,68% και είναι το μεγαλύτερο ποσοστό σε σχέση με τις άλλες Δ.Ε. Όσον αφορά την απασχόληση, στη Δ.Ε. Γραμματικού το 22,98% του

πληθυσμού είναι απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και τις πωλήσεις και το 15,99% είναι ειδικευμένοι τεχνίτες και ασκούντες συναφή επαγγέλματα. Τα ποσοστά των απασχολουμένων της συγκεκριμένης Δ.Ε. μοιάζουν αρκετά με αυτά της Δ.Ε. Βαρνάβα (Γράφημα 5-12).

Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. θα γίνει μια προσπάθεια ανάλυσης των τομέων παραγωγής της Δ.Ε. Γραμματικού.

Γράφημα 5-12: Επαγγέλματα και κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας Δ.Ε. Γραμματικού

Πηγή: Επεξεργασία Στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2011

✚ Πρωτογενής Τομέας Παραγωγής

Στη Δ.Ε. Γραμματικού, η γεωργική γη αποτελείται από:

- **μονοετείς καλλιέργειες**, με μεγαλύτερο ποσοστό παραγωγής να εμφανίζουν το σιτάρι (σκληρό), οι πατάτες, τα καρπούζια και τα πεπόνια,
- **κηπευτικά (ή λαχανοκομικά φυτά)**, με μεγαλύτερο ποσοστό παραγωγής να εμφανίζουν οι επιτραπέζιες τομάτες υπαίθρου αλλά και υπό κάλυψης (θερμοκηπίου), οι μελιτζάνες υπαίθρου, τα κολοκυθάκια και τα μαρούλια,
- **δενδρύλλια**, με μεγαλύτερο ποσοστό παραγωγής να εμφανίζουν τα ελαιόδεντρα για ελιές ελαιοποίησης, λεμονιές, πορτοκαλιές, αχλαδιές και μανταρινιές,
- **άμπελοι/σταφιδάμπελοι**,
- **κηπευτικά (λοιπά φυτά)**.

Η συνολική αγροτική έκταση είναι 4.506 στρέμματα και στον ακόλουθο Πίνακα 5-13 εμφανίζονται αναλυτικά τα ποσοστά γεωργικής γης ανά καλλιέργεια.

Πίνακας 5-13: Ποσοστά Γεωργικής γης ανά Καλλιέργεια στη Δ.Ε. Γραμματικού

Πηγή: Επεξεργασία Στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2014

Τύπος Καλλιέργειας	Καλλιεργούμενες Εκτάσεις (%)
Μονοετείς καλλιέργειες	30,12
Δενδρύλλια	44,87
Άμπελοι/Σταφιδάμπελοι	8,61
Κηπευτικά (ή λαχανοκομικά φυτά)	8,70
Κηπευτικά (λοιπά φυτά)	7,70

Η κτηνοτροφία στη Δ.Ε. Γραμματικού χαρακτηρίζεται από αιγοειδή, χοιροειδή, προβατοειδή, όρνιθες, μελίσσια και κουνέλια (Πίνακας 6 14).

Πίνακας 5-14: Κτηνοτροφική Δραστηριότητα στη Δ.Ε. Γραμματικού

Πηγή: Επεξεργασία Στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2014

Τύπος Παραγωγής	Παραγωγή (%)
Όρνιθες χωρικής εκτροφής	1,34
Αρνιά κάτω του έτους	9,80
Χοίροι πάνω από 20 κιλά καθαρό βάρος	57,71
Χοίροι μέχρι 20 κιλά καθαρό βάρος	5,37
Πρόβατα κοπαδιάρικα	14,48
Αίγες Κοπαδιάρικες	6,53
Κουνέλια	2,37
Ευρωπαϊκές κυψέλες με μέλισσες	2,42

Επίσης, στη Δ.Ε. Γραμματικού εντοπίζεται παραγωγή ελαιολάδου που παράχθηκε στα ελαιοτριβεία της περιοχής καθώς και παραγωγή μούστου.

Δευτερογενής Τομέας Παραγωγής

Στη Δ.Ε. Γραμματικού εντοπίζουμε βιοτεχνικές και βιομηχανικές μονάδες, όπως για παράδειγμα στον τομέα της κατασκευής, και απασχολούν μικρό αριθμό προσωπικού, ενός ή δύο ατόμων.

Τριτογενής Τομέας Παραγωγής

Ο τριτογενής τομέας φαίνεται ότι υπερτερεί σε σχέση με τον δευτερογενή, καθώς σε επίπεδο απασχόλησης αρκετοί φαίνεται ότι δραστηριοποιούνται στον τομέα κυρίως των υπηρεσιών. Η τουριστική δραστηριότητα δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη στη Δ.Ε. Γραμματικού σε σχέση με τις Δ.Ε. Μαραθώνος και Νέας Μάκρης, ενώ τα ιδιαίτερα φυσικά και πολιτιστικά στοιχεία της περιοχής, με κατάλληλη διαχείριση, μπορούν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της περιοχής.

5.6.9 Κοινωνικός εξοπλισμός

Διοίκηση

Στη Δ.Ε. Γραμματικού δεν υπάρχουν διοικητικές υπηρεσίες, καθώς οι περισσότερες εντάσσονται στη Δ.Ε. Μαραθώνος και Νέας Μάκρης. Επίσης, η Δ.Ε. Γραμματικού εξυπηρετείται από το Αστυνομικό τμήμα που εδρεύει στη Νέα Μάκρη και ανήκει στον Δήμο Μαραθώνος (Ελληνική Αστυνομία – Υπ. Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης). Υπάρχει το Ειρηνοδικείο Μαραθώνα το οποίο εδρεύει στο Καπανδρίτι και εξυπηρετεί τους κατοίκους της Δ.Ε. Γραμματικού (Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών).

Για τον Δήμο Μαραθώνος συστάθηκε το ΝΠΔΔ Κοινωνικής Προστασίας, Αλληλεγγύης, Προσχολικής Αγωγής και Μουσικής Παιδείας «Τετράπολις», το οποίο όμως δεν παρέχει υπηρεσίες στη Δ.Ε. Γραμματικού (Δήμος Μαραθώνος – Municipality of Marathon).

Υγεία - Πρόνοια

Η Δ.Ε. Γραμματικού υπάγεται στο Κέντρο Υγείας Νέας Μάκρης, ενώ σε επίπεδο Δ.Ε. λειτουργεί το Περιφερειακό Ιατρείο Γραμματικού (1η ΥΠΕ).

Το Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.) «Τετράπολις» είναι αρμόδιο για την αποτελεσματική λειτουργία των Κέντρων Ανοικτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ) του Δήμου. Στη Δ.Ε. Γραμματικού εντάσσεται το ΚΑΠΗ Γραμματικού (Δήμος Μαραθώνος – Municipality of Marathon).

Στον Δήμο Μαραθώνα λειτουργούν ειδικά προγράμματα «Βοήθεια Στο Σπίτι (Β.Σ.Σ)» και «Μονάδα Κοινωνικής Μέριμνας (Μ.Κ.Μ.)», το προνοιακό πρόγραμμα «Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης» και υπηρεσίες ενημέρωσης ανέργων, τα οποία προσφέρουν υπηρεσίες και στη Δ.Ε. Γραμματικού.

Εκπαίδευση

Σύμφωνα με τη Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Αττικής, στη Δ.Ε. Γραμματικού οι υποδομές εκπαίδευσης που λειτουργούν είναι:

- Δημόσιο Νηπιαγωγείο Γραμματικού
- Δημοτικό Σχολείο Γραμματικού

Τα δρομολόγια που εξυπηρετούν τους μαθητές του Γραμματικού για το Νηπιαγωγείο και το Δημοτικό γίνονται με ταξί. Συγκεκριμένα, για το νηπιαγωγείο πραγματοποιούνται δύο δρομολόγια (Άνω Σούλι – Μαραθώνος – Σχολείο και Αγία Μαρίνα Γραμματικού – Σχολείο)

και εξυπηρετούνται 3 μαθητές συνολικά, ενώ για το δημοτικό εξυπηρετούνται 6 μαθητές σε 2 διαφορετικά δρομολόγια (Σέσι – Κατασκηνώσεις – Σχολείο και Λ. Γραμματικού – Τσοπέζα – Σχολείο)(Ομοσπονδία Γονέων Περιφέρειας Αττικής).

Αξίζει να σημειωθεί ότι τον Ιούνιο του 2017, ο Δήμος Μαραθώνα προκήρυξε Διαγωνισμό σχετικά με τη εκτέλεση του έργου «Επισκευή και Συντήρηση Σχολικών Κτιρίων για το έτος 2016» (Δήμος Μαραθώνος | Νέα Μάκρη | Μαραθώνας | Βαρνάβας | Γραμματικό).

Αθλητισμός

Οι αθλητικές εγκαταστάσεις της Δ.Ε. Γραμματικού είναι (Γενική Γραμματεία Αθλητισμού):

- Αθλητικές Εγκαταστάσεις Γραμματικού, όπου υπάρχει γήπεδο ποδοσφαίρου και αίθουσα γυμναστικής
- Γήπεδο μπάσκετ

Μερικοί αθλητικοί σύλλογοι στην Δ.Ε. Γραμματικού είναι:

- Α.Ο. Ραμνού
- Αθλητικός Σύλλογος «ΑΚΤΙΣ» Γραμματικού

5.6.10 Τεχνική και παραγωγική υποδομή – Δίκτυα

Οδικό Δίκτυο - Συγκοινωνιακή σύνδεση

Η κατάσταση του οδικού δικτύου της Δ.Ε. Γραμματικού μοιάζει αρκετά με αυτή της Δ.Ε. Βαρνάβα. Οι κεντρικές οδοί που συνδέουν τους οικισμούς του Δήμου Μαραθώνος μεταξύ τους και διέρχονται από οικισμούς φαίνεται ότι είναι σε καλή κατάσταση. Το οδικό δίκτυο στην υπόλοιπη περιοχή της Δ.Ε. παρουσιάζει προβλήματα ως προς την ποιότητα της ασφάλτου και υπάρχει έλλειψη ασφαλτόστρωσης.

Η συγκοινωνιακή σύνδεση των Δ.Ε. μεταξύ τους, αλλά και με την Αθήνα, γίνεται με τα ΚΤΕΛ Αττικής. Τα δρομολόγια της Δ.Ε. Γραμματικού συνδέουν το Γραμματικό με την Αττική με άμεσα δρομολόγια, ενώ κάποια δρομολόγια μέσα στην ημέρα διέρχονται μέσω της παραλίας του Γραμματικού (ΚΤΕΛ ΝΟΜΟΥ ΑΤΤΙΚΗΣ).

Η κυκλοφοριακή κίνηση της Δ.Ε. Γραμματικού, όπως και του Βαρνάβα, είναι ηπιότερη σε σχέση με τις υπόλοιπες Δ.Ε. του Δήμου Μαραθώνος καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου.

Υποδομή ανάπτυξης του αγροτικού χώρου

Η περιοχή του Γραμματικού έχει μεγάλο αριθμό αγροτικών εκτάσεων και φαίνεται ότι παραγωγικά μοιάζει αρκετά με τη Δ.Ε. Μαραθώνος. Παράγονται κυρίως κηπευτικά, καλλωπιστικά και ανθοκομικά φυτά υπαίθριας ή θερμοκηπιακής καλλιέργειας.

Όσον αφορά τις υποδομές του αγροτικού χώρου της Δ.Ε. Γραμματικού, το δίκτυο αγροτικής οδοποιίας είναι επαρκές, αλλά σε μέτρια κατάσταση και χρήζει τεχνικών βελτιώσεων προς εξυπηρέτηση των υφιστάμενων αναγκών των αγροτών.

Επίσης, η έκταση των ελαιώνων στην περιοχή του Γραμματικού, όπως και στην περιοχή του Μαραθώνα υπερδιπλασιάστηκε, ενώ σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. του 2014, στη Δ.Ε.

Γραμματικού υπάρχουν 2 φυγοκεντρικού τύπου ελαιοτριβεία επεξεργασίας ελαιόκαρπου και παραγωγής ελαιόλαδου.

Η κτηνοτροφία δεν φαίνεται να είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη στην περιοχή του Γραμματικού, ενώ φαίνεται να απομακρύνονται κτηνοτροφικές εγκαταστάσεις που προκαλούσαν όχληση, όπως χοιροτροφεία και πτηνοτροφεία.

Όσον αφορά την αλιεία, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. για το 2001 φαίνεται ότι η Δ.Ε. Γραμματικού είχε μόλις 1 αλιευτικό σκάφος, ενώ σχετικά με τα στοιχεία που υπάρχουν διαθέσιμα για το 2014 όσον αφορά τον αριθμό των μηχανοκίνητων επαγγελματικών αλιευτικών σκαφών¹⁰, φαίνεται ότι δεν υπάρχουν τέτοια στη συγκεκριμένη περιοχή.

Σημαντική για τη Δ.Ε. Γραμματικού είναι η ύπαρξη ιχθυοκαλλιεργειών στη θέση «Παζαράκι» στην περιοχή της Αγίας Μαρίνας (Περιφέρεια Αττικής, Ανακοίνωση για ΜΠΕ, της ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΑΒΕΕ στον Δήμο Μαραθώνα). Η μονάδα αυτή είναι η μόνη σε ολόκληρη την Ανατολική Αττική και τα κυριότερα είδη εκτροφής της είναι η τσιπούρα και η συναγρίδα.

Υδρευση - Αποχέτευση

Σχετικά με το δικαίωμα παροχής υπηρεσιών ύδρευσης της ΕΥΔΑΠ, για τη Δ.Ε. Γραμματικού ισχύει η «Υδρευση με ή χωρίς συμμετοχή της ΕΥΔΑΠ στη λειτουργία του τοπικού δικτύου», δηλαδή η συγκεκριμένη Δ.Ε. είναι εκτός περιοχής αρμοδιότητας της ΕΥΔΑΠ (ΕΥΔΑΠ).

Η έλλειψη αποχετευτικού δικτύου ισχύει και για την περιοχή του Γραμματικού. Το έργο «Μελέτη Δικτύων Αποχέτευσης Ακαθάρτων και Εγκατάσταση Επεξεργασίας Λυμάτων Δήμου Μαραθώνος» καλύπτει τη συγκεκριμένη Δημοτική Ενότητα (Λιάλιος, 2016). Σχετικά με την εγκατάσταση επεξεργασίας λυμάτων (ΚΕΛ) στη θέση Λούτσα Γραμματικού σημειώθηκε εμπλοκή στη χρηματοδότηση και θα γίνει επανέλεγχος των κριτηρίων (Ο Δημότης της Ανατολικής Αττικής, 2017).

Απορρίμματα - Ανακύκλωση

Η διαχείριση των απορριμμάτων της Δ.Ε. Γραμματικού γίνεται από τον Φορέα Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων (ΦοΔΣΑ), όπως συμβαίνει και σε ολόκληρο τον Δήμο Μαραθώνος. Σύμφωνα με την αναθεωρημένη απόφαση του Περιφερειακού Σχεδίου Διαχείρισης Αποβλήτων (ΠΕΣΔΑ) Αττικής περιλαμβάνεται το έργο «Ολοκληρωμένη Εγκατάσταση Διαχείρισης Απορριμμάτων (ΟΕΔΑ)» στο Γραμματικό. Το συγκεκριμένο έργο φέρει σε αντιπαράθεση τοπικούς φορείς και διοίκηση με αποτέλεσμα να μην προχωράνε οι εργασίες ολοκλήρωσής του (Ζιαμπάκας, 2018).

Στην περιοχή του Γραμματικού υπήρχε μέχρι πρόσφατα Χώρος Ανεξέλεγκτης Διάθεσης Αποβλήτων (ΧΑΔΑ), στη θέση «Γκράβες» εντός δασικής έκτασης (Νέα του Βαρνάβα, ΧΑΔΑ Βορειοανατολικής Αττικής).

Σύμφωνα με το αναθεωρημένο ΠΕΣΔΑ Αττικής, στην ΟΕΔΑ Γραμματικού προβλέπονται:

¹⁰ Μηχανοκίνητα επαγγελματικά αλιευτικά σκάφη παράκτιας θάλασσας αλιείας με μηχανή κινήσεως μέχρι 19HP

- Χώρος Υγειονομικής Ταφής Υπολειμμάτων (ΧΥΤΥ)
- Μονάδα Επεξεργασίας Απορριμμάτων (Μονάδα Ανακύκλωσης)
- Μονάδα Κομποστοποίησης

Υποδομές ασφαλείας – προστασίας από φυσικές καταστροφές (σεισμούς κ.λπ.)

Η Δ.Ε. Γραμματικού καλύπτεται από την Πυροσβεστική Υπηρεσία και από το Πυροσβεστικό Σώμα Εθελοντών (ΠΥ.Σ.ΕΘ.) Ν. Βουτζά – Προβαλίνθου στη Νέα Μάκρη.

Οι χώροι συγκέντρωσης της Δ.Ε. Γραμματικού σε περίπτωση κινδύνου, όπως έχουν κοινοποιηθεί από τον Δήμο, είναι το Δημοτικό Γήπεδο Γραμματικού (Περιφέρεια Αττικής-Χώροι καταφυγής πολιτών σε περίπτωση σεισμού).

Τηλεπικοινωνίες

Στον Δήμο Μαραθώνα όλες οι περιοχές εξυπηρετούνται από διάφορους παρόχους τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών (ΟΤΕ ή άλλες εταιρείες). Στη Δ.Ε. Γραμματικού εντοπίζονται ψηφιακές συνδρομητικές γραμμές VDSL (fttxGR).

Σύμφωνα με τους χάρτες κάλυψης δικτύων των εταιριών κινητής τηλεφωνίας, η Δ.Ε. Γραμματικού, ομοίως με τη Δ.Ε. Βαρνάβα, καλύπτεται πλήρως από το δίκτυο 2G, ενώ για τα δίκτυα 3G και 4G υπάρχουν ελλείψεις σε κάποιες περιοχές της Δ.Ε. [COSMOTE, Vodafone.gr, WIND].

Λιμένες

Στη Δ.Ε. Γραμματικού υπάρχει το νεόδμητο λιμάνι της Αγίας Μαρίνας, το οποίο συνδέεται με τον Αλμυροπόταμο και τα Στύρα Ευβοίας (Οργανισμός Λιμένος ΡΑΦΗΝΑΣ Α.Ε.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

ΔΗΜΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ

6 ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΔΗΜΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ

Η παρούσα ενότητα έχει ως στόχο την αποτύπωση των πολιτιστικών πόρων φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος του Δήμου Μαραθώνος, τη μελέτη της χωρικής τους διάρθρωσης και τη συλλογή ποιοτικής πληροφορίας. Τα παραπάνω, σε συνδυασμό με γνώση που αποκτήθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια θα αποτελέσουν τη βάση για την ανάπτυξη ενός Στρατηγικού Σχεδίου Αξιοποίησης των πόρων της περιοχής μελέτης.

Οι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι της περιοχής παρουσιάζονται στη συνέχεια. Η δομή του παρόντος κεφαλαίου έχει ως εξής:

- Σε **πρώτο επίπεδο** παρουσιάζονται οι πολιτιστικοί πόροι που σχετίζονται με την άυλη και υλική πολιτιστική κληρονομιά και αφορούν ολόκληρο τον Δήμο Μαραθώνος
- Σε **δεύτερο επίπεδο** παρουσιάζονται οι πολιτιστικοί πόροι ανά Δ.Ε. του Δήμου Μαραθώνος, με στόχο να διερευνηθεί η χωρική κατανομή τους σε αυτές.

6.1 Υλική Πολιτιστική Κληρονομιά

Η υλική κληρονομιά αφορά σε ιστορικά μνημεία, αρχαιολογικούς τόπους, μουσεία κ.ά. Στην παρούσα ενότητα θα παρουσιασθούν κάποια γενικά στοιχεία που αφορούν τον Δήμο Μαραθώνα στο σύνολό του.

Ενάλιες και παράκτιες αρχαιότητες

Στον ευρύτερο χώρο του Ευβοϊκού Κόλπου δρομολογείται η δημιουργία Καταδυτικού Πάρκου με 26 αρχαία ναυάγια εξαιρετης πολιτιστικής σημασίας. Το συγκεκριμένο πάρκο θα αποτελείται από έξι επισκέψιμους χώρους, όπου συγκεντρώνεται μεγάλος αριθμός ναυαγίων. Ο Δήμος Μαραθώνος συμμετέχει στην προώθηση και ανάδειξη του ενάλιου πολιτιστικού αποθέματος μέσω του καταδυτικού πάρκου, καθώς έχουν εντοπιστεί ναυάγια και υπολείμματα αρχαιοτήτων στον θαλάσσιο χώρο (Τζεβελέκου, 2015). Στη Χερσόνησο της Κυνοσούρας αλλά και στο Σέσι Γραμματικού, έχουν εντοπιστεί υπολείμματα κεραμικού φορτίου από αμφορείς διαφόρων εποχών.

Πολιτιστικές διαδρομές

Οι πολιτιστικές διαδρομές έχουν ως στόχο τη σύνδεση στοιχείων του πολιτιστικού αποθέματος, φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος. Στην περιοχή μελέτης υφίστανται οι παρακάτω χαρακτηριστικές πολιτιστικές διαδρομές:

- **Μονοπάτια Πολιτισμού**, Δ.Ε. Μαραθώνος
- **Περιβαλλοντικό μονοπάτι**, Δ.Ε. Βαρνάβα
- **Πράσινες Πολιτιστικές Διαδρομές**, Δ.Ε. Γραμματικού

Οι συγκεκριμένες διαδρομές θα αναλυθούν στο παρόν κεφάλαιο στις ενότητες που αφορούν την κάθε Δημοτική Ενότητα.

Στην περιοχή μελέτης πραγματοποιείται προσπάθεια αξιοποίησης και ανάδειξης των πολιτιστικών και φυσικών πόρων της περιοχής και καταγράφονται κάποιες πολιτιστικές διαδρομές, αποδεικνύοντας τη στενή σχέση φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Στο πλαίσιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας θα δοθεί ιδιαίτερο βάρος στην περαιτέρω αξιοποίηση και ανάπτυξη τέτοιου είδους διαδρομών, με στόχο την ανάδειξη των σχετικών πόρων και την προώθηση ήπιων μορφών τουριστικής ανάπτυξης – πολιτιστικός τουρισμός – μέσω αυτών των διαδρομών.

6.2 Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά

Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά αφορά σε έθιμα μιας κοινωνίας, κοινωνικές αξίες, παραδόσεις, καλλιτεχνικές εκφράσεις και αντιλήψεις, στοιχεία τα οποία χαρακτηρίζουν ένα συγκεκριμένο κοινωνικό σύνολο.

Τα **κύρια χαρακτηριστικά της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς** της περιοχής μελέτης περιγράφονται στη συνέχεια.

Η Μεσογειακή διατροφή

Η Μεσογειακή Διατροφή το 2013 εγγράφηκε στο Εθνικό Ευρετήριο Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας και στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας της UNESCO (κοινή συμμετοχή με την Κύπρο, Κροατία, Ισπανία, Ελλάδα, Ιταλία, Μαρόκο και Πορτογαλία). Η Μεσογειακή Διατροφή είναι στενά συνδεδεμένη με τα ήθη και έθιμα, με τις παραδόσεις και την ιστορία των περιοχών της Μεσογείου, και περιλαμβάνει στοιχεία που συνδέονται με παραδοσιακά διατροφικά συστήματα επηρεασμένα αντίστοιχα από την κάθε περιοχή, διατηρώντας όμως κοινά χαρακτηριστικά (Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας).

Τα γεωργικά προϊόντα αποτελούν τη βάση της Μεσογειακής Διατροφής και έχουν σημαντική θέση στην καθημερινότητα και στον πολιτισμό των χωρών της Μεσογείου. Η περιοχή του Μαραθώνα, εξαιτίας της μεγάλης παραγωγής γεωργικών προϊόντων και της ιδιαίτερης σχέσης με τη γεωργική γη, μέσα στη διάρκεια της ιστορίας του τόπου, προωθεί και ενδιαφέρεται αρκετά για την αξία της διατροφής αυτής. Το Ευρωπαϊκό Μουσείο Άρτου σε συνδυασμό με τις δράσεις που αναπτύσσονται από τοπικούς φορείς έχουν ως στόχο την προώθηση της Μεσογειακής Διατροφής. Τα παραπάνω στοχεύουν στην ανάδειξη και διάσωση του παραδοσιακού ψωμιού και συμμετέχουν σε εκδηλώσεις που ενημερώνουν το κοινό για τη σπουδαιότητά της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.

Παραδοσιακές φορεσιές

Στην περιοχή του Μαραθώνα και του Βαρνάβα εμφανίζονται περισσότερα παραδοσιακά στοιχεία, τα οποία συσχετίζονται και με άλλες περιοχές της Αττικής. Ο παραδοσιακός ρουχισμός αποτελούσε μέρος της καθημερινότητας, είχε άμεση σχέση με την παράδοση, τα ήθη, έθιμα και την κοινωνική κατάσταση. Η φορεσιά που φαίνεται σύμφωνα με στοιχεία

ότι φορέθηκε σε πολλά χωριά των Μεσογείων ήταν η φορεσιά της Αττικής ή αλλιώς Μεσογίτικη, η οποία αναλόγως την περιοχή είχε παραλλαγές, διαφοροποιούνταν σε ύφασμα ή σε κέντημα (Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, Φορεσιά της Αττικής). Παρ’ όλα ταύτα, οι διαφορές ήταν σχετικά μικρές και αφορούσαν περιοχές όπως είναι τα χωριά της Βόρειας Αττικής, ο Βαρνάβας, το Πολυδένδρι, τα χωριά του Χαλανδρίου, Αμαρουσίου και Μενιδίου, η Μεταμόρφωση, τα Λιόσια, η Χασιά, η Ελευσίνα, η Μαγούλα και τα Μέγαρα (Πέστροβας, 2011).

Η νυφική γυναικεία ενδυμασία της Μεσογίτικης φορεσιάς παρατηρήθηκε και στην περιοχή του Μαραθώνα και φαίνεται να εμφανίστηκε στα τέλη του 19ου αιώνα, μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους και φορέθηκε έως τις αρχές του 1900 (grparadosi).

Κλασικός – Αυθεντικός Μαραθώνιος Δρόμος Αττικής

Ο Μαραθώνιος Δρόμος αποτελεί σημαντικό στοιχείο του πολιτισμού της περιοχής μελέτης, ο συνδυασμός αθλητισμού, πολιτισμού και ιστορίας τον καθιστά από τα πιο δημοφιλή αθλητικά γεγονότα με παγκόσμια εμβέλεια. Η ονομασία του αγώνα προήλθε από την ιστορική διαδρομή ενός Αθηναίου στρατιώτη, ο οποίος μετά την μάχη του Μαραθώνα (490 π.Χ.) έτρεξε στην Αθήνα για να μεταφέρει τα νικητήρια νέα λέγοντας «νενικήκαμεν».

Ο Κλασικός – Αυθεντικός Μαραθώνιος Δρόμος έχει καθιερωθεί σε ετήσια βάση ακολουθώντας την κλασική διαδρομή. Η συμμετοχή σε αυτόν είναι μεγάλη, ξεπερνώντας τους 20.000 συμμετέχοντες (Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, Κλασικός Μαραθώνιος Αθηνών).

Επίσης, θα πρέπει να σημειωθεί ότι εξαιτίας της ιστορικής αξίας του Μαραθωνίου, σε όλες τις Δημοτικές Ενότητες πραγματοποιούνται διάφοροι Αγώνες Δρόμου, με μεγάλη συμμετοχή των πολιτών, που κύριο στόχο έχει την προβολή και τη ανάδειξη της σημασίας των συγκεκριμένων αγώνων. Ο Αθλητισμός αποτελεί κομμάτι του Πολιτισμού και στην περιοχή μελέτης είναι έντονο το συγκεκριμένο στοιχείο, το οποίο οφείλει να αναδειχθεί.

Πολιτιστικές εκδηλώσεις

Στην περιοχή μελέτης διοργανώνονται αρκετές πολιτιστικές εκδηλώσεις από τοπικούς πολιτιστικούς συλλόγους, έχοντας ως κύριο στόχο την ανάδειξη, προβολή και δραστηριοποίηση της τοπικής κοινωνίας και όχι μόνο. Μέσω των πολιτιστικών εκδηλώσεων προβάλλεται η περιοχή ενώ οι εκδηλώσεις αυτές συνιστούν μοχλό τοπικής ανάπτυξης, τονώνοντας ταυτόχρονα την τοπική οικονομία.

Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις και οι πολιτιστικοί σύλλογοι κάθε Δημοτικής Ενότητας του Δήμου Μαραθώνος, παρουσιάζονται στη συνέχεια του παρόντος κεφαλαίου.

6.3 Το Λογότυπο του Δήμου Μαραθώνα

Ο Μαραθώνας είχε πάντα ένα διακριτό σήμα που να χαρακτηρίζει τον Δήμο, αλλά δεν είχε καταχωρηθεί επίσημα, μέχρι το 2015 που άλλαξε και αποφασίστηκε καινούριο λογότυπο.

Το πρώτο λογότυπο του Δήμου Μαραθώνος [Πίνακας 6-1(α)] απεικόνιζε τον Μιλτιάδη, στρατηγό της Μάχης του Μαραθώνα, ιστορικό πρόσωπο που έπαιξε σημαντικό και ηρωικό

ρόλο στη συγκεκριμένη μάχη. Για το συγκεκριμένο λογότυπο δεν υπήρξε κάποια απόφαση να επιβεβαιώνει επίσημα ότι ανήκει στον Δήμο, όμως ήταν το σήμα κατατεθέν του και θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει ότι ήταν στοιχείο της παράδοσης του τόπου.

Το 2015, σύμφωνα με την απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου (υπ' αριθμ. απόφαση 164/2015), αποφασίζεται η αλλαγή του λογότυπου του Δήμου Μαραθώνος, το οποίο κατοχυρώθηκε με την υπ' αριθμ. απόφαση 223/2016, λαμβάνοντας υπόψιν τον Νόμο 3852/2010. Το λογότυπο διαμορφώθηκε σύμφωνα με τις υποδείξεις του Συμβουλίου Τοπωνυμιών και αποτυπώνεται στον Πίνακα 6-1(β). Στο συγκεκριμένο λογότυπο εντοπίζεται το στεφάνι ελιάς και ο Σταυρός, ενώ παρατηρούμε ότι υπάρχει και η περικεφαλαία του Μιλτιάδη, διατηρώντας έτσι κάποιο κοινό στοιχείο με το προηγούμενο λογότυπο.

Πίνακας 6-1 Εικόνες από τα λογότυπα του Δήμου Μαραθώνα

6.4 Δημοτική Ενότητα Μαραθώνα

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται οι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι που συγκροτούν την πολιτιστική ταυτότητα της Δ.Ε. Μαραθώνα, συγκεκριμένα το φυσικό περιβάλλον, η άυλη και υλική πολιτιστική κληρονομιά, πολιτιστικές υποδομές και εκδηλώσεις, αλλά και πολιτιστικοί φορείς που δραστηριοποιούνται στην περιοχή.

6.4.1 Φυσική κληρονομιά

🚩 Εθνικό Πάρκο Σχινιά Μαραθώνα

Η περιοχή του Εθνικού Πάρκου Σχινιά ανήκει στο Δίκτυο Natura 2000 (κωδικός αριθμός GR 3000003). Σε αυτό εντοπίζονται πολλά είδη πτηνών, απειλούμενα είδη ψαριών, αμφιβίων, ερπετών κ.ά. και αποτελείται από τα ακόλουθα οικοσυστήματα:

Πευκοδάσος Σχινιά

Το παράλιο πευκοδάσος (Πίνακας 6-2α) είναι ένα από τα ελάχιστα που έχουν απομείνει στην Ελλάδα και στη Μεσόγειο. Βρίσκεται μεταξύ υγροτόπου και θάλασσας, σε αμμώδη έκταση και είναι το ένα από τα τρία δάση κουκουναριάς στην Ελλάδα. Στο Πευκοδάσος εντοπίζεται χαλέπιο πεύκη (*Pinushalepensis*) και κουκουναριά (*Pinuspineae*) (Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, Εθνικό Πάρκο Σχινιά).

Χερσόνησος Κυνοσούρα

Το μεσογειακό οικοσύστημα της χερσονήσου Κυνοσούρας και του λόφου της Δρακονέρας διαθέτει θάμνους (με κυρίαρχο είδος τον θάμνο *Juniperusphoenicea*), φρύγανα και πόες. Οι επίδραση του ανθρώπου είναι ελάχιστη στη χερσόνησο και έχει διατηρήσει τη φυσικότητά της και τη βιοποικιλότητα, όπως φαίνεται και στην αντίστοιχη εικόνα του Πίνακα 6-2β.

Μακαρία Πηγή

Στο βορειοδυτικό άκρο του Εθνικού Πάρκου υπάρχει η Μακαρία Πηγή, όπου αναβλύζει και συντηρεί δύο λίμνες γλυκού και υφάλμυρου νερού. Ο μεγαλύτερος όγκος των νερών της πηγής ρέει προς τον υγρότοπο μέσω του κωπηλατοδρομίου και διοχετεύεται στο τεχνητό κανάλι για να διατηρηθεί η βλάστηση που έχει αναπτυχθεί. Στην επιφάνεια του νερού υπάρχουν υδροχαρή φυτά και στο βυθό φύκη του γένους *Chara*. Οι λίμνες διαθέτουν υδρόβια και παρόχθια βλάστηση με καλάμια. Σε αυτές ζουν χέλια, νεροχελώνες και το ενδημικό ψάρι *Pseudophoxinusstympanicussubsp Marathonicus* (ντάσκα).

Υγρότοπος Σχινιά

Ο υγρότοπος είναι με γλυκό, υφάλμυρο και αλμυρό νερό και διαθέτει πλούσια χλωρίδα και πανίδα (Πίνακας 6-2γ). Απαντάται μεγάλη ποικιλία ορνιθοπανίδας (*Ardea purpurea*, *Ardeola ralloides*, *Circus aeruginosus*, *Circus pygargus*, *Cisticolajuncidis*, *Egretta garzetta* κ.ά.) καθώς επίσης καλαμιώνες, αλμυρικά, αλοφυτική βλάστηση και υγρά λιβάδια.

Λίμνη Στόμι

Στο ανατολικό άκρο του υγροτόπου υπάρχει η εποχική Λίμνη Στόμι με αλμυρό νερό. Στην περιοχή συναντώνται απειλούμενα υδρόβια πουλιά (*Phoenicopterus ruber*, *Falco naumanni* και *Himantopus himantopus* κ.ά.).

Κόλπος Σχινιά

Στον θαλάσσιο κόλπο και συγκεκριμένα στον αμμώδη βυθό εντοπίζονται λιβάδια Ποσειδωνίας¹¹ (*Posidonia oceanica*), με μεγάλη ποικιλία θαλάσσιων πανίδας (*VisitMarathon – MarathonBlog*).

¹¹ Ποσειδωνία ή «γρασίδι του Ποσειδώνα», είδος *Posidonia oceanica*, απαντάται μόνο στη Μεσόγειο Θάλασσα και τις παρακείμενες ακτές του Ατλαντικού. Τα λιβάδια της Ποσειδωνίας είναι πολύτιμα αναπαραγωγικά πεδία για περισσότερα από 80 είδη ψαριών (Σαλωμίδη, 2014).

Πίνακας 6-2: Εικόνες από το Εθνικό Πάρκο Σχινιά Μαραθώνα

Λίμνη Μαραθώνα – Φράγμα Μαραθώνα

Με την ανέγερση του Φράγματος Μαραθώνα (η κατασκευή ολοκληρώθηκε το 1929) και τη συμβολή των χειμάρρων Χαράδρου και Βαρνάβα σχηματίστηκε η τεχνητή λίμνη του Μαραθώνα, με έκταση 2450 στρέμματα και μέγιστο βάθος 54 μέτρα. Η λίμνη δημιουργήθηκε με σκοπό τη συγκέντρωση νερού για την εξυπηρέτηση των αναγκών ύδρευσης της Αθήνας. Σήμερα η ύδρευση της πρωτεύουσας γίνεται σε μεγάλο βαθμό από την τεχνητή Λίμνη του Μόρνου.

Η τεχνητή λίμνη Μαραθώνα επηρέασε και άλλαξε την τοπογραφία αλλά και τους φυσικούς παράγοντες που επικρατούσαν στην περιοχή, εντάχθηκε δε πλήρως στο φυσικό περιβάλλον, όπως φαίνεται στην εικόνα του Πίνακα 6-3α, αποτελώντας σήμερα μέρος του φυσικού τοπίου. Μαζί με το Εθνικό Πάρκο Σχινιά, θεωρούνται από τους σημαντικότερους υγροτόπους της Αττικής, φιλοξενώντας μεγάλη ποικιλία ειδών.

Φαράγγι της Οινόης

Το Φαράγγι θεωρητικά συνδέει τον Μαραθώνα με το Φράγμα του Μαραθώνα, διασχίζοντας την πεδιάδα. Κατά μήκος του φαραγγιού είναι ο ποταμός Χάραδρος (Πίνακας 6-3β). Στη διαδρομή του δημιουργούνται πηγές, λίμνες και δρομάκια καθιστώντας αυτό ιδανικό τόπο για περπάτημα. Στην ευρύτερη περιοχή της Οινόης εντοπίζεται το Σπήλαιο του Πανός, το Πύθιο του Θεού Απόλλωνα και τα ερείπια του Μεσαιωνικού Πύργου του Πύθιου (Marathoninfo, Το Φαράγγι της Οινόης).

✚ Σπήλαιο του Πανός

Το συγκεκριμένο σπήλαιο βρίσκεται σε κοντινή περιοχή με τον πύργο της Οινόης και δεν αποτελεί οργανωμένο αρχαιολογικό χώρο (Πίνακας 6-3γ). Ευρήματά του εκτίθενται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Μαραθώνα.

Πίνακας 6-3: Εικόνες από το φυσικό περιβάλλον της Δ.Ε. Μαραθώνος

(α) Λίμνη Μαραθώνα - Φράγμα
Πηγή: Νικολόπουλος, 2015

(β) Φαράγγι της Οινόης
Πηγή: p.lialios, 2013

(γ) Σπήλαιο του Πανός
Πηγή: Σταϊνχάουερ, 2009

6.4.2 Υλική πολιτιστική κληρονομιά

Η παρούσα ενότητα αφορά σε πολιτιστικά στοιχεία που έχουν εντοπιστεί στην περιοχή της Δ.Ε. Μαραθώνος (κηρυγμένοι και μη αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία, διατηρητέα κτίρια και παραδοσιακοί οικισμοί) και εντάσσονται στις προβλέψεις του **Ν. 3028/2002** «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς». Οι αρχαιολογικοί χώροι υπάγονται διοικητικά στην Εφορεία Αρχαιοτήτων Ανατολικής Αττικής.

✚ Κηρυγμένες κλασικές αρχαιότητες, βυζαντινοί και μεταβυζαντινοί χώροι και μνημεία

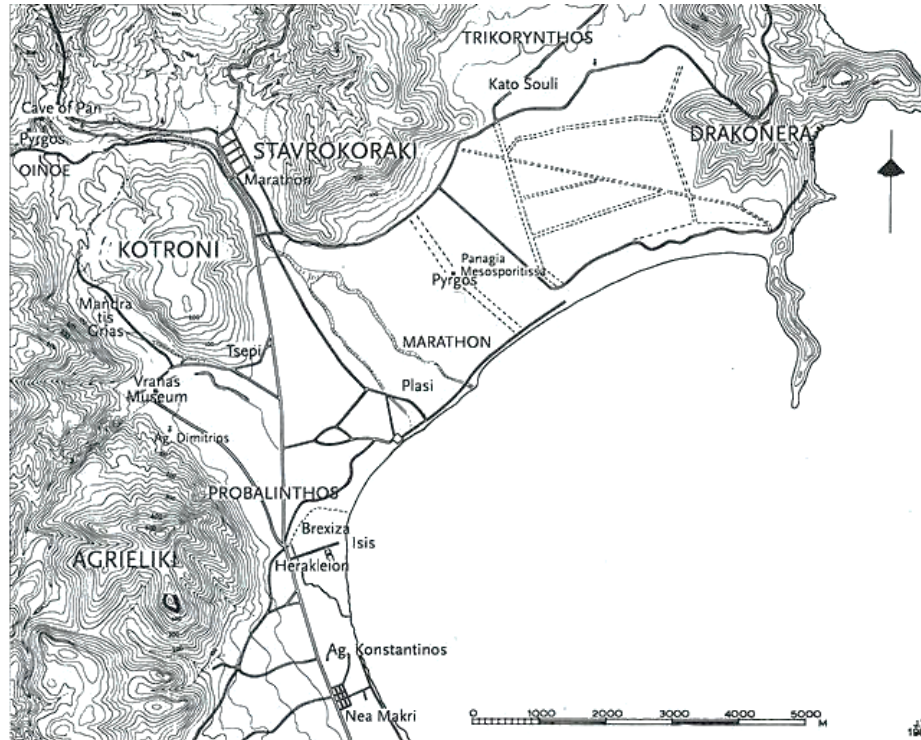
Σύμφωνα με τον Διαρκή Κατάλογο των Κηρυγμένων Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων της Ελλάδος ακολούθως θα παρουσιασθούν οι κηρυγμένοι αρχαιολογικοί χώροι.

Με την ΥΑ 25666/984/30-5-1957 «Περί κηρύξεως αρχαιολογικών χώρων Αττικής» (ΦΕΚ 184/Β/8-7-1957) για τη Δ.Ε. Μαραθώνος χαρακτηρίζονται αρχαιολογικοί χώροι: ο **Τύμβος του Μαραθώνα**, η **Αρχαία Ακρόπολη** του Μαραθώνα στον ορεινό όγκο «Αγριελίκι», η περιοχή **Ηράκλειο** του Μαραθώνα στη θέση Βρανά και ο **λόφος «Κοτρώνι»**.

Στον Χάρτη 6-1 φαίνονται οι τοποθεσίες και οι τοπικές ονομασίες των περιοχών του Μαραθώνα, για να γίνει αντιληπτή η τοποθεσία του κάθε αρχαιολογικού χώρου κατά την περιγραφή του.

Χάρτης 6-1: Τοπογραφικό σχέδιο της πεδιάδας του Μαραθώνος και των γειτονικών περιοχών, 1964

Πηγή: Αρχαιολογία της πόλης των Αθηνών

Σχετικά με τον **Τύμβο Μαραθώνος** ή Τύμβο των Αθηναίων, έχει χαρακτηριστεί ως **αρχαιολογικός χώρος** και με την ΥΑ 7342/15-11-1963 (ΦΕΚ 518/Β/16-11-1963) ορίζεται η έκτασή του στην οποία συμπεριλαμβάνονται: προς τον βορρά ο Τύμβος του Μαραθώνος και η πεδιάδα μέχρι την Παναγία Μεσοσπορίτισσα, προς δε τον νότο η Εκκλησία του Αγίου Θεοδώρου, ενώ ανατολικά φτάνει έως την θάλασσα. Ο τύμβος χώματος ή «Σορός» δημιουργήθηκε για να καλύψει τα νεκρά σώματα των Αθηναίων μαχητών που έπεσαν στην νικηφόρα μάχη του Μαραθώνα το 490 π.Χ. Το συγκεκριμένο μνημείο έγινε προς τιμή των μαχητών. Για τον συγκεκριμένο αρχαιολογικό χώρο έχουν προκύψει πολλές Υπουργικές Αποφάσεις που καθορίζουν την ζώνη προστασίας του, την ανάδειξή του και τους περιορισμούς παρέμβασης στην περιοχή.

Ο **αρχαιολογικός χώρος Μαραθώνα** κηρύχθηκε με την ΥΑ Α/Φ031/19954/2601/23-7-1977, με τίτλο: «Περί χαρακτηρισμού ως Αρχαιολογικού χώρου της περιοχής Μαραθώνα από τη θέση "Έλος Μπρεξίζας" μέχρι το σύγχρονο χωριό του Μαραθώνα» (ΦΕΚ 866/Β/12-9-1977). Η περιοχή που ορίζεται είναι ανατολικά από τη Λεωφόρο Μαραθώνα, νότια από το ύψωμα «Αγριελίκι», δυτικά από τα υψώματα «Αφορεσμός», «Προφήτης Ηλίας» και την κοιλάδα της Αυλώνας και βόρεια από την οδό που οδηγεί από τον οικισμό του Μαραθώνα προς τη

λίμνη του Μαραθώνα. Σε αυτόν συμπεριλαμβάνονται το ύψωμα όπου βρίσκεται το Σπήλαιο του Πανός και ο Πύργος της Οινόης.

Η περιοχή Βρανά κηρύχθηκε **αρχαιολογικός χώρος**, σύμφωνα με την ΥΑ Α/Φ31/37706/5187/31-8-1977 (ΦΕΚ 1032/Β/19-10-1977) και ορίζεται βορείως του χειμάρρου Βρανά μέχρι τους πρόποδες του λόφου και της Μονής του Αγίου Γεωργίου.

Η περιοχή Μαραθώνος έχει κηρυχθεί ως **Τοπίο Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους και Ιστορικού Τόπου**, με την ΥΑ ΥΠΠΕ/ΑΡΧ/Φ02/828/14/25-2-1980 (ΦΕΚ 366/Β/11-4-1980), εξαιτίας του μεγάλου αριθμού αρχαίων μνημείων. Κάποια από αυτά τα μνημεία είναι ο Τύμβος των Πλαταιέων, το Πρωτοελλαδικό νεκροταφείο στο Τσέπι, οι Μεσοελλαδικοί Τύμβοι και αρκετά άλλα, τα οποία θα παρουσιασθούν στην συνέχεια. Να σημειωθεί ότι ο χώρος σχετίζεται άμεσα με την ιστορική μάχη του Μαραθώνα και πρέπει να διατηρήσει τον χαρακτήρα και την μορφολογία του.

Στην περιοχή Αυλώνα Μαραθώνος, ο **αρχαιολογικός χώρος «Μάνδρα Γριάς»** έχει κηρυχθεί με την ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ02/9475/512/25-2-1992 (ΦΕΚ 235/Β/7-4-1992). Εκεί εκτείνεται το αγρόκτημα του Ηρώδου του Αττικού και εντοπίζονται κατάλοιπα κτισμάτων της έπαυλής του, της οποίας τα ευρήματα εκτίθενται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Μαραθώνα.

Λοιπές κλασικές αρχαιότητες, βυζαντινοί και μεταβυζαντινοί χώροι και νεότερα μνημεία

Λαμβάνοντας υπόψη τις άνωθεν κηρύξεις, γίνεται αντιληπτό ότι μεγάλο μέρος της περιοχής του Μαραθώνα έχει συμπεριληφθεί σε αυτές, με σκοπό την προστασία της περιοχής αλλά και των μνημείων που εμπεριέχονται. Στην υποενότητα αυτή θα παρουσιασθούν αναλυτικά οι υπόλοιπες κλασικές αρχαιότητες, βυζαντινοί και μεταβυζαντινοί χώροι και τα μνημεία που δεν αναφέρθηκαν στις κηρύξεις.

Περιοχή Οινόης

Πύργος Οινόης

Ο Φράγκικος Πύργος της Οινόης ή Πύργος του Δελαρός κατασκευάστηκε περίπου το 1250 μ.Χ. και βρίσκεται κοντά στο Πύθιο του θεού Απόλλωνα και στο Σπήλαιο Πανός. Ο Πύργος διατηρείται σε σχετικά καλή κατάσταση, καθώς έχουν γίνει εργασίες αποκατάστασής του (Ελληνικά Κάστρα, Πύργος Οινόης).

Σπήλαιο του Πανός (βλ. Κεφάλαιο 6.5.1. Φυσική Κληρονομιά)

Ιερό του Πυθίου Απόλλωνος

Ανατολικά του μεσαιωνικού πύργου της Οινόης βρίσκεται το συγκεκριμένο οικοδόμημα. Σύμφωνα με έρευνες, πρόκειται για κατασκευή της εποχής του Ηρώδη του Αττικού και σχετιζόταν με τη λατρεία του Πυθίου Απόλλωνος (Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Κτήριο στην Οινόη Μαραθώνα).

Ρωμαϊκά Λουτρά

Λείψανα των ρωμαϊκών λουτρών εντοπίζονται στην περιοχή.

Αρχαία Λατομεία

Στους πρόποδες του λόφου Αγριελικίου και στην περιοχή που βλέπει προς τον κόλπο του Μαραθώνα φαίνεται ότι υπάρχουν σημάδια από αρχαία λατομεία μαρμάρου, σε κάποια από τα οποία υπάρχουν εγκαταλελειμμένοι ισοδομικά λαξευμένοι δόμοι, μια τεχνική που χαρακτήριζε την αρχιτεκτονική της κλασικής αρχαιότητας (Wikilos, Μιλτιάδεις ατραπός).

Αρχαίο λιθόστρωτο μονοπάτι

Σήμερα διασώζεται ένα μέρος του αρχαίου λιθόστρωτου δρόμου που εξυπηρετούσε τα αρχαία λατομεία και θεωρείται ότι οδηγούσε στους Δελφούς (ΟΔΟΣ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ).

Ιερός Ναός των Αγίων Αποστόλων

Το συγκεκριμένο εξωκλήσι υπάγεται στον Ιερό Ναό του Αγίου Ιωάννου Προδρόμου στον Μαραθώνα και ανακαινίσθηκε το 1938. Είναι απλή μονόκλιτη βασιλική.

Πίνακας 6-4: Εικόνες από πολιτιστικά μνημεία στις θέσεις 'Οινόη' και 'Μεσοσπορίτισσα'

Ιερός Ναός Αγίας Παρασκευής

Ο Ναός βρίσκεται στην τοποθεσία Μύλοι στην Οινόη, υπάγεται στον Ιερό Ναό του Αγίου Ιωάννου Προδρόμου και θεωρείται μονόκλιτη βασιλική.

Ιερός Ναός Αγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων

Κοντά στην περιοχή της Οινόης βρίσκεται η τοποθεσία των Αγίων Σαράντα και υπάρχει ο Ιερός Ναός στον οποίο σώζονται επτά παλαιές αγιογραφίες (Ιερά Μητρόπολις Κηφισιάς, Αμαρουσίου και Ωρωπού).

Περιοχή Μεσοσπορίτισσας

Τρόπαιο Μάχης Μαραθώνα

Το πρώτο Τρόπαιο Μάχης στήθηκε στον Μαραθώνα το 490 π.Χ. από τους Αθηναίους μετά τη Μάχη. Έχει τοποθετηθεί αντίγραφο του Τροπαίου πάνω στην ευθυντηρία της κρηπίδος του αυθεντικού μνημείου, ενώ τμήματα του αυθεντικού εκτίθενται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Μαραθώνα (Λαγός, 2017).

Πύργος Τροπαίου Μαραθώνος

Ο Πύργος βρίσκεται δίπλα στο Τρόπαιο της Μάχης του Μαραθώνα. Υπολογίζεται ότι κατασκευάστηκε τον 11ο ή τον 12ο αιώνα μ.Χ.. Σήμερα υπάρχουν ακαθόριστα κατάλοιπα του πύργου και είναι δυσδιάκριτος (Ελληνικά Κάστρα, Πύργος Τροπαίου Μαραθώνος).

Ιερός Ναός της Παναγίας της Μεσοσπορίτισσας

Η Εκκλησία χτίσθηκε το 1960 και της δόθηκε η ονομασία «Μεσοσπορίτισσα» διότι γιορτάζει στις 21 Νοεμβρίου, τη μέση εποχή της σποράς (Ελληνικά Κάστρα, Πύργος Τροπαίου Μαραθώνος). Η Εκκλησία, το Τρόπαιο και ο Πύργος βρίσκονται σε μικρή απόσταση μεταξύ τους.

Περιοχή Βρανά

Τύμβος των Πλαταιέων

Ο Τύμβος των Πλαταιέων, σύμφωνα με ιστορικούς, ανήκει στον 5ο αιώνα π.Χ. και φαίνεται ότι εκεί θάφτηκαν οι Πλαταιείς στρατιώτες που είχαν αγωνιστεί κατά των Περσών. Ο Τύμβος βρίσκεται σε κοντινή απόσταση από τον χώρο του Αρχαιολογικού Μουσείου του Μαραθώνα (Marathoninfo, Τύμβος Πλαταιέων).

Μεσοελλαδικοί Τύμβοι

Το Μεσοελλαδικό Νεκροταφείο (2000-1300 π.Χ.) περιλαμβάνει μια συστάδα από επτά ταφικούς τύμβους. Βρίσκεται στον χώρο του Αρχαιολογικού Μουσείου και οι τρεις τύμβοι είναι στεγασμένοι (ΤΑΠ).

Θολωτός τάφος στον Αρνό

Ο μυκηναϊκός θολωτός τάφος (15ο – 14ο αι. π.Χ.) φέρει εντός του θαλάμου του δύο λακκοειδείς τάφους και δρόμο μήκους 25 μέτρων. Η ανασκαφή του έγινε κατά τα έτη 1933 - 1935 και έχει αναστηλωθεί (Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Θολωτός τάφος στον Αρνό Μαραθώνα).

Ιερός Ναός Αγίου Αθανασίου

Στην τοποθεσία Βρανά εντοπίζεται ο συγκεκριμένος ναός, όπου φέρει παλαιές αγιογραφίες.

Ιερά Μονή Αγίου Γεωργίου Τροπαιοφόρου

Σχετικά με την Μονή του Αγίου Γεωργίου του Βρανά δεν υπάρχουν πληροφορίες, όμως σύμφωνα με στοιχεία υπήρχε προ έτους 1824 (Καμπούρογλου, 1890).

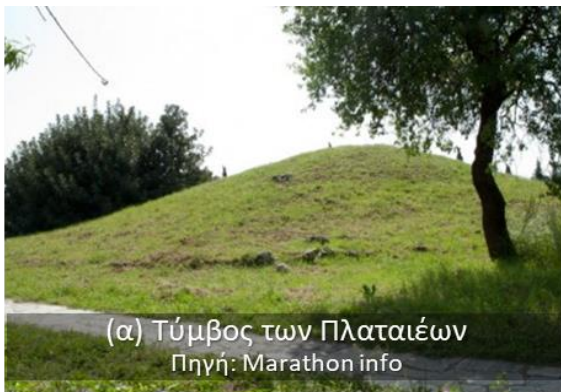
Ιερός Ναός Αγίου Νικολάου

Στην περιοχή αυτή υπάρχει και ο Ιερός Ναός του Αγίου Νικολάου, ο οποίος φέρει μεγάλο αριθμό παλαιών αγιογραφιών.

Ιερός Ναός Αγίου Δημητρίου

Ο συγκεκριμένος ναός είναι παλιός και δεν φέρει αγιογραφίες στο εσωτερικό του (Ιερά Μητρόπολις Κηφισιάς, Αμαρουσίου και Ωρωπού).

Πίνακας 6-5: Εικόνες από επιλεγμένα πολιτιστικά μνημεία

Περιοχή Τσέπι

Πρωτοελλαδικό νεκροταφείο

Νεκροταφείο Πρωτοελλαδικής εποχής (3000-2300 π.Χ.). Βρίσκεται στον οικισμό του Μαραθώνα και φέρει πολλούς τάφους σε σειρές, ορθογώνιους και κυκλικούς. Ο χώρος είναι στεγασμένος με υπερσύγχρονη κατασκευή (ΤΑΠ). Τα ευρήματα στο νεκροταφείο περιλάμβαναν μαρμάρινα ειδώλια και κεραμική, που φανερώνουν στενές σχέσεις με τις

Κυκλάδες και εκτίθενται στο Αρχαιολογικό Μουσείο του Μαραθώνα (Διακοπές στην Ελλάδα – GoldenGreece).

Περιοχή Πλάσι

Στην συγκεκριμένη περιοχή υπάρχει αρχαιολογικός χώρος. Ύστερα από ανασκαφές, παρατηρήθηκε ότι υπήρχε διαχρονική παρουσία στον συγκεκριμένο τόπο, καθώς εντοπίζονται κατάλοιπα από την προϊστορική, αρχαϊκή και ρωμαϊκή περίοδο (Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού | Αρχαιολογικοί Χώροι). Συγκεκριμένα, εντοπίζονται:

Πρωτοελλαδική οχυρωματική εγκατάσταση (3η χιλιετία π.Χ.)

Μεσοελλαδικός οικισμός (2000 - 1600 π.Χ.)

Περιοχή Βόθωνα

Πύργος Γαϊτάνας

Στον οικισμό Βόθωνα (Καλέντζι), εντοπίζεται ο μεσαιωνικός Πύργος Γαϊτάνας ή Παλιόπυργος Λίμνης Μαραθώνα, ο οποίος κατασκευάστηκε τον 13ο ή 14ο αιώνα μ.Χ.. Βρίσκεται στη βόρεια όχθη της Λίμνης του Μαραθώνα και ο πύργος σήμερα είναι σε κακή κατάσταση. Φέρει πολλά κοινά στοιχεία με τον πύργο της Οινόης του Μαραθώνα (Ελληνικά Κάστρα, Πύργος Γαϊτάνας).

Ιερός Ναός Αγίας Παρασκευής

Στην περιοχή Καλέντζι υπάρχει ο ναός ενταγμένος στο φυσικό του περιβάλλον, κτισμένος ενδεχομένως το 1824 μ.Χ.. Ύστερα από την καταστροφή του πυρκαγιά ξανακτίσθηκε το 1936 (ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑ).

Ιερός Ναός Μεταμόρφωσης του Σωτήρος Καλεντζίου

Κάτω Περιοχή οικισμού Μαραθώνα

Ιερός Ναός του Αγίου Ιωάννου Προδρόμου

Ο Μητροπολιτικός Ναός του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου ανεγέρθηκε κατά το έτος 1901 και έχει ανακαινισθεί πλήρως. Στον Ιερό Ναό υπάγονται 15 εξωκλήσια.

Ιερός Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου (εντός του κεντρικού κοιμητηρίου)

Πιθανολογείται ότι κατασκευάσθηκε το 14ο αιώνα μ.Χ. και το Υπουργείο Πολιτισμού έχει αναλάβει τη συντήρησή του.

Ιερός Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου (εντός του κεντρικού κοιμητηρίου)

Ο νεότερος ναός στο κοιμητήριο προς τιμή της Θεοτόκου ανεγέρθει το έτος 1966. Το 2008 καταστράφηκε το εσωτερικό του από πυρκαγιά και το 2010 ανακαινίσθηκε. Εντός του κεντρικού κοιμητηρίου υπάρχει και ο παλαιός Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου.

Ιερός Ναός Προφήτη Ηλία

Στην τοποθεσία «Άγιος Ηλίας» κοντά στον οικισμό του Μαραθώνα βρίσκεται ο Ναός του Προφήτη Ηλία, ο οποίος είναι ανακαινισμένος από τον Δήμο Μαραθώνος το έτος 2002.

Ιερός Ναός Αγίας Άννης

Ο συγκεκριμένος ναός ανεγέρθηκε περίπου το 1955.

Ιερός Ναός Αγίων Ασωμάτων

Στην τοποθεσία Σούφανη, κοντά στον οικισμό Μαραθώνος, υπάρχει ο πρώτος Καθεδρικός Ναός του Δήμου και είναι ο Ναός των Αγίων Ασωμάτων.

Ιερός Ναός της Αγίας Βαρβάρας

Βρίσκεται στην περιοχή της Αγίας Βαρβάρας, σχετικά κοντά στον οικισμό του Μαραθώνα. Ανεγέρθηκε κατά το έτος 1849 και φέρει σημαντικές αγιογραφίες χρονολογίας 1881 (Ιερά Μητρόπολις Κηφισιάς, Αμαρουσίου και Ωρωπού).

Γερμανικό οχυρό

Το οχυρό του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου εντοπίζεται στην είσοδο του οικισμού Μαραθώνα. Υπάρχουν τέσσερις κυκλικές βάσεις πυροβολικού, καθώς επίσης υπόγειες εγκαταστάσεις (ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑ).

Θέση Σχινιά

Κτήμα Μπενάκη

Δίπλα στη Μακαρία πηγή υπάρχει το κτήμα Μπενάκη, όπου υπάρχει αγροτικό συγκρότημα κτιρίων κατασκευασμένο περίπου στις αρχές του 20ου αιώνα, με έπαυλη και φαίνεται να έπαιξε σημαντικό ρόλο στην οικονομία της περιοχής, την εποχή εκείνη. Σήμερα αποτελεί ιδιοκτησία του Μουσείου Μπενάκη.

Μακαρία Πηγή (βλ. Κεφάλαιο 6.4.1.Φυσική Κληρονομιά)

Ιερά Μονή Αγίας Τριάδος

Ιερός Ναός Αγίου Αθανασίου

Στην τοποθεσία Μπέι, εντοπίζεται το δεύτερο κοιμητήριο της Δ.Ε. Μαραθώνος και ο ναός του, ο οποίος έχει ανεγερθεί το 1884 (Ιερά Μητρόπολις Κηφισιάς, Αμαρουσίου και Ωρωπού).

Πίνακας 6-6: Εικόνες από επιλεγμένα πολιτιστικά μνημεία

Περιοχή Λίμνης Μαραθώνα

Θησαυρός των Αθηναίων

Στη βάση του φράγματος του Μαραθώνα υπάρχει ένα αντίγραφο του ναού που έχτισαν οι Αθηναίοι στους Δελφούς μετά τη Μάχη του Μαραθώνα και είχε ολοκληρωθεί όταν εγκαινιάσθηκε το έργο του φράγματος το έτος 1928. Το μνημείο και το φράγμα του Μαραθώνα κατασκευάστηκαν από πεντελικό μάρμαρο (Μηχανή του Χρόνου, Ο αρχαιοελληνικός ναός στα θεμέλια του φράγματος του Μαραθώνα).

Περιοχή Άνω Σουλίου

Ιερά Μονή Αγίου Ραφαήλ

Κοντά στον οικισμό Άνω Σούλι βρίσκεται το μοναστήρι του Αγίου Ραφαήλ, το οποίο άρχισε να κτίζεται το 1997 (Ι. Μονή Αγ. Ραφαήλ εις Άνω Σούλι Μαραθώνος).

Περιοχή Τρικόρινθος

Αρχαίος οικισμός

Βορειότερα του σημερινού οικισμού «Κάτω Σούλι» υπάρχουν λείψανα του αρχαίου οικισμού Τρικόρινθος¹² (Βικιπαιδεία – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, Κάτω Σούλι Αττικής).

Ιερός Ναός Αγίου Μοδέστου Κάτω Σουλίου

Περιοχή Αγίου Παντελεήμονος

Ιερός Ναός Αγίου Παντελεήμονος

Η συγκεκριμένη εκκλησία βρίσκεται δίπλα από την πλατεία του Αγίου Παντελεήμονα στο κέντρο του οικισμού. Το όνομά του ο οικισμός το πήρε από τον ναό (Βικιπαιδεία – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, Άγιος Παντελεήμων Αττικής).

Πολιτιστικές Διαδρομές

Το πρόγραμμα «**Μονοπάτια Πολιτισμού**» υλοποιήθηκε από την Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού, από τον Δήμο Μαραθώνα, τον Φορέα Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Σχινιά Μαραθώνα (ΦΟΔΕΠΑΣΜ) και τη συμμετοχή σχολείων του Δήμου Μαραθώνα και Νέας Μάκρης. Επιλέχθηκαν και σηματοδοτήθηκαν πεζοπορικές και ποδηλατικές διαδρομές, με σκοπό να δοθεί η ευκαιρία στον επισκέπτη να ανακαλύψει τον φυσικό και πολιτιστικό πλούτο της περιοχής του Μαραθώνα (Το Πρόγραμμα | Μονοπάτια Πολιτισμού). Οι διαδρομές είναι:

Πευκόδασος Σχινιά – Παρατηρητήριο 2

Κυκλική διαδρομή (5,7 χιλιόμετρα), στην οποία ο επισκέπτης μπορεί να δει το Δάσος Σχινιά με τη σπάνια κουκουναριά (Pinus pinea), το πεύκο (Pinus halepensis), το χαρακτηριστικό Σχίνο (Pistacia lentiscus), που έχει δώσει το όνομα του στην περιοχή και από το Παρατηρητήριο 3 τα πουλιά και τον Υγρότοπο.

¹² Στην αρχαιότητα, η πόλη του Μαραθώνα, η Τρικόρινθος, η Προβάλινθος και η Οινόη αποτελούσαν την Τετράπολη Μαραθώνος ή Ιωνική Τετράπολη.

Κωπηλατοδρόμιο – Υγρότοπος

Η διαδρομή είναι κυκλική (11 χιλιόμετρα) και ο επισκέπτης μπορεί να δει το ποτάμι προς την Μακαρία Πηγή, τα ίχνη του Πρωτοελλαδικού οικισμού, καθώς και την πλούσια χλωρίδα και πανίδα του Υγροτόπου.

Κωπηλατοδρόμιο – Τύμβος Μαραθώνα

Στη συγκεκριμένη διαδρομή ο επισκέπτης μπορεί να επισκεφθεί τον αρχαιολογικό χώρο Τροπαίου Μάχης Μαραθώνα, την Παναγία Μεσοσπορίτισσα, τον Τύμβο Μαραθώνα και το αγροτικό τοπίο της περιοχής. Αποτελεί τη μεγαλύτερη χιλιομετρικά διαδρομή και προτείνεται ως ποδηλατική διαδρομή (17,5 χιλιόμετρα).

Πύργος Οινόης – Φράγμα Μαραθώνα

Η διαδρομή είναι κυκλική (8,2 χιλιόμετρα) και ο επισκέπτης μπορεί να δει τον Μεσαιωνικό Πύργο Οινόης, τα Ρωμαϊκά Λουτρά, το Ιερό του Πυθίου Απόλλωνος, το Εκκλησάκι των Αγίων Αποστόλων, τον Αρχαίο Λιθόστρωτο Δρόμο προς το Σπήλαιο του Πανός, τα Αρχαία Λατομεία, το Φαράγγι της Οινόης, το φράγμα της Λίμνης Μαραθώνα και το αντίγραφο του θησαυροφυλακίου των Δελφών.

Δάσος Σχινιά- Κυνοσούρα

Η διαδρομή είναι κυκλική με τα λιγότερα χιλιόμετρα διαδρομής (μόλις 2,1 χιλιόμετρα) και ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να θαυμάσει το δάσος της Κουκουναριάς.

Η δράση «**Πράσινες Πολιτιστικές Διαδρομές**», εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το έτος 2012 και διοργανώνεται από το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας της Διεύθυνσης Μουσείων του ΥΠΠΟΑ, ενώ για την περιοχή μελέτης συμμετέχει η Εφορεία Αρχαιοτήτων Ανατολικής Αττικής. Σκοπός της δράσης είναι η ευαισθητοποίηση των πολιτών σε θέματα φυσικού περιβάλλοντος και πολιτιστικού πλούτου της χώρας μας και πραγματοποιεί διάφορες δράσεις. Για παράδειγμα στην Δ.Ε. Μαραθώνος η δράση αφορά στην περιήγηση και παρακολούθηση των ανασκαφών στον αρχαιολογικό χώρο στο Πλάσι Μαραθώνα (iRafina, Εκδηλώσεις για τις «Πράσινες Πολιτιστικές Διαδρομές 2017» στον Δήμο Μαραθώνα).

Ενάλιες αρχαιότητες

Ενάλια πολιτιστική κληρονομιά έχει εντοπιστεί στη Χερσόνησο Κυνοσούρας και πιο συγκεκριμένα ναυάγιο, το οποίο χρονολογείται μεταξύ 300-250 π.Χ. Σύμφωνα με έρευνες βρέθηκαν υπολείμματα από χιακούς αμφορείς, οι οποίοι ανήκουν στον 5ο αιώνα π.Χ. Στην ανατολική πλευρά της Κυνοσούρας εντοπίστηκαν πακτωμένοι κορινθιακοί αμφορείς (Αττικός Παρατηρητής | Η έγκυρη ενημέρωση της Νοτιοανατολικής Αττικής).

6.4.3 Αγροτικοί συνεταιρισμοί – Αγροτική παράδοση

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί στην περιοχή είναι:

- Αγροτικός Συνεταιρισμός Μαραθώνα
- Αστικός Καταναλωτικός Συνεταιρισμός Μαραθώνα «ΣΥΝ+ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ»

6.4.4 Πολιτιστικές υποδομές

Οι σημαντικότερες πολιτιστικές υποδομές της Δ.Ε. Μαραθώνος είναι οι ακόλουθες:

Αρχαιολογικό Μουσείο Μαραθώνα

Στον οικισμό Βρανά υπάρχει το Αρχαιολογικό Μουσείο Μαραθώνα, σε έκταση η οποία έχει απαλλοτριωθεί από το ΥΠΠΟ και περιλαμβάνει, εκτός από το Αρχαιολογικό Μουσείο, το Νεκροταφείο Τύμβων της Μέσης Εποχής του Χαλκού και τον Τύμβο των Πλαταιέων. Οικοδομήθηκε το 1975 και ανακαινίσθηκε το 2004, στο πλαίσιο των έργων προετοιμασίας των Ολυμπιακών αγώνων.

Πολλά ευρήματα από ανασκαφές της περιοχής φιλοξενούνται και εκτίθενται στο Μουσείο. Πιο συγκεκριμένα, η έκθεση αναπτύσσεται σε πέντε αίθουσες και στο στεγασμένο αίθριο και περιλαμβάνει ευρήματα από τη Νεολιθική έως την ύστερη Ρωμαϊκή περίοδο (Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Αρχαιολογικό Μουσείο Μαραθώνα).

Μουσείο Μαραθώνιου Δρόμου

Το Μουσείο φέρει εκθέματα που καταγράφουν την ιστορία του Μαραθώνιου Δρόμου από το 1896 μέχρι σήμερα και αποτελεί μοναδική αθλητική συλλογή. Βρίσκεται στον οικισμό του Μαραθώνα και θεωρείται πόλος έλξης για πολλούς επισκέπτες.

Η μόνιμη έκθεση του Μουσείου ονομάζεται «Ολυμπιακοί Μαραθώνιοι» και χωρίζεται σε δύο ενότητες. Η μία ενότητα αφορά στην ιστορία των Ολυμπιακών Μαραθωνίων, ενώ η δεύτερη ενότητα στο παγκόσμιο κίνημα του Μαραθώνιου Δρόμου. Επίσης, στους χώρους του Μουσείου πραγματοποιούνται αρκετά εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά για να ενημερώνονται σχετικά με τον Μαραθώνιο Δρόμο (MarathonRunMuseum).

Λαογραφικό Μουσείο Μαραθώνα

Στον οικισμό του Μαραθώνα υπάρχει και λαογραφικό μουσείο, στο οποίο προβάλλονται τα λαογραφικά και πολιτιστικά στοιχεία της περιοχής, με δωρεές αντικειμένων των κατοίκων του Μαραθώνα. Ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να μάθει τα ήθη και τα έθιμα του τόπου, να δει τις παραδοσιακές ενδυμασίες, τα κοσμήματα, τα υφαντά, σκεύη και φωτογραφικό υλικό, τα οποία εκτίθενται στον χώρο (Δήμος Μαραθώνος | Νέα Μάκρη | Μαραθώνας | Βαρνάβας | Γραμματικό, Λαογραφικό Μουσείο Μαραθώνα).

Μουσείο Νερού στο Φράγμα του Μαραθώνα

Το Μουσείο λειτουργεί από την ΕΥΔΑΠ και είναι μικρό σε μέγεθος. Περιέχει εκθέματα από την περίοδο κατασκευής του φράγματος και βρίσκεται κοντά στο φράγμα της Λίμνης του Μαραθώνα (iRafina, Το Μουσείο νερού στο Φράγμα του Μαραθώνα).

Πίνακας 6-7: Εικόνες από τις πολιτιστικές υποδομές της Δ.Ε. Μαραθώνος

(α) Αρχαιολογικό Μουσείο Μαραθώνα
Πηγή: Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού

(β) Μουσείο Μαραθώνιου Δρόμου
Πηγή: Lakonia Press

6.4.5 Πολιτιστικοί φορείς

Οι Πολιτιστικοί Σύλλογοι που δραστηριοποιούνται στη Δ.Ε. Μαραθώνος είναι οι ακόλουθοι:

- Αγροτικός Σύλλογος Μαραθώνα
- Αθλητικός – Πολιτιστικός Σύλλογος «Οι Διόσκουροι»
- Αθλητικός και Πολιτιστικός Σύλλογος (Α.Π.Σ.) Μιλτιάδης Μαραθώνα
- Ομοσπονδία Εξωραϊστικών και Πολιτιστικών Συλλόγων Δήμου Μαραθώνα (Δ.Ε. Μαραθώνα, Νέας Μάκρης, Βαρνάβα, Γραμματικού):
 - Εξωραϊστικός Πολιτιστικός Σύλλογος «Αύρα» Κάτω Σουλίου
 - Εξωραϊστικός Πολιτιστικός Σύλλογος Άνω Σουλίου
 - Εξωραϊστικός Πολιτιστικός Σύλλογος Παραλίας Μαραθώνα «Ο Τύμβος»
- Μορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μαραθώνος Αττικής (ΜΕΣΜΑ)
- Παναθηναϊκή – Πανελλαδική Οργάνωση Γυναικών
- Ποδηλατο – Δράση – Εθελοντισμός
- Πολιτιστικός Σύλλογος Καλεντζίου Μαραθώνα «Ο Κοκκινόβραχος»
- Σύλλογος Αρκάδων Ραφήνας, Νέας Μάκρης, Μαραθώνα
- Σύλλογος Ηπειρωτών Μάκρης – Ραφήνας – Μαραθώνος
- Σύλλογος Καρδιτσιωτών Αττικής «Ο Άγιος Θωμάς»
- Σύλλογος Μαραθωνοδρόμων Μαραθώνος – Τελμησός

6.4.6 Πολιτιστικές εκδηλώσεις

Φεστιβάλ Μαραθώνα

Από το 2015 και σε ετήσια βάση οργανώνεται κάθε καλοκαίρι το Φεστιβάλ με πλήθος πολιτιστικών εκδηλώσεων σε όλες τις Δ.Ε. του Δήμου και αναπτύσσει θεματικές ενότητες, που σχετίζονται με:

- Πολιτιστική Παράδοση (μουσική, χοροί, τραγούδι, εκδηλώσεις ιστορικής αναδρομής)
- Παραστάσεις θεατρικές και μουσικές
- Συναυλίες
- Ιστορικά γεγονότα (τιμητικές εκδηλώσεις, ομιλίες)
- Εκθέσεις ζωγραφικής, βιβλίου κ.ά.

Αγώνες δρόμου

Η αξία του Μαραθώνιου δρόμου, εκτός από σημαντικό αθλητικό στοιχείο της περιοχής μελέτης, αποτελεί και αξιόλογο πολιτιστικό στοιχείο προβάλλοντας τα αθλητικά ιδεώδη. Για τον λόγο αυτό διοργανώνονται πολλοί αγώνες δρόμου σε όλο τον Δήμο Μαραθώνα. Οι αγώνες δρόμου στη Δ.Ε. Μαραθώνος είναι:

- Αγώνας Δρόμου Μακαρίας Πηγής
- Αγώνες Δρόμου Λίμνης Μαραθώνα
- Ημιμαραθώνιος Μαραθώνα – Ο Αυθεντικός
- Μαραθώνιος Αθήνας – Ο Αυθεντικός

Εκδηλώσεις Φορέα Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Σχινιά

Αρκετές εκδηλώσεις πραγματοποιεί ο Φορέας Διαχείρισης του Πάρκου, όπως είναι ξεναγήσεις, εκδηλώσεις για την Παγκόσμια Ημέρα Δασοπονίας, η Γιορτή Ποδηλάτου, η Οικογιορτή Μαραθώνα και πολλές άλλες εκδηλώσεις με συλλογικές δραστηριότητες του κοινού.

Γιορτή κρασιού

Πρόκειται για πολιτιστική εκδήλωση, η οποία έχει ως στόχο να προάγει την παράδοση στον Δήμο, με παραδοσιακή μουσική και χορό.

6.5 Δημοτική Ενότητα Νέας Μάκρης

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται οι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι που συγκροτούν την πολιτιστική ταυτότητα της Δ.Ε. Νέας Μάκρης.

6.5.1 Φυσική κληρονομιά

Υγρότοπος της Μπρέξιζας

Ο υγρότοπος στη θέση 'Μπρέξιζα' βρίσκεται μεταξύ του όρους Αγριελίκι και της παραλίας Μπρέξιζας στη Νέα Μάκρη. Καταλαμβάνει έκταση 392 στρέμματα και στην έκταση αυτή περιλαμβάνεται το απαλλοτριωμένο από το ΥΠ.ΠΟ.τμήμα αρχαιολογικού χώρου, η πρώτη Αμερικανική Βάση, ιδιοκτησίας Δημοσίου, το Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο κ.ά. Ο υγρότοπος αποτελείται από καλαμιώνες και υδατορέματα που περιέχουν γλυκό και υφάλμυρο νερό. Στην παραθαλάσσια περιοχή αναπτύσσεται αμμόφιλη βλάστηση και αμμοθίνες, κυρίως στις εκβολές των υδατορεμάτων. Στη θαλάσσια περιοχή εντοπίζονται υποθαλάσσια λιβάδια ποσειδωνίας (*Posidonia oceanica*). Παρατηρείται αξιόλογη χλωρίδα και πανίδα στην περιοχή. Η χλωρίδα είναι υδρόφιλη ενώ όσον αφορά την πανίδα εντοπίζονται ψάρια, ερπετά, αμφίβια και θηλαστικά. Στον υγρότοπο φιλοξενούνται 43 καταγεγραμμένα είδη πουλιών, καθιστώντας την ορνιθοπανίδα του υγροτόπου ιδιαίτερως σημαντική (Δίκτυο Μπρέξιζας).

Σύμφωνα με το Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας - Αττικής 2021, το Παράκτιο Έλος Μπρέξιζας εντάσσεται σε πρόγραμμα Α' Προτεραιότητας που αφορά στην οριοθέτηση, εκπόνηση μελετών, χρηματοδότηση δράσεων και έργων προστασίας, αποκατάστασης, ανάδειξης και διαχείρισής του (Υγρότοποι Αττικής).

Όμορφο σπήλαιο Αγριελίκιου

Στο όρος Αγριελίκι υπάρχουν αρκετά σπήλαια, το μεγαλύτερο όμως είναι το Όμορφο Σπήλαιο. Πρόκειται για σπηλαιοβάραθρο και το μεγαλύτερο μέρος του είναι ανενεργό (Πορτοκάλου, 2010).

Σημαντικό θα ήταν να σημειωθεί ότι η περιοχή Μάτι της Δ.Ε. Νέας Μάκρης, τον Ιούλιο του 2018 καταστράφηκε εξαιτίας πυρκαγιάς. Δεκάδες άνθρωποι απανθρακώθηκαν και προκλήθηκε μεγάλη αλλοίωση στο φυσικό και αστικό περιβάλλον.

6.5.2 Υλική πολιτιστική κληρονομιά

Η παρούσα ενότητα αφορά σε πολιτιστικά στοιχεία που έχουν εντοπιστεί στην περιοχή της Δ.Ε. Νέας Μάκρης (κηρυγμένοι και μη αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία, διατηρητέα κτίρια

και παραδοσιακοί οικισμοί) και εντάσσονται στις προβλέψεις του **N. 3028/2002** «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς».

✚ Κηρυγμένες κλασικές αρχαιότητες, βυζαντινοί και μεταβυζαντινοί χώροι και μνημεία

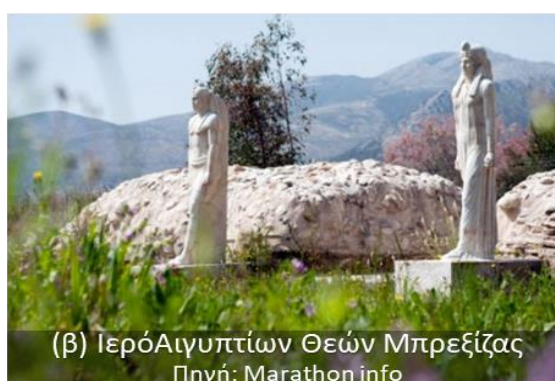
Σύμφωνα με τον Διαρκή Κατάλογο των Κηρυγμένων Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων της Ελλάδος ακολούθως θα παρουσιασθούν οι κηρυγμένοι χώροι.

Με την ΥΑ 25666/984/30-5-1957 «Περί κηρύξεως αρχαιολογικών χώρων Αττικής» (ΦΕΚ 184/Β/8-7-1957) για τη Δ.Ε. Νέας Μάκρης χαρακτηρίζεται αρχαιολογικός χώρος ο **νεολιθικός οικισμός της Νέας Μάκρης** που βρίσκεται στην ανατολική πλευρά της κωμοπόλεως και εκτείνεται 100 μέτρα μέχρι τη θάλασσα. Φορέας Προστασίας του είναι η Β' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων. Όσον αφορά τον νεολιθικό οικισμό, η ανασκαφή του έγινε το 1954 και 1977, φέρνοντας στο φως λείψανα της Μέσης και της Νεότερης Νεολιθικής Εποχής. Σε αυτόν βρίσκονται λιθόκτιστα οικήματα που αναδεικνύουν την αρχιτεκτονική της εποχής εκείνης καθώς και κεραμικά λείψανα, τα οποία εξαιτίας της διατήρησής τους καθιστούν δυνατή τη μελέτη αποκατάστασής τους μορφολογικά (Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού).

Με την ΥΑ 159983/1871/20-12-1958 (ΦΕΚ 8/Β/9-1-1959) «Περί χαρακτηρισμού της περιοχής Πεντέλης ως χρηζούσης ειδικής προστασίας» και την ΥΑ 25638/23-11-1968 «Περί κηρύξεως των ορέων Υμηττού, Πεντελικού, Πάρνηθος, Κορυδαλλού και Αιγάλεω ως τόπων χρηζόντων ειδικής προστασίας (ΦΕΚ 669/Β/30-11-1968 και ΦΕΚ 236/Β/4-4-1969), χαρακτηρίζεται το **Πεντελικό Όρος** ως τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και χρήζει ιδιαίτερης προστασίας. Σε αυτόν εντάσσεται και η Νέα Μάκρη.

Ο **Αρχαιολογικός Χώρος στη θέση «Μπρεξίζα»** έχει χαρακτηριστεί σύμφωνα με την ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ02/36205/π.ε./1873/27-1-1992 (ΦΕΚ 112/Β/21-2-1992). Σήμερα σώζονται τα ερείπια του αρχαίου ναού της Ίσιδος, ρωμαϊκό βαλανείο και λείψανα αντιπλημμυρικών έργων του Ηρώδη του Αττικού. Πιο συγκεκριμένα, το Ιερό των Αιγυπτίων Θεών, που ιδρύθηκε κατά τη ρωμαϊκή περίοδο, ήταν από τα μεγαλύτερα και κατασκευάσθηκε πάνω σε μικρό νησί του έλους της Μπρεξίζας (Marathoninfo, Ιερό Αιγυπτίων Θεών Μπρεξίζα).

Πίνακας 6-8: Εικόνες από το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον της Δ.Ε. Νέας Μάκρης

Λοιπές κλασικές αρχαιότητες, βυζαντινοί και μεταβυζαντινοί χώροι και νεότερα μνημεία

Στην υποενότητα αυτή θα παρουσιασθούν αναλυτικά οι υπόλοιπες κλασικές αρχαιότητες, βυζαντινοί και μεταβυζαντινοί χώροι, τα μνημεία και οι θρησκευτικοί ναοί που δεν αναφέρθηκαν στις κηρύξεις.

Ιερά Μονή Ευαγγελισμού της Θεοτόκου και Αγίου Εφραίμ

Η ιστορική Μονή του Ευαγγελισμού βρίσκεται στη θέση Ξυλοκέριζα στο Όρος Αμώνων και παλαιότερα βρισκόταν το μοναστήρι Ευαγγελισμός της Θεοτόκου, από τον 10ο αιώνα. Κατά την Τουρκοκρατία έγιναν επιθέσεις στο συγκεκριμένο μοναστήρι και μάρτυρας ήταν ο Άγιος Εφραίμ. Τα λείψανα του Αγίου βρέθηκαν το 1950 στα ερείπια της Αρχαίας Μονής του Ευαγγελισμού από μία μοναχή. Σήμερα η Μονή είναι αρκετά δημοφιλής και είναι τόπος προσκυνήματος επισκεπτών από όλη την Ελλάδα (Μοναστήρια της Ελλάδας).

Ιερά Μονή Αγίας Τριάδος, Μάτι

Στην περιοχή Μάτι, ιδρύθηκε το 1966 η Μονή και το «Λύρειο» Ίδρυμα. Σκοπός του είναι η ανατροφή και η μόρφωση παιδιών και η φροντίδα φτωχών υπερηλίκων. Η πυρκαγιά του έτους 2018, κατέστρεψε ένα μεγάλο μέρος του «Λύρειου» Ίδρυματος.

Ιερός Ναός Αγίου Ιωάννου Προδρόμου, Νέος Βουτζάς

Ιερός Ναός Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης

Ο συγκεκριμένος ναός ανήκει στους τρεις μεγάλους ενοριακούς ναούς της Νέας Μάκρης και αποτελεί τον πολιούχο της περιοχής. Η ενορία πραγματοποιεί έναν μεγάλο αριθμό δραστηριοτήτων, όπως μαθήματα βυζαντινής μουσικής, παραδοσιακών χορών, αρχαίων ελληνικών κ.ά., καθώς επίσης εορταστικών εκδηλώσεων (Ιερά Μητρόπολις Κηφισιάς, Αμαρουσίου και Ωρωπού).

Ιερός Ναός Αγίας Μαρίνας

Στην περιοχή της Αγίας Μαρίνας βρίσκεται άλλος ένας από τους τρεις μεγάλους ενοριακούς ναούς της Νέας Μάκρης, ο οποίος ολοκληρώθηκε κατασκευαστικά το 1997 και βρίσκεται στον οικισμό της Αγίας Μαρίνας.

Ιερός Ναός Κοιμήσεως Θεοτόκου, Μάτι

Ο Ιερός Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου βρίσκεται στο Μάτι Αττικής και είναι ο τρίτος μεγάλος ενοριακός ναός της Νέας Μάκρης.

Ιερός Ναός Αγίου Ανδρέα

Βρίσκεται στην παραλία της στρατιωτικής συνοικίας (Βικιπαιδεία – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, Νέα Μάκρη).

Ιερός Ναός Μεταμόρφωσης του Σωτήρα, Ζούμπερι

Στην περιοχή Ζούμπερι, στην κεντρική πλατεία, βρίσκεται το εκκλησάκι Μεταμόρφωσης του Σωτήρα, το οποίο έχει ανακαινισθεί πρόσφατα.

Ιερός Ναός Αγίας Βαρβάρας

Στον οικισμό Ανατολή βρίσκεται ο Ιερός Ναός της Αγίας Βαρβάρας.

Ιερός Ναός Αγίας Κυριακής

Στην παραλία της Νέας Μάκρης εντοπίζεται το παρεκκλήσι της Αγίας Κυριακής, κοντά στον αρχαιολογικό χώρο της Μπρέξιζας. Το 2017 κάηκε ολοσχερώς εσωτερικά, αλλά επισκευάστηκε πρόσφατα (MarathonPress).

6.5.3 Πολιτιστικές υποδομές

Οι σημαντικότερες πολιτιστικές υποδομές της Δ.Ε. Νέας Μάκρης είναι οι ακόλουθες:

Λαογραφικό Μουσείο Νέας Μάκρης

Το Λαογραφικό Μουσείο εγκαινιάστηκε το 2010 και σκοπός του είναι η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, η διάσωση, η διατήρηση και η προβολή ιστορικού και λαογραφικού υλικού των προσφύγων του 1924, οι οποίοι ίδρυσαν τότε την πόλη της Νέας Μάκρης. Στο Μουσείο εκτίθενται παραδοσιακές στολές, έπιπλα, αντικείμενα και μεγάλη συλλογή ιστορικών φωτογραφιών.

Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο Νέας Μάκρης

Στη θέση του Πάρκου μέχρι τα τέλη του 20ου αιώνα βρισκόταν η αμερικανική βάση της Νέας Μάκρης. Σήμερα το Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο διαθέτει πλήρη συγκροτήματα αθλητικών και πολιτιστικών εγκαταστάσεων, όπως κλειστή αίθουσα κινηματογράφου και ανοιχτό αμφιθέατρο (Νέα Μάκρη | Επαγγελματικός Οδηγός Νέας Μάκρης).

6.5.4 Πολιτιστικοί φορείς

Οι Πολιτιστικοί Σύλλογοι που δραστηριοποιούνται στη Δ.Ε. Νέας Μάκρης είναι οι ακόλουθοι:

- Αθλητικός Πολιτιστικός Σύλλογος Μαραθνοδρόμων Τελμησσός Νέας Μάκρης
- Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μακρινών Λιβισιανών Νέας Μάκρης
- Ομοσπονδία Εξωραϊστικών και Πολιτιστικών Συλλόγων Δήμου Μαραθώνα (Δ.Ε. Μαραθώνα, Νέας Μάκρης, Βαρνάβα, Γραμματικού):
 - Εξωραϊστικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος «Ζούμπερι»
 - Εξωραϊστικός Σύλλογος «Βάλτου» Νέας Μάκρης
 - Εξωραϊστικός Σύλλογος «Μάτι»
 - Εξωραϊστικός Σύλλογος «Μιλτιάδης»
 - Εξωραϊστικός Σύλλογος «Νέος Βουτζάς»
- Επιμορφωτικός Σύλλογος Νέας Μάκρης
- Θεατρικός Σύλλογος Νέας Μάκρης Αττικής «Αξιοθέατρον»
- Καλλιτεχνικός – Πολιτιστικός Σύλλογος «Πολιτιστικές Απόπειρες»

- Καλλιτεχνικός Σύλλογος Μπαλέτου – Γυμναστικής – Σύγχρονου Χορού «ΡΟΗ»
- Πολιτιστικός Σύλλογος «Απόδραση»
- Σύλλογος Αρκάδων Ραφήνας, Νέας Μάκρης, Μαραθώνα
- Σύλλογος Ηπειρωτών Μάκρης – Ραφήνας – Μαραθώνος
- Σύλλογος Κρητών Νέας Μάκρης «Η Μεγαλόνησος»
- Σύλλογος Ρουμελιωτών Βορειοανατολικής Αττικής
- Φυσιολατρικός Σύνδεσμος

6.5.5 Πολιτιστικές εκδηλώσεις

Φεστιβάλ Μαραθώνα

Από το 2015 και σε ετήσια βάση οργανώνεται το Φεστιβάλ με πλήθος πολιτιστικών εκδηλώσεων σε όλες τις Δ.Ε. του Δήμου Μαραθώνος, συμπεριλαμβανομένου και της Δ.Ε. Νέας Μάκρης.

Αγώνες δρόμου

Οι αγώνες δρόμου στη Δ.Ε. Νέας Μάκρης είναι:

- Αγώνας Δρόμου Δημοτικού Σχολείου Αγίας Μαρίνας
- Αγώνας Δρόμου Ελπίδας
- Λαϊκός Αγώνας Δρόμου «Βελερεφόντεια»
- Ημιμαραθώνιος Μαραθώνα – Ο Αυθεντικός
- Μαραθώνιος Αθήνας – Ο Αυθεντικός

Η αξία του Μαραθώνιου δρόμου, εκτός από σημαντικό αθλητικό στοιχείο της περιοχής μελέτης, αποτελεί και αξιόλογο πολιτιστικό στοιχείο προβάλλοντας τα αθλητικά ιδεώδη. Για τον λόγο αυτό διοργανώνονται πολλοί αγώνες δρόμου σε όλο τον Δήμο Μαραθώνα. Οι αγώνες δρόμου στη Δ.Ε. Μαραθώνος είναι:

- Αγώνας Δρόμου Μακαρίας Πηγής
- Αγώνες Δρόμου Λίμνης Μαραθώνα
- Ημιμαραθώνιος Μαραθώνα – Ο Αυθεντικός
- Μαραθώνιος Αθήνας – Ο Αυθεντικός

Εκδήλωση «Κάθε Τρίτη κάτι άλλο»

Πολιτιστικές εκδηλώσεις πραγματοποιούνται κάθε Τρίτη στο Πολιτιστικό Κέντρο Νέας Μάκρης, φιλοξενώντας ανθρώπους από τον χώρο της τέχνης, της λογοτεχνίας, της φιλοσοφίας, της επιστήμης κ.λπ. (Παραπολιτικά).

Γιορτή κρασιού

Πρόκειται για πολιτιστική εκδήλωση που πραγματοποιείται από τον Σύλλογο Κρητών, η οποία έχει ως στόχο να προάγει την κρητική παράδοση, με παραδοσιακή μουσική, χορό και τοπικά εδέσματα.

Γιορτή τσίπουρου

Πρόκειται για πολιτιστική εκδήλωση που πραγματοποιείται από την Αδελφότητα Ηπειρωτών Νέας Μάκρης – Μαραθώνα, Ραφήνας – Πικερμίου, η οποία έχει ως στόχο τη διάδοση της Ηπειρωτικής κουλτούρας, σκέψης και πολιτισμού.

6.6 Δημοτική Ενότητα Βαρνάβα

Στην παρούσα ενότητα εντοπίζονται και παρουσιάζονται οι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι της Δ.Ε. Βαρνάβα και αναλύονται στοιχεία όπως η φυσική κληρονομιά, η υλική και άυλη πολιτιστική κληρονομιά, υποδομές πολιτισμού, πολιτιστικές εκδηλώσεις κ.λπ..

6.6.1 Φυσική κληρονομιά

Ρεματιά Προσάλεσι

Στη θέση Προσάλεσι υπάρχει μικρό ρέμα, δημιουργώντας ένα καταπράσινο τοπίο από πλατάνια και πεύκα, με πλούσια χλωρίδα και πανίδα. Η συγκεκριμένη ρεματιά φημίζεται για τα αηδόνια που ζουν εκεί και ενδείκνυται για φυσιολάτρες, περιπατητές και ποδηλάτες (Παραλία Βαρνάβα).

Πηγή Ντόρμπερι

Στην παραλία του Βαρνάβα υπάρχει η πηγή Ντόρμπερι. Η περιοχή είναι γεμάτη πλατάνια και έχει γίνει πλακόστρωτη διαμόρφωση γύρω από την πηγή, ενώ βρίσκεται αρκετά κοντά στον κόλπο του Αγίου Δημητρίου (Βικιπαιδεία – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, Βαρνάβας Αττικής).

Περιβαλλοντικό μονοπάτι

Το Διαδραστικό – Αγροτικό – Λαογραφικό Μουσείο Βαρνάβα, μαζί με το Ευρωπαϊκό Μουσείο Άρτου, διοργανώνει πράσινες πολιτιστικές και περιβαλλοντικές διαδρομές στον Βαρνάβα Αττικής, προωθώντας τον θρησκευτικό, λαογραφικό, πολιτιστικό και περιβαλλοντικό πλούτο της περιοχής.

Το περιβαλλοντικό μονοπάτι ακολουθεί τρεις διαδρομές, που στόχο έχουν την καταγραφή των στοιχείων του περιβάλλοντος και του πολιτισμού. Οι διαδρομές έχουν σημείο έναρξης το Διαδραστικό Λαογραφικό Μουσείο και το Μουσείο Άρτου και είναι οι ακόλουθες.

1^η Διαδρομή

Περνώντας μια παραδοσιακή πέτρινη βρύση, ο περιπατητής βρίσκεται σε έναν χώρο γεμάτο πλατάνια, στον οποίο ξεκινάει το περιβαλλοντικό μονοπάτι. Σε αυτό υπάρχει το παλιό μαγγανοπήγαδο με τη διαδρομή να καταλήγει στην παλιά πηγή Μορτήρι. Η διαδρομή έχει μήκος τρία (3) χιλιόμετρα.

2^η Διαδρομή

Ακολουθώντας τη ροή του ρέματος, ο περιπατητής έχει τη δυνατότητα να δει το ξωκλήσι της Αγίας Κυριακής και να καταλήξει στο παλιό μοναστήρι της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, το οποίο βρίσκεται μέσα σε πυκνή βλάστηση. Η διαδρομή έχει μήκος τέσσερα (4) χιλιόμετρα.

3^η Διαδρομή

Ξεκινώντας από την παλιά βρύση του Βαρνάβα και ακολουθώντας νότια κατεύθυνση, ο περιπατητής μπορεί να θαυμάσει την πλούσια χλωρίδα της περιοχής και το έντονο φυσικό τοπίο που δημιουργεί το ρέμα και να παρατηρήσει τον μικρό καταρράκτη και τη φυσική σπηλιά. Η διαδρομή έχει μήκος πέντε (5) χιλιόμετρα (Το Μουσείο).

Σημαντικό θα ήταν να σημειωθεί ότι η περιοχή της Δ.Ε. Βαρνάβα, όπως και η Δ.Ε. Γραμματικού, έχουν υποστεί καταστροφές του φυσικού περιβάλλοντος εξαιτίας πυρκαγιών. Τα έτη 2009 και 2017 η καταστροφή ήταν μεγάλη, καθώς κάηκαν πολλές εκτάσεις δασικής και γεωργικής γης, αλλά και πολλές κατοικίες.

6.6.2 Υλική πολιτιστική κληρονομιά

Η παρούσα ενότητα αφορά σε πολιτιστικά στοιχεία που έχουν εντοπιστεί στην περιοχή της Δ.Ε. Βαρνάβα και εντάσσονται στις προβλέψεις του **N. 3028/2002** «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς». Σύμφωνα με τον Διαρκή Κατάλογο των Κηρυγμένων Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων της Ελλάδος στην περιοχή του Βαρνάβα δεν εντοπίζονται κηρυγμένες κλασικές αρχαιότητες, βυζαντινοί και μεταβυζαντινοί χώροι και μνημεία.

Ακολούθως παρουσιάζονται τα μνημεία που εντοπίζονται στην περιοχή της Δ.Ε. Βαρνάβα.

Αρχαίος Πύργος

Κοντά στον οικισμό του Βαρνάβα εντοπίζεται ο Αρχαίος Πύργος του. Χρονολογείται από τον 5ο αιώνα π.Χ.. Μεγάλο μέρος του Πύργου είναι γκρεμισμένο, ενώ μέρος των κατασκευαστικών του υλικών φαίνεται ότι χρησιμοποιήθηκαν για την ανέγερση του Φράγκικου Πύργου (Αθανασόπουλος, 2013).

Φράγκικος Πύργος

Ο Φράγκικος Πύργος βρίσκεται βορειοανατολικά του οικισμού Βαρνάβα, υπολογίζεται ότι κατασκευάστηκε τον 13ο ή 14ο αιώνα μ.Χ.. Ανήκε σε αμυντικό δίκτυο πύργων της Ανατολικής Αττικής και ενδεχομένως να λειτουργούσε και ως χώρος κατοικίας τοπικού άρχοντα. Σήμερα βρίσκεται σε μέτρια κατάσταση και είναι κοντά στα λείψανα του Αρχαίου Πύργου (Ελληνικά Κάστρα, Πύργος Βαρνάβα).

Ιερός Ναός Αγίας Παρασκευής

Η βυζαντινή εκκλησία της Αγίας Παρασκευής βρίσκεται δίπλα στους πύργους του Βαρνάβα.

Ιερός Ναός Αγίου Γεωργίου

Η συγκεκριμένη εκκλησία είναι βυζαντινή.

Ιερός Ναός Πέτρου και Παύλου

Η εκκλησία των Πέτρου και Παύλου φημίζεται για το θαυμάσιο χειροποίητο ξυλόγλυπτο τέμπλο.

Ιερός Ναός Αγίου Δημητρίου

Ο Ναός βρίσκεται στην παραλία του Βαρνάβα και είναι ένα μικρό ξωκκλήσι κοντά στον κόλπο του Αγίου Δημητρίου.

Ιερός Ναός Αγίου Παντελεήμωνος

Ο Ιερός Ναός Αγίου Παντελεήμωνος βρίσκεται κοντά στον κόλπο – λιμανάκι του Αγίου Δημητρίου (Βικιπαιδεία – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, Βαρνάβας Αττικής).

Ιερός Ναός Αγίου Ιωάννη

Ιερός Ναός Αγίας Κυριακής

Ιερά Μονή Μεταμόρφωσης Σωτήρος

Το μοναστήρι ιδρύθηκε το 1948, αλλά η κατασκευή του ολοκληρώθηκε μετά το 1970.

Ιερά Μονή Άξιον Εστί

Το συγκεκριμένο μοναστήρι βρίσκεται στα «σύνορα» της Δ.Ε. Βαρνάβα με τη Δ.Ε. Γραμματικού. Ιδρύθηκε το 1963 και φέρει αντίγραφο της αυθεντικής εικόνας της Παναγίας Άξιον Εστί, που βρίσκεται στο Άγιο Όρος (Τουριστικός Οδηγός Κοινότητας Βαρνάβα Δήμου Μαραθώνα, 2016).

Πολιτιστικές Διαδρομές

Στις πολιτιστικές διαδρομές θα μπορούσαμε να αναφέρουμε το περιβαλλοντικό μονοπάτι που παρουσιάστηκε στην προηγούμενη ενότητα «φυσική κληρονομιά της Δ.Ε. Βαρνάβα», καθώς συνδυάζει διαδρομές φύσης και πολιτισμού.

Πίνακας 6-9: Εικόνες από το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον της Δ.Ε. Βαρνάβα

6.6.3 Άυλη πολιτισμική κληρονομιά

Καλλιέργεια δημητριακών

Το ψωμί έχει ιδιαίτερη σημασία για την περιοχή του Βαρνάβα. Έχει τις ρίζες του στην παράδοση, στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και αφορά στη διαδικασία παραγωγής του. Η σπορά, ο θερισμός, το αλώνισμα, το λίχνισμα αποτελούσαν τις αγροτικές εργασίες των κατοίκων της περιοχής. Το ψωμί με τις διάφορες εκδοχές του και τα 'κεντήματα'¹³ έχουν κάποιο συμβολισμό και αποτελεί στοιχείο της παράδοσης κάθε τόπου. Για την περιοχή του Βαρνάβα, η σχέση των κατοίκων με την καλλιέργεια των δημητριακών και συγκεκριμένα με το ψωμί φανερώνεται και από την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Μουσείου Άρτου και τις διάφορες εκδηλώσεις που πραγματοποιούν (Το Μουσείο | Ευρωπαϊκό Μουσείο Άρτου).

Αράπικος χορός

Σύμφωνα με πληροφορίες, ο συγκεκριμένος χορός τα τελευταία χρόνια φαίνεται ότι έχει αρχίσει και χάνεται, καθώς συνήθιζαν να τον χορεύουν μέχρι και τη δεκαετία του 1970. Ο αράπικος χορός ήταν κυρίως των αρβανιτόφωνων που ζούσαν στον Βαρνάβα και η

¹³ Κέντημα ψωμιού: παραδοσιακός τρόπος «στολίσματος» του ψωμιού, σύμφωνα με τα έθιμα της κάθε περιοχής.

κινησιολογία του έμοιαζε με τον Καλυμνιώτικο χορό. Αποτελεί απόηχο παλιού αποκριάτικου γλεντιού και έφερε σατιρικά στοιχεία.

Αποκριάτικες μπούμπες

Παραδοσιακό έθιμο της Αποκριάς στην περιοχή του Βαρνάβα αποτελούσαν οι μπούμπες. Σύμφωνα με την παράδοση, πέντε άνδρες ντυμένοι μπούμπες φορούσαν παλιά μισοφόρια και γυναικεία εξαρτήματα και παρέμεναν σιωπηλοί. Οι μπούμπες έβγαιναν στο χωριό με αρχικό στόχο να προκαλούν τρόμο και χτυπούσαν τις πόρτες αργά το βράδυ. Όσα σπίτια δέχονταν τις μπούμπες οι οικοδεσπότες τους κερνούσαν κρασί και φαγητό, ενώ γίνονταν συχνά στόχος γέλιου και πειραγμάτων. Γύρω στη δεκαετία του 1960 το έθιμο έφερε την ονομασία «μασκαράδες», ενώ διήρκησε μέχρι το 1980.

Τενεκέδες

Έθιμο που πραγματοποιούνταν την τελευταία μέρα του Φλεβάρη, για τον αποχαιρετισμό του χειμώνα. Χρησιμοποιούσαν τενεκέδες δεμένους, τους οποίους τους έσερναν στους δρόμους του χωριού και πίστευαν ότι ο ενοχλητικός ήχος θα έδιωχνε κάθε κακό και θα άνοιγε τον δρόμο για την Άνοιξη, φέρνοντας καρποφορία (Πέππας, 2018).

6.6.4 Πολιτιστικές υποδομές

Οι σημαντικότερες πολιτιστικές υποδομές της Δ.Ε. Βαρνάβα είναι οι ακόλουθες:

Ευρωπαϊκό Μουσείο Άρτου

Το Μουσείο Άρτου ιδρύθηκε το 2005 και αποτελεί τη μεγαλύτερη συλλογή κεντημένου ψωμιού στην Ευρώπη. Τα εκθέματα του Μουσείου αφορούν εκθέματα με μεγάλη ποικιλία κεντημένων ψωμιών από την Ελλάδα και χώρες του εξωτερικού και διαθέτει πάνω από 3000 εκθέματα. Στο μουσείο υπάρχει αναπαράσταση καλλιέργειας της γης, του κύκλου του ψωμιού, καθώς και γεωργικά εργαλεία. Να σημειωθεί ότι η έκθεση «Οι δρόμοι του ψωμιού» πραγματοποιείται σε διάφορες περιοχές στην Ελλάδα και το εξωτερικό και είναι συνδεδεμένη με την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου μας. Τα παραδοσιακά ψωμιά είναι βασισμένα σε έθιμα του κάθε τόπου και μέσω της έκθεσής τους αναδεικνύεται και έχει ως στόχο τη διάσωση και ενημέρωση του κοινού (Το Μουσείο | Ευρωπαϊκό Μουσείο Άρτου).

Διαδραστικό Αγροτικό Λαογραφικό Μουσείο Βαρνάβα

Το συγκεκριμένο Μουσείο ιδρύθηκε το 2002 και στεγάζεται σε αναπαλαιωμένη αγροτική δίπατη κατοικία του 19ου αιώνα. Διαθέτει παραδοσιακό πατητήρι, ξυλόφουρνο, αίθουσα αργαλειού και παραδοσιακή αυλή. Το Μουσείο εκτείνεται σε 2 στρέμματα και είναι ένας πολυλειτουργικός και πολυθεματικός χώρος, με κεντρικό θέμα την αγροτική ζωή και τον πρωτογενή τομέα της Ελληνικής γεωργίας. Επίσης, εκτίθενται σε αυτό παραδοσιακές φορεσιές, κεντήματα, κοσμήματα, βιβλία, χειρόγραφα, φωτογραφικό υλικό, συλλογή από έρευνες καταγραφής ηθών και εθίμων της Βόρειας Αττικής και πολλά άλλα (Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού | Μουσεία, Διαδραστικό Αγροτικό Λαογραφικό Μουσείο Βαρνάβα).

Πίνακας 6-10: Εικόνες από τις πολιτιστικές υποδομές της Δ.Ε. Μαραθώνος

6.6.5 Πολιτιστικοί φορείς

Οι Πολιτιστικοί Σύλλογοι που δραστηριοποιούνται στη Δ.Ε. Βαρνάβα είναι οι ακόλουθοι:

- Ομοσπονδία Εξωραϊστικών και Πολιτιστικών Συλλόγων Δήμου Μαραθώνα (Δ.Ε. Μαραθώνα, Νέας Μάκρης, Βαρνάβα, Γραμματικού)
- Πολιτιστικός – Περιβαλλοντικός Σύλλογος Βαρνάβα

6.6.6 Πολιτιστικές εκδηλώσεις

Αγροτικό Φεστιβάλ Βορειοανατολικής Αττικής

Το συγκεκριμένο Φεστιβάλ πραγματοποιείται από τη Λαογραφική Εταιρεία Βαρνάβα, το Διαδραστικό Λαογραφικό Μουσείο και το Ευρωπαϊκό Μουσείο Άρτου. Οι επισκέπτες του έχουν τη δυνατότητα να γνωρίσουν τα προϊόντα του πρωτογενούς τομέα των νέων αγροτών επιχειρηματιών της Βορειοανατολικής Αττικής (Λαογραφική Εταιρεία Βαρνάβα).

Φεστιβάλ Μεσογειακής Διατροφής

Το τριήμερο Φεστιβάλ, το οποίο διοργανώνεται από το Ευρωπαϊκό Μουσείο Άρτου και το Διαδραστικό Αγροτικό Λαογραφικό Μουσείο Βαρνάβα περιλαμβάνει εργαστήρια μαγειρικής, ζωγραφικής, τέχνης σε ψωμί, κατασκευές, αναπαραστάσεις εθίμων και παραδοσιακών συνταγών κ.ά. (Μαραθώνια Νέα, 2018).

Φεστιβάλ Μαραθώνα

Από το 2015 και σε ετήσια βάση οργανώνεται το Φεστιβάλ Μαραθώνα με πλήθος πολιτιστικών εκδηλώσεων σε όλες τις Δ.Ε. του εν λόγω Δήμου, συμπεριλαμβανομένης και της Δ.Ε. Βαρνάβα.

Αγώνες δρόμου

Στη Δ.Ε. Βαρνάβα πραγματοποιείται ο Λαϊκός Αγώνας Δρόμου και Περιπάτου Βαρνάβα.

Τα Κύματα της Θάλασσας

Πολιτιστικό Φεστιβάλ που πραγματοποιείται κάθε καλοκαίρι στα τέλη Ιουλίου στην παραλία Βαρνάβα.

Πολιτιστικός Βαρνάβας

Πραγματοποιείται συνήθως στα τέλη του Σεπτεμβρίου, με πλήθος δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων (Βικιπαιδεία – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, Βαρνάβας Αττικής).

Γιορτή Περιβάλλοντος

Η συγκεκριμένη εκδήλωση πραγματοποιείται κάθε χρόνο, την Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος και διαρκεί τρεις ημέρες. Σε συνδυασμό με τις Πράσινες Πολιτιστικές Διαδρομές στον Βαρνάβα του Δήμου Μαραθώνα, πραγματοποιούνται δράσεις με κύριο σκοπό την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού για την περιοχή της Δ.Ε. Βαρνάβα (Λαογραφική Εταιρεία Βαρνάβα).

6.7 Δημοτική Ενότητα Γραμματικού

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται οι πόροι της Δ.Ε. Γραμματικού που αφορούν την φυσική και πολιτιστική κληρονομιά.

6.7.1 Υλική πολιτιστική κληρονομιά

Η παρούσα ενότητα αφορά σε πολιτιστικά στοιχεία που έχουν εντοπιστεί στην περιοχή της Δ.Ε. Γραμματικού και εντάσσονται στις προβλέψεις του **Ν. 3028/2002** «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς».

Κηρυγμένες κλασικές αρχαιότητες, βυζαντινοί και μεταβυζαντινοί χώροι και μνημεία

Σύμφωνα με τον Διαρκή Κατάλογο των Κηρυγμένων Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων της Ελλάδος ακολούθως θα παρουσιασθούν οι κηρυγμένοι χώροι.

Ο **Αρχαιολογικός Χώρος Ραμνούντος** έχει κηρυχθεί σύμφωνα με την ΥΑ 5112/264/10-2-1959 (ΦΕΚ 60/Β/18-2-1959). Σε αυτόν υπάρχουν:

- Το Ιερό της Θέμιδος στη Ραμνούντα
- Το Αρχαίο Φρούριο Οβριόκαστρο ή Γυφτόκαστρο.

Με την ΥΑ Α/Φ31/12059/1506/4-3-1977 «Περί χαρακτηρισμού ως αρχαιολογικού χώρου της κοιλάδας Λιμικού στα νότια του αρχαιολογικού χώρου Ραμνούντας» χαρακτηρίσθηκε ως αρχαιολογικός χώρος ολόκληρη η έκταση της κοιλάδας Λιμικού, νότια του αρχαιολογικού χώρου έως τον όρμο της Αγίας Μαρίας, καθώς στην περιοχή αυτή έχουν εντοπιστεί σημαντικά αρχαία λείψανα, όπως τοίχοι, οικίες, τάφοι κ.ά. Έχουν επισημανθεί δύο θέσεις προϊστορικής εποχής οικισμών και σώζεται αρχαίος πύργος. Η ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Φ02/59103/2294/11-10-1980 (ΦΕΚ 1103/Β/3-11-1980) αποτελεί συμπλήρωμα της ΥΑ 12059/1506/4-3-1977. Καθορίζει σε χάρτη τα αρχαία λείψανα, τα οποία είναι: δύο

Πρωτοελλαδικοί οικισμοί, αρχαίες οικίες, πύργος, ταφικά μνημεία και η συνέχεια της νότιας Ιεράς Οδού, τα οποία δηλώνουν την έκταση του αρχαίου χώρου Ραμνούντος σε ολόκληρη την κοιλάδα του Λιμικού και τα υψώματα που πλαισιώνουν την Ακρόπολη και το Ιερό της Νεμέσεως.

Τέλος, σύμφωνα με την ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ02/8131/448/18-2-1994 (ΦΕΚ 146/Β/3-3-1994) καθορίζεται Ζώνη Α' απόλυτης προστασίας στον αρχαιολογικό χώρο Ραμνούντος.

Ο Αρχαίος Δήμος Ραμνούντος, ο οποίος άνηκε στην Αιαντίδα φυλή, αποτελούνταν από πολλούς συνοικισμούς και στην περιοχή υπήρχε το Ιερό της Νεμέσεως, το οποίο φαίνεται να κατασκευάστηκε στις αρχές του 6ου αιώνα π.Χ. και θεωρούταν το σημαντικότερο σε ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο. Σήμερα σώζεται το φρούριο με το τείχος που περιβάλλει τον οικισμό, μικρά ιερά, το θέατρο και το γυμνάσιο της πόλης. Οι πρώτες ανασκαφές στην περιοχή έγιναν το 1813 και 1880, ενώ μέχρι και σήμερα στον αρχαιολογικό χώρο πραγματοποιούνται συστηματικές ανασκαφές και μελέτες (Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Ραμνούς).

Λοιπές κλασικές αρχαιότητες, βυζαντινοί και μεταβυζαντινοί χώροι και νεότερα μνημεία

Στην υποενότητα αυτή θα παρουσιασθούν αναλυτικά οι υπόλοιπες κλασικές αρχαιότητες, βυζαντινοί και μεταβυζαντινοί χώροι, τα μνημεία και οι θρησκευτικοί ναοί που δεν αναφέρθηκαν στις κηρύξεις.

Παλαιά Ορύγματα Μεταλλείων Σιδήρου

Τα μεταλλεία σιδήρου την περιοχή του Γραμματικού είναι ιταλικής κατασκευής και ξεκίνησαν να λειτουργούν γύρω στο 1880. Σύμφωνα με έρευνα έχει προκύψει ότι είναι ανεπτυγμένα σε διάφορα επίπεδα, με βαθιά κάθετα φρέατα, γέφυρες και μεγάλο σιδηροδρομικό δίκτυο μεταφοράς μεταλλευμάτων. Η λειτουργία των εγκαταστάσεων διακόπηκε γύρω στο 1920, ενώ υπάρχει πιθανότητα να λειτουργούσε κατά διαστήματα τις επόμενες δεκαετίες. Σύμφωνα με το Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αττικής, τα Μεταλλεία Σιδήρου του Γραμματικού έχουν ενταχθεί στην πρόταση για ανάδειξη περιοχών πολιτισμού, τουρισμού και αναψυχής της Ανατολικής Αττικής με την επανάχρηση της γραμμής μεταφοράς (Αστική Σπηλαιολογία). Σήμερα στην περιοχή εντοπίζεται η «σκάλα» φόρτωσης εμπορεύματος στα πλοία, η σήραγγα της σιδηροδρομικής γραμμής στον Λιμνιώνα, η πέτρινη γέφυρα Hatton, καθώς και άλλες γέφυρες της σιδηροδρομικής γραμμής.

Γέφυρα Hatton

Η τοξωτή πέτρινη γέφυρα κατασκευάστηκε για την εξυπηρέτηση της σιδηροδρομικής γραμμής των μεταλλείων το 1892 (Horizon – Levante).

Μνημείο σφαιρισθέντων χωροφυλάκων

Μνημείο αεροπορικού δυστυχήματος

Στην τοποθεσία όπου είχε γίνει το 2005 το Αεροπορικό Δυστύχημα της κυπριακής εταιρείας «Ήλιος», οι συγγενείς των θυμάτων και οι αρχές του Δήμου έφτιαξαν το συγκεκριμένο μνημείο και μία εκκλησία για να τιμήσουν τη μνήμη των θυμάτων του δυστυχήματος.

Ιερός Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου

Η συγκεκριμένη εκκλησία κτίσθηκε το 2007, στο σημείο που συνετρίβη το αεροπλάνο «Ήλιος», δίπλα από το μνημείο.

Ιερός Ναός Αγίου Γεωργίου

Στον χώρο που υπάρχει σήμερα ο Ναός, υπήρχε μικρός κοιμητηριακός ναός αφιερωμένος στον Άγιο Γεώργιο. Στον αύλιο χώρο του βρίσκονταν το νεκροταφείο του χωριού έως το έτος 1911. Ο Ναός που υπάρχει σήμερα κτίσθηκε το 1951.

Παρεκκλήσιο του Αγίου Αθανασίου

Σύμφωνα με πληροφορίες κατασκευάσθηκε στα μέσα του 17^{ου} αιώνα.

Ιερός Ναός Αγίας Τριάδας

Χρονολογείται γύρω στον 13^ο και 14^ο αιώνα. Στον αύλιο χώρο του εντοπίζονται πιθάρια αποθήκευσης τροφίμων και φημολογείται ότι υπήρχε εκεί μοναστήρι.

Ιερός Ναός Αγίας Μαρίνας

Ο Ναός της Αγίας Μαρίνας χτίσθηκε το 1935, στο σημείο όπου σήμερα βρίσκεται η Ναυτική Βάση Νότιου Ευβοϊκού. Οι κάτοικοι της περιοχής προς αντικατάστασή του έκτισαν καινούριο Ναό στην περιοχή Ραμνούντα.

Ιερός Ναός Μεταμόρφωσης του Σωτήρος

Ο συγκεκριμένος Ναός βρίσκεται στην παραλία Σέσι και κατασκευάσθηκε το 1982 από κατοίκους και ενορίτες του Γραμματικού.

Ιερός Ναός Αγίου Σπυρίδωνος

Ο Ιερός Ναός κτίσθηκε τον 18^ο αιώνα και το 1990 έγινε η αναστήλωσή του.

Ιερός Ναός Αγίας Παρασκευής – Αγίας Κυριακής

Το συγκεκριμένο παρεκκλήσι είναι δισυπόστατο και είναι κτισμένο τον 17^ο αιώνα. Αναστήλωση του ναού πραγματοποιήθηκε το έτος 1986.

Ιερός Ναός Αγίου Ιωάννη Προδρόμου

Σύμφωνα με στοιχεία, υπήρχε ναός από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, όμως το 1979 κατέρρευσε και στη θέση του το έτος 1980 κατασκευάσθηκε ο Ναός του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου.

Ιερός Ναός Προφήτη Ηλία

Ιερός Ναός Αγίου Ιωάννη Χρυσοστόμου

Ιερός Ναός Αγίων Θεοδώρων (Ιερά Μητρόπολις Κηφισίας Αμαρουσίου και Ωρωπού, Εκκλησίες και Παρεκκλήσια Γραμματικού Αττικής)

Πίνακας 6-11: Εικόνες από το πολιτιστικό περιβάλλον της Δ.Ε. Γραμματικού

(α) Ναός της Νεμέσεως, Ραμνούς
Πηγή: Αρχαιογνώμων, Ελλήνων Δίκτυο

(β) Ορύγματα Μεταλλείων Σιδήρου
Πηγή: Horizon - Levante

Πολιτιστικές Διαδρομές

Η δράση «**Πράσινες Πολιτιστικές Διαδρομές**» υλοποιήθηκε για πρώτη φορά το έτος 2012. Διοργανώνεται από το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας της Διεύθυνσης Μουσείων του ΥΠΠΟΑ και για την περιοχή μελέτης συμμετέχει η Εφορεία Αρχαιοτήτων Ανατολικής Αττικής. Σκοπός της δράσης είναι η ευαισθητοποίηση των πολιτών σε θέματα φυσικού περιβάλλοντος και πολιτιστικού πλούτου της χώρας μας και πραγματοποιεί διάφορες δράσεις. Για παράδειγμα στη Δ.Ε. Γραμματικού η δράση αφορά στην περιήγηση και ξενάγηση στον αρχαιολογικό χώρο Ραμνούντος (iRafina, Εκδηλώσεις για τις «Πράσινες Πολιτιστικές Διαδρομές 2017» στον Δήμο Μαραθώνα).

Ενάλιες αρχαιότητες

Ενάλια πολιτιστική κληρονομιά έχει εντοπιστεί κοντά στο ακρωτήριο Σέσι της Δ.Ε. Γραμματικού και βορείως του όρμου Μαρμαρίου, συγκεκριμένα, δύο ναυάγια με φορτίο αμφορέων. Το αρχαιότερο χρονολογείται γύρω στον 2^ο αιώνα μ.Χ., με αμφορείς προερχόμενους από το Βορειοανατολικό Αιγαίο. Το δεύτερο ναυάγιο χρονολογείται τον 12^ο με 13^ο αιώνα μ.Χ., στο οποίο εντοπίστηκαν αμφορείς «μαγαρικού» τύπου (Εύβοια 2030).

6.7.2 Πολιτιστικοί φορείς

Οι Πολιτιστικοί Σύλλογοι που δραστηριοποιούνται στη Δ.Ε. Γραμματικού είναι οι ακόλουθοι:

- Ομοσπονδία Εξωραϊστικών και Πολιτιστικών Συλλόγων Δήμου Μαραθώνα (Δ.Ε. Μαραθώνα, Νέας Μάκρης, Βαρνάβα, Γραμματικού):
 - Φιλοπρόοδος Εξωραϊστικός και Πολιτιστικός Σύλλογος Παραλίας Γραμματικού Αττικής – Σέσι «Ο Πάν»
- Πολιτιστικός Σύλλογος Γυναικών Γραμματικού
- Κέντρο Βιωσιμότητας και Περιβαλλοντικής Προστασίας Β.Α. Αττικής

6.7.3 Πολιτιστικές εκδηλώσεις

Φεστιβάλ Μαραθώνα

Από το 2015 και σε ετήσια βάση οργανώνεται το συγκεκριμένο Φεστιβάλ, με πλήθος πολιτιστικών εκδηλώσεων σε όλες τις Δ.Ε. του Δήμου Μαραθώνος, συμπεριλαμβανομένης και της Δ.Ε. Γραμματικού.

Αγώνες δρόμου

Στη Δ.Ε. Γραμματικού πραγματοποιείται ο Αγώνας Δρόμου Ραμνούς – Γραμματικό.

6.8 Αξιολόγηση Πολιτιστικού Περιβάλλοντος Δήμου Μαραθώνος

Στην παρούσα ενότητα επιχειρείται η **αξιολόγηση του πολιτιστικού περιβάλλοντος της περιοχής μελέτης** και των γενικότερων χαρακτηριστικών της και για τον σκοπό αυτό αξιοποιείται η **μέθοδος ποιοτικής αξιολόγησης SWOT** (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats). Στο πλαίσιο της μεθόδου αξιολόγησης SWOT θα διερευνηθούν τα πλεονεκτήματα και οι αδυναμίες που απορρέουν από το εσωτερικό περιβάλλον της περιοχής μελέτης σύμφωνα με την υπάρχουσα κατάσταση, καθώς και οι ευκαιρίες και οι απειλές που απορρέουν από το εξωτερικό περιβάλλον.

Πλεονεκτήματα περιοχής μελέτης

- Αξιόλογη γεωγραφική θέση και ιδιαίτερο ανάγλυφο
- Καλή πρόσβαση από κεντρικούς άξονες της Αττικής και εγγύτητα στον διεθνή αερολιμένα «Ελευθέριος Βενιζέλος» και στο λιμάνι της Ραφήνας.
- Αύξηση του μόνιμου πληθυσμού
- Ύπαρξη μικρών λιμενικών υποδομών που μπορούν να συνεισφέρουν στην ανάπτυξη θαλάσσιου τουρισμού
- Σημαντικό προβάδισμα τριτογενή τομέα
- Υπάρχουσες υποδομές, υπηρεσίες, εμπόριο
- Μεγάλος αριθμός κατοίκων κυρίως σε νεαρή ηλικία και σε ηλικία εργασίας
- Αξιόλογα οικοσυστήματα, ιδιαίτερα φυσικά τοπία και περιοχές Δικτύου NATURA 2000 και βιότοποι CORINE
- Αξιόλογα παράλια οικοσυστήματα και παραλίες
- Προοπτική δημιουργίας καταδυτικού πάρκου που θα αναβαθμίσει το τουριστικό προϊόν
- Αλιεία στις παράλιες περιοχές και προβολή της στον τουριστικό τομέα
- Ύπαρξη αξιόλογων περιοχών και σημείων που μπορούν να στηρίξουν την ανάπτυξη

εναλλακτικών μορφών τουρισμού και αναψυχής

- Μεγάλος αριθμός πολιτιστικών φορέων με σημαντική δράση στον τομέα του πολιτισμού, του αθλητισμού και του περιβάλλοντος
- Ύπαρξη σημαντικών αρχαιολογικών/ιστορικών χώρων
- Ένα μέρος διατηρεί την εικόνα της «επαρχίας» της Αθήνας με λιγότερη τουριστική δραστηριότητα (Δ.Ε. Βαρνάβα και Γραμματικού)
- Ανάδειξη του αθλητισμού ως μέρος του πολιτισμού της περιοχής

Αδυναμίες περιοχής μελέτης

- Υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος λόγω της αυθαίρετης δόμησης, των δασικών πυρκαγιών, του τουρισμού κ.λπ.
- Σημαντικός κυκλοφοριακός φόρτος κατά τους θερινούς μήνες λόγω τουριστικής κίνησης
- Κακή ποιότητα οδικού δικτύου
- Ελλιπής συγκοινωνιακή σύνδεση των οικισμών μεταξύ τους
- Απουσία συγκροτημένου σχεδίου τουριστικής ανάπτυξης και προβολής
- Μεγάλη μείωση του αγροτικού χώρου
- Σοβαρά προβλήματα στο σύστημα ύδρευσης
- Έργο εγκατάστασης Χ.Υ.Τ.Α.
- Έντονη διαφορά ως προς την ανάδειξη και προβολή των Δ.Ε. Μαραθώνος και Νέας Μάκρης σε σχέση με το ελλιπές ενδιαφέρον για ανάδειξη των Δ.Ε. Βαρνάβα και Γραμματικού.
- Έλλειψη αναγνωρισιμότητας της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς
- Ελλιπής δασοπροστασία και αντιπυρική προστασία
- Σύγκρουση χρήσεων γης (γεωργική – δασική – τουριστική – κατοικία)
- Μικρός αριθμός και χαμηλής ποιότητας τουριστικά καταλύματα
- Ελλιπής ανάδειξη των φυσικών και πολιτιστικών πόρων της περιοχής
- Μη επαρκής αξιοποίηση πολιτιστικών πόρων για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού (π.χ. πολιτιστικός, αγροτουρισμός, οικοτουρισμός, ορειβατικός, περιπέτειας, αρχαιολογικός, ιστορικός, θαλάσσιος, συνεδριακός κ.ά.)
- Μη επαρκής ανάπτυξη δικτυώσεων και συνεργασιών με όμορους δήμους και την Περιφέρεια

Ευκαιρίες εξωτερικού περιβάλλοντος

- Προώθηση της Αττικής, ως προορισμός συνεδριακού τουρισμού και ενίσχυση του τουρισμού σύντομης διάρκειας (city breaks)
- Ανάπτυξη της έρευνας και της καινοτομίας σχετικά με την αγροδιατροφή, το περιβάλλον, τον τουρισμό και τον πολιτισμό
- Αλλαγή προτύπων τουριστικού προϊόντος
- Ανάπτυξη δικτύων τουριστικών προορισμών σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο για την επίτευξη κοινών δράσεων
- Προώθηση δικτυώσεων και συνεργασιών ανάμεσα σε τοπικούς φορείς δημοσίου, ιδιωτικού και εθελοντικού τομέα

Απειλές εξωτερικού περιβάλλοντος

- Κλιματική αλλαγή – σημαντικές επιπτώσεις στον αγροτικό και τουριστικό τομέα
- Έξαρση δασικών πυρκαγιών και πλημμυρών στην ευρύτερη περιοχή
- Οικονομική κρίση – αλλαγή προτύπων κατανάλωσης, επιπτώσεις σε αγροτικό και τουριστικό τομέα, μείωση κονδυλίων που στοχεύουν στην ανάπτυξη
- Ανταγωνισμός από άλλες γειτονικές χώρες στον τομέα του τουρισμού

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

ΔΟΜΗΣΗ ΣΕΝΑΡΙΩΝ

7 ΔΟΜΗΣΗ ΣΕΝΑΡΙΩΝ

Στην παρούσα ενότητα περιγράφεται η διαδικασία δόμησης εναλλακτικών σεναρίων που αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση των στόχων που έχουν τεθεί για την περιοχή μελέτης. Η δομή της ενότητας αυτής περιλαμβάνει τη **μεθοδολογική προσέγγιση** που ακολουθείται για τη δόμηση των σεναρίων, αξιοποιώντας τα δεδομένα του εσωτερικού περιβάλλοντος (περιοχή μελέτης), καθώς και τις εξελίξεις του εξωτερικού περιβάλλοντος στον τομέα του πολιτισμού αλλά και στην περιοχή μελέτης. Στη συνέχεια, θα παρουσιασθεί η **λογική δόμησης των σεναρίων**, θα γίνει η **περιγραφή και ανάλυση των δύο εναλλακτικών σεναρίων** ως προς το περιεχόμενό τους και τη χωρική τους διάρθρωση και τέλος, θα **αξιολογηθούν** με βάση όλα όσα έχουν μελετηθεί στην συγκεκριμένη εργασία.

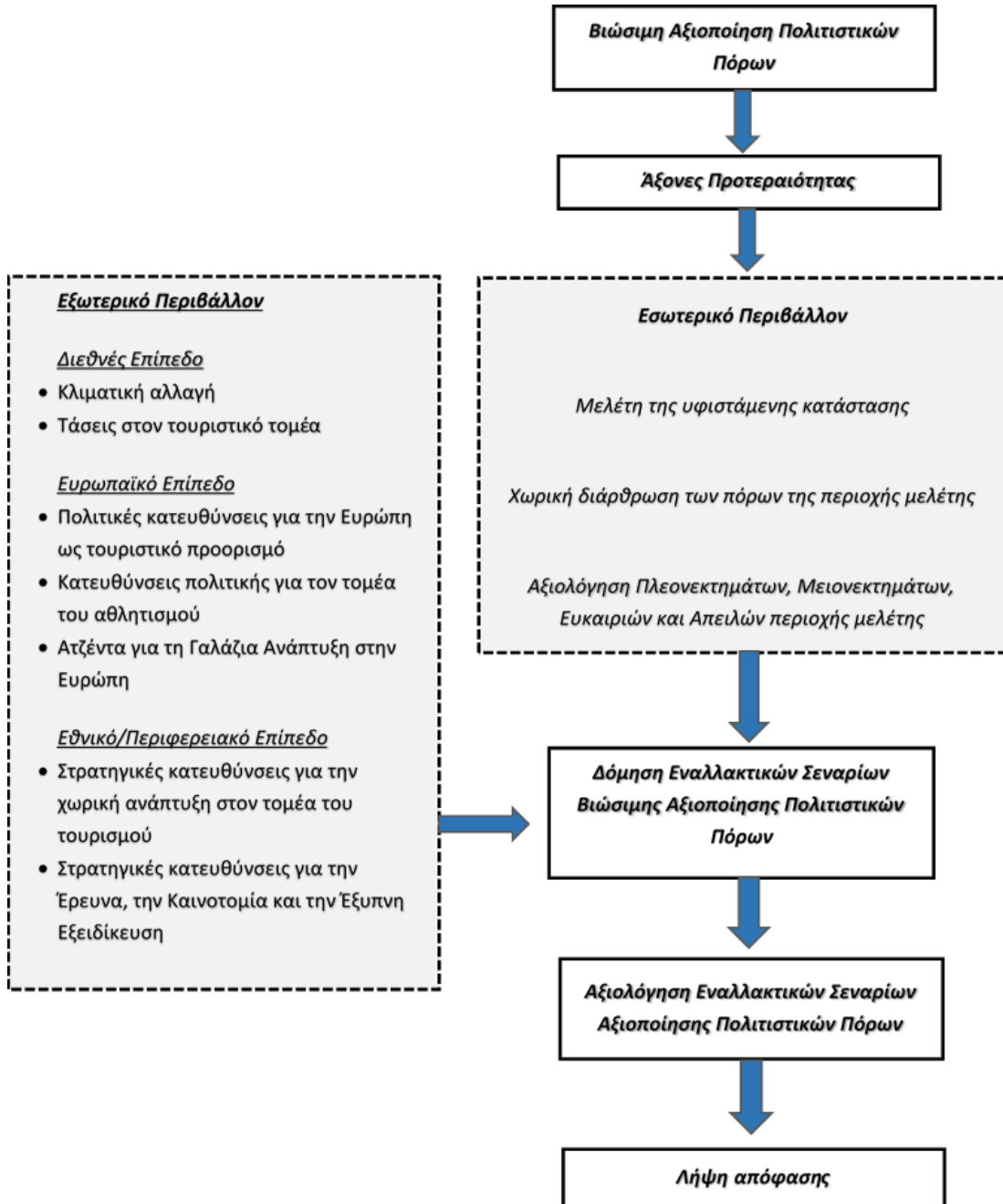
7.1 Μεθοδολογική Προσέγγιση

Η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθείται στην παρούσα εργασία αποσκοπεί στη δόμηση και αξιολόγηση εναλλακτικών σεναρίων βιώσιμης αξιοποίησης των πολιτιστικών πόρων της περιοχής μελέτης, αξιοποιώντας το πολιτιστικό απόθεμα ως όχημα για την τοπική ανάπτυξη. Πιο συγκεκριμένα, η μεθοδολογική προσέγγιση ακολουθεί τα παρακάτω στάδια (Διάγραμμα 7-1):

- ✚ **Καθορισμός του στόχου.** Ως τέτοιος ορίζεται η **βιώσιμη αξιοποίηση των πολιτιστικών πόρων** της περιοχής μελέτης. Ο στόχος εξειδικεύεται σε ένα σύνολο **αξόνων προτεραιότητας (υποστόχων)** η επιδίωξη των οποίων συμβάλλει στην επίτευξη του στόχου.
- ✚ **Μελέτη του εξωτερικού περιβάλλοντος** (περιβάλλον λήψης απόφασης). Για τον σκοπό αυτό καταγράφονται οι κατευθύνσεις πολιτικής σε Διεθνές και Ευρωπαϊκό και επίπεδο, οι οποίες διαμορφώνουν το πλαίσιο εντός του οποίου υλοποιείται ο σχεδιασμός εναλλακτικών σεναρίων, με σκοπό αυτά να συνάδουν με τις κρατούσες εξελίξεις στον μελετώμενο τομέα.
- ✚ **Μελέτη εσωτερικού περιβάλλοντος** (περιοχή μελέτης). Γίνεται εμβάθυνση σε τομείς που αφορούν το περιβάλλον, την κοινωνία, την οικονομία και τον πολιτισμό.
- ✚ **Δόμηση εναλλακτικών σεναρίων** για τη βιώσιμη πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής μελέτης, λαμβάνοντας υπόψη το χωρικό πρότυπο κατανομής των πολιτιστικών πόρων (φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος), τα δεδομένα της περιοχής μελέτης (κοινωνικά, οικονομικά, πολιτιστικά, κ.ά.) και τις εξελίξεις του πλαισίου πολιτικής για τον πολιτισμό στο διεθνές και Ευρωπαϊκό, αλλά και το εθνικό περιβάλλον. και την προτεραιότητα ανάπτυξης εναλλακτικού τουρισμού στην ενδοχώρα.
- ✚ **Αξιολόγηση εναλλακτικών σεναρίων.** Ιεράρχηση σεναρίων με βάση την επίδοσή τους ως προς ένα σύνολο κριτηρίων αξιολόγησης.

- ✚ **Λήψη απόφασης – Επιλογή επικρατέστερου σεναρίου.** Προϊόν της τεκμηρίωσης και αξιολόγησης των σεναρίων, θέτοντας τις κατάλληλες στρατηγικές για την επίτευξη του τελικού στόχου.

Διάγραμμα 7-1: Στάδια Ανάπτυξης Σεναρίων Βιώσιμης Πολιτιστικής Ανάπτυξης Δήμου Μαραθώνα

7.2 Εξωτερικό Περιβάλλον

Όσον αφορά το εξωτερικό περιβάλλον, γίνεται αναφορά στις κυρίαρχες τάσεις, οι οποίες μπορούν να επηρεάσουν την εξέλιξη του τομέα του πολιτισμού στην περιοχή μελέτης. Στο πλαίσιο αυτό διερευνώνται εξελίξεις σε διεθνές, Ευρωπαϊκό και εθνικό/περιφερειακό Επίπεδο.

Πολιτισμός και οικονομική κρίση

Η Στρατηγική «**Ευρώπη 2020**» έχει ως προτεραιότητα μια έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, προωθώντας πολιτικές σε διάφορους τομείς, μεταξύ των οποίων είναι και ο τομέας του πολιτισμού. Ο πολιτισμός συμβάλλει στην ανάπτυξη οικονομικών δραστηριοτήτων και δημιουργεί θέσεις απασχόλησης και η σημασία του αναγνωρίζεται από την ΕΕ για τη διαχείριση της οικονομικής κρίσης και τη συμβολή του στην οικονομική ανάκαμψη.

Τα πρόγραμμα «**Δημιουργική Ευρώπη 2014-2020**» για τον πολιτισμό αποτελεί μέρος των πολιτικών στήριξης του τομέα του πολιτισμού με στόχο να συμβάλλει στην οικονομική ανάκαμψη και την προώθηση της πολιτιστικής πολυμορφίας της Ευρώπης και του πολιτιστικού πλούτου, καθώς και την ανάδειξη των ιδιαίτερων πολιτιστικών της χαρακτηριστικών (EURORA| Ευρωπαϊκή Ένωση, Ο πολιτισμός στην Ευρωπαϊκή Ένωση).

Ο τομέας του πολιτισμού νοείται σήμερα ως ένας «**στρατηγικός πόρος για μια βιώσιμη Ευρώπη**» (Διαδικτυακός τόπος Υπ. Εξωτερικών), με την πολιτιστική κληρονομιά να αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για την επίτευξη των στόχων της στρατηγικής της ΕΕ για το 2020 (Στρατηγέα και άλλοι 2016). Οι συνέργειες του πολιτιστικού και του δημιουργικού τομέα με άλλους τομείς αναμένεται να προωθήσουν την καινοτομία, την οικονομική βιωσιμότητα και την κοινωνική ενσωμάτωση.

Το φάσμα των κατευθύνσεων πολιτικής και των χρηματοδοτικών εργαλείων, που θα υποστηρίξουν την προσπάθεια ανάδειξης του πολιτισμού των διαφορετικών περιοχών της ΕΕ, προβάλλοντας την αξία του μέσα από την ανάδειξη της πολυμορφίας του αναμένεται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο προς την κατεύθυνση της αξιοποίησης του στρατηγικού αυτού πόρου για την, μεταξύ άλλων, **οικονομική ανάκαμψη** στο τρέχον περιβάλλον της ύφεσης (Στρατηγέα και άλλοι 2016).

Πολιτισμός – Πλαίσιο πολιτικής σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο

Ευρωπαϊκό επίπεδο

Σύμφωνα με την ΕΕ επιδιώκεται η διατήρηση και διαφύλαξη της πολιτιστικής πολυμορφίας και της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης, στηρίζοντας τον κλάδο της τέχνης και της δημιουργίας. Οι πολιτικές που συνδέονται με τον πολιτισμό είναι:

- Εκπαίδευση
- Επιστημονική έρευνα
- Στήριξη των τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών

- Κοινωνική πολιτική
- Περιφερειακή ανάπτυξη

Στο πλαίσιο του προγράμματος «Δημιουργική Ευρώπη» για την περίοδο 2014-2020 επιδιώκεται η επίτευξη των ακόλουθων στόχων:

- Διαφύλαξη και προώθηση της πολιτιστικής και γλωσσικής πολυμορφίας της Ευρώπης και τον πολιτιστικό της πλούτο
- Συμβάλλει στην επίτευξη του στόχου της ΕΕ για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη
- Βοηθά τον κλάδο της τέχνης και της δημιουργίας να προσαρμοστεί στην ψηφιακή εποχή και την παγκοσμιοποίηση
- Ανοίγει νέες διεθνείς προοπτικές χάρη στην πρόσβαση σε νέες αγορές και σε νέο κοινό
- Προωθεί την οικονομική ανάπτυξη

Ακόμη, σύμφωνα με το πρόσφατο ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 8ης Σεπτεμβρίου 2015 προς μια **ολοκληρωμένη προσέγγιση της πολιτιστικής κληρονομιάς** της Ευρώπης [2014/2149(INI)] τίθενται οι βάσεις για μια νέα προσέγγιση του τομέα του πολιτισμού, η οποία συνεκτιμά τις πολιτιστικές, οικονομικές, κοινωνικές, ιστορικές, εκπαιδευτικές, περιβαλλοντικές και επιστημονικές του διαστάσεις. Επίσης δίνεται, μεταξύ άλλων, σημαντική έμφαση:

- στη διάδοση του πολιτιστικού αποθέματος και των αξιών που αυτό μεταφέρει προς διάφορες ομάδες αποδεκτών, και
- στην αύξηση της ευαισθητοποίησης και τη διάδοση του αποθέματος γνώσης γύρω από τα θέματα του πολιτισμού προς τις μελλοντικές γενεές, για τη συνέχιση της πολιτιστικής διαδρομής στον χρόνο κάθε επιμέρους χωρικής οντότητας.

Η στρατηγική αυτή υλοποιείται μέσω διαθέσιμων χρηματοδοτικών εργαλείων όπως είναι: «Δημιουργική Ευρώπη», «Ορίζοντας 2020», «Erasmus+» κ.ά.

Η έμφαση στα θέματα του πολιτισμού σε ευρωπαϊκό επίπεδο και οι σχετικές πολιτικές ανάδειξης και προστασίας του συμβάλλουν σήμερα στην ανάδειξη νέων ευκαιριών και δημιουργούν θετικό κλίμα για την υιοθέτηση δράσεων σε τοπικό επίπεδο, προοιωνίζοντας ένα καλύτερο αύριο για την προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ο **αθλητισμός** αποτελεί σημαντικό κομμάτι του πολιτισμού και της ανάπτυξης ενός λαού, ενώ φαίνεται ότι αποτελεί μέρος της ζωής των Ευρωπαίων. Η αξία του αθλητισμού είναι σημαντική διότι προωθεί το ομαδικό πνεύμα, την αλληλεγγύη και την ευγενή άμιλλα. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Ένωση (EURORA|Ευρωπαϊκή Ένωση, Αθλητισμός στην ΕΕ), ο αθλητισμός:

- Προάγει τη σωματική και ψυχική ευεξία.
- Διαπαιδαγωγεί και προωθεί βασικές κοινωνικές αξίες.

- Φέρνει τις κοινότητες των ανθρώπων πιο κοντά.
- Είναι σημαντικός και ταχέως αναπτυσσόμενος τομέας της οικονομίας.
- Συμβάλλει στην ανάπτυξη και την απασχόληση.

Στη νομοθεσία της ΕΕ η εκπαίδευση και η κατάρτιση, καθώς και πολιτικές που εστιάζουν στη νεολαία και τον αθλητισμό διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο σε μια οικονομία η οποία βασίζεται στη γνώση και την υψηλή εξειδίκευση. Μέσα από σχετικά προγράμματα, η Ε.Ε. προωθεί τον αθλητισμό και τη σωματική άσκηση για την υγεία σε όλους τους τομείς. Σημαντικό υποστήριξη για την προώθηση δράσεων σχετικών με τον τομέα του αθλητισμού προσφέρουν προγράμματα όπως το “Erasmus+ (2014 -2020)”, το οποίο επικεντρώνεται στον μαζικό αθλητισμό και το “Erasmus+ Sport”, το οποίο στοχεύει στην ανάπτυξη του αθλητισμού σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Εθνικό/ Περιφερειακό επίπεδο

Σύμφωνα με τον αναπτυξιακό σχεδιασμό της χώρας και των περιφερειών της, σημαντικό άξονα αποτελεί η βιώσιμη αξιοποίηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και επικεντρώνεται στην προστασία και σε αειφόρες προσεγγίσεις διαχείρισής τους. Όσον αφορά την Εθνική Στρατηγική για την Έρευνα, την Καινοτομία και την Έξυπνη Εξειδίκευση 2014-2020 σημαντικής προτεραιότητας είναι οι παρακάτω τομείς:

- Αγρο – διατροφή
- Βιοεπιστήμες και φάρμακα
- Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας
- Ενέργεια
- Περιβάλλον και Βιώσιμη Ανάπτυξη
- Μεταφορές και εφοδιαστική αλυσίδα
- Υλικά και κατασκευές
- **Πολιτισμός – Τουρισμός – Πολιτιστικές και Δημιουργικές Βιομηχανίες**

Βασική επιδίωξη, μεταξύ άλλων, είναι η ανάδειξη του «**διπόλου πολιτισμού-τουρισμού**» ως κινητήρια δύναμη της ψηφιακής επιχειρηματικότητας της χώρας για την ανάπτυξη διεθνώς ανταγωνιστικών, προηγμένων προϊόντων και υπηρεσιών στον χώρο του πολιτισμού και του τουρισμού, βασισμένων σε νέες τεχνολογίες αιχμής (Αριθμ. 82193/ΕΥΣΣΑ 1810, Έγκριση Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης 2014–2020, ΦΕΚ 1862 / 27 Αυγούστου 2015).

Σύμφωνα επίσης με το Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας – Αττικής, στη χωρική υποενοότητα που περιλαμβάνει και τον Δήμο Μαραθώνος προωθείται η δημιουργία **υπερτοπικών πόλων αναψυχής – πολιτισμού**, σε συνάρτηση με το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και την ανάδειξη του ιστορικού τόπου του Μαραθώνα. Επίσης, για την ανάπτυξη της

τουριστικής δραστηριότητας της Αττικής προωθείται η ενίσχυση της τουριστικής έλξης της Αττικής, ως αυτόνομου προορισμού αστικού τουρισμού σύντομης διάρκειας (city breaks).

Πολιτισμός και τουρισμός

Ο τομέας του τουρισμού αποτελεί σήμερα την κινητήρι δύναμη στις οικονομίες πολλών χωρών και περιοχών του πλανήτη. Η εξέλιξη του τομέα προβλέπεται να συνεχιστεί με ραγδαίους ρυθμούς. Η διεθνής τουριστική κίνηση καταγράφει ένα νέο ρεκόρ το έτος 2014, με πάνω από 1,1 δισεκατομμύριο τουριστών να ταξιδεύουν ανά τον κόσμο (Στρατηγέα και άλλοι 2016). Η τάση περαιτέρω εξέλιξης της κίνησης αυτής είναι ανοδική, με σημάδια περαιτέρω υπέρβασης της προεκτιμηθείσας κίνησης, όπως αυτή είχε αρχικά προβλεφθεί από τον Διεθνή Οργανισμό Τουρισμού για την περίοδο 2010-2020.

Η Ευρώπη θεωρείται από τους κορυφαίους **τουριστικούς προορισμούς** παγκοσμίως. Για το λόγο αυτό η Ευρωπαϊκή Ένωση υιοθέτησε μια σειρά δράσεων για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στον τομέα του τουρισμού και της βιωσιμότητας, στην ανακοίνωση του 2010¹⁴.

Σε συμφωνία με τη στρατηγική ανάπτυξης «Ευρώπη 2020», το θεματολόγιο δράσης σε επίπεδο ΕΕ για τον τουρισμό, επικεντρώνεται σε 4 προτεραιότητες:

- Ανταγωνιστικότητα στον τομέα του ευρωπαϊκού τουρισμού.
- Ανάπτυξη βιώσιμου, υπεύθυνου και ποιοτικού τουρισμού.
- Εδραίωση της εικόνας και της προβολής της ΕΕ.
- Μεγιστοποίηση του δυναμικού των πολιτικών και της χρηματοδότησης της ΕΕ για την ανάπτυξη του τουρισμού.

Στο περιφερειακό επίπεδο (Περιφ. Αττικής), σύμφωνα με τη Στρατηγική Τουριστικής Ανάπτυξης της Αττικής για την περίοδο 2016-2020, η Περιφέρεια προωθεί ταξιδιωτικά προϊόντα στην τουριστική αγορά προσφέροντας διαφορετικές ταξιδιωτικές εμπειρίες, οι οποίες απευθύνονται σε διαφορετικές κατηγορίες ταξιδιωτών, με κάθε τουριστικό προορισμό να διαφέρει ως προς τον βαθμό τουριστικής ανάπτυξης και τα προϊόντα που μπορεί να παρέχει.

Ο πλούσιος υλικός και άυλος πολιτιστικός κόσμος της περιοχής μελέτης της παρούσας εργασίας καθιστά σημαντική την προώθησή του και την ένταξή του σε στρατηγικές που ως στόχο έχουν την τουριστική ανάπτυξη της περιφέρειας γενικότερα και της περιοχής μελέτης ειδικότερα. Η ολοκληρωμένη προσέγγιση που βασίζεται στην εξισορρόπηση μεταξύ οικονομικών, κοινωνικών, περιβαλλοντικών ενδιαφερόντων μπορεί να εξασφαλίσει την τοπική ανάπτυξη μέσα από την προστασία και αξιοποίηση των εν λόγω πόρων.

¹⁴ Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής [COM(2010) 352 τελικό] – Η Ευρώπη, ο πρώτος τουριστικός προορισμός στον κόσμο – ένα νέο πλαίσιο πολιτικής για τον ευρωπαϊκό τουρισμό.

Πολιτισμός και αγρο-διατροφικός τομέας

Ο αγρο-διατροφικός τομέας κατέχει σημαντική θέση στους τομείς που υποστηρίζονται στο πλαίσιο της στρατηγικής για την έξυπνη εξειδίκευση και αποτελεί από τα σημαντικά πεδία που μπορούν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη. Σημαντικό ρόλο φαίνεται ότι παίζει η έρευνα και η καινοτομία στον πρωτογενή τομέα και στη μεταποίηση. Η εξαγωγική δύναμη των προϊόντων διατροφής αποτελούν προτεραιότητα των περιφερειών, καθώς μπορούν να δώσουν σημαντική ώθηση στην αναπτυξιακή τους προοπτική. Οι πολιτικές που αφορούν τον συγκεκριμένο τομέα στοχεύουν στη βελτίωση των προϊόντων και την προώθηση και διάδοση της παραδοσιακής διατροφής στην παγκόσμια αγορά.

Στη χώρα μας, η Μεσογειακή Διατροφή είναι στενά συνδεδεμένη με τα ήθη και έθιμα, με τις παραδόσεις και την ιστορία του τόπου και τα τελευταία χρόνια αποτελεί μέρος της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς. Η περιοχή του Μαραθώνα, εξ αιτίας της μακρόχρονης συνεισφοράς της στην παραγωγή γεωργικών προϊόντων και της ιδιαίτερης σχέσης της με τη γεωργική γη στην ιστορική διαδρομή του τόπου προωθεί και ενδιαφέρεται αρκετά για την αξία της διατροφής αυτής.

Πολιτισμός και ψηφιακές τεχνολογίες

Η εξέλιξη της τεχνολογίας έχει επιφέρει σημαντικές αλλαγές στις κοινωνίες και η ΕΕ προσπαθεί με την προώθηση των σχετικών πολιτικών να εντάξει την ψηφιακή τεχνολογία σε διάφορους τομείς, μεταξύ των οποίων και ο πολιτισμός.

Σύμφωνα με τις **Στρατηγικές Έξυπνης Εξειδίκευσης** στην Ελλάδα για την περίοδο 2014-2020, οι σχετικές δράσεις αφορούν στην ενίσχυση της έρευνας και της καινοτομίας, της χρήσης Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) και της επιχειρηματικότητας, που κύριο στόχο έχουν την ανάκαμψη των περιφερειακών οικονομιών. Η ψηφιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) δίνει σημαντικές ευκαιρίες στη μοντελοποίηση, ανάλυση, κατανόηση και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και στη διαχείριση των πληροφοριών γύρω από αυτή. Οι ΤΠΕ αναγνωρίζονται σήμερα για τον ρόλο τους στην προστασία, ανάδειξη και προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και δημιουργούν προοπτικές για νέες επιχειρηματικές δράσεις με στόχο την ενίσχυση του οικονομικού και κοινωνικού γίνεσθαι μέσα από τον τομέα του πολιτισμού.

7.3 Εσωτερικό Περιβάλλον

Στην ενότητα που ακολουθεί γίνεται εμβάθυνση στο **εσωτερικό περιβάλλον** της περιοχής μελέτης και των χαρακτηριστικών της. Η συγκεκριμένη ενότητα έχει ως αφετηρία τον στόχο και τους άξονες προτεραιότητας (υποστόχους) που τίθενται για την περιοχή μελέτης, την εμβάθυνση στην υπάρχουσα κατάσταση για την αποτύπωση του προφίλ της περιοχής, την καταγραφή και χαρτογραφική αποτύπωση πολιτιστικών πόρων, καθώς και την ποιοτική αξιολόγηση όλων των παραπάνω. Συγκεκριμένα:

- Σκιαγραφούνται τα **κοινωνικά, οικονομικά, φυσικά, κ.ά.** χαρακτηριστικά της περιοχής μελέτης.

- Περιγράφονται, συνοπτικά οι **πολιτιστικοί πόροι**.
- Συνοψίζονται ο **στόχος** και οι **άξονες προτεραιότητας** που έχουν τεθεί.

Κοινωνικό – οικονομικό περιβάλλον περιοχής μελέτης

Η εμβάθυνση στο κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον της περιοχής μελέτης συνολικά και των επιμέρους χωρικών ενότητων μεμονωμένα οδηγεί σε **συμπεράσματα** σχετικά με το εσωτερικό περιβάλλον της περιοχής, τα οποία συνοψίζονται ως ακολούθως:

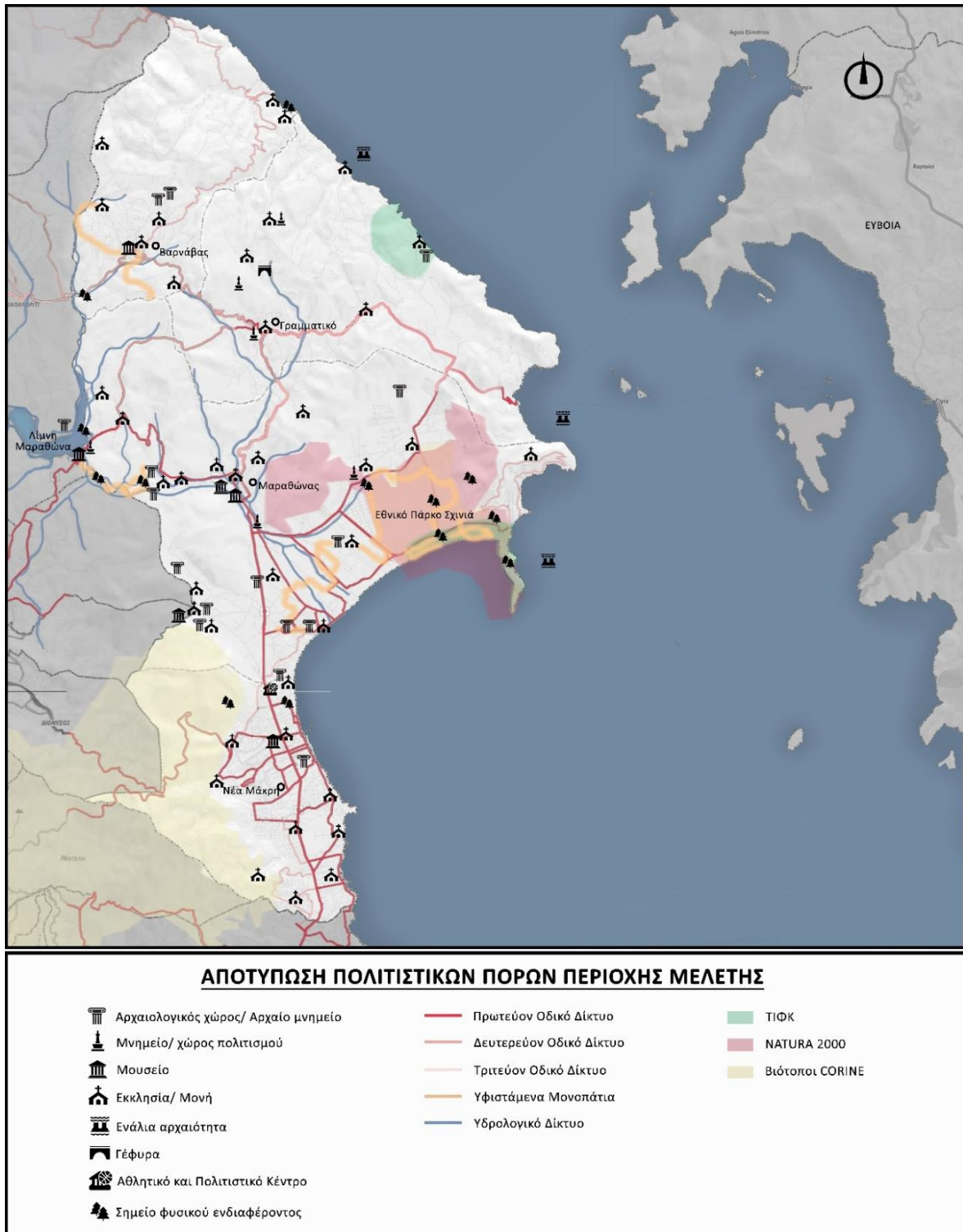
- Η περιοχή διαθέτει ένα πλούσιο **φυσικό και πολιτιστικό απόθεμα**.
- Στην **τοπική οικονομία** κυριαρχεί ο τριτογενής, με σημαντική όμως παρουσία και του πρωτογενούς τομέα, ο οποίος όμως φαίνεται να ακολουθεί πτωτική πορεία τα τελευταία χρόνια.
- Τα **πληθυσμιακά μεγέθη** αποδεικνύουν ότι η περιοχή αποτελείται από νεανικό κυρίως πληθυσμό σε παραγωγική ηλικία, ο οποίος δείχνει αυξητικές τάσεις σε όλες τις Δ.Ε..
- Η περιοχή διαθέτει μεγάλο **παράκτιο μέτωπο**, που εμφανίζει έντονη τουριστική κίνηση κυρίως στην περιοχή της Δ.Ε. Μαραθώνα και Νέας Μάκρης, ενώ υπολείπεται η τουριστική κίνηση στο βόρειο τμήμα και τις λοιπές Δ.Ε..
- Η **πρόσβαση** στους κεντρικούς οικισμούς της περιοχής μελέτης είναι καλή, όπως επίσης και σε όλη την έκταση της Δ.Ε. Μαραθώνος και Νέας Μάκρης, ενώ στις Δ.Ε. Βαρνάβα και Γραμματικού η ποιότητα πρόσβασης (οδικό δίκτυο) είναι κακή.
- Οι πολιτιστικοί πόροι της περιοχής έχουν αξιοποιηθεί αποσπασματικά, ενώ δεν έχει εκπονηθεί ένα ολοκληρωμένο σχέδιο για τη βιώσιμη αξιοποίησή τους σε όλη την έκτασή της.
- Ο **πολιτισμός και ο αθλητισμός** διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στα κοινωνικά πρότυπα και την κοινωνική ανάπτυξη, με επιρροές στην τουριστική ανάπτυξη και την προβολή της περιοχής.
- Δεν υπάρχει **στρατηγικός σχεδιασμός μελλοντικής ανάπτυξης** της περιοχής, με εστίαση στην ολοκληρωμένη και βιώσιμη αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων της, φυσικών και πολιτιστικών.
- Σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι **τοπικοί φορείς**, οι οποίοι σχετίζονται με τον πολιτισμό, το περιβάλλον και τον αθλητισμό, οργανώνοντας δράσεις με σκοπό την ανάδειξη του πολιτισμού και της ταυτότητας της περιοχής του Μαραθώνα.

Πολιτιστικοί πόροι

Στην περιοχή μελέτης καταγράφεται ένας μεγάλος αριθμός **υλικών πολιτιστικών πόρων** - φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος, η κατανομή των οποίων φαίνεται στον **Χάρτη 7-1**.

Επίσης, εμβάθυνση γίνεται και στην **άυλη πολιτιστική κληρονομιά** με την καταγραφή των κυρίαρχων χαρακτηριστικών της πολιτιστικής ταυτότητας της περιοχής.

Χάρτης 7-1: Χωρική διάρθρωση πολιτιστικών πόρων Δήμου Μαραθώνα

Η περιοχή μελέτης χαρακτηρίζεται από **σημαντικά οικοσυστήματα**, περιοχές που εντάσσονται στο **Δίκτυο NATURA 2000**, όπου στους σχετικούς βιοτόπους έχει παρατηρηθεί μεγάλη ποικιλία χλωρίδας και πανίδας. Επίσης, διαθέτει **Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού**

Κάλλους (ΤΙΦΚ), τόπους δηλαδή με υψηλή αισθητική αξία, στους οποίους εντοπίζονται εκτός από φυσικά και πολιτιστικά στοιχεία.

Σημαντική είναι η **γεωμορφολογία** του εδάφους, που ενσωματώνει πεδινές και ημιορεινές εκτάσεις, καθώς και γεωλογικούς σχηματισμούς και φαράγγια. Επιπλέον, η παρουσία υγροτόπων, εκβολών ποταμών και λιμνών στην περιοχή καθιστούν αυτή αξιοσημείωτη από υδρολογική και οικολογική άποψη.

Η περιοχή πριν από πολλά χρόνια χαρακτηριζόταν για τη **γεωργική της παραγωγή** και την καλλιέργεια των **οπωροκηπευτικών**, καθώς σημαντικό στοιχείο της ταυτότητας της περιοχής ήταν η πεδινή έκταση του Μαραθώνα. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται πτώση στην παραγωγή αυτή, παρόλα αυτά συνεχίζει να συμβάλλει στην τοπική παραγωγή προϊόντων. Η **μεσογειακή διατροφή** και η σχέση της διατροφής με την παράδοση και τη γεωργία αποτελεί μέρος της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής.

Η περιοχή μελέτης έχει ιδιαίτερη **ιστορική αξία**, που έχει παίξει σημαντικό ρόλο στη σημερινή της εικόνα εξ' αιτίας της υλικής και της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς που εντοπίζεται σε όλη την έκταση του Δήμου Μαραθώνος (αρχαιολογικοί χώροι, μνημεία κ.λπ.).

Η **άυλη πολιτιστική κληρονομιά** εκφράζει την κοινωνία μέσα από την ιστορική διαδρομή της, τις κοινωνικές αξίες, τις παραδόσεις και πολλά άλλα. Μερικά από τα κύρια χαρακτηριστικά είναι: η διατροφή και η σχέση της με τη γεωργική γη, καθώς αποτελεί μέρος της ιστορίας του τόπου, οι παραδοσιακές φορεσιές και ο κλασικός Μαραθώνιος Δρόμος, ο οποίος συνιστά μέρος του κοινωνικού γίνεσθαι και εντάσσει τον αθλητισμό στα πολιτιστικά χαρακτηριστικά της περιοχής.

Επίσης, τμήμα της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελούν οι **κοινωνικές εκδηλώσεις**, οι οποίες στην περιοχή μελέτης είναι πολυάριθμες και διατηρούν αρκετά στοιχεία της παράδοσης της τοπικής κοινωνίας.

Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι τοπικά έθιμα έχουν χαθεί τα τελευταία χρόνια, στοιχείο ενδεικτικό του γεγονότος ότι η κοινωνία αρχίζει να χάνει σταδιακά σημαντικά στοιχεία της παράδοσής της.

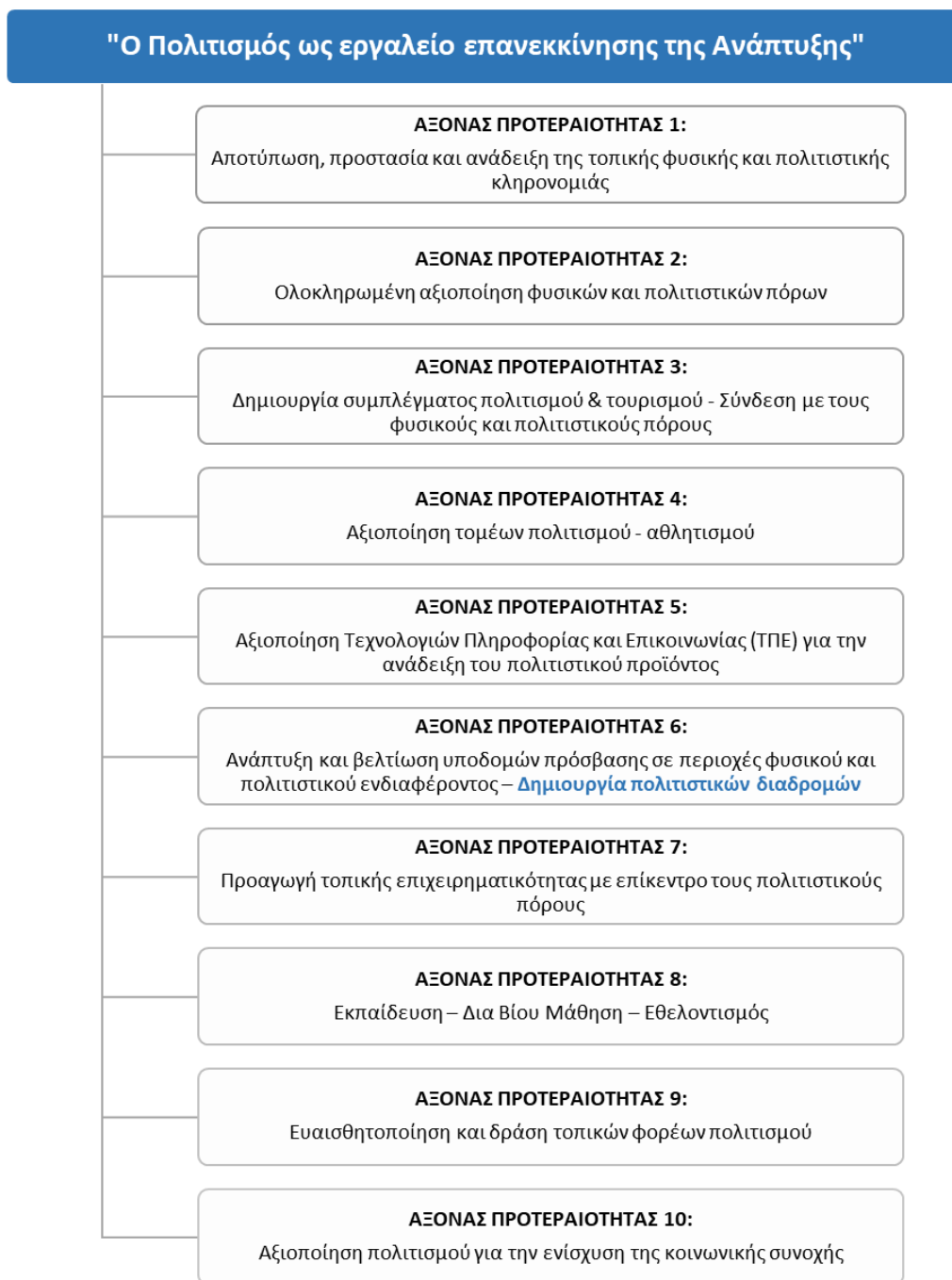
Στόχος και άξονες προτεραιότητας

Με βάση την ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης, όπως αυτή περιγράφεται στα προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας εργασίας, ως **κεντρικός στόχος** ενός Στρατηγικού Σχεδίου Βιώσιμης Πολιτιστικής Ανάπτυξης για την περιοχή μελέτης τίθεται:

«Ο Πολιτισμός ως εργαλείο επανεκκίνησης της Ανάπτυξης»

Ο στόχος αυτός εξειδικεύεται σε ένα σύνολο από άξονες προτεραιότητας που παρουσιάζεται στο **Διάγραμμα 7-2** επεξηγείται συνοπτικά στη συνέχεια.

Διάγραμμα 7-2: Στόχος και άξονες προτεραιότητας για την Ολοκληρωμένη και Βιώσιμη Πολιτιστική Ανάπτυξη του Δήμου Μαραθώνος

✚ Άξονας προτεραιότητας 1: Αποτύπωση, προστασία και ανάδειξη της τοπικής φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς

Η αποτύπωση, καταγραφή και χαρτογράφηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων συμβάλλουν στην καλύτερη κατανόηση της φύσης και της χωρικής διάρθρωσης αυτών.

✚ Άξονας προτεραιότητας 2: Ολοκληρωμένη αξιοποίηση φυσικών και πολιτιστικών πόρων

Η ολοκληρωμένη θεώρηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων θα συμβάλλει στην ανάδειξη και βιώσιμη αξιοποίησή τους, καθιστώντας τους πόρους αυτούς πυλώνα τοπικής ανάπτυξης της περιοχής μελέτης.

**✚ Άξονας προτεραιότητας 3: Ανάδειξη του συμπλέγματος «Πολιτισμός & Τουρισμός»
- Σύνδεση με τους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους**

Επιδιώκει την ανάδειξη του πολιτιστικού και φυσικού πλούτου, καθώς και της εικόνας της περιοχής, προωθώντας ένα βιώσιμο εναλλακτικό πολιτιστικό τουριστικό πρότυπο, με θετικό περιβαλλοντικό, πολιτιστικό και κοινωνικοοικονομικό αποτύπωμα σε μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα.

✚ Άξονας προτεραιότητας 4: Αξιοποίηση τομέων πολιτισμού – αθλητισμού

Επιδιώκει την ανάδειξη του αθλητισμού ως τμήματος του πολιτιστικού γίνεσθαι, αξιοποιώντας τομείς που συνδέουν τον πολιτισμό με τον αθλητισμό.

✚ Άξονας προτεραιότητας 5: Αξιοποίηση Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) για την ανάδειξη του πολιτιστικού προϊόντος

Επιδιώκει την αξιοποίηση των ΤΠΕ σε θέματα πολιτισμού, για την επικοινωνία του πολιτιστικού αποθέματος και των πολιτιστικών προϊόντων στον τοπικό πληθυσμό και τους εν δυνάμει επισκέπτες της περιοχής.

✚ Άξονας προτεραιότητας 6: Ανάπτυξη και βελτίωση υποδομών πρόσβασης σε περιοχές φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος – Δημιουργία πολιτιστικών διαδρομών

Απαραίτητη προϋπόθεση για την αξιοποίηση και ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού πλούτου είναι η βελτίωση και τυχόν ανάπτυξη νέων υποδομών πρόσβασης στους χώρους ενδιαφέροντος και η δημιουργία πολιτιστικών διαδρομών.

✚ Άξονας προτεραιότητας 7: Προαγωγή τοπικής επιχειρηματικότητας

Επιδιώκει την ανάπτυξη νέων πεδίων επιχειρηματικής δράσης αξιοποιώντας το πολιτιστικό απόθεμα, μέσα από την κινητοποίηση της τοπικής επιχειρηματικής κοινότητας.

✚ Άξονας προτεραιότητας 8: Εκπαίδευση – Δια Βίου Μάθηση – Εθελοντισμός

Η εκπαίδευση αποσκοπεί στην ενδυνάμωση της κατανόησης της αξίας των πολιτιστικών πόρων από την τοπική κοινωνία και την ευαισθητοποίησή της σε θέματα βιώσιμης αξιοποίησής τους για την τοπική ανάπτυξη. Ο εθελοντισμός, ως μέρος της παιδείας και των αξιών της τοπικής κοινωνίας αναμένεται να συνδράμει στην επίτευξη των στόχων και στην προστασία και βιώσιμη αξιοποίηση των πολιτιστικών πόρων.

✚ Άξονας προτεραιότητας 9: Ευαισθητοποίηση και δράση τοπικών φορέων πολιτισμού

Επιδιώκεται ο συντονισμός και η ευαισθητοποίηση των τοπικών φορέων πολιτισμού για την ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου σχεδίου δράσης ανάδειξης, προστασίας και διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς σε τοπικό επίπεδο.

✚ Άξονας προτεραιότητας 10: Αξιοποίηση πολιτισμού για την ενίσχυση κοινωνικής συνοχής

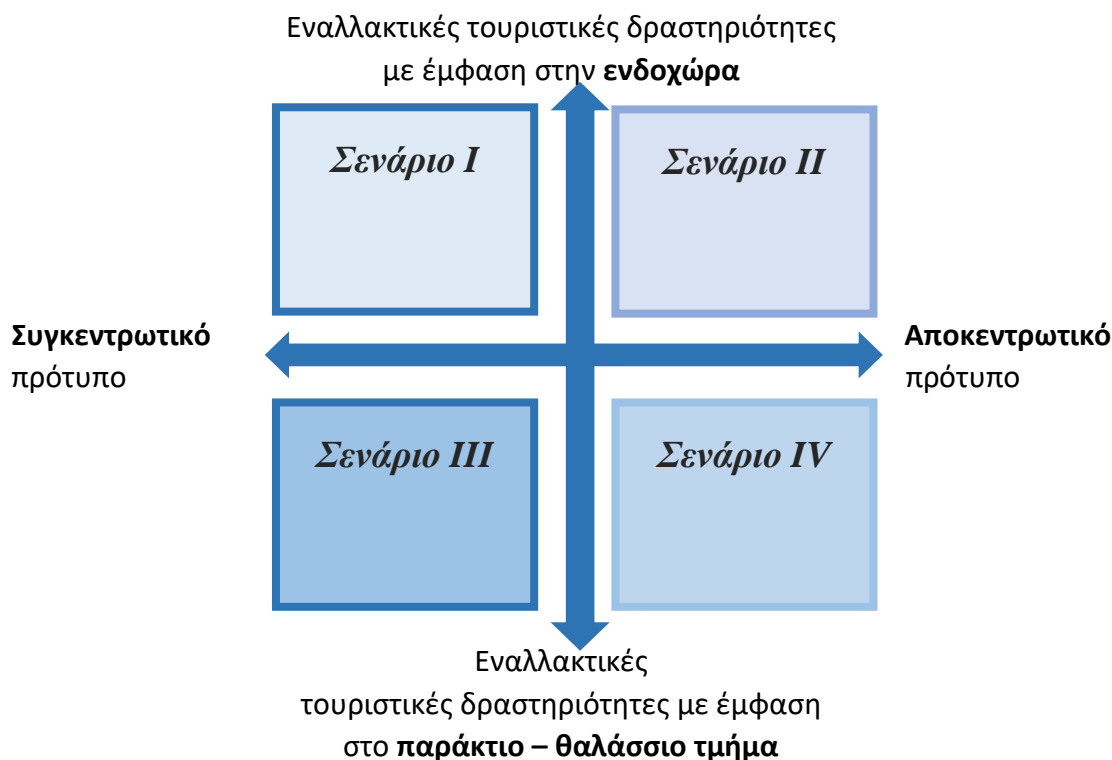
Επιδιώκει την προστασία της πολιτιστικής ταυτότητας και τη συλλογική δράση της τοπικής κοινωνίας, κατανοώντας την παράδοση, την πολιτιστική κληρονομιά και τις αξίες του κοινωνικού συνόλου.

7.4 Διαδικασία Δόμησης Εναλλακτικών Σεναρίων

Έχοντας ολοκληρώσει την ανάλυση του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος, την ανάλυση του στόχου και των αξόνων προτεραιότητας που τέθηκαν στην παρούσα εργασία, οριοθετείται το περιβάλλον λήψης απόφασης, εντός του οποίου θα δομηθούν τα σενάρια και θα διατυπωθούν πολιτικές υλοποίησής τους.

Η διαδικασία δόμησης των εναλλακτικών σεναρίων παρουσιάζεται στο **Διάγραμμα 7-3**, όπου δομούνται τέσσερα σενάρια με βάση **δύο άξονες αβεβαιότητας** (Lindgren και Bandhold 2003, Jäger και άλλοι 2007) που αναφέρονται:

Διάγραμμα 7-3: Διαδικασία δόμησης εναλλακτικών σεναρίων

- Στον τύπο των **εναλλακτικών τουριστικών δραστηριοτήτων – έμφαση στην ενδοχώρα ή στο παράκτιο τμήμα** –, όπου γίνεται η διάκριση σε εναλλακτικές δραστηριότητες στην ενδοχώρα και σε δραστηριότητες στο παράκτιο – θαλάσσιο τμήμα, λαμβάνοντας υπόψη και τις επιταγές της στρατηγικής της «Γαλάζιας Ανάπτυξης».

- Στο **χωρικό πρότυπο** το οποίο μπορεί να ακολουθήσει η αξιοποίηση των πολιτιστικών πόρων, όπου γίνεται η διάκριση μεταξύ ενός συγκεντρωτικού και ενός αποκεντρωτικού προτύπου αξιοποίησής τους.

Η παραπάνω θεώρηση απορρέει από την αξιοποίηση δύο βασικών αξόνων προτεραιότητας, όπως αυτοί περιεγράφηκαν στην προηγούμενη ενότητα, και συγκεκριμένα:

- Του **άξονα προτεραιότητας 1**, που αποσκοπεί στην αποτύπωση, προστασία και ανάδειξη της τοπικής φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς,
- Του **άξονα προτεραιότητας 2**, που επιδιώκει την ολοκληρωμένη αξιοποίηση και αναβάθμισή τους και
- Του **άξονα προτεραιότητας 3**, που επιδιώκει τη δημιουργία ενός συμπλέγματος πολιτισμού & τουρισμού και τη σύνδεση φυσικών πόρων με τους πολιτιστικούς.

Πίνακας 7-1: Χαρακτηριστικά εναλλακτικών σεναρίων ως προς τους δύο άξονες αβεβαιότητας

Σενάρια	Άξονας αβεβαιότητας 1 Τόπος ανάπτυξης εναλλακτικών τουριστικών δραστηριοτήτων		Άξονας αβεβαιότητας 2 Χωρικό πρότυπο αξιοποίησης πολιτιστικών πόρων	
	Ενδοχώρα	Παράκτιος – θαλάσσιος χώρος	Συγκεντρωτικό	Αποκεντρωτικό
Σενάριο I				
Σενάριο II				
Σενάριο III				
Σενάριο IV				

Με βάση τη λογική αυτή ανάπτυξης των σεναρίων, δομούνται τέσσερα διακριτά σενάρια, τα οποία έχουν ως ακολούθως (Πίνακας 7-1):

- **Σενάριο I:** επιδιώκει ένα **συγκεντρωτικό χωρικό πρότυπο** αξιοποίησης των πολιτιστικών πόρων της περιοχής, δίνοντας έμφαση στις εναλλακτικές τουριστικές δραστηριότητες στην περιοχή της **ενδοχώρας**.
- **Σενάριο II:** εμπεριέχει ένα **αποκεντρωτικό χωρικό πρότυπο** αξιοποίησης των πολιτιστικών πόρων, αναπτύσσοντας διάσπαρτους χωρικά «πολιτιστικούς πυρήνες» και αξιοποιώντας συγκεκριμένους πολιτιστικούς πόρους, δίνοντας έμφαση στις εναλλακτικές τουριστικές δραστηριότητες στην **ενδοχώρα** της περιοχής μελέτης.

- **Σενάριο III:** ακολουθεί τη λογική του σεναρίου I, επιδιώκοντας ένα **συγκεντρωτικό χωρικό πρότυπο** ανάπτυξης, δίνοντας, όμως, έμφαση στις εναλλακτικές τουριστικές δραστηριότητες στο **παράκτιο – θαλάσσιο τμήμα** της περιοχής.
- **Σενάριο IV:** επιδιώκει ένα **αποκεντρωτικό χωρικό πρότυπο** αξιοποίησης των πολιτιστικών πόρων, δίνοντας έμφαση στις εναλλακτικές τουριστικές δραστηριότητες στην περιοχή του **παράκτιου – θαλάσσιου χώρου**.

Λαμβάνοντας υπόψη μια **πρώτη ποιοτική αξιολόγηση** των παραπάνω τεσσάρων σεναρίων, καθοδηγούμενη από:

- τη μελέτη του **εσωτερικού περιβάλλοντος**, όπου έγινε αντιληπτή η εικόνα την περιοχής και ο πολιτιστικός και φυσικός πλούτος της,
- τη **χωρική κατανομή** των πολιτιστικών και φυσικών πόρων και την εναλλαγή ή συνύπαρξη υλικών πολιτιστικών πόρων φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος,
- τη δυνατότητα ανάπτυξης **ποικίλων συμπλεγμάτων** φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος, αξιοποιώντας τους φυσικούς και υλικούς και άυλους πολιτιστικούς πόρους,
- τις εξελίξεις του **εξωτερικού περιβάλλοντος** και την ανάγκη αξιοποίησης των πολιτιστικών και φυσικών πόρων με έναν ολοκληρωμένο και βιώσιμο τρόπο που αυτές θέτουν,
- τις τάσεις εξέλιξης στον **τομέα του τουρισμού** (ζήτηση – προσφορά) σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο και την ανάγκη ήπιας αξιοποίησης φυσικών και πολιτιστικών πόρων για τη δημιουργία προϊόντων εμπειρίας,
- την αξία του **αθλητισμού** στο πολιτιστικό γίνεσθαι σε ευρωπαϊκό επίπεδο και τη σχέση του με τον πολιτισμό,
- τη στρατηγική της «**Γαλάζιας Ανάπτυξης**», η οποία επιδιώκει την αξιοποίηση των θαλάσσιων πόρων με καινοτόμες δράσεις και πολιτικές για την προστασία του περιβάλλοντος με σκοπό τη συμβολή στην οικονομική ανάπτυξη και την ανάδειξη νέων ευκαιριών απασχόλησης.
- τις θεωρήσεις για την **ολοκληρωμένη βιώσιμη ανάπτυξη και αξιοποίηση** των πολιτιστικών πόρων, λαμβάνοντας υπόψη το περιβάλλον, την κοινωνία, τον πολιτισμό, την πολιτική, την οικονομία και την τεχνολογία.

οδηγεί στην **απόρριψη των σεναρίων I και IV**, τα οποία αποσκοπούν στη δημιουργία: είτε ενός συγκεντρωτικού χωρικού προτύπου στην ενδοχώρα, το οποίο αξιολογείται ότι θα έχει μικρότερη συνεισφορά στην ισόρροπη τοπική ανάπτυξη και δεν θα μπορέσει να άρει τις ήδη υπάρχουσες αναπτυξιακές δυνατότητες·είτε ενός αποκεντρωτικού χωρικού προτύπου στον παράκτιο – θαλάσσιο χώρο, το οποίο αξιολογείται ότι δεν θα μπορέσει να δημιουργήσει εκείνες τις οικονομίες κλίμακας που μπορούν να δώσουν μια αναπτυξιακή ώθηση στην περιοχή, ενώ θα έχει ταυτόχρονα επιπτώσεις στα ιδιαίτερα παράκτια οικοσυστήματα της περιοχής μελέτης. Ως εκ τούτου, **διερευνώνται περαιτέρω τα**

εναλλακτικά σενάρια II και III, τα οποία περιγράφονται αναλυτικά στη συνέχεια, καθώς κρίθηκαν καταλληλότερα για την επίδιωξη του στόχου της παρούσας εργασίας.

7.5 Περιγραφή Εναλλακτικών Σεναρίων

Στην παρούσα ενότητα δίνεται η περιγραφή των δύο εναλλακτικών σεναρίων που επιλέγονται ως επικρατέστερα από μία πρώτη ποιοτική αξιολόγηση των τεσσάρων σεναρίων που δομούνται με τη λογική που αναλύθηκε παραπάνω. Συγκεκριμένα περιγράφονται:

- ✚ Το **Σενάριο II - «Πολυκεντρικό Μοντέλο Αξιοποίησης Πολιτιστικών Πόρων με έμφαση στην Ενδοχώρα»**, το οποίο διαμορφώνει ένα αποκεντρωτικό χωρικό πρότυπο αξιοποίησης των πολιτιστικών πόρων, επιδιώκοντας την πολυκεντρική πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής μελέτης, μέσα από την αξιοποίηση και ολοκλήρωση πόρων διαφορετικού θεματικού ενδιαφέροντος, με σκοπό την ανάπτυξη **διάσπαρτων χωρικά «πολιτιστικών πυρήνων»**, με κάθε έναν από αυτούς να έχει έναν συμπληρωματικό ρόλο στην ανάπτυξη της περιοχής. Το συγκεκριμένο πολυκεντρικό μοντέλο δίνει έμφαση στις εναλλακτικές τουριστικές δραστηριότητες στην περιοχή της ενδοχώρας.
- ✚ Το **Σενάριο III - «Ανάπτυξη Θεματικών Πολιτιστικών Δικτύων με έμφαση στον παράκτιο – θαλάσσιο χώρο»**, το οποίο εστιάζει σε ένα συγκεντρωτικό χωρικό πρότυπο αξιοποίησης των πολιτιστικών πόρων στην παράκτια και θαλάσσια περιοχή, δίνοντας έμφαση στην ανάπτυξη **θεματικών δικτύων** που διατρέχουν πολιτιστικούς πόρους και συνιστούν ένα **ολοκληρωμένο δίκτυο διαδρομών πολιτιστικού ενδιαφέροντος**, οι οποίες διασυνδέονται μεταξύ τους σε συγκεκριμένους πόλους (πόλοι διεπαφής δικτύων).

Η περιοχή μελέτης εκλαμβάνεται ως μια ενιαία πολιτιστική οντότητα και η ανάπτυξη των δύο εναλλακτικών σεναρίων βασίζεται στον φυσικό και πολιτιστικό πλούτο και στη χωρική τους κατανομή. Σημειώνεται, λοιπόν, ότι η δόμηση των σεναρίων καθοδηγείται:

- σε **πρώτο επίπεδο** από το χωρικό πρότυπο κατανομής των πολιτιστικών και φυσικών πόρων,
- σε **δεύτερο επίπεδο** από τη χωρική προσέγγιση των πολιτιστικών και φυσικών πόρων, οι οποίοι στη συνέχεια εμπλουτίζουν το κάθε σενάριο με διάφορα χαρακτηριστικά της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.

7.5.1 Σενάριο II - Πολυκεντρικό Μοντέλο Αξιοποίησης Πολιτιστικών Πόρων - Έμφαση στην Ενδοχώρα

Το Σενάριο II, όπως προαναφέρθηκε, εστιάζει σε ένα αποκεντρωτικό χωρικό πρότυπο αξιοποίησης των πολιτιστικών πόρων, το οποίο στρέφεται προς την περιοχή της ενδοχώρας. Στο πλαίσιο του σεναρίου αυτού, η περιοχή μελέτης υποδιαιρείται σε τέσσερις (4) υποπεριοχές, βάσει των ακόλουθων **κριτηρίων**:

- Χωρική διάρθρωση πολιτιστικών πόρων
- Ταυτότητα πολιτιστικών πόρων σε κάθε υποπεριοχή
- Μορφολογία εδάφους
- Πολυκεντρική ανάπτυξη της περιοχής – ισόρροπη ανάπτυξη επιμέρους χωρικών ενότητων – ανάπτυξη ενδοχώρας

Τα παραπάνω κριτήρια έχουν ως σκοπό την ισόρροπη ανάπτυξη της περιοχής σε πολιτιστικό επίπεδο, δίνοντας έμφαση στο αποκεντρωτικό χωρικό πρότυπο που πρεσβεύει το συγκεκριμένο σενάριο. Η αξιοποίηση των πολιτιστικών πόρων βασίζεται στη δημιουργία πολυθεματικών πολιτιστικών διαδρομών και προϊόντων της.

Κύρια χαρακτηριστικά των υποπεριοχών είναι η αξιοποίηση των πολιτιστικών πόρων εντός των ορίων κάθε υποπεριοχής. Και συγκεκριμένα:

- αξιοποίηση των υλικών πολιτιστικών πόρων μέσα από τη δημιουργία **πολιτιστικών διαδρομών** που διασυνδέουν αυτούς, και
- **εμπλουτισμός** των παραπάνω πολιτιστικών διαδρομών με στοιχεία της **άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, φυσικούς πόρους και σημεία ενδιαφέροντος.**

Περιοχή 1 – Οικολογική και Πολιτιστική Ταυτότητα

Η συγκεκριμένη χωρική ενότητα βρίσκεται στη Δ.Ε. Μαραθώνος και διαθέτει ένα εξαιρετικά πλούσιο φυσικό και πολιτιστικό απόθεμα. Η περιοχή χαρακτηρίζεται από ημιορεινό και πεδινό ανάγλυφο και ιδιαίτερο στοιχείο της είναι η τεχνητή λίμνη του Μαραθώνα.

Η διάκριση της περιοχής στο σενάριο αυτό σε δύο ζώνες στηρίζεται στα μορφολογικά χαρακτηριστικά και στα διαφορετικά διαθέσιμα της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Συγκεκριμένα διακρίνονται οι εξής χωρικές ενότητες (**Χάρτης 7-2**):

- **Ζώνη Z1:** Σε αυτή τη ζώνη εντάσσεται η περιοχή γύρω από την τεχνητή λίμνη, όπου κυριαρχούν οι φυσικοί πόροι (φαράγγι, πλούσια χλωρίδα και πανίδα κ.ά.), καθώς και πλήθος πολιτιστικών πόρων. Σχεδιάζεται η διατήρηση και ο εμπλουτισμός της υφιστάμενης διαδρομής με περισσότερα πολιτιστικά στοιχεία. Αναδεικνύεται ακόμη η περιοχή οικολογικού ενδιαφέροντος, προβάλλονται μνημεία και σημεία πολιτιστικού ενδιαφέροντος, ενώ μπορούν να πραγματοποιηθούν εναλλακτικές δραστηριότητες.
- **Ζώνη Z2:** Στη ζώνη αυτή εντάσσεται ο οικισμός του Μαραθώνα, με πολιτιστικούς πόρους σημειακού ενδιαφέροντος, οι οποίοι μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη του περιπατητικού τουρισμού εντός του οικισμού.

Συνολικά στην περιοχή επιδιώκεται η ήπια μορφή πολιτιστικής τουριστικής ανάπτυξης, στην οποία θα αναπτυχθούν εναλλακτικές τουριστικές και φυσιολατρικές δραστηριότητες, με έμφαση στην ανάδειξη και προστασία του φυσικού και πολιτιστικού αποθέματος.

Πυρήνας

Σε αυτή την περιοχή ο οικισμός που μπορεί να λειτουργήσει ως πυρήνας είναι ο **Μαραθώνας**, ένας από τους πολυπληθέστερους οικισμούς της περιοχής μελέτης. Η ιστορική αξία της περιοχής, οι πολιτιστικοί πόροι γύρω και εντός του οικισμού, καθώς και η εύκολη πρόσβαση εξαιτίας της Λεωφόρου Μαραθώνος, προσδίδει στην περιοχή αναπτυξιακές δυνατότητες.

Διαδρομές

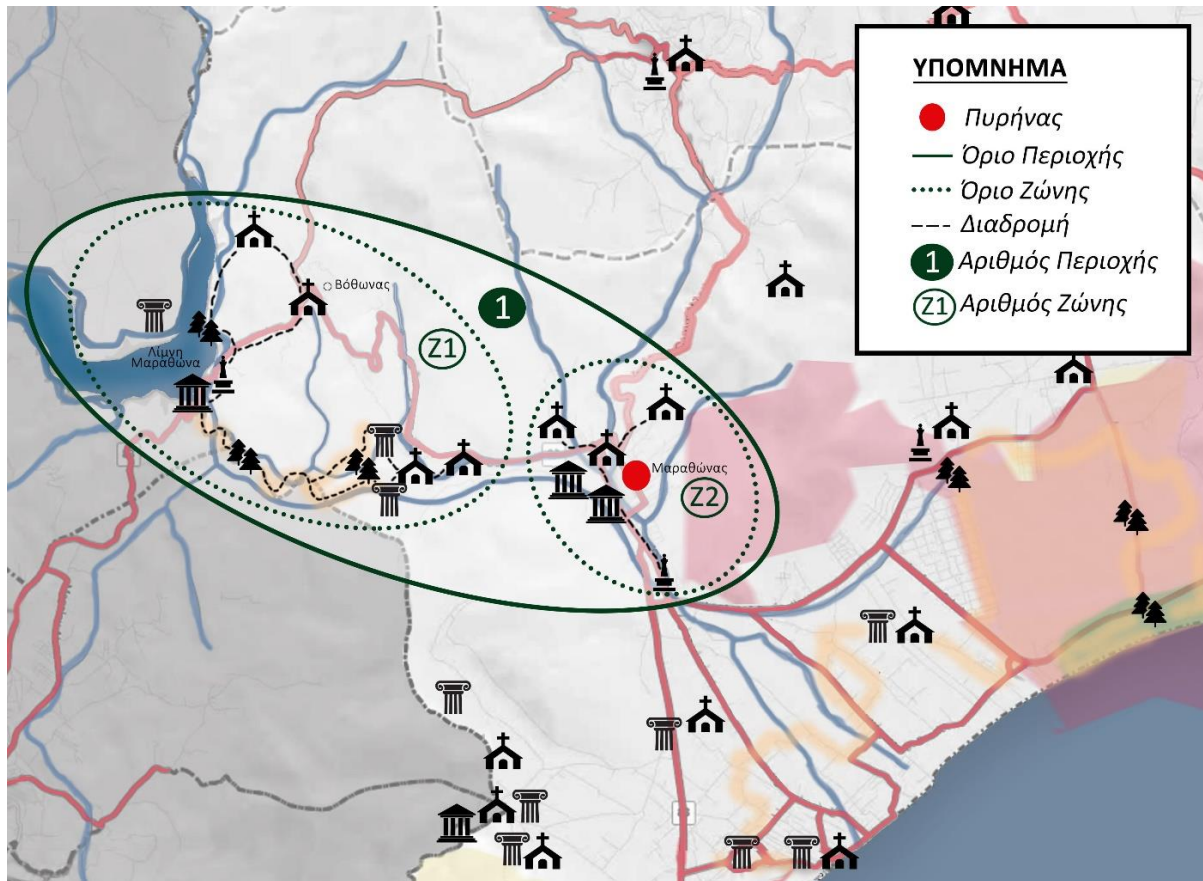
Ζώνη Ζ1: Στην περιοχή αυτή συνδέονται φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι με σκοπό την προστασία και ανάδειξή τους. Η διαδρομή διαμορφώνεται ως εξής:

- Τεχνητή Λίμνη Μαραθώνα, όπου εντοπίζονται το Φράγμα του Μαραθώνα, το Μουσείο Νερού και ο Θησαυρός των Αθηναίων, ενώ στην απέναντι όχθη της λίμνης υπάρχει ο Πύργος Γαϊτάνας
- Βόρεια ακολουθεί την κυκλική διαδρομή όπου διέρχεται από τον Ιερό Ναό Αγίας Παρασκευής (Βόθωνας) και τον Ι.Ν. Μεταμόρφωσης του Σωτήρος (Καλέντζι) και καταλήγει στην Λίμνη Μαραθώνα
- Φαράγγι της Οινόης
- Πύργος της Οινόης
- Ι.Ν. Αγίων Αποστόλων (Οινόη)
- Ιερό του Πυθίου Απόλλωνος
- Ι.Ν. Αγίας Παρασκευής
- Ι.Ν. Αγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων
- Σπήλαιο του Πανός
- Αρχαίο λιθόστρωτο μονοπάτι

Ζώνη Ζ2: Στην περιοχή του Μαραθώνα πραγματοποιείται η διαδρομή που διέρχεται από:

- Γερμανικό οχυρό
- Μουσείο Μαραθωνίου δρόμου
- Λαογραφικό Μουσείο Μαραθώνα
- Ι.Ν. Αγίου Ιωάννου Προδρόμου
- Ι.Ν. Αγίας Βαρβάρας
- Ι.Ν. Προφήτη Ηλία

Χάρτης 7-2: Περιοχή 1 - Οικολογική και Πολιτιστική Ταυτότητα

Περιοχή 2 – Ταυτότητα Ημιορεινής Περιοχής Πολιτιστικού και Οικολογικού Ενδιαφέροντος

Η συγκεκριμένη χωρική ενότητα συμπεριλαμβάνει τη Δ.Ε. Βαρνάβα και τη Δ.Ε. Γραμματικού και χαρακτηρίζεται από ημιορεινό ανάγλυφο. Η περιοχή αποτελείται από πλούσιο φυσικό, άυλο και υλικό πολιτιστικό πλούτο. Η διάκριση αυτής γίνεται σε δύο ζώνες, με την κάθε μία από αυτές να έχει ένα πυρήνα. Συγκεκριμένα διακρίνονται οι εξής χωρικές ενότητες (Χάρτης 7-3):

- **Ζώνη Z1:** Σε αυτή τη ζώνη εντάσσεται η ευρύτερη περιοχή γύρω από τον οικισμό Βαρνάβα, όπου κυριαρχούν οι φυσικοί πόροι (ρεματιά Βαρνάβα) και οι πολιτιστικοί πόροι. Επίσης, υπάρχει μεγάλο ενδιαφέρον και έντονη άυλη πολιτιστική κληρονομιά σε σχέση με τις υπόλοιπες περιοχές του Δήμου Μαραθώνος. Για τον λόγο αυτό γύρω από τον οικισμό αναπτύσσονται δραστηριότητες ανάδειξης της υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.
- **Ζώνη Z2:** Στη ζώνη αυτή εντάσσεται ο οικισμός του Γραμματικού, με πολιτιστικό ενδιαφέρον.

Πυρήνες

- **Ζώνη Z1:** Ο οικισμός Βαρνάβας είναι ο πυρήνας της χωρικής ενότητας της εν λόγω ζώνης, ο οποίος αποτελεί σχεδόν ίδιο σε μέγεθος οικισμό με το Γραμματικό και παρατηρείται έντονη δραστηριοποίηση των κατοίκων γύρω από περιβαλλοντικά και πολιτιστικά θέματα.
- **Ζώνη Z2:** Το Γραμματικό αποτελεί πυρήνα της χωρικής ενότητας. Στη ζώνη αυτή εντοπίζονται αρκετοί πολιτιστικοί πόροι μεγάλης αξίας. Παρόλα αυτά δεν έχει σημαντική ανάπτυξη. Δίνεται η δυνατότητα να φιλοξενηθούν εκδηλώσεις για την περιοχή μελέτης και να αποτελέσει πολιτιστικό πόλο αντίστοιχο με την περιοχή του Βαρνάβα.

Διαδρομές

Ζώνη Z1: Στην περιοχή αυτή συνδέονται φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι, έχοντας ως κεντρικό σημείο τον πυρήνα, δηλαδή τον οικισμό Βαρνάβα και αφετηρία:

- Το Διαδραστικό Αγροτικό Λαογραφικό Μουσείο Βαρνάβα
- Το Ευρωπαϊκό Μουσείο Άρτου

Στη συνέχεια διακλαδώνονται τρεις διαδρομές, οι οποίες είναι:

1^η διαδρομή - φυσιολατρική: Ρεματιά Βαρνάβα

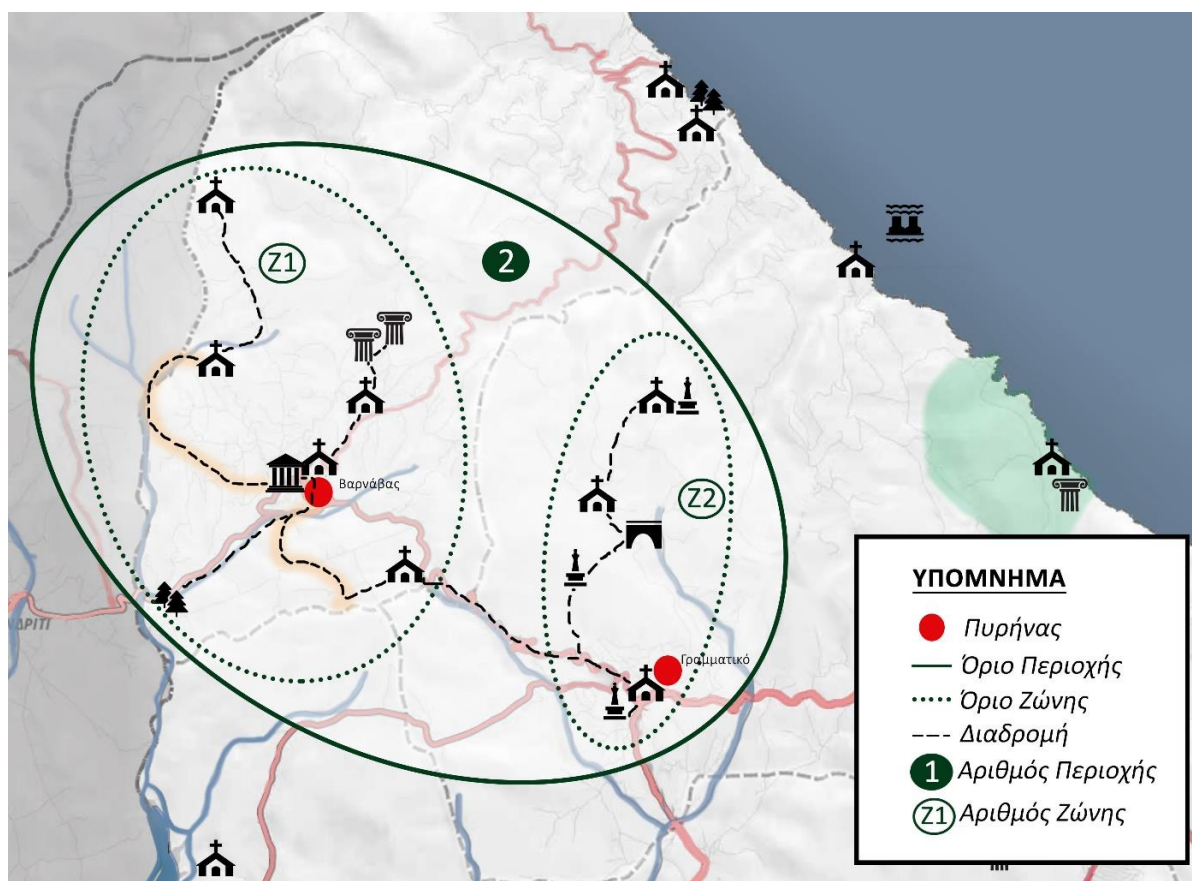
2^η διαδρομή – πολιτιστικού ενδιαφέροντος, στην οποία εντάσσονται:

- Ι.Ν. Αγίας Παρασκευής
- Αρχαίος Πύργος Βαρνάβα
- Φράγκικος Πύργος Βαρνάβα

3^η διαδρομή – θρησκευτικού ενδιαφέροντος, που περιλαμβάνει:

- Ι.Ν. Πέτρου και Παύλου
- Ι.Μονή Μεταμόρφωσης του Σωτήρος
- Ι.Ν. Αγίου Ιωάννη
- Ι.Μ. Άξιον Εστί

Χάρτης 7-3: Περιοχή 2 – Ταυτότητα Ημιορεινής Περιοχής Πολιτιστικού και Οικολογικού Ενδιαφέροντος

Η διαδρομή που διέρχεται από την Ι.Μ. Άξιον Εστί μπορεί να συνδέσει τις δύο Ζώνες και κατ' επέκταση τους δύο οικισμούς, αποτελώντας σημείο διεπαφής αυτών.

Ζώνη Z2: Στην περιοχή του Γραμματικού σχεδιάζεται διαδρομή που διέρχεται από τους παρακάτω πολιτιστικούς πόρους:

- Μνημείο Σφαγιασθέντων Χωροφυλάκων
- Ι.Ν. Αγίου Αθανασίου
- Παλαιά Ορύγματα Μεταλλείων Σιδήρου
- Γέφυρα Hatton
- Ι.Ν. Αγίας Τριάδος

- Μνημείο Αεροπορικού Δυστυχήματος
- Ι.Ν. Κοιμήσεως της Θεοτόκου

Περιοχή 3 – Ταυτότητα Πεδινής Αγροτικής Περιοχής με ποικίλους Πολιτιστικούς και Φυσικούς Πόρους

Η περιοχή εκτείνεται στην πεδινή περιοχή της Δ.Ε. Γραμματικού και της Δ.Ε. Μαραθώνα και διακρίνεται κυρίως για την αγροτική δραστηριότητα. Σημαντικό ρόλο στην περιοχή για την περαιτέρω ανάπτυξη του αγροτικού τομέα μπορεί να διαδραματίσει η ύπαρξη του ελαιουργείου. Επίσης, ένα τμήμα της βρίσκεται μέσα σε προστατευόμενη περιοχή, δηλαδή σε περιοχή NATURA 2000 και ΤΙΦΚ.

Όσον αφορά το πολιτιστικό απόθεμα, η περιοχή εμφανίζει ποικιλία πόρων σε συνδυασμό με φυσικό απόθεμα και αποτελεί ένα συνονθύλευμα φυσικού, πολιτιστικού και αγροτικού ενδιαφέροντος (Χάρτης 7-4).

Πυρήνας

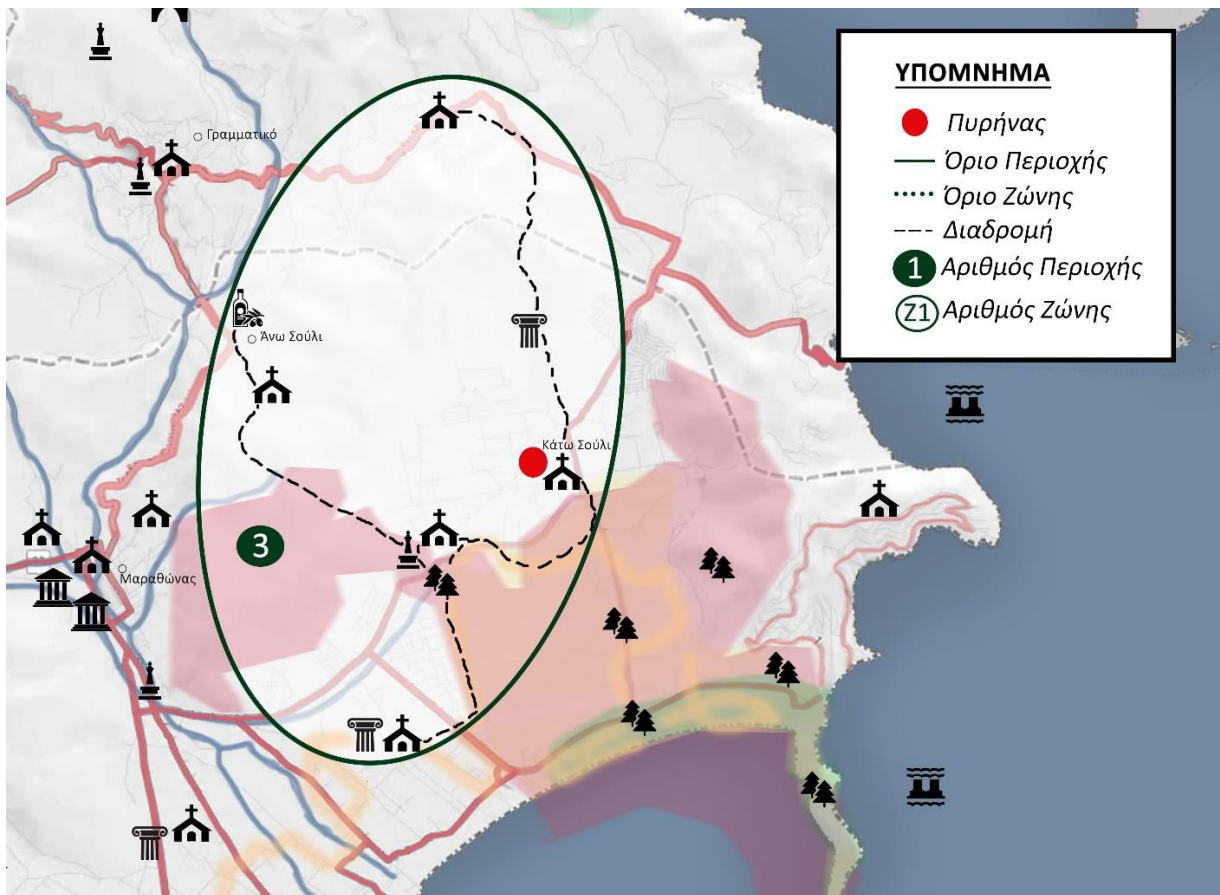
Ο οικισμός Κάτω Σούλι αποτελεί τον πυρήνα της συγκεκριμένης περιοχή, καθώς αποτελεί τον οικισμό που βρίσκεται κοντά στην προστατευόμενη περιοχή και σε πολιτιστικά στοιχεία.

Διαδρομή

Στην περιοχή αυτή σχεδιάζεται μία πολυθεματική διαδρομή, η οποία περνά από τα ακόλουθα σημεία:

- Τρόπαιο Μάχης Μαραθώνα
- Πύργος Τροπαίου Μαραθώνος
- Ι.Ν. Παναγίας της Μεσοσπορίτισσας
- Μακαρία Πηγή (Εθνικό Πάρκο Σχινιά)
- Κτήμα Μπενάκη
- Ι.Ν. Αγίου Αθανασίου
- Ι. Μονή Αγίου Ραφαήλ (Άνω Σούλι)
- Ελαιοτριβείο (Άνω Σούλι)
- Ι.Ν. Αγίου Μοδέστου (Κάτω Σούλι)
- Αρχαίος Οικισμός «Τρικόρινθος»
- Ι.Ν. Αγίου Ιωάννη Προδρόμου (Γραμματικό)

Χάρτης 7-4: Περιοχή 3 – Ταυτότητα Πεδινής Αγροτικής Περιοχής με ποικίλους Πολιτιστικούς και Φυσικούς Πόρους

Περιοχή 4 – Ταυτότητα Πεδινής - Ημιορεινής Περιοχής με συγκεντρώσεις Πολιτιστικών Πόρων (Φυσικού και Πολιτιστικού Ενδιαφέροντος)

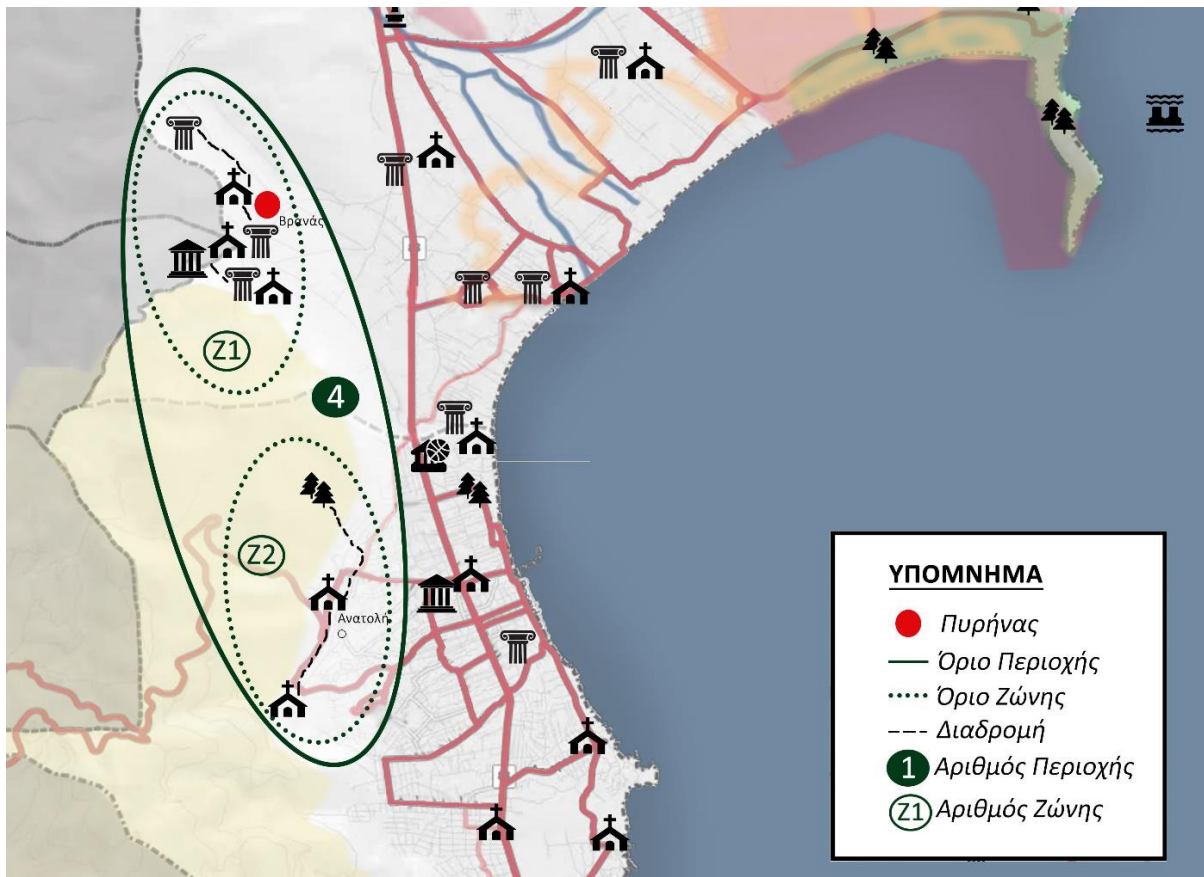
Η συγκεκριμένη χωρική ενότητα περιλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της ενδοχώρας της Δ.Ε. Νέας Μάκρης, μιας περιοχής με πεδινό και ημιορεινό χαρακτήρα. Η διάκριση της περιοχής σε δύο ζώνες στηρίζεται κυρίως στη διαφορετική φυσιογνωμία των πολιτιστικών πόρων και εν μέρει στα μορφολογικά χαρακτηριστικά της περιοχής (Χάρτης 7-5). Οι ζώνες αυτές έχουν ως ακολούθως:

- **Ζώνη Z1:** Σε αυτή τη ζώνη εντάσσεται η περιοχή κοντά στον οικισμό Βρανά, όπου παρατηρείται μεγάλος αριθμός πολιτιστικών πόρων και αρκετές πολιτιστικές υποδομές.
- **Ζώνη Z2:** Στη ζώνη αυτή εντοπίζονται κυρίως πόροι φυσικού και θρησκευτικού ενδιαφέροντος. Βρίσκεται στους πρόποδες του όρους Αγγλικίου και Πεντέλης και εντάσσεται σε προστατευόμενη περιοχή, με έντονο φυσικό ενδιαφέρον.

Πυρήνας

Ο οικισμός Βρανάς είναι ο πυρήνας της χωρικής ενότητας, ο οποίος αποτελείται από πολιτιστικές υποδομές και διάφορους πολιτιστικούς πόρους που μπορούν να συμβάλλουν στην τόνωση της πολιτιστικής τουριστικής δραστηριότητας της περιοχής.

Χάρτης 7-5: Περιοχή 4 – Ταυτότητα Πεδινής - Ημιορεινής Περιοχής με συγκεντρώσεις Πολιτιστικών Πόρων (Φυσικού και Πολιτιστικού Ενδιαφέροντος)

Διαδρομές

Ζώνη Ζ1: Στην ζώνη αυτή, κοντά στον οικισμό Βρανά, υπάρχουν οι πολιτιστικοί πόροι που εντάσσονται στη διαδρομή είναι:

- Μάνδρα Γριάς
- Ι.Ν. Αγίου Αθανασίου
- Αρχαιολογικό Μουσείο Μαραθώνα
- Μεσοελλαδικοί Τύμβοι
- Τύμβος των Πλαταιέων
- Ι. Μονή Αγίου Γεωργίου Τροπαιοφόρου
- Ι.Ν. Αγίου Δημητρίου

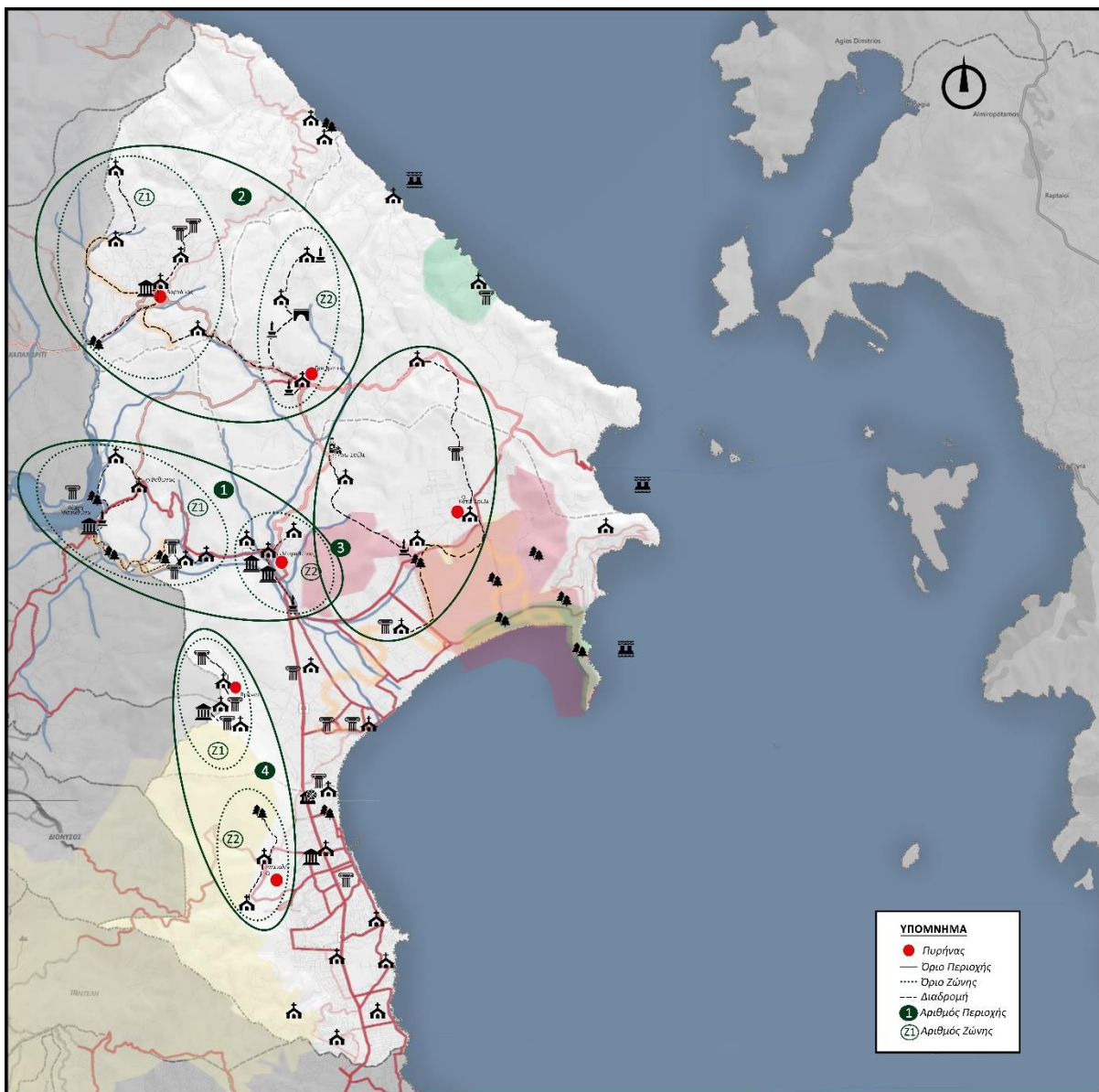
- Θολωτός Τάφος στον Αρνό

Ζώνη Ζ2: Στην ζώνη αυτή σχεδιάζεται διαδρομή η οποία διέρχεται από:

- Όμορφο σπήλαιο Αγγιλικίου
- Ι.Ν. Αγίας Βαρβάρας (Ανατολή)
- Ι. Μονή Ευαγγελισμού της Θεοτόκου και Αγίου Εφραιμ

Συνοψίζοντας, παρουσιάζεται ακολούθως ο **Χάρτης 7-6**, στον οποίο καταγράφεται όλη την εικόνα του Σεναρίου II.

Χάρτης 7-6: Σενάριο II – «Πολυκεντρικό Μοντέλο Αξιοποίησης Πολιτιστικών Πόρων, στην ενδοχώρα»

7.5.2 Σενάριο III - Ανάπτυξη Θεματικών Πολιτιστικών Δικτύων στον παράκτιο – θαλάσσιο χώρο

Ο παράκτιος και θαλάσσιος χώρος της περιοχής μελέτης έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον από την άποψη της παρουσίας πόρων φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος, η **ολοκληρωμένη αξιοποίηση** των οποίων μπορεί να συμβάλλει στην ανάδειξη της φυσιογνωμίας της περιοχής. Η ανάπτυξη του Σεναρίου III περιλαμβάνει τη δημιουργία **Θεματικών πολιτιστικών δικτύων – διαδρομών**, που στοχεύουν:

- στην ανάδειξη της ιδιαίτερης ταυτότητας κάθε υποπεριοχής, μέσα από την δικτύωση των πολιτιστικών της πόρων και την ένταξή τους στο συνολικό δίκτυο της περιοχής μελέτης,
- στην ανάδειξη δευτερευόντων πολιτιστικών πόρων των εν λόγω υποπεριοχών και την ένταξή τους αντίστοιχα στο συνολικό δίκτυο της περιοχής, και
- στη διασύνδεση των υποπεριοχών μεταξύ τους, δημιουργώντας ένα ενιαίο σύνολο δικτυώσεων πολιτιστικών και φυσικών πόρων.

Έτσι το Σενάριο III ακολουθεί ένα **συγκεντρωτικό χωρικό πρότυπο** ανάπτυξης, με έμφαση στις εναλλακτικές τουριστικές δραστηριότητες στο **παράκτιο – θαλάσσιο τμήμα** της περιοχής μελέτης, επιχειρώντας την ολοκληρωμένη αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων της περιοχής μέσα από την ανάπτυξη **Θεματικών πολιτιστικών δικτύων**.

Η εμβάθυνση και η χαρτογράφηση των πολιτιστικών πόρων της περιοχής μελέτης συνέβαλε στην κατανόηση των χαρακτηριστικών της και στον εντοπισμό των σημαντικών πολιτιστικών και φυσικών πόρων. Οι χωρικές ενότητες που δημιουργήθηκαν διαφοροποιούνται με βάση τους πολιτιστικούς πόρους και προσδίδουν σε κάθε μία από αυτές την ανάλογη πολιτιστική ταυτότητα.

Οι χωρικές ενότητες που δημιουργήθηκαν στο συγκεκριμένο σενάριο βασίστηκαν στα ακόλουθα κριτήρια:

- Τη χωρική διάρθρωση πολιτιστικών πόρων
- Την ταυτότητα των πολιτιστικών πόρων
- Τα χαρακτηριστικά της εκάστοτε περιοχής

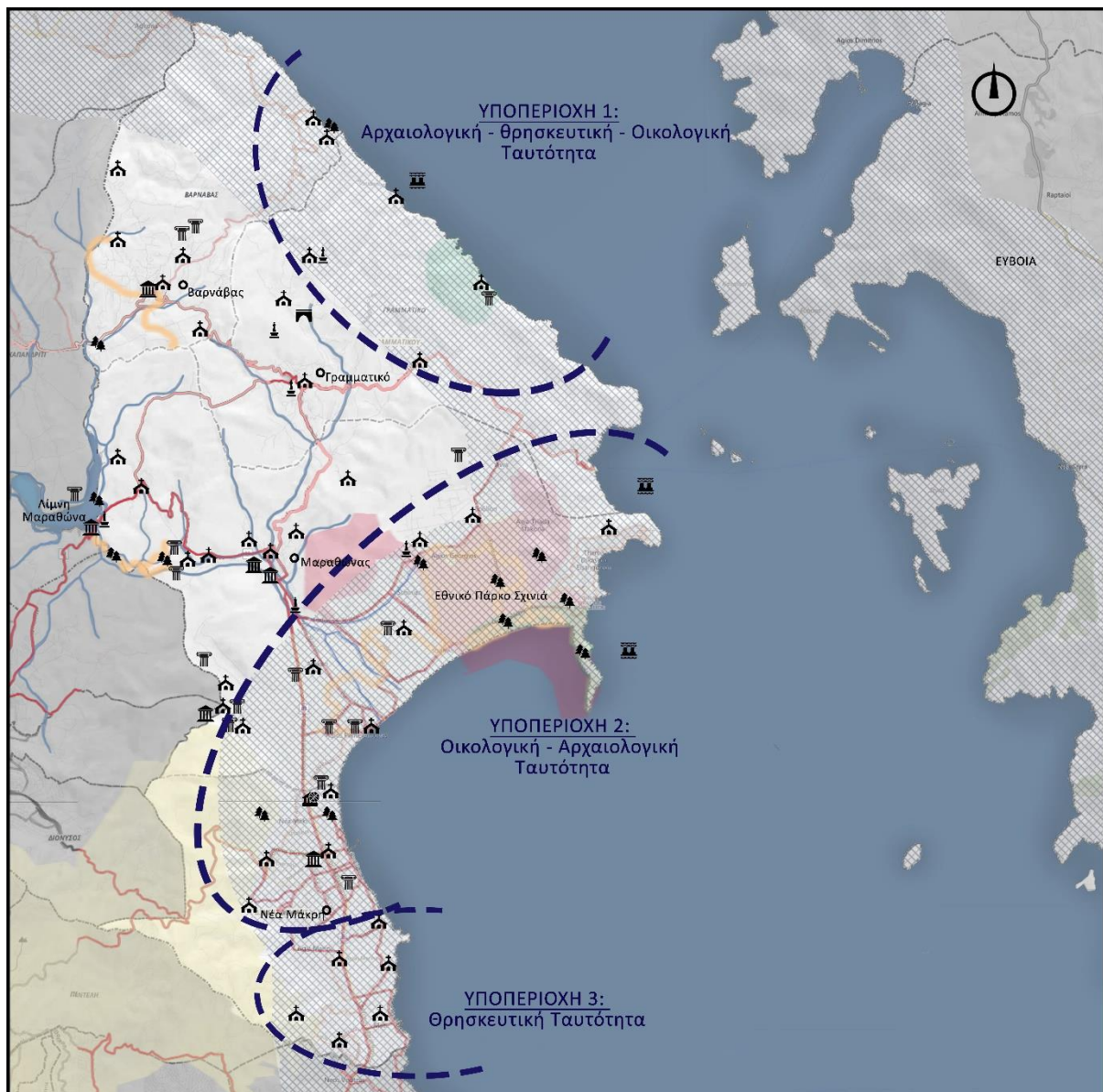
Ο συνδυασμός των παραπάνω κριτηρίων βοήθησε στην οριοθέτηση των τριών (3) χωρικών ενότητων – υποπεριοχών, όπως φαίνεται στον παρακάτω **Χάρτη 7-7**, λαμβάνοντας κυρίως υπόψη τους πολιτιστικούς πόρους που βρίσκονται στην παράκτια ζώνη και στον θαλάσσιο χώρο.

Στις χωρικές ενότητες – υποενότητες του παρόντος Σεναρίου, επιδιώκεται η δημιουργία πολυδιάστατων θεματικών δικτύων – διαδρομών, στις οποίες εντάσσονται παράκτιοι και θαλάσσιοι πολιτιστικοί και φυσικοί πόροι, με σκοπό την αξιοποίησή τους, σύμφωνα με τους αναπτυξιακούς στόχους που έχουν τεθεί.

Το Σενάριο III προβάλλει ένα συγκεντρωτικό χωρικό πρότυπο, το οποίο προϋποθέτει τη διασύνδεση των θεματικών δικτύων κάθε περιοχής μέσω καταλλήλων κόμβων, με κύριο στόχο τη δημιουργία ενός πλέγματος θεματικών δικτύων που απλώνεται σε ολόκληρο τον παράκτιο και θαλάσσιο χώρο της περιοχής μελέτης και στηρίζεται στην ολοκλήρωση πόρων φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος.

Οι τρεις χωρικές ενότητες-υποπεριοχές που δημιουργούνται από την οριοθέτηση των εν λόγω θεματικών δικτύων περιγράφονται στη συνέχεια.

Χάρτης 7-7: Σενάριο III - Οριοθέτηση χωρικών ενότητων - υποπεριοχών

Υποπεριοχή 1: Αρχαιολογική – Θρησκευτική – Οικολογική Ταυτότητα

Η περιοχή αυτή χαρακτηρίζεται από την παρουσία: (α) **πόρων θρησκευτικού ενδιαφέροντος** (Ι.Ν. Αγίου Παντελεήμων, Ι.Ν. Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Ι.Ν. Αγίας Μαρίας κ.λπ.), (β) σημαντικών **πόρων πολιτιστικού ενδιαφέροντος** (Αρχαιολογικός Χώρος

Ραμνούντος, ενάλιες αρχαιότητες) και (γ) **πόρων φυσικούς ενδιαφέροντος** (ΤΙΦΚ: Ραμνούντα – Λοιμικού, (ΑΤ2010017). Τα παραπάνω κυρίαρχα στοιχεία αποδίδουν στην περιοχή μια **αρχαιολογική – θρησκευτική – οικολογική ταυτότητα**.

Υποπεριοχή 2: Οικολογική – Πολιτιστική Ταυτότητα

Η συγκεκριμένη περιοχή είναι η μεγαλύτερη σε έκταση και φέρει μεγάλη ποικιλία φυσικών και πολιτιστικών πόρων. Πιο συγκεκριμένα χαρακτηρίζεται από: (α) την έντονη παρουσία σημαντικών **προστατευόμενων περιοχών** NATURA 2000 και ΤΙΦΚ [Εθνικό Πάρκο Σχινιά (GR3000003), Υγρότοπος Σχινιά (GR3000016), Σχινιάς Μαραθώνα (ΑΤ2011025)] κ.λπ. και (β) την παρουσία στοιχείων **πολιτιστικού ενδιαφέροντος** στον χερσαίο και θαλάσσιο χώρο (Ιερό Αιγυπτίων Θεών Μπρεξίζας, Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο Νέας Μάκρης, ενάλιες αρχαιότητες κ.λπ.)

Υποπεριοχή 3: Θρησκευτική Ταυτότητα

Η μικρότερη σε έκταση υποπεριοχή περιλαμβάνει κυρίως πόρους θρησκευτικού ενδιαφέροντος στον παράκτιο χώρο της περιοχής μελέτης.

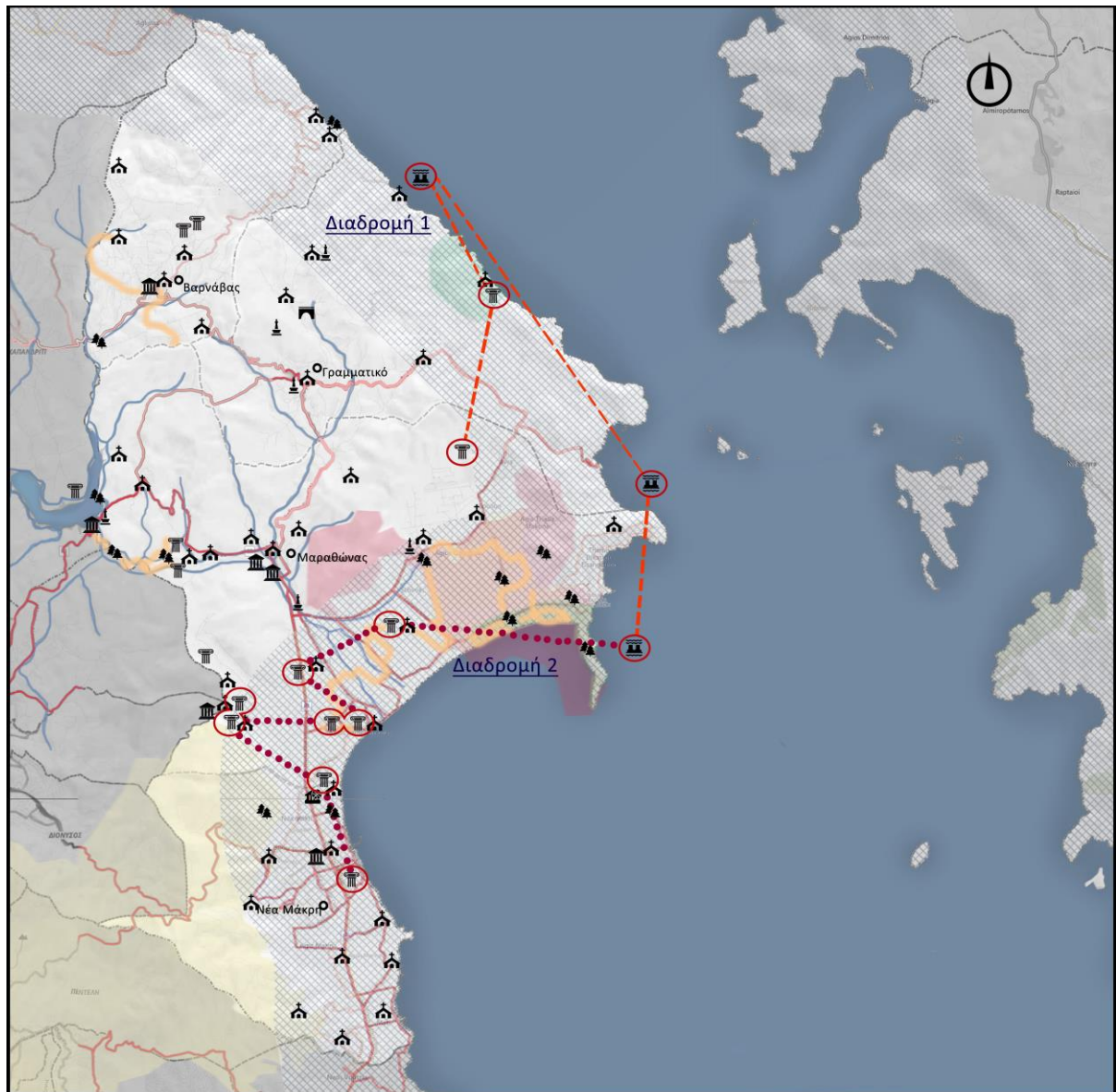
Τα θεματικά δίκτυα που αναπτύχθηκαν στην περιοχή μελέτης, σύμφωνα με το παρόν Σενάριο, παρουσιάζονται αναλυτικά στη συνέχεια.

Δίκτυο αρχαιολογικού ενδιαφέροντος

Η περιοχή μελέτης έχει σημαντικό αρχαιολογικό ενδιαφέρον τόσο στον παράκτιο όσο και στον θαλάσσιο χώρο, με πόρους που συνιστούν τη βάση για την ανάπτυξη του συγκεκριμένου θεματικού δικτύου. Επισκέπτες, αλλά και τοπικός πληθυσμός, ο οποίος ενδιαφέρεται για τον ιστορικό και πολιτιστικό πλούτο της περιοχής μπορεί να ακολουθήσει το δίκτυο αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, το οποίο περιλαμβάνει την περιήγηση σε αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία, αλλά και τη δυνατότητα κατάδυσης στις ενάλιες αρχαιότητες που βρίσκονται στον θαλάσσιο χώρο. Τα πολιτιστικά στοιχεία της παράκτιας και θαλάσσιας περιοχής μπορούν να αποτελέσουν πόλο έλξης και να ευνοήσουν την ανάπτυξη σε όλους τους τομείς της περιοχής.

Οι τοπικές κοινωνίες και οι αρμόδιοι φορείς συμμετέχουν και διοργανώνουν δραστηριότητες και εκδηλώσεις σε χώρους αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, ενώ μπορούν να αναπτυχθούν συμπληρωματικές δραστηριότητες που σχετίζονται με την ανάπτυξη υπηρεσιών για την εξυπηρέτηση επισκεπτών, την ανάδειξη και συντήρηση των πολιτιστικών αγαθών και την προώθηση πολιτιστικών τουριστικών προϊόντων εμπειρίας που στηρίζονται στα τοπικά χαρακτηριστικά της περιοχής. Το εν λόγω δίκτυο περιλαμβάνει δύο επιμέρους διαδρομές οι οποίες παρουσιάζονται στον **Χάρτη 7-8** και επεξηγούνται στη συνέχεια.

Χάρτης 7-8: Δίκτυο αρχαιολογικού ενδιαφέροντος

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

	Αρχαιολογικός χώρος/ Αρχαίο μνημείο		Πρωτεύον Οδικό Δίκτυο		ΤΙΦΚ
	Μνημείο/ χώρος πολιτισμού		Δευτερεύον Οδικό Δίκτυο		NATURA 2000
	Μουσείο		Τριτεύον Οδικό Δίκτυο		Βιότοποι CORINE
	Εκκλησία/ Μονή		Υφιστάμενα Μονοπάτια		Υδρολογικό Δίκτυο
	Ενάλια αρχαιότητα				Πολιτιστικοί Πόροι
	Γέφυρα				Διαδρομή 1
	Αθλητικό και Πολιτιστικό Κέντρο				Διαδρομή 2
	Σημείο φυσικού ενδιαφέροντος				

Διαδρομή 1: Αρχαιολογική - Οικολογική Ταυτότητα

Η συγκεκριμένη διαδρομή αναδεικνύει την αρχαιολογική και οικολογική ταυτότητα της υποπεριοχής 1 και 2 (Χάρτης 8-7), λαμβάνοντας υπόψη κυρίως τους αρχαιολογικούς χώρους. Η διαδρομή συνδέει τους εξής αρχαιολογικούς χώρους:

- Αρχαιολογικός Χώρος Ραμνούντος
- Ενάλιες αρχαιότητες στη θαλάσσια περιοχή κοντά στη Δ.Ε. Γραμματικού
- Ενάλιες αρχαιότητες στη θαλάσσια περιοχή κοντά στο Εθνικό Πάρκο Σχινιά
- Αρχαίος οικισμός «Τρικόρινθος»

Διαδρομή 2: Αρχαιολογική Ταυτότητα

Η Διαδρομή 2 αναδεικνύει τους σημαντικούς αρχαιολογικούς πόρους που εντοπίζονται στην υποπεριοχή 2 της περιοχής μελέτης. Η εν λόγω διαδρομή συνδέει τους εξής χώρους:

- Τρόπαιο Μάχης Μαραθώνα
- Πύργος Τροπαίου Μάχης Μαραθώνα
- Πρωτοελλαδικό νεκροταφείο Τσέπι
- Προϊστορική θέση Πλάσι
- Τύμβος Μαραθώνος ή Τύμβος Αθηναίων
- Τύμβος των Πλαταιέων

Δίκτυο φυσικών πόρων / φυσικής κληρονομιάς

Οι ιδιαίτερης αξίας φυσικοί πόροι βρίσκονται σε όλη την έκταση της περιοχής μελέτης. Η παράκτια ζώνη, στην οποία δίνεται έμφαση στο συγκεκριμένο Σενάριο έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον από περιβαλλοντικά άποψη, με πόρους οι οποίοι κρίνεται σκόπιμο να προστατευθούν, να αξιοποιηθούν και να αναδειχθούν, μέσα από ένα θεματικό δίκτυο φυσικών πόρων.

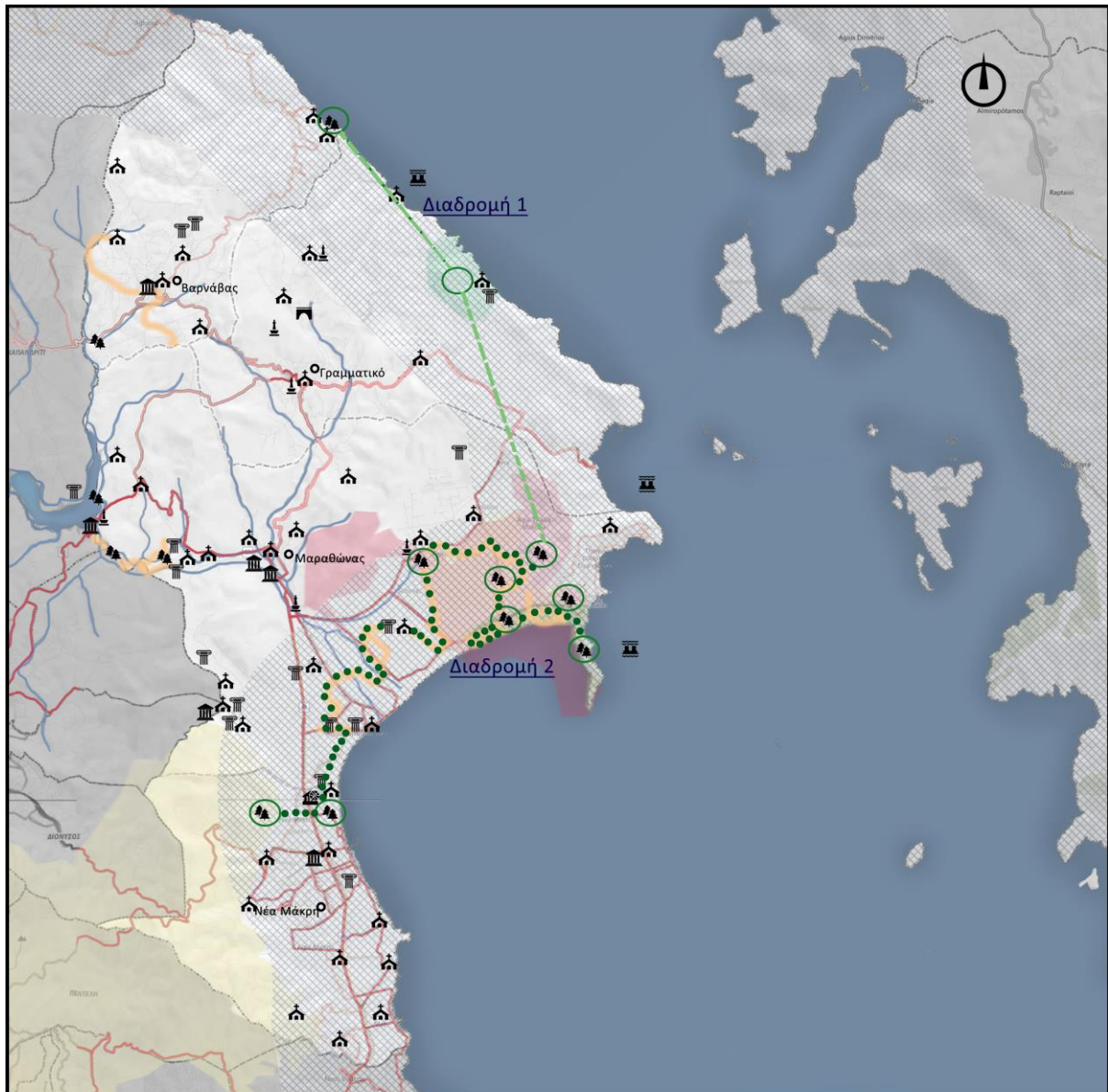
Οι διαδρομές που σχεδιάζονται για να συνδέσουν και θα αναδείξουν τους φυσικούς αυτούς πόρους είναι δύο και παρουσιάζονται στον Χάρτη 7-9.

Διαδρομή 1

Η συγκεκριμένη διαδρομή συνδέει τις προστατευόμενες περιοχές που έχουν κηρυχθεί ως ΤΙΦΚ της υποπεριοχής 1 και 2. Περιλαμβάνει τους ακόλουθους φυσικούς πόρους:

- Πηγή Ντόρμπερι
- ΤΙΦΚ στην περιοχή Ραμνούντα – Λοιμικού
- ΤΙΦΚ, NATURA 2000, Βιότοποι CORINE στην περιοχή Σχινιά – Μαραθώνα

Χάρτης 7-9: Δίκτυο φυσικών πόρων / φυσικής κληρονομιάς

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Αρχαιολογικός χώρος/ Αρχαίο μνημείο	Πρωτεύον Οδικό Δίκτυο	ΤΙΦΚ
Μνημείο/ χώρος πολιτισμού	Δευτερεύον Οδικό Δίκτυο	NATURA 2000
Μουσείο	Τριτεύον Οδικό Δίκτυο	Βιότοποι CORINE
Εκκλησία/ Μονή	Υφιστάμενα Μονοπάτια	
Ενάλια αρχαιότητα	Υδρολογικό Δίκτυο	
Γέφυρα		
Αθλητικό και Πολιτιστικό Κέντρο		Φυσικοί Πόροι
Σημείο φυσικού ενδιαφέροντος		Διαδρομή 1
		Διαδρομή 2

Διαδρομή 2

Η Διαδρομή 2 περιλαμβάνει το υφιστάμενο μονοπάτι στην περιοχή του Σχινιά, εμπλουτισμένη με περισσότερα σημεία φυσικού ενδιαφέροντος σε όλο το παράκτιο τμήμα των Δ.Ε. Μαραθώνα και Νέας Μάκρης, τα οποία είναι:

- Λόφος Δρακονέρα
- Λίμνη Στόμι
- Χερσόνησος Κυνοσούρα
- Πευκόδασος Σχινιά
- Υγρότοπος Σχινιά
- Μακαρία Πηγή
- Υγρότοπος Μπρέξιζας
- Όμορφο σπήλαιο Αγριλικίου

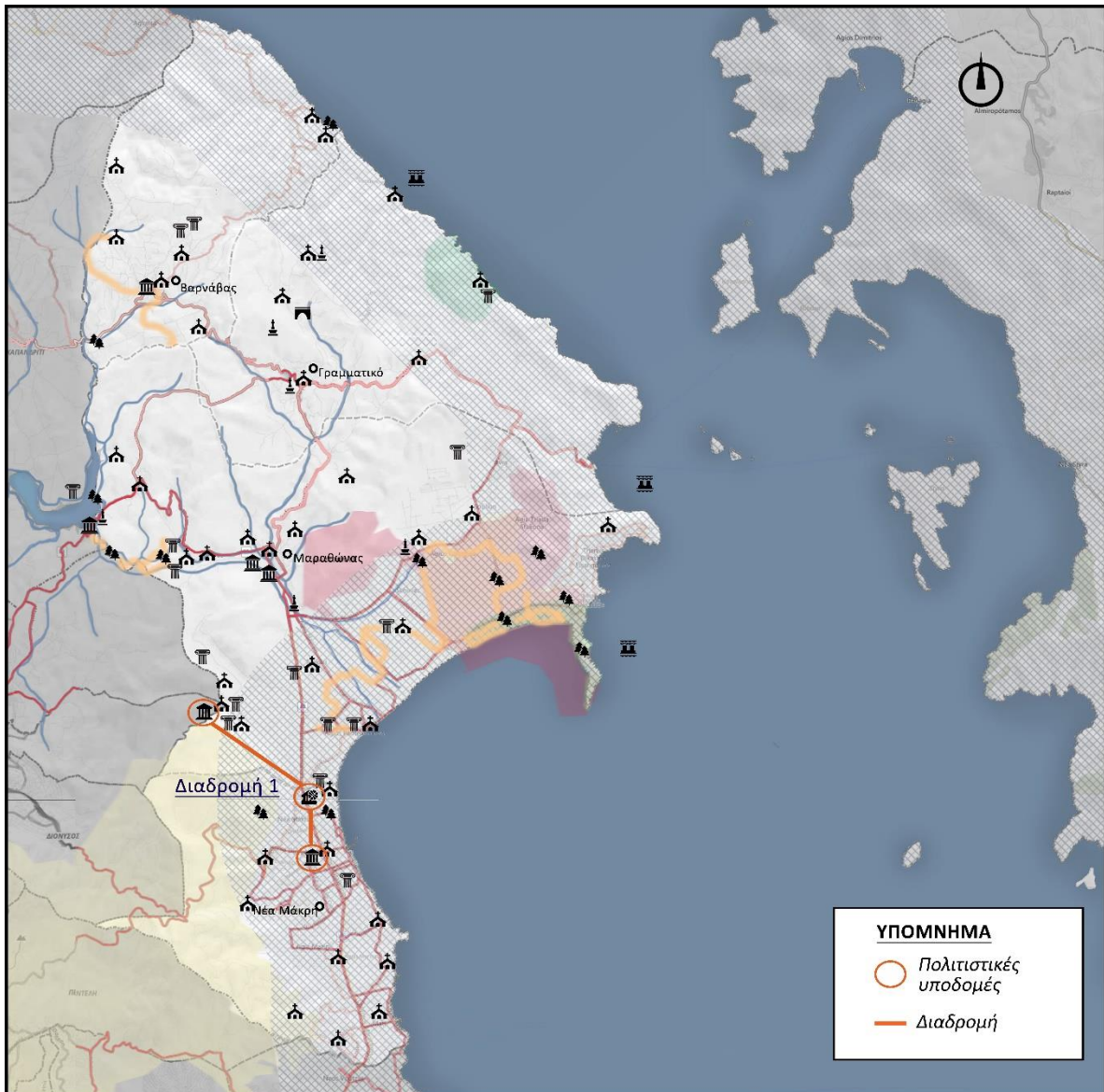
Η συγκεκριμένη διαδρομή διέρχεται και από σημεία πολιτιστικού ενδιαφέροντος και σε πολλά σημεία συνδέεται με το δίκτυο αρχαιολογικού ενδιαφέροντος.

Δίκτυο Μουσείων και Πολιτιστικών Υποδομών

Στην περιοχή μελέτης υπάρχουν αρκετές πολιτιστικές υποδομές, όταν αφορά όμως την παράκτια ζώνη ο αριθμός είναι περιορισμένος. Το συγκεκριμένο δίκτυο συνδέει τις πολιτιστικές υποδομές μεταξύ τους, με σκοπό την ανάδειξη και την προβολή τους. Οι συγκεκριμένοι χώροι μπορούν να φιλοξενήσουν διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις. Οι πολιτιστικές υποδομές της διαδρομής αυτής είναι:

- Αρχαιολογικό Μουσείο Μαραθώνα
- Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο Νέας Μάκρης
- Λαογραφικό Μουσείο Νέας Μάκρης

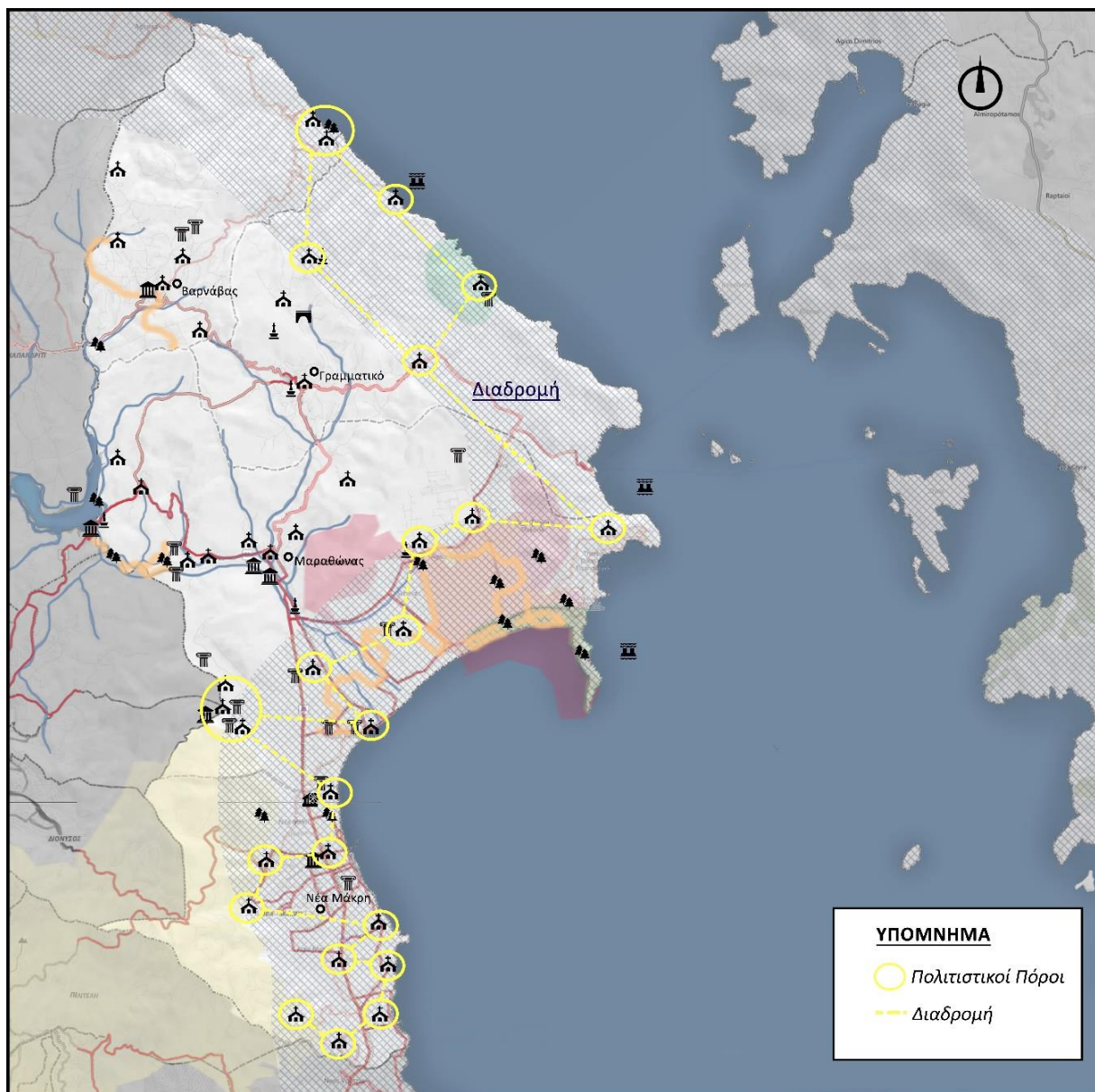
Χάρτης 7-10: Δίκτυο Μουσείων και Πολιτιστικών Υποδομών

Δίκτυο Πόρων Θρησκευτικού Ενδιαφέροντος

Η θρησκεία στην ελληνική κοινωνία παίζει σημαντικό ρόλο και αυτό αποδεικνύεται από τις πολυάριθμες υλικές και άυλες δράσεις της και την εμπέδωση αυτών στην ελληνική κοινωνία. Συγκεκριμένα στην περιοχή μελέτης υπάρχει μεγάλος αριθμός εκκλησιών και πολλές είναι οι εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται σε θρησκευτικό επίπεδο. Οι επισκέπτες που θα ακολουθήσουν το δίκτυο πόρων θρησκευτικού ενδιαφέροντος έχουν ως κίνητρο το θρησκευτικό συναίσθημα. Η διαδρομή που σχεδιάζεται επιχειρεί να συνδέσει σημεία θρησκευτικού ενδιαφέροντος, όπου πραγματοποιούνται κυρίως θρησκευτικές εκδηλώσεις και παρουσιάζεται στον Χάρτη 7-11.

Χάρτης 7-11: Δίκτυο Πόρων Θρησκευτικού Ενδιαφέροντος

Η μορφολογία του εδάφους και οι θέσεις των εκκλησιών δίνουν την δυνατότητα δημιουργίας ενός ευρύτερου δικτύου πόρων θρησκευτικού ενδιαφέροντος, με σκοπό την ανάδειξη και την προσέλκυση του επισκέπτη σχεδόν σε όλα τα σημεία όπου εντοπίζονται ναοί και μονές στο παράκτιο τμήμα. Το δίκτυο αυτό περιλαμβάνει μια μεγάλη διαδρομή που συνδέει όλους τους ναούς και τις μονές στο παράκτιο τμήμα της περιοχής μελέτης και διατρέχει τους εξής τόπους (Χάρτης 7-11):

- Ι.Ν. Αγίου Δημητρίου και Ι.Ν. Αγίου Παντελεήμωνος, Βαρνάβας
- Ι.Ν. Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Σέσι
- Ι.Ν. Αγίας Μαρίας, Γραμματικό

- I.N. Κοιμήσεως της Θεοτόκου
- I.N. Αγίου Ιωάννη Προδρόμου, Γραμματικό
- I. Μονή Αγίας Τριάδος
- I.N. Αγίου Μοδέστου, Κάτω Σούλι
- I.N. Αγίου Αθανασίου
- I.N. Παναγίας της Μεσοσπορίτισσας
- I.N. Αγίας Άννης
- I.N. Αγίου Παντελεήμωνος
- I. Μονή Αγίου Γεωργίου Τροπαιοφόρου
- I.N. Αγίου Δημητρίου, Βρανάς
- I.N. Αγίας Κυριακής, Μπρέξιζα
- I.N. Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης, Νέα Μάκρη
- I.N. Αγίας Βαρβάρας, Ανατολή
- I. Μονή Ευαγγελισμού της Θεοτόκου και Αγίου Εφραίμ
- I.N. Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Ζούμπερι
- I.N. Αγίας Μαρίνας, Νέα Μάκρη
- I.N. Αγίου Ανδρέα, Νέα Μάκρη
- I.N. Κοιμήσεως της Θεοτόκου, Μάτι
- I.N. Αγίου Ιωάννου Προδρόμου, Νέος Βουτζάς
- I. Μονή Αγίας Τριάδος, Νέα Μάκρη

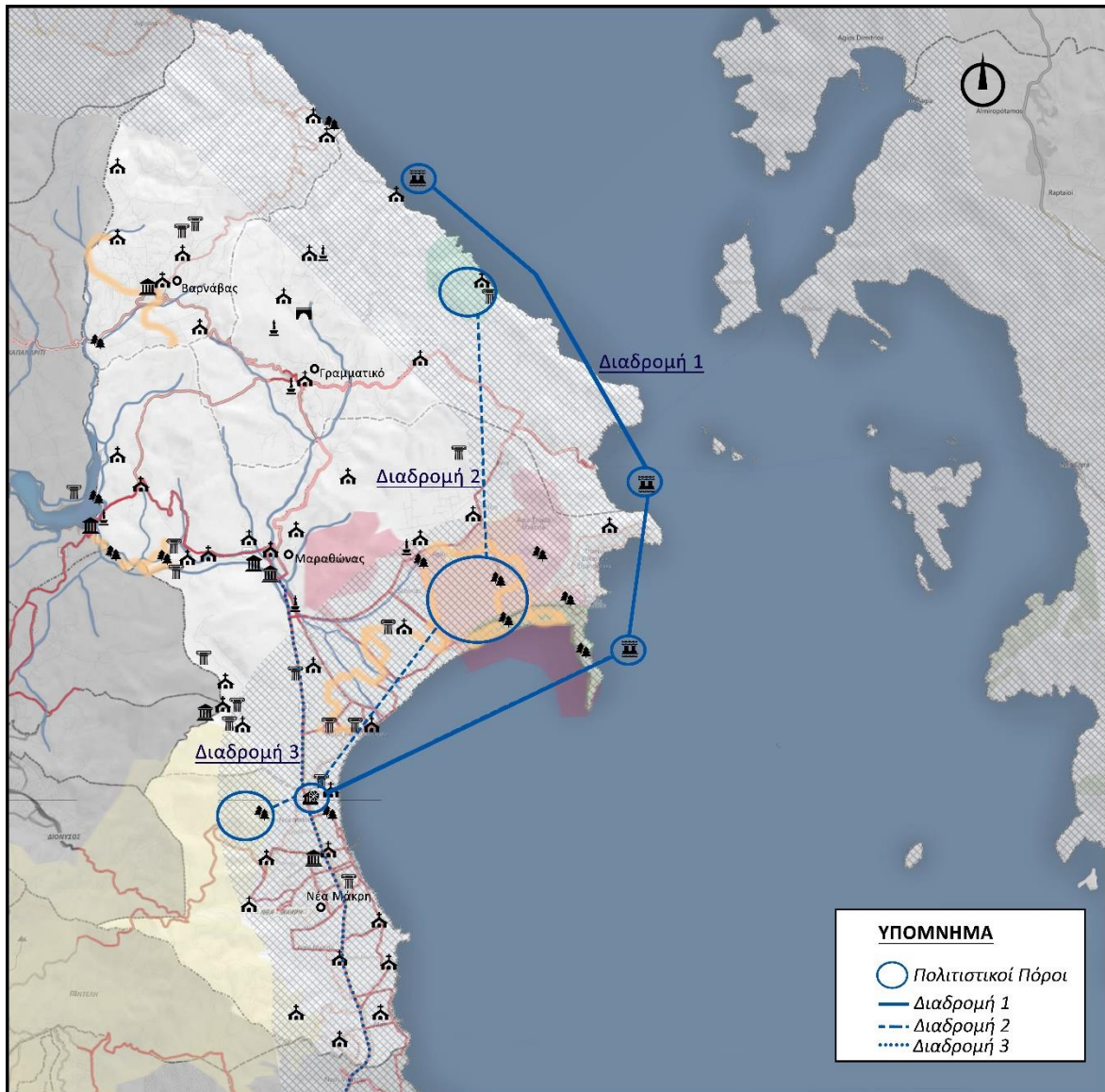
Δίκτυο αθλητικού – πολιτιστικού – φυσικού ενδιαφέροντος

Ο αθλητισμός διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην περιοχή μελέτης και μπορεί να αποτελέσει σημαντικό κίνητρο για την επισκεψιμότητα της περιοχής, αναπτύσσοντας διάφορες εναλλακτικές δραστηριότητες και εκδηλώσεις με σκοπό την ανάδειξη της αξίας του αθλητισμού στην κοινωνία. Στην παρούσα εργασία επιχειρείται η διασύνδεσή του με τους πόρους φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος μέσα από τη σχεδίαση του δικτύου αθλητικού – πολιτιστικού – φυσικού ενδιαφέροντος, με κεντρικό σημείο ενδιαφέροντος το Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο Νέας Μάκρης. Στο πλαίσιο αυτό διαμορφώνονται τρεις διαδρομές (Χάρτης 7-12), οι οποίες περιγράφονται στη συνέχεια.

Διαδρομή 1: Αθλητική – Πολιτιστική Ταυτότητα

Η συγκεκριμένη διαδρομή συνδέει τις ενάλιες αρχαιότητες και το μελλοντικό καταδυτικό Πάρκο σχεδιάζεται να δημιουργηθεί στη θαλάσσια περιοχή με το Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο.

Χάρτης 7-12: Δίκτυο Αθλητικού - Πολιτιστικού - Φυσικού Ενδιαφέροντος

Διαδρομή 2: Αθλητική – Οικολογική Ταυτότητα

Η Διαδρομή 2 βασίζεται στη σχέση του αθλητισμού με τη φύση και την ανάπτυξη διαφόρων εναλλακτικών – αθλητικών δραστηριοτήτων. Η διαδρομή αυτή αποτελείται από ευρύτερα σημεία ενδιαφέροντος και μπορεί να ταυτιστεί με το δίκτυο φυσικών πόρων/φυσικής κληρονομιάς, διέρχεται δε από:

- ΤΙΦΚ στην περιοχή Ραμνούντα – Λοιμικού
- ΤΙΦΚ, NATURA 2000, Βιότοποι CORINE στην περιοχή Σχινιάς – Μαραθώνα
- Βιότοπους CORINE στο Όρος Αγγιλίκι Μαραθώνα και Όρος Πεντέλης

Διαδρομή 3

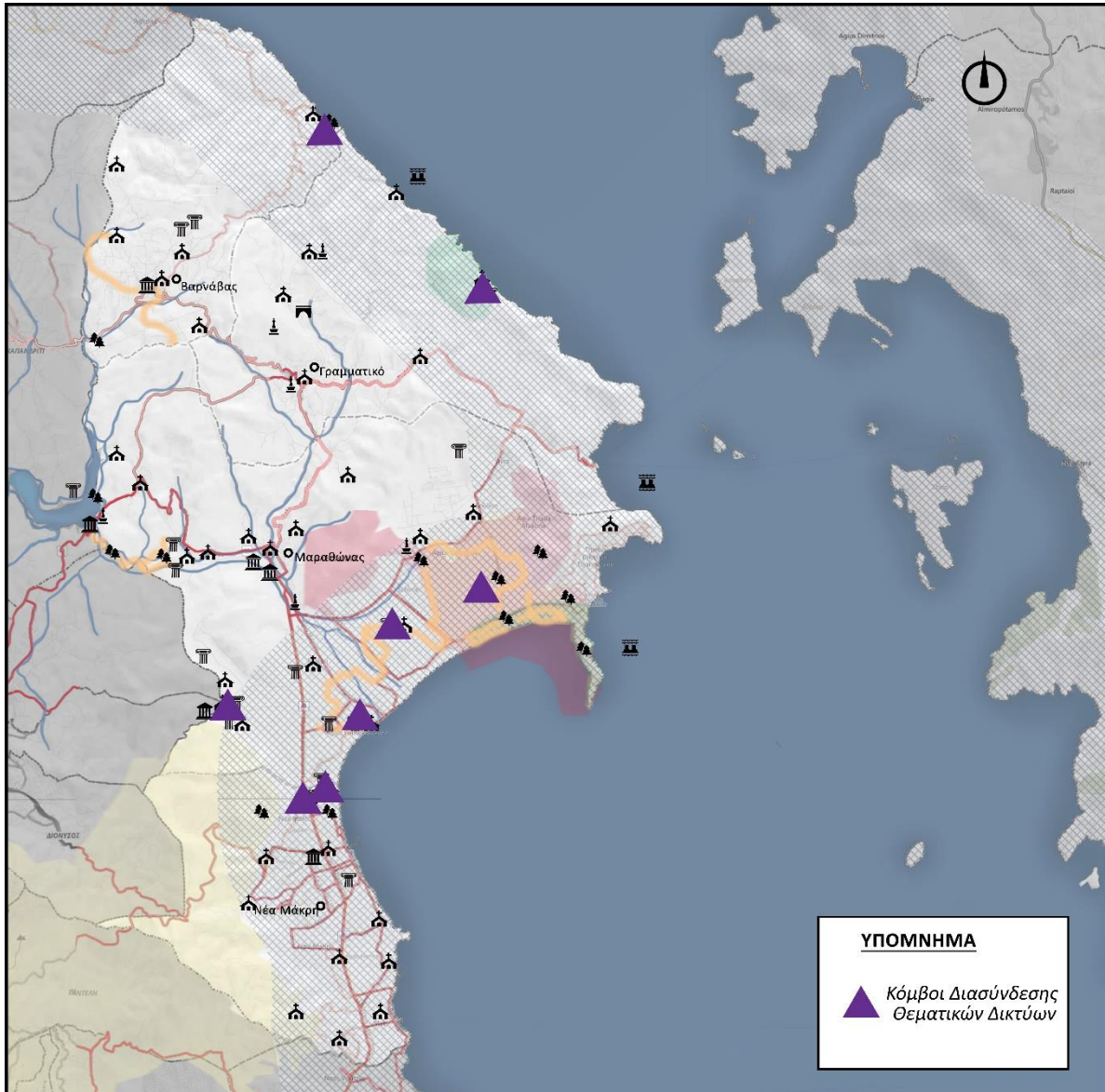
Η Διαδρομή 3 ταυτίζεται με τη διαδρομή του Κλασικού – Αυθεντικού Μαραθώνιου Δρόμου της Αττικής. Η συγκεκριμένη διαδρομή ακολουθεί την πορεία της Λεωφόρου Μαραθώνος, η οποία συνδέει την περιοχή μελέτης με την Αττική.

Κόμβοι Διασύνδεσης Θεματικών Δικτύων

Στο πλαίσιο του συγκεντρωτικού σεναρίου δημιουργίας θεματικών δικτύων προβλέπονται **οκτώ (8) κόμβοι** διασύνδεσης των θεματικών δικτύων, οι οποίοι σχεδιάζονται για να συμβάλλουν στην ολοκλήρωση των διαφορετικών θεματικών διαδρομών σε όλο το παράκτιο τμήμα της περιοχής μελέτης και δίνουν τη δυνατότητα ανάπτυξης πολλαπλών πολιτιστικών επιλογών θεματικού ενδιαφέροντος. Οι κόμβοι παρουσιάζονται στον Χάρτη 8-13 και έχουν ως ακολούθως:

- **Κόμβος 1 – Άγιος Δημήτριος και Παντελεήμων:** διασύνδεση Δικτύου Φυσικών Πόρων/Φυσικής Κληρονομιάς και Δικτύου Πόρων Θρησκευτικού Ενδιαφέροντος
- **Κόμβος 2 – Αρχαιολογικός Χώρος Ραμνούτσος:** διασύνδεση Δικτύου Αρχαιολογικού Ενδιαφέροντος, Δικτύου Φυσικών Πόρων/Φυσικής Κληρονομιάς, Δικτύου Πόρων Θρησκευτικού Ενδιαφέροντος και Δικτύου Αθλητικού – Πολιτιστικού – Φυσικού Ενδιαφέροντος.
- **Κόμβος 3 – Εθνικό Πάρκο Σχινιά:** διασύνδεση Δικτύου Φυσικών Πόρων/Φυσικής Κληρονομιάς, Δικτύου Αθλητικού – Πολιτιστικού – Φυσικού Ενδιαφέροντος
- **Κόμβος 4 – Μεσοσπορίτισσας:** διασύνδεση Δικτύου Αρχαιολογικού Ενδιαφέροντος, Δικτύου Πόρων Θρησκευτικού Ενδιαφέροντος και Δικτύου Φυσικών Πόρων/Φυσικής Κληρονομιάς
- **Κόμβος 5 – Άγιος Παντελεήμων:** διασύνδεση Δικτύου Πόρων Θρησκευτικού Ενδιαφέροντος και Δικτύου Αρχαιολογικού Ενδιαφέροντος
- **Κόμβος 6 – Μπρεξίζα:** διασύνδεση Δικτύου Φυσικών Πόρων/Φυσικής Κληρονομιάς, Δικτύου Αρχαιολογικού Ενδιαφέροντος και Δικτύου Πόρων Θρησκευτικού Ενδιαφέροντος,
- **Κόμβος 7 – Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο:** διασύνδεση Δικτύου Αθλητικού – Πολιτιστικού – Φυσικού Ενδιαφέροντος, Δικτύου Μουσείων και Πολιτιστικών Υποδομών και Δικτύου Φυσικών Πόρων/Φυσικής Κληρονομιάς
- **Κόμβος 8 – Ανατολή:** διασύνδεση Δικτύου Αρχαιολογικού Ενδιαφέροντος, Δικτύου Πόρων Θρησκευτικού Ενδιαφέροντος και Δικτύου Μουσείων και Πολιτιστικών Υποδομών

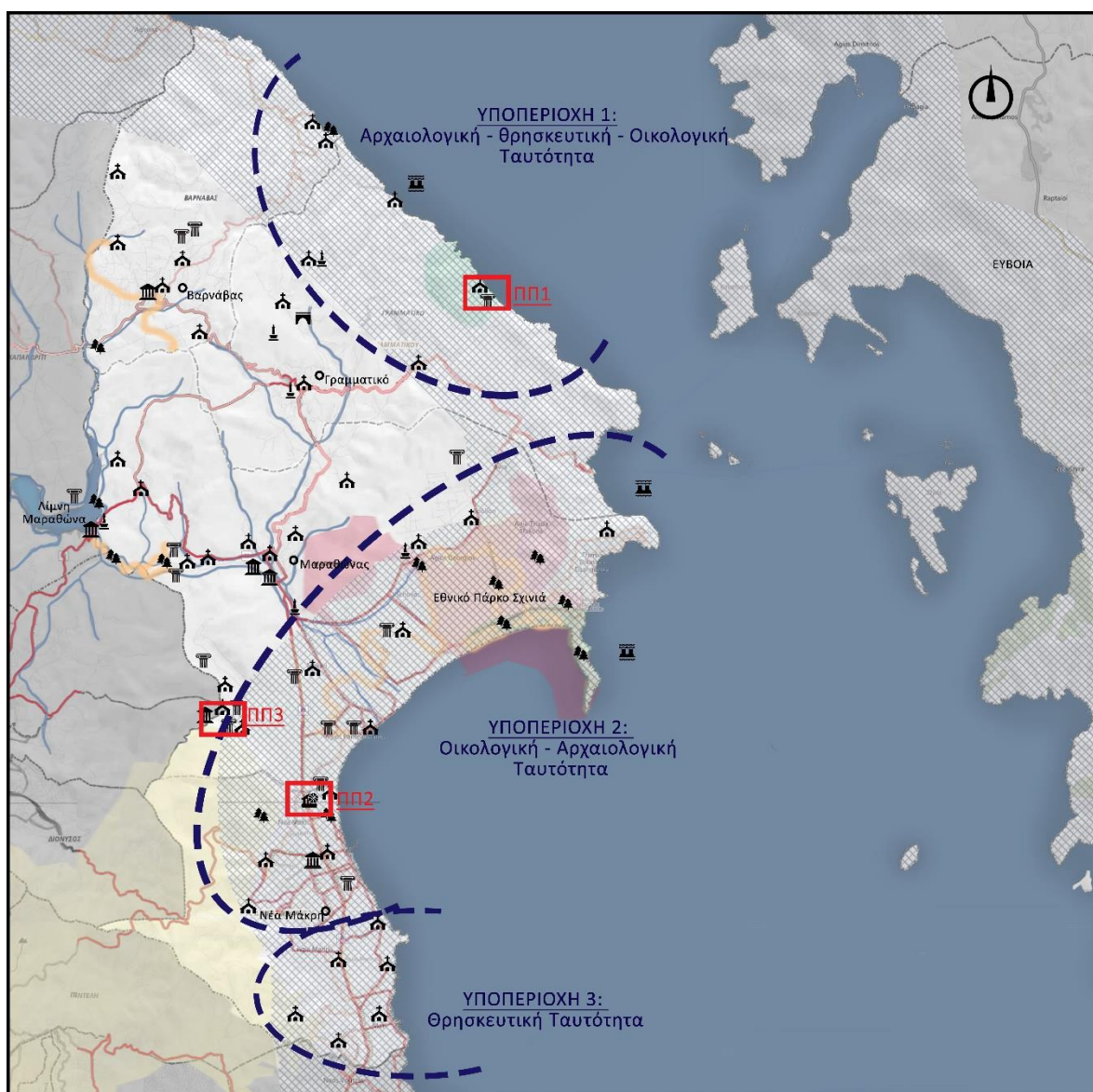
Χάρτης 7-13: Κόμβοι Διασύνδεσης Θεματικών Δικτύων

Πολιτιστικοί Πόλοι (ΠΠ)

Στο παρόν Σενάριο III εντάσσονται επίσης **τρεις (3) Πολιτιστικοί Πόλοι** υπερτοπικού χαρακτήρα, με εμβέλεια στο σύνολο της περιοχής μελέτης και κάθε έναν από αυτούς να διαδραματίζει έναν ιδιαίτερο ρόλο. Η επιλογή των ΠΠ έγινε σύμφωνα με τις υπάρχουσες υποδομές και είναι οι παρακάτω:

Χάρτης 7-14: Πολιτιστικοί Πόλοι

Πολιτιστικός Πόλος 1 - Αρχαιολογικός Χώρος Ραμνούντος

Ο αρχαιολογικός χώρος Ραμνούντος αποτελεί ένα από τα σημαντικά σημεία αρχαιολογικού ενδιαφέροντος σε όλη την περιοχή μελέτης, κυρίως στο βόρειο παράλιο τμήμα. Από τη σχέση του με τα δίκτυα που αναπτύσσονται στο βόρειο τμήμα της περιοχής μελέτης μπορεί να χαρακτηριστεί ως Πολιτιστικός Πόλος της ευρύτερης περιοχής επιρροής του. Στον

συγκεκριμένο χώρο μπορούν να φιλοξενηθούν διάφορες εκδηλώσεις αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, εκπαιδευτικές και άλλες.

Πολιτιστικός Πόλος 2 – Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο Νέας Μάκρης

Το Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο κατέχει σημαντικό ρόλο στην περιοχή, καθώς σε αυτό πραγματοποιούνται εκδηλώσεις αθλητικού και πολιτιστικού περιεχομένου και ποικίλες άλλες δραστηριότητες. Η υπάρχουσα υποδομή διαθέτει εκτός από μεγάλη έκταση αθλητικών εγκαταστάσεων, κλειστή αίθουσα κινηματογράφου – εκδηλώσεων και ανοιχτό αμφιθέατρο όπου φιλοξενούνται πολλές εκδηλώσεις .

Η συγκεκριμένη υποδομή μπορεί να θεωρηθεί Πολιτιστικός Πόλος για δραστηριότητες αθλητικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος.

Πολιτιστικός Πόλος 3 – Βρανάς

Ο οικισμός Βρανάς διαθέτει σημαντικό αριθμό πολιτιστικών πόρων και υποδομών, που βρίσκονται σε κοντινή απόσταση μεταξύ τους. Στον συγκεκριμένο οικισμό βρίσκεται το Αρχαιολογικό Μουσείο Μαραθώνα, στο οποίο πραγματοποιούνται εκπαιδευτικές και διάφορες άλλες πολιτιστικές δραστηριότητες. Οι λοιποί πολιτιστικοί αλλά και οι πόροι θρησκευτικού ενδιαφέροντος που βρίσκονται στην περιοχή καθιστούν τον εν λόγω οικισμό Πολιτιστικό Πόλο για δραστηριότητες πολιτιστικού και θρησκευτικού ενδιαφέροντος.

Στο συγκεκριμένο σενάριο λαμβάνουμε υπόψη τους πολιτιστικούς πόρους του παράκτιου τμήματος της περιοχής μελέτης. Όσον αφορά την περιοχή του οικισμού Βρανά, κατά ένα μέρος της εκτός της παραλιακής ζώνης, όμως η επιλογή της έγινε εξαιτίας των σημαντικών πολιτιστικών πόρων που βρίσκονται εκεί και της εγγύτητάς τους.

7.6 Αξιολόγηση Σεναρίων

Στην παρούσα ενότητα γίνεται η αξιολόγηση των δύο σεναρίων που αναλύθηκαν παραπάνω. Για τον σκοπό αυτό αξιοποιείται η μέθοδος ποιοτικής αξιολόγησης SWOT, η οποία αξιολογεί τα πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες του κάθε σεναρίου, ενώ ακόμη παρουσιάζει τις ευκαιρίες που μπορεί να αξιοποιήσει από το εξωτερικό περιβάλλον και τις απειλές που προέρχονται από αυτό.

7.6.1 Αξιολόγηση Σεναρίου II – «Πολυκεντρικό Μοντέλο Αξιοποίησης Πολιτιστικών Πόρων, στην Ενδοχώρα»

Η αξιολόγηση του Σεναρίου II παρουσιάζεται στη συνέχεια μέσα από τον εντοπισμό των **πλεονεκτημάτων** και των **αδυναμιών** που εμφανίζει (Πίνακες 7-2 και 7-3 αντίστοιχα). Ακόμη διερευνώνται οι **ευκαιρίες** και οι **απειλές** του εξωτερικού περιβάλλοντος στις οποίες είναι εκτεθειμένο (Πίνακες 7-4 και 7-5 αντίστοιχα).

**Πίνακας 7-2: Πλεονεκτήματα Σεναρίου II - Πολυκεντρικό Μοντέλο Αξιοποίησης
Πολιτιστικών Πόρων με έμφαση στην Ενδοχώρα**

Πλεονεκτήματα Σεναρίου II

- Βιώσιμη αξιοποίηση πολιτιστικών πόρων
- Το αποκεντρωτικό πρότυπο βοηθάει περισσότερο στην ανάδειξη της ενδοχώρας στο σύνολό της, προωθεί την ανάπτυξη των τοπικών ενοτήτων και αξιοποιεί του πυρήνες που σχεδιάζονται στην περιοχή ως μοχλό κινητοποίησης της αναπτυξιακής διαδικασίας στην περιοχή επιρροής τους
- Στο πλαίσιο του πολυκεντρικού μοντέλου αξιοποίησης προβλέπεται η ολοκληρωμένη ανάπτυξη των πολιτιστικών πόρων, η ανάδειξη της περιοχής συνολικά, η ανάδειξη των πολιτιστικών πυρήνων σε κάθε ενότητα, η συγκράτηση πληθυσμού με τη δημιουργία νέων ευκαιριών απασχόλησης και η προσέλκυση νέου, καθώς και η επιχειρηματική δραστηριοποίηση
- Ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της κάθε ενότητας και δημιουργία ενός προτύπου με πολλούς διαφορετικούς πυρήνες κάθε ένας εκ των οποίων φέρει τη δική του ταυτότητα με βάση τους διαθέσιμους πόρους φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος
- Δημιουργία μεγάλου αριθμού πολιτιστικών πυρήνων στις επιμέρους χωρικές ενότητες, παρέχοντας στους κατοίκους και στους επισκέπτες ποικίλες υπηρεσίες, υποδομές και τόπους αφετηρίας για την περιήγηση στο φάσμα των διαθέσιμων πολιτιστικών διαδρομών
- Ενδυνάμωση και ανάδειξη των πυρήνων, ενισχύοντάς τους με υπηρεσίες και υποδομές
- Διασύνδεση των πολιτιστικών πυρήνων και δυνατότητα ποικίλων και διαφορετικών θεματικών ενδιαφερόντων
- Δημιουργία ενός πολυδιάστατου πολιτιστικού προϊόντος, με ποικίλα πολιτιστικά και φυσικά ενδιαφέροντα για τον επισκέπτη
- Προοπτικές ανάπτυξης πολιτιστικού τουρισμού
- Ανάπτυξη τοπικών συνεργασιών για την ανάδειξη και προβολή των πολυθεματικών δικτύων που αναπτύσσονται στην κάθε ενότητα – Συνεργασία τοπικών φορέων / δικτύωση / δημιουργία αλυσίδων αξίας
- Συμβολή τοπικών φορέων και τοπικών κοινωνιών στην αξιοποίηση των πολιτιστικών πόρων, στη διατήρηση και ανάδειξη της άυλης και υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς – Ευαισθητοποίηση των πολιτών
- Δυνατότητα διασύνδεσης της πολιτιστικής τουριστικής δραστηριότητας με τη γεωργία για τη στήριξη του πρωτογενούς τομέα στην περιοχή και της παράδοσης και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς που συνδέεται με τον εν λόγω τομέα

- Μεγαλύτερη δυνατότητα ολοκλήρωσης διαφορετικών τομέων της οικονομίας (πρωτογενούς, δευτερογενούς και τριτογενούς)
- Δημιουργία ενός ποιοτικού, βιώσιμου μοντέλου τοπικής ανάπτυξης, στηριγμένου στους πόρους της περιοχής
- Προώθηση του εναλλακτικού πολιτιστικού τουρισμού σε συνδυασμό με τον αθλητικό τουρισμό, ο οποίος αποτελεί σημαντικό στοιχείο ενδιαφέροντος
- Εναρμόνιση με το Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο της Μητροπολιτικής περιοχής της Αθήνας όσον αφορά τις προτεραιότητες που δίνονται στη δημιουργία πόλων αναψυχής και πολιτισμού

Πίνακας 7-3: Αδυναμίες Σεναρίου II - Πολυκεντρικό Μοντέλο Αξιοποίησης Πολιτιστικών Πόρων με έμφαση στην Ενδοχώρα

Αδυναμίες Σεναρίου II

- Ελλιπής ευαισθητοποίηση και γνώση των πολιτιστικών πόρων και αδιαφορία για την αξία και τη συμβολή τους στην τοπική ανάπτυξη
- Μεγάλη δυνατότητα προσέγγισης εσωτερικού τουρισμού και μικρότερη δυνατότητα προσέλκυσης εξωτερικού τουρισμού και αλλοδαπών επισκεπτών
- Αδυναμία ανάπτυξης του παράκτιου τμήματος μέσω διασύνδεσης με τους επιμέρους τοπικούς πυρήνες
- Χαμηλός βαθμός εναρμόνισης με τη Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης Περιφέρειας Αττικής όσον αφορά τον κλάδο «Τουρισμό – Πολιτισμό» και αδυναμία στα πεδία έξυπνης εξειδίκευσης για τη «Δημιουργική Οικονομία» και τη «Γαλάζια Οικονομία»

Πίνακας 7-4: Ευκαιρίες Σεναρίου II - Πολυκεντρικό Μοντέλο Αξιοποίησης Πολιτιστικών Πόρων με έμφαση στην Ενδοχώρα

Ευκαιρίες Σεναρίου II

- Δημιουργία ενός προορισμού αστικού τουρισμού σύντομης διάρκειας (city breaks) για την επαφή με τη φύση, τον πολιτισμό, την παράδοση κ.λπ. την ανάπτυξη εναλλακτικών και αθλητικών δραστηριοτήτων, την αναψυχή κ.ά.
- Τρέχουσες δράσεις σχετικά με την κατάρτιση στους τομείς του τουρισμού και του πολιτισμού για τη δημιουργία νέων προϊόντων και την προώθησή τους
- Εναρμόνιση με τη Στρατηγική Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Αττικής και τις δυνατότητες ανάδειξης των τουριστικών προϊόντων επιμέρους περιοχών της
- Το Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αττικής – Αθήνας, το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα και το Στρατηγικό Σχέδιο Έξυπνης Εξειδίκευσης της Αττικής 2014-2020 αποδίδουν ιδιαίτερη σημασία στον τομέα του πολιτισμού και στην ανάδειξή του, στο σύστημα μεταφορών, στην προστασία του περιβάλλοντος και στον αγροδιατροφικό

τομέα

Πίνακας 7-5: Απειλές Σεναρίου II - Πολυκεντρικό Μοντέλο Αξιοποίησης Πολιτιστικών Πόρων με έμφαση στην Ενδοχώρα

Απειλές Σεναρίου II

- Η οικονομική κρίση της χώρας και η έλλειψη δράσεων/επενδύσεων στον τομέα του πολιτισμού
- Η οικονομική κατάσταση που επικρατεί σε παγκόσμιο επίπεδο και το μειωμένο διαθέσιμο εισόδημα για αναψυχή και τουριστικά ταξίδια
- Η κλιματική αλλαγή και οι πιθανές επιπτώσεις στον αγροτικό τομέα
- Η κλιματική αλλαγή και οι επιπτώσεις στους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους
- Ο ανταγωνισμός στον τομέα του τουρισμού και η εναλλαγή των τάσεων σε παγκόσμιο επίπεδο και σε επίπεδο γειτονικών χωρών

7.6.2 Αξιολόγηση Σεναρίου III – «Ανάπτυξη Θεματικών Πολιτιστικών Δικτύων στον παράκτιο – θαλάσσιο χώρο»

Η αξιολόγηση του Σεναρίου III παρουσιάζεται στη συνέχεια μέσα από τον εντοπισμό των **πλεονεκτημάτων** και των **αδυναμιών** που εμφανίζει (Πίνακες 7-6 και 7-7 αντίστοιχα). Ακόμη διερευνώνται οι **ευκαιρίες** και οι **απειλές** του εξωτερικού περιβάλλοντος στις οποίες είναι εκτεθειμένο (Πίνακες 7-8 και 7-9 αντίστοιχα).

Πίνακας 7-6: Πλεονεκτήματα Σεναρίου III – Ανάπτυξη Θεματικών Πολιτιστικών Δικτύων με έμφαση στον παράκτιο – θαλάσσιο χώρο

Πλεονεκτήματα Σεναρίου III

- Βιώσιμη αξιοποίηση πολιτιστικών πόρων
- Το συγκεντρωτικό πρότυπο ανάπτυξης ευνοεί συνολικά την περιοχή και αναδεικνύει όλους τους πολιτιστικούς και φυσικούς πόρους που βρίσκονται στον παράκτιο και θαλάσσιο χώρο
- Ανάδειξη του παράκτιο χώρου του Δήμου Μαραθώνα ως μιας διακριτής πολιτιστικής οντότητας στην Περιφέρεια Αττικής
- Ολοκληρωμένη ανάπτυξη θεματικών δικτύων και διασύνδεση μεταξύ τους σε όλη την έκταση του παράκτιου και θαλάσσιου χώρου
- Δημιουργία κόμβων διασύνδεσης των θεματικών δικτύων, με ιδιαίτερο πολιτιστικό στίγμα, που συμβάλλουν στην ανάδειξη της ταυτότητας της περιοχής – Ανάδειξη των κόμβων - πόλων τοπικής ανάπτυξης

Πλεονεκτήματα Σεναρίου III

- Ενδυνάμωση και ανάδειξη των κόμβων, ενισχύοντάς τους με υπηρεσίες και υποδομές
- Δημιουργία ενός πολυδιάστατου πολιτιστικού πλέγματος δικτύων με ποικίλα πολιτιστικά και φυσικά ενδιαφέροντα για τον επισκέπτη
- Προοπτικές ανάπτυξης πολιτιστικού τουρισμού
- Ανάπτυξη τοπικών συνεργασιών για την ανάδειξη και προβολή των θεματικών δικτύων που αναπτύσσονται στην περιοχή – Συνεργασία τοπικών φορέων
- Συμβολή τοπικών φορέων και τοπικών κοινωνιών στην αξιοποίηση των πολιτιστικών πόρων, στη διατήρηση και ανάδειξη της άυλης και υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς
- Δυνατότητα διασύνδεσης μεταξύ των κόμβων των θεματικών δικτύων
- Δημιουργία ενός ποιοτικού, βιώσιμου μοντέλου τοπικής ανάπτυξης, στηριγμένου στους πόρους της περιοχής
- Προώθηση του εναλλακτικού πολιτιστικού τουρισμού σε συνδυασμό με τον αθλητικό τουρισμό, ο οποίος αποτελεί σημαντικό στοιχείο ενδιαφέροντος
- Εναρμόνιση με το Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας - Αττικής όσον αφορά τις προτεραιότητες που δίνονται στη δημιουργία πόλων αναψυχής και πολιτισμού
- Εναρμόνιση με τη Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης της Περιφέρειας Αττικής όσον αφορά την Αγροδιατροφή, το Περιβάλλον και τον Τουρισμό – Πολιτισμό
- Στροφή του υπάρχοντος μαζικού τουριστικού προτύπου προς ένα ποιοτικό, βιώσιμο και ολοκληρωμένο μοντέλο ανάπτυξης εναλλακτικού τουρισμού Στον παράκτιο – θαλάσσιο χώρο
- Ολοκληρωμένη ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς που συνδέεται με τον αθλητισμό μέσα από την ανάπτυξη δικτύου αθλητισμού – πολιτισμού – φυσικού ενδιαφέροντος
- Άρση της εποχικότητας της τουριστικής δραστηριότητας και ορθή αξιοποίηση των πόρων καθ' όλη τη διάρκεια του έτους
- Ανάδειξη των θεματικών δικτύων μέσω της δικτύωσης των επιχειρήσεων του τουριστικού τομέα σε όλη την έκταση του παράκτιου και θαλάσσιου χώρου

Πίνακας 7-7: Αδυναμίες Σεναρίου III – Ανάπτυξη Θεματικών Πολιτιστικών Δικτύων με έμφαση στον παράκτιο – θαλάσσιο χώρο

Αδυναμίες Σεναρίου III

- Ελλιπής ευαισθητοποίηση και γνώση των πολιτιστικών πόρων και αδιαφορία για την αξία και τη συμβολή τους στην τοπική ανάπτυξη

- Το συγκεντρωτικό πρότυπο συμβάλλει ελάχιστα στην ανάδειξη της ενδοχώρας και δίνει μόνο ώθηση στην ανάπτυξη του παράκτιου και θαλάσσιου χώρου
- Χαμηλός βαθμός αξιοποίησης άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, η οποία βρίσκεται κυρίως σε περιοχές οικισμών της ενδοχώρας
- Λιγότερη συμβολή των συνεργασιών σε τοπικό επίπεδο και χαμηλότερη συμβολή στην κοινωνική συνοχή

Πίνακας 7-8: Ευκαιρίες Σεναρίου III – Ανάπτυξη Θεματικών Πολιτιστικών Δικτύων με έμφαση στον παράκτιο – θαλάσσιο χώρο

Ευκαιρίες Σεναρίου III

- Η δημιουργία ενός προορισμού αστικού τουρισμού σύντομης διάρκειας (city breaks) για την επαφή με τη φύση, τον πολιτισμό, την παράδοση κ.λπ., την ανάπτυξη εναλλακτικών και αθλητικών δραστηριοτήτων, την αναψυχή κ.ά. μέσω των διαφορετικών δικτύων
- Η οικονομική ανάκαμψη σε ευρωπαϊκό επίπεδο δημιουργεί νέες ευκαιρίες στον τομέα του τουρισμού και στην οικονομία του πολιτισμού
- Η Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης της Περιφέρειας Αττικής 2014-2020 αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στον Αγροδιατροφικό τομέα, το Περιβάλλον και τον Τουρισμό – Πολιτισμό
- Η στρατηγική της Γαλάζιας Ανάπτυξης και Οικονομίας που ανήγουν νέους ορίζοντες δράσης για τον παράκτιο και θαλάσσιο χώρο
- Το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα που ενθαρρύνει την καινοτομία και στον τομέα του πολιτισμού
- Οι δυνατότητες αξιοποίησης των νέων Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) για την καλύτερη ανάδειξη, αξιοποίηση και προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς
- Η αξιοποίηση των τάσεων τουριστικής ζήτησης, στροφή σε ένα πολυσύνθετο, εναλλακτικό τουριστικό προϊόν για αναψυχή και απόκτηση εμπειριών

Πίνακας 7-9: Απειλές III–Ανάπτυξη Θεματικών Πολιτιστικών Δικτύων με έμφαση στον παράκτιο – θαλάσσιο χώρο

Απειλές Σεναρίου III

- Η οικονομική κρίση της χώρας και η έλλειψη δράσεων/επενδύσεων στον τομέα του πολιτισμού
- Η οικονομική κατάσταση που επικρατεί σε παγκόσμιο επίπεδο και το μειωμένο διαθέσιμο εισόδημα για αναψυχή και τουριστικά ταξίδια

- Η κλιματική αλλαγή και οι επιπτώσεις στους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους
- Οι επιπτώσεις από την ανάπτυξη του τουριστικού τομέα
- Ο ανταγωνισμός στον τομέα του τουρισμού και η εναλλαγή των τάσεων σε παγκόσμιο επίπεδο και σε επίπεδο γειτονικών χωρών

7.7 Συγκριτική Αξιολόγηση Προτεινόμενων Σεναρίων

Στην παρούσα ενότητα τα σενάρια θα αξιολογηθούν συγκριτικά ως προς την απόδοσή τους σχετικά με τους άξονες προτεραιότητας που έχουν τεθεί παραπάνω. Η απόδοση του κάθε σεναρίου θα βαθμολογηθεί με τιμές από 1 έως 5, όπου:

- 5: πολύ μεγάλη απόδοση
- 4: μεγάλη απόδοση
- 3: μέτρια απόδοση
- 2: μικρή απόδοση
- 1: πολύ μικρή απόδοση

Στον Πίνακα 7-10 παρουσιάζεται η συγκριτική αξιολόγηση των σεναρίων ως προς την απόδοσή τους σχετικά με τους άξονες προτεραιότητας.

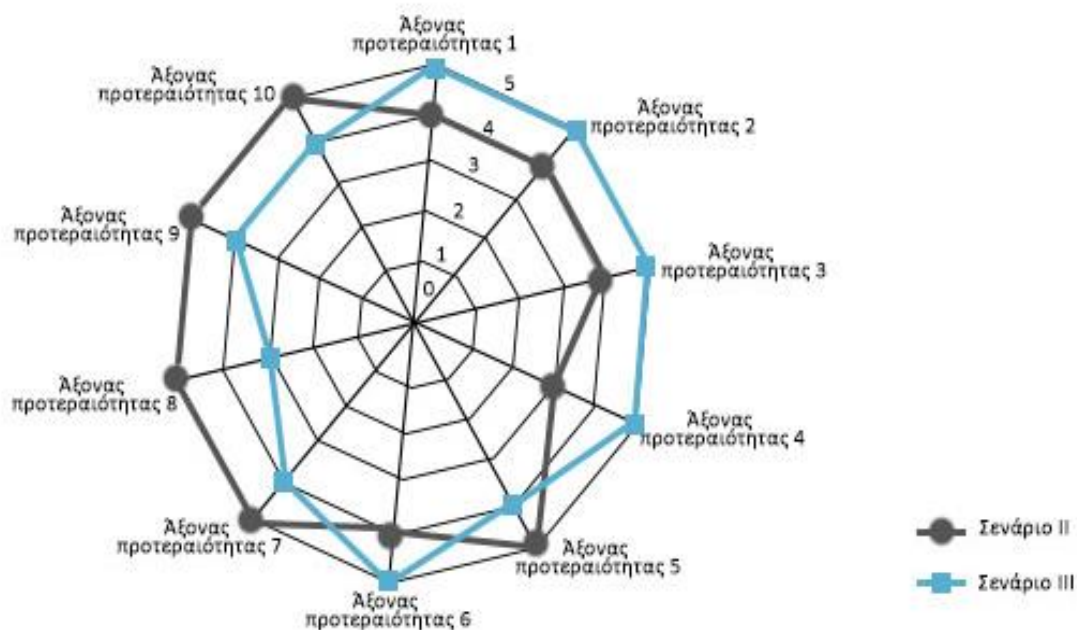
Πίνακας 7-10: Συγκριτική Αξιολόγηση Σεναρίων II και III

Άξονες προτεραιότητας	Περιγραφή	Απόδοση Σεναρίου	
		Σενάριο II	Σενάριο III
Άξονας προτεραιότητας 1	Αποτύπωση, προστασία και ανάδειξη της τοπικής φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς	4	5
Άξονας προτεραιότητας 2	Ολοκληρωμένη αξιοποίηση και αναβάθμιση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων	4	5
Άξονας προτεραιότητας 3	Δημιουργία συμπλέγματος πολιτισμού & τουρισμού – Σύνδεση με τους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους	4	5
Άξονας προτεραιότητας 4	Αξιοποίηση τομέων πολιτισμού - αθλητισμού	3	5
Άξονας προτεραιότητας 5	Αξιοποίηση Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) για την ανάδειξη του πολιτιστικού προϊόντος	5	4

Άξονες προτεραιότητας	Περιγραφή	Απόδοση Σεναρίου	
		Σενάριο II	Σενάριο III
Άξονας προτεραιότητας 6	Ανάπτυξη και βελτίωση υποδομών πρόσβασης σε περιοχές φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος – Δημιουργία πολιτιστικών διαδρομών	4	5
Άξονας προτεραιότητας 7	Προαγωγή τοπικής επιχειρηματικότητας	5	4
Άξονας προτεραιότητας 8	Εκπαίδευση – Δια Βίου Μάθηση - Εθελοντισμός	5	3
Άξονας προτεραιότητας 9	Ευαισθητοποίηση και δράση τοπικών φορέων πολιτισμού	5	4
Άξονας προτεραιότητας 10	Αξιοποίηση πολιτισμού για ενίσχυση κοινωνικής συνοχής	5	4

Η συγκριτική αξιολόγηση, όπως αυτή αποτυπώνεται μέσα από το Διάγραμμα 7-4 (Spider) αναδεικνύει εποπτικά το σενάριο που επικρατεί.

Διάγραμμα 7-4: Συγκριτική Αξιολόγηση Σεναρίων II και III - Διάγραμμα Spider

Σύμφωνα με τη συγκριτική αξιολόγηση των δύο σεναρίων, φαίνεται ότι και τα δύο σενάρια έχουν καλές επιδόσεις σχετικά με τους άξονες προτεραιότητας (υποστόχους) που έχουν

τεθεί. Βέβαια, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 7-4, το Σενάριο II έχει καλύτερη επίδοση σε σχέση με το Σενάριο III στους άξονες προτεραιότητας 7 (Προαγωγή τοπικής επιχειρηματικότητας), 8 (Εκπαίδευση – Δια Βίου Μάθηση – Εθελοντισμός), 9 (Ευαισθητοποίηση και δράση τοπικών φορέων πολιτισμού) και 10 (Αξιοποίηση πολιτισμού για την ενίσχυση κοινωνικής συνοχής). Αντίθετα, το Σενάριο III υπερέρχει του Σεναρίου II στους άξονες προτεραιότητας 1 (Αποτύπωση, προστασία και ανάδειξη της τοπικής φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς), 2 (Ολοκληρωμένη αξιοποίηση φυσικών και πολιτιστικών πόρων), 3 (Ανάδειξη του συμπλέγματος «Πολιτισμός & Τουρισμός» - Σύνδεση με τους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους), 4 (Αξιοποίηση τομέων πολιτισμού – αθλητισμού), 5 (Αξιοποίηση Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) για την ανάδειξη του πολιτιστικού προϊόντος) και 6 (Ανάπτυξη και βελτίωση υποδομών πρόσβασης σε περιοχές φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος – Δημιουργία πολιτιστικών διαδρομών).

Με βάση την καλή απόδοσή τους ως προς τους άξονες προτεραιότητας και τα δύο θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν. Η επιλογή ενός εκ των δύο στηρίζεται στην πολιτική βούληση και τις απόψεις των τοπικών κοινωνιών ως προς το πρότυπο πολιτιστικής τουριστικής ανάπτυξης που θα ήταν επιθυμητό (στροφή προς την ενδοχώρα ή προς το παράκτιο – θαλάσσιο μέτωπο της περιοχής), με τις διαφορές των δύο σεναρίων να εντοπίζονται κυρίως:

- στη **βασική φιλοσοφία** του κάθε ενός, με το Σενάριο II να δίνει έμφαση στο τοπικό επίπεδο και την τοπική ανάπτυξη, επιχειρώντας να άρει την αναπτυξιακή υστέρηση της ενδοχώρας, ενώ το Σενάριο III βασίζεται σε μια ολοκληρωμένη ανάπτυξη των πολιτιστικών διαθέσιμων του παράκτιου τμήματος και έναν περισσότερο εξωστρεφή προσανατολισμό, και
- στις **χωρικές επιλογές** αξιοποίησης των πολιτιστικών πόρων, όπου το Σενάριο II επιδιώκει την προώθηση ενός αποκεντρωτικού προτύπου αξιοποίησης των τοπικών πόρων, βασιζόμενο στην ανάπτυξη πολυθεματικών πολιτιστικών δικτύων και στην ανάδειξή τους μέσα από πολλαπλά σημεία (πόλους), ενώ το Σενάριο III επιδιώκει την προώθηση ενός συγκεντρωτικού προτύπου, αναδεικνύοντας τους πολιτιστικούς πόρους στον παράκτιο και θαλάσσιο χώρο συνολικά, μέσα από την ανάπτυξη διαφορετικών θεματικών διαδρομών και τη διασύνδεσή τους μέσα από σημειακούς κόμβους διεπαφής που αποκτούν υπερτοπικό χαρακτήρα.

Και τα δύο σεναρία μπορούν να έχουν σημαντική συμβολή στην αναπτυξιακή προοπτική της περιοχής μελέτης, με διαφορετικό τρόπο το κάθε ένα από αυτά. Το Σενάριο II μπορεί να αξιοποιήσει τους πολιτιστικούς πόρους για την τοπική ανάπτυξη, φωτίζοντας κάθε διαφορετική ενότητα με τα χαρακτηριστικά της. Ανάλογο αποτέλεσμα μπορεί να επιφέρει και το Σενάριο III, καθιστώντας ως όχημα της μελλοντικής ανάπτυξης επιμέρους ενότητες της περιοχής μελέτης στον παράκτιο και θαλάσσιο χώρο και διαχέοντας αυτή στις λοιπές περιοχές.

7.8 Συμπεράσματα - Πρόταση

Στο πλαίσιο λήψης της τελικής απόφασης για την επιλογή σεναρίου, πρέπει να ληφθούν υπόψη διάφορα δεδομένα των πλαισίων πολιτικής που ισχύουν, το εξωτερικό περιβάλλον κ.λπ. Συγκεκριμένα λαμβάνονται υπόψη:

- Το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό, σε εθνικό επίπεδο
- Το Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας – Αττικής, και συγκεκριμένα τα προβλεπόμενα σε αυτό για τη χωρική υποενοότητα της Βόρειας Αττικής
- Το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα για την Περιφέρεια Αττικής
- Η Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης Περιφέρειας Αττικής και τα πεδία δράσης της και
- Η Στρατηγική Τουριστικής Ανάπτυξης για την Περιφέρεια

Με βάση όσα αναφέρθηκαν και σύμφωνα με τα αποτελέσματα της συγκριτικής αξιολόγησης σχετικά με τους άξονες προτεραιότητας, καταλήγουμε σε μία τελική πρόταση, η οποία βασίζεται σε μία **συνδυαστική λύση** που επιδιώκει τον συνδυασμό των δύο σεναρίων, δηλαδή την ολοκληρωμένη ανάπτυξη των πολιτιστικών πόρων μέσα από:

- Την **πολυκεντρική προσέγγιση** για την ανάπτυξη των πολιτιστικών πόρων της **ενδοχώρας** σε τοπικό επίπεδο, με τη δημιουργία επιμέρους πυρήνων ανάπτυξης.
- Τη **συνολική ολοκληρωμένη προσέγγιση** για την ανάπτυξη των πολιτιστικών πόρων του **παράκτιου και θαλάσσιου τμήματος**, με τη δημιουργία ποικίλων θεματικών πολιτιστικών διαδρομών.

Έτσι η **τελική πρόταση** της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι:

Η δημιουργία ποικίλων θεματικών διαδρομών στον παράκτιο και θαλάσσιο χώρο (Σενάριο III) και η διασύνδεσή του με τις πολιτιστικές διαδρομές των χωρικών ενότητων, που αναπτύσσονται σε τοπικό επίπεδο, μέσα από την ανάπτυξη τοπικών πόλων πολιτιστικού τουρισμού της ενδοχώρας και την περιοχή επιρροής αυτών (Σενάριο II).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο

ΣΧΕΔΙΟ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΚΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ
ΔΗΜΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΑ

8 ΣΧΕΔΙΟ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΚΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΔΗΜΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΑ

Έχοντας ολοκληρώσει την αξιολόγηση των δύο σεναρίων και οριστικοποιήσει την τελική πρόταση προς υλοποίηση, στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζεται η τελική αυτή πρόταση για ένα σχέδιο βιώσιμης και ολοκληρωμένης αξιοποίησης των πόρων φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος της περιοχής μελέτης. Η διατύπωσή του στηρίζεται:

- Στις αναπτυξιακές και χωρικές επιλογές, όπως αυτές διατυπώθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο για κάθε σενάριο με βάση τους διαθέσιμους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους (εσωτερικό περιβάλλον).
- Στους άξονες προτεραιότητας (υποστόχους) που τέθηκαν για την εξυπηρέτηση του στόχου (εσωτερικό περιβάλλον).
- Στο υφιστάμενο πλαίσιο πολιτικής σε Εθνικό και Περιφερειακό επίπεδο (εξωτερικό περιβάλλον).
- Στις τρέχουσες κατευθύνσεις πολιτικής σε Ευρωπαϊκό επίπεδο και τις τάσεις που διαμορφώνονται στη διεθνή σκηνή σχετικά με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού γενικότερα και του πολιτιστικού τουρισμού ειδικότερα (εξωτερικό περιβάλλον).

8.1 Ανάπτυξη Προτεινόμενου Σεναρίου – Θεματικά Πολιτιστικά Δίκτυα/Διαδρομές

Η τελική πρόταση σχετικά με τη βιώσιμη και ολοκληρωμένη πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής μελέτης βασιζόμενη στο φυσικό και πολιτιστικό της κεφάλαιο, προέκυψε από την συνδυαστική λύση πραγματοποίησης και των δύο εξεταζόμενων σεναρίων (Σενάριο II και Σενάριο III). Η πρόταση προχωράει σε ένα ακόμη επίπεδο ολοκλήρωσης μέσα από την ολοκληρωμένη προσέγγιση των χερσαίων και παράκτιων/θαλάσσιων πολιτιστικών πόρων. Η τελική πρόταση κινείται σε δύο επίπεδα, συνδυάζοντας το γενικό με το ειδικό και το χερσαίο με το παράκτιο/θαλάσσιο. Στο πλαίσιο αυτό τίθεται ως:

- **Πρώτη προτεραιότητα η ολοκληρωμένη αναπτυξιακή προσέγγιση** αξιοποίησης των πολιτιστικών πόρων του **παράκτιου και θαλάσσιου χώρου**, μέσω της ανάπτυξης ποικίλων θεματικών πολιτιστικών δικτύων/διαδρομών με σκοπό την τόνωση της εξωστρέφειας και την ανάδειξη της περιοχής στον τουριστικό χάρτη.
- **Δεύτερη προτεραιότητα η πολυκεντρική αναπτυξιακή προσέγγιση της ενδοχώρας**, αξιοποιώντας τη δυναμική και τους πόρους επιμέρους χωρικών υποενοτήτων με επίκεντρο τους προτεινόμενους πυρήνες-πόλους ανάπτυξης και σκοπό την κινητοποίηση και ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας για τη διατήρηση, ανάδειξη και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς ως μοχλού επανεκκίνησης της τοπικής ανάπτυξης στην περίοδο της ύφεσης.

Με βάση την παραπάνω στρατηγική, τα θεματικά πολιτιστικά δίκτυα/διαδρομές που στοχεύουν στην ολοκληρωμένη αξιοποίηση της παράκτιας και θαλάσσιας περιοχής αποτελούν το πρώτο ιεραρχικά προς υλοποίηση βήμα και σταδιακά μπορούν να εμπλουτιστούν και να συνδεθούν με τα τοπικά χαρακτηριστικά των ενοτήτων της ενδοχώρας και του πολυκεντρικού μοντέλου πόλων ανάπτυξης για τη διάχυση των ωφελειών στο σύνολο της τοπικής οικονομίας και κοινωνίας. Η ιεράρχηση αυτή προτεραιοτήτων αποσκοπεί στη σταδιακή δόμηση ενός νέου αναπτυξιακού προτύπου το οποίο στηρίζεται στη διαρκή αναβάθμιση και αξιοποίηση του πολιτιστικού αποθέματος για τη βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη της περιοχής μελέτης.

Εργαλείο για τη διαμόρφωση της τελικής πρότασης αποτελεί η δημιουργία θεματικών πολιτιστικών δικτύων/διαδρομών υπερτοπικής εμβέλειας, τα οποία διατρέχουν το σύνολο της περιοχής μελέτης. Στα δίκτυα αυτά συνδέονται επιμέρους περιοχές με ιδιαίτερη ταυτότητα που δομείται στη βάση των διαθέσιμων πολιτιστικών και φυσικών τους πόρων, δημιουργώντας έτσι ένα ολοκληρωμένο, πολυεπίπεδο και πολυποίκιλο πολιτιστικό πλέγμα διαδρομών και πόλων ανάπτυξης, με σχέσεις συμπληρωματικότητας μεταξύ των θεματικών τους χαρακτηριστικών.

Τα θεματικά δίκτυα, όπως αυτά αναπτύχθηκαν στο Σενάριο III, εντάσσονται στην τελική πρόταση, καθώς αξιοποιούν με έναν ολοκληρωμένο τρόπο τα πολιτιστικά και φυσικά αποθέματα της περιοχής. Τα δίκτυα είναι τα ακόλουθα:

- Δίκτυο αρχαιολογικού ενδιαφέροντος
- Δίκτυο φυσικών πόρων/φυσικής κληρονομιάς
- Δίκτυο μουσείων και πολιτιστικών υποδομών
- Δίκτυο πόρων θρησκευτικού ενδιαφέροντος
- Δίκτυο αθλητικού – πολιτιστικού – φυσικού ενδιαφέροντος

Τα **πέντε (5) θεματικά δίκτυα** περιγράφονται ενδελεχώς στη συνέχεια, συνοδευόμενα από τον σχετικό **χάρτη** παρουσίασής τους που αναδεικνύει:

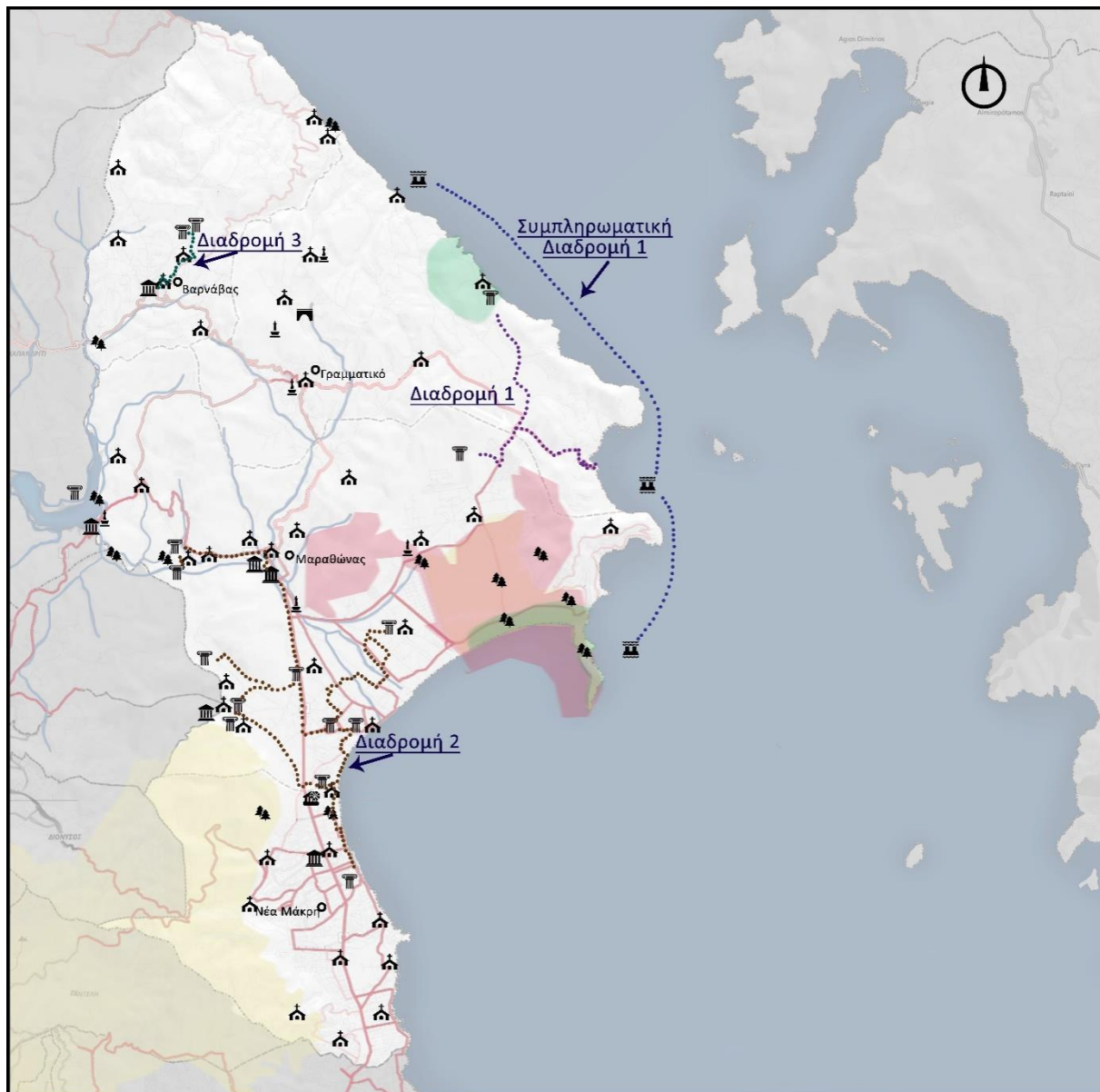
- τους **πολιτιστικούς πόρους** που βρίσκονται σε κάθε διαδρομή και τη θέση τους στην περιοχή μελέτης
- τις **οικιστικές ενότητες** από τις οποίες διέρχονται τα δίκτυα αυτά, με τις χιλιομετρικές αποστάσεις και τους εκτιμώμενους χρόνους ταξιδιού, όπως αυτά προσδιορίζονται από την εφαρμογή “Google Maps”
- τα **χαρακτηριστικά των ενοτήτων** που εμπλουτίζουν την κάθε θεματική διαδρομή και δημιουργούν ένα πολυσύνθετο πολιτιστικό τουριστικό προϊόν εμπειρίας

8.1.1 Δίκτυο πόρων αρχαιολογικού ενδιαφέροντος

Το συγκεκριμένο δίκτυο περιλαμβάνει τρεις διαδρομές (Χάρτης 8-1), οι οποίες σχεδιάζονται έτσι ώστε να ακολουθούν το οδικό δίκτυο για να είναι εφικτή η πρόσβαση στην προτεινόμενη διαδρομή. Επιπρόσθετα, διερχόμενα μέσα από οικισμούς της περιοχής

μελέτης εμπλουτίζονται με πρόσθετα πολιτιστικά χαρακτηριστικά που αποτυπώνουν την τοπική ιδιαιτερότητα και ενσωματώνουν την τοπική ταυτότητα των περιοχών από τις οποίες διέρχονται.

Χάρτης 8-1: Δίκτυο πόρων αρχαιολογικού ενδιαφέροντος

Οι διαδρομές που προέκυψαν βασίστηκαν στα δεδομένα του Σεναρίου III και εμπλουτίστηκαν στην ενδοχώρα καθώς επίσης προσαρμόστηκαν στις υφιστάμενες συνθήκες του οδικού δικτύου, διατηρώντας τη διασύνδεση ομοειδών πόρων, όπως φαίνεται στον Χάρτη 8-1.

Πιο συγκεκριμένα οι διαδρομές που σχεδιάζονται έχουν ως ακολούθως:

Διαδρομή 1

Η συγκεκριμένη διαδρομή αναδεικνύει την αρχαιολογική ταυτότητα της περιοχής, λαμβάνοντας υπόψη κυρίως τους πολιτιστικούς πόρους αρχαιολογικού ενδιαφέροντος. Η διαδρομή συνδέει τους εξής αρχαιολογικούς χώρους:

Διαδρομή 1

- Αρχαιολογικός Χώρος Ραμνούντος
- Αρχαίος οικισμός «Τρικόρινθος»
- Οικισμός Αγίας Μαρίνας, Γραμματικό

Επίσης, στη συγκεκριμένη διαδρομή εντάσσεται η ακόλουθη συμπληρωματική διαδρομή:

Συμπληρωματική Διαδρομή

- Ενάλιες αρχαιότητες στη θαλάσσια περιοχή κοντά στη Δ.Ε. Γραμματικού
- Ενάλιες αρχαιότητες στη θαλάσσια περιοχή κοντά στο Εθνικό Πάρκο Σχινιά

Οι οικισμοί/θέσεις από τους οποίους διέρχεται η Διαδρομή 1, με βάση το υφιστάμενο οδικό δίκτυο, είναι:

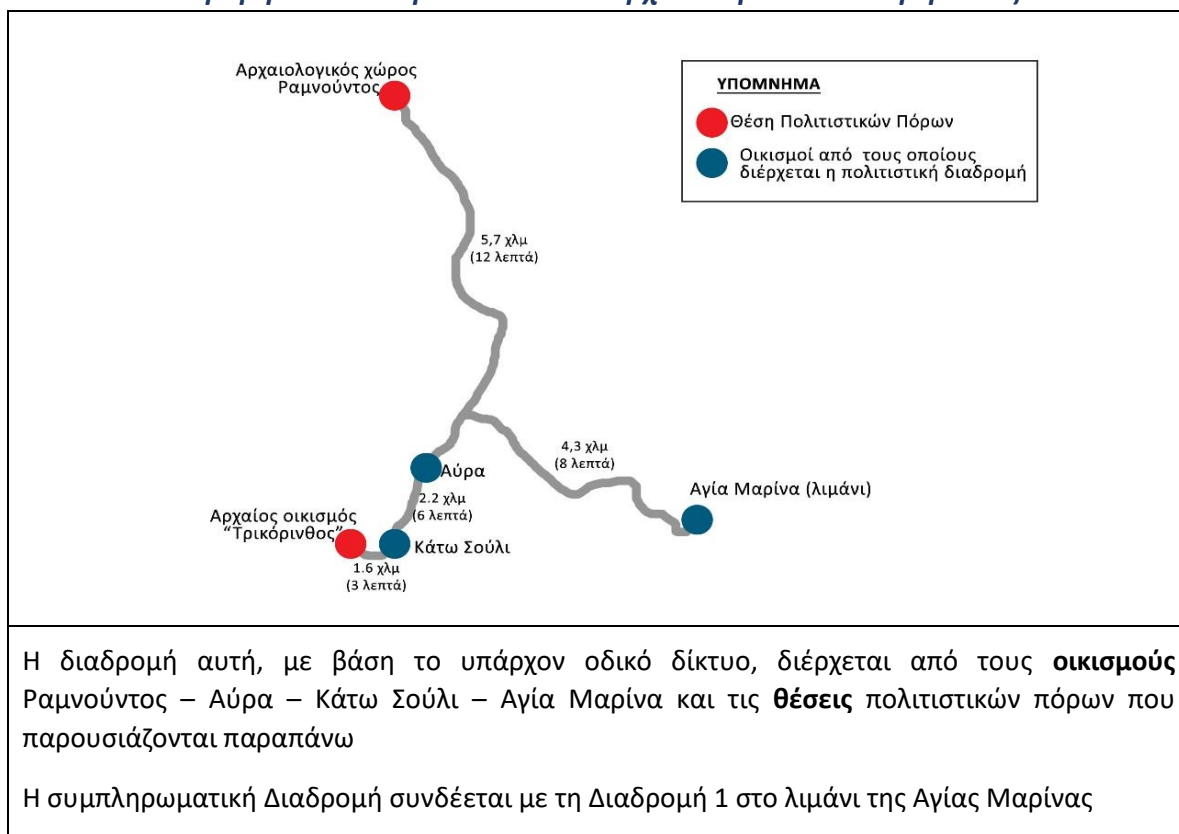
Ραμνούντος – Αύρα – Κάτω Σούλι – Αγία Μαρίνα

Οι αποστάσεις που καλείται ο επισκέπτης να διανύσει και ο χρόνος που απαιτείται για την περιήγηση στη Διαδρομή 1 παρουσιάζονται στον Πίνακα 8-1 και τον Χάρτη 8-2.

Πίνακας 8-1: Χιλιομετρικές αποστάσεις και χρόνος ταξιδιού Διαδρομής 1 μεταξύ των οικισμών και των θέσεων πόρων πολιτιστικού ενδιαφέροντος

Διαδρομή 1		
Διαδρομή	Απόσταση (οδική διαδρομή)	Χρόνος (με αυτοκίνητο)
Αρχαιολογικός χώρος Ραμνούντος – Αύρα	5,7 χιλιόμετρα	12 λεπτά
Αύρα – Κάτω Σούλι	2,2 χιλιόμετρα	6 λεπτά
Κάτω Σούλι – Αρχαίος οικισμός «Τρικόρινθος»	1,6 χιλιόμετρα	3 λεπτά
Αύρα – Αγία Μαρίνα (λιμάνι)	4,3 χιλιόμετρα	8 λεπτά

Χάρτης 8-2: Θέσεις πολιτιστικών πόρων και οικισμοί από τους οποίους διέρχεται η Διαδρομή 1 στο «Θεματικό Δίκτυο Αρχαιολογικού Ενδιαφέροντος»

🚦 Διαδρομή 2

Η συγκεκριμένη διαδρομή αναδεικνύει την **αρχαιολογική ταυτότητα** της περιοχής, λαμβάνοντας υπόψη κυρίως τους πολιτιστικούς πόρους αρχαιολογικού ενδιαφέροντος. Η διαδρομή συνδέει τους εξής αρχαιολογικούς χώρους:

- Τρόπαιο Μάχης Μαραθώνα, Πύργος Τροπαίου Μάχης Μαραθώνα και Ι.Ν. Παναγίας της Μεσοσπορίτισσας
- Πρωτοελλαδικό νεκροταφείο Τσέπι
- Προϊστορική θέση Πλάσι
- Τύμβος Μαραθώνος ή Τύμβος Αθηναίων
- Τύμβος των Πλαταιέων
- Αρχαιολογικό Μουσείο Μαραθώνα
- Μεσοελλαδικοί Τύμβοι
- Θολωτός Τάφος στον Αρνό
- Μάνδρα Γριάς
- Ιερό Αιγυπτίων Θεών Μπρεξίζας, Υγρότοπος Μπρεξίζας

- Νεολιθικός Οικισμός Νέας Μάκρης
- Αρχαίο λιθόστρωτο μονοπάτι
- Ιερό του Πυθίου Απόλλωνος, Πύργος Οινόης

Οι οικισμοί/θέσεις από τους οποίους διέρχεται η Διαδρομή 2, με βάση πάντα το οδικό δίκτυο είναι:

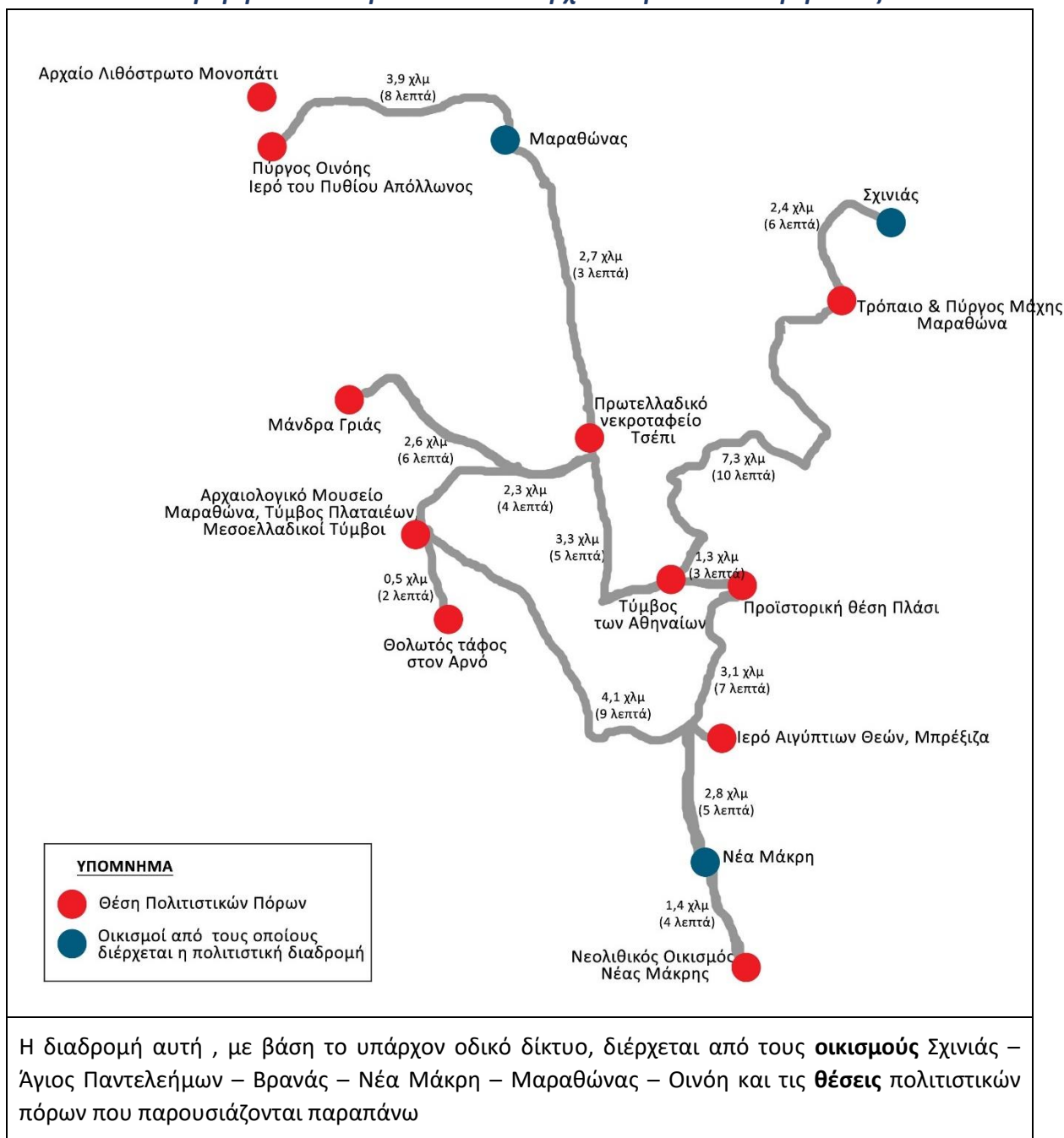
Σχιναίς – Άγιος Παντελεήμων – Βρανάς – Νέα Μάκρη – Μαραθώνας – Οινόη

Οι αποστάσεις που καλείται ο επισκέπτης να διανύσει και ο χρόνος που απαιτείται για την περιήγηση στη Διαδρομή 1 παρουσιάζονται στον Πίνακα 8-2 και τον Χάρτη 8-3.

Πίνακας 8-2: Χιλιομετρικές αποστάσεις και χρόνοι ταξιδιού Διαδρομής 2 μεταξύ των οικισμών και των θέσεων πόρων πολιτιστικού ενδιαφέροντος

Διαδρομή 2		
Διαδρομή	Απόσταση (οδική διαδρομή)	Χρόνος (με αυτοκίνητο)
Σχιναίς – Τρόπαιο & Πύργος Μάχης Μαραθώνα	2,4 χιλιόμετρα	6 λεπτά
Τρόπαιο & Πύργος Μάχης Μαραθώνα – Τύμβος Αθηναίων	7,3 χιλιόμετρα	10 λεπτά
Τύμβος Αθηναίων – Προϊστορική θέση Πλάσι	1,3 χιλιόμετρα	3 λεπτά
Προϊστορική θέση Πλάσι – Ιερό Αιγύπτων Θεών, Μπρέξιζα	3,1 χιλιόμετρα	7 λεπτά
Ιερό Αιγύπτων Θεών, Μπρέξιζα – Νέα Μάκρη	2,8 χιλιόμετρα	5 λεπτά
Νέα Μάκρη – Νεολιθικός Οικισμός Νέας Μάκρης	1,4 χιλιόμετρα	4 λεπτά
Ιερό Αιγύπτων Θεών, Μπρέξιζα – Μεσοελλαδικοί Τύμβοι & Τύμβος Πλαταιέων	4,1 χιλιόμετρα	9 λεπτά
Μεσοελλαδικοί Τύμβοι & Τύμβος Πλαταιέων - Θολωτός τάφος στον Αρνό	0,5 χιλιόμετρα	2 λεπτά
Μεσοελλαδικοί Τύμβοι & Τύμβος Πλαταιέων – Μάνδρα Γριάς	2,6 χιλιόμετρα	6 λεπτά
Μεσοελλαδικοί Τύμβοι & Τύμβος Πλαταιέων – Πρωτελλαδικό νεκροταφείο Τσέπι	2,3 χιλιόμετρα	4 λεπτά
Τύμβος Αθηναίων – Πρωτελλαδικό νεκροταφείο Τσέπι	3,3 χιλιόμετρα	5 λεπτά
Πρωτελλαδικό νεκροταφείο Τσέπι – Μαραθώνας	2,7 χιλιόμετρα	3 λεπτά
Μαραθώνας – Πύργος Οινόης & Ιερό Πυθίου Απόλλωνος	3,9 χιλιόμετρα	8 λεπτά

Χάρτης 8-3: Θέσεις πολιτιστικών πόρων και οικισμοί από τους οποίους διέρχεται η Διαδρομή 2 στο «Θεματικό Δίκτυο Αρχαιολογικού Ενδιαφέροντος»

🚦 Διαδρομή 3

Η συγκεκριμένη διαδρομή αφορά στους **αρχαιολογικούς πόρους** της ενδοχώρας, οι οποίοι εντάσσονται σε μια μικρή διαδρομή που συνδέεται με τον οικισμό του Βαρνάβα - σημείο ύπαρξης πολιτιστικών και λοιπών ενδιαφερόντων στοιχείων. Η διαδρομή διέρχεται από τους εξής πολιτιστικούς πόρους:

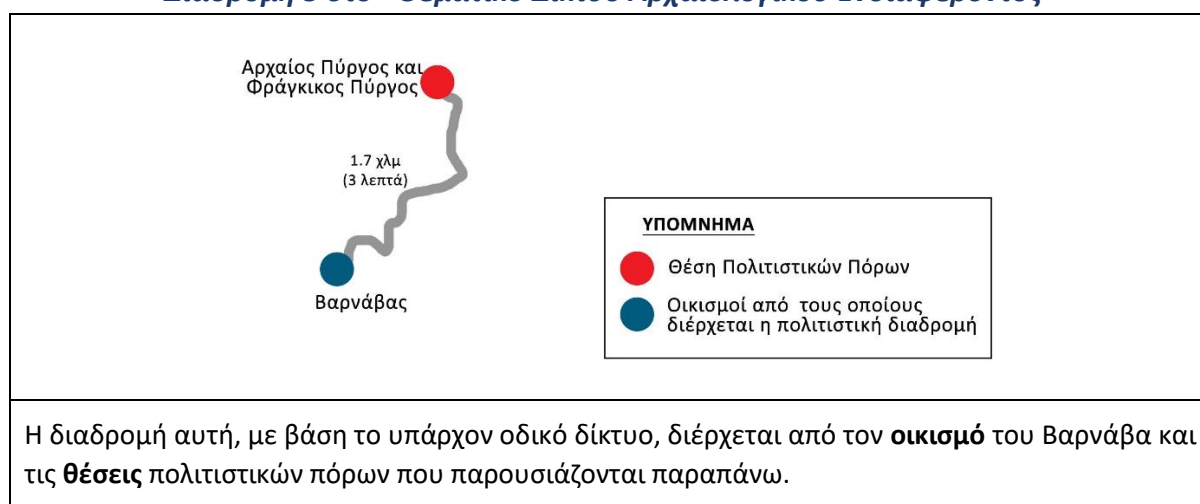
- Αρχαίος Πύργος και Φράγκικος Πύργος
- Ι.Ν. Πέτρου και Παύλου

Η Διαδρομή 3, με βάση πάντα το οδικό δίκτυο, διέρχεται από τον οικισμό του Βαρνάβα.

Πίνακας 8-3: Χιλιομετρικές αποστάσεις και χρόνος Διαδρομής 3 μεταξύ του οικισμού του Βαρνάβα και των θέσεων των πολιτιστικών πόρων

Διαδρομή 3		
Διαδρομή	Απόσταση (οδική διαδρομή)	Χρόνος (με αυτοκίνητο)
Βαρνάβα – Αρχαίος Πύργος και Φράγκικος Πύργος	17 χιλιόμετρα	3 λεπτά

Χάρτης 8-4: Θέσεις πολιτιστικών πόρων και οικισμοί από τους οποίους διέρχεται η Διαδρομή 3 στο «Θεματικό Δίκτυο Αρχαιολογικού Ενδιαφέροντος»

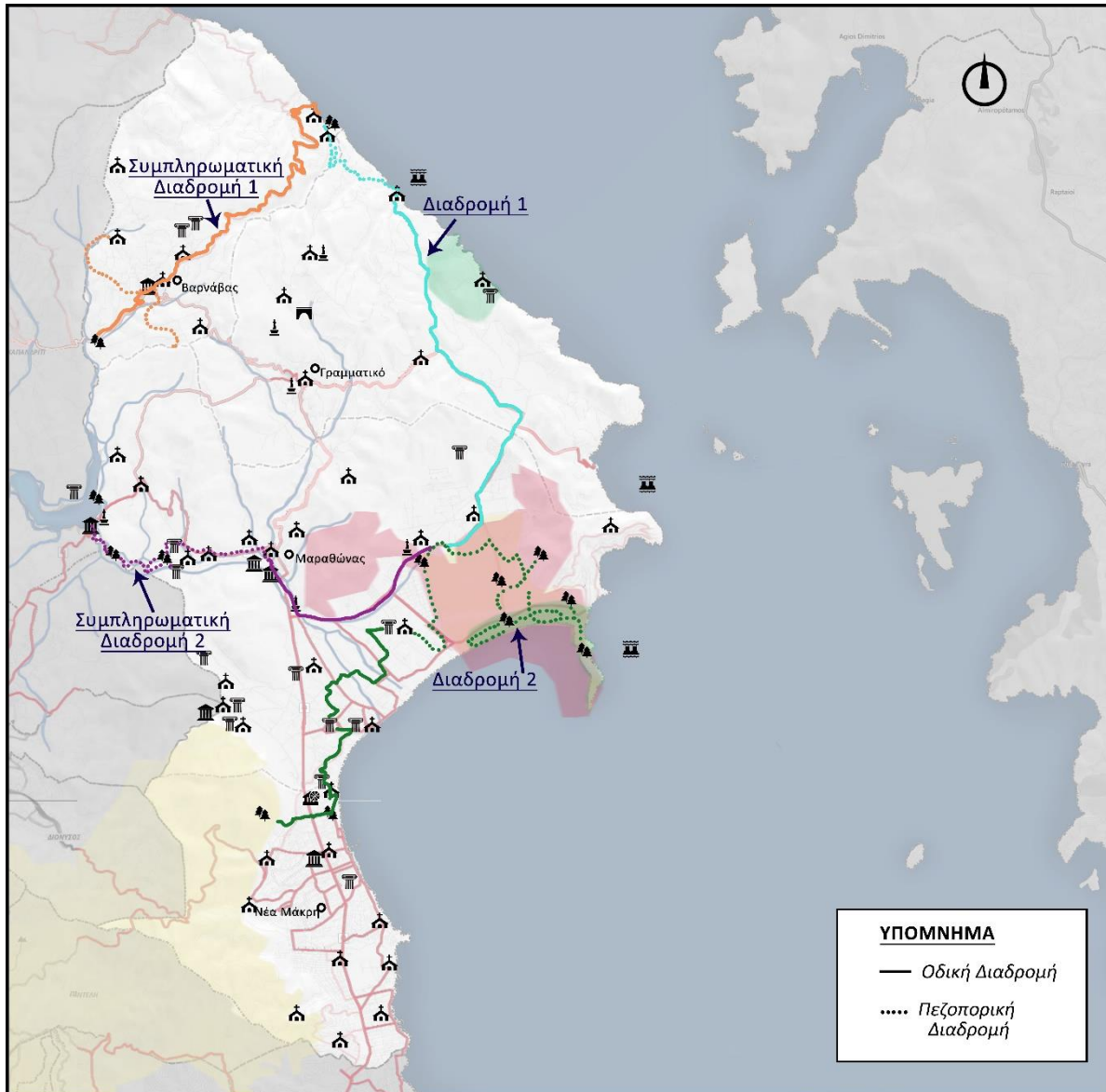

8.1.2 Δίκτυο φυσικών πόρων / φυσικής κληρονομιάς

Στην περιοχή μελέτης παρατηρείται μεγάλος αριθμός φυσικών πόρων με ιδιαίτερη αξία. Η βιώσιμη αξιοποίηση και η ανάδειξή τους μπορεί να προσελκύσει πλήθος επισκέπτες με περιβαλλοντικά/οικολογικά ενδιαφέροντα.

Οι διαδρομές που διατυπώνονται στην τελική πρόταση βασίζονται στα δεδομένα του Σεναρίου III ως προς τον παράκτιο χώρο και εμπλουτίζονται μέσα από τη σύνδεσή τους με διαδρομές στην ενδοχώρα. Οι προτεινόμενες διαδρομές είναι προσαρμοσμένες στο οδικό δίκτυο της περιοχής, ενώ έχουν καταγραφεί και πεζοπορικές διαδρομές, όπως φαίνεται στον **Χάρτη 8-5**.

Χάρτης 8-5: Δίκτυο φυσικών πόρων / φυσικής κληρονομιάς

Πιο συγκεκριμένα, οι διαδρομές που σχεδιάζονται στο Δίκτυο φυσικών πόρων / φυσικής κληρονομιάς έχουν ως ακολούθως:

Διαδρομή 1

Η συγκεκριμένη διαδρομή αναδεικνύει την **οικολογική ταυτότητα** της περιοχής, λαμβάνοντας υπόψη τις προστατευόμενες περιοχές και τις περιοχές φυσικού ενδιαφέροντος. Η διαδρομή συνδέει υψηλής αξίας φυσικούς πόρους, ενώ ακόμη διέρχεται από μία ποικιλία πόρων πολιτιστικού ενδιαφέροντος.

Διαδρομή 1

- ΤΙΦΚ, NATURA 2000, Βιότοποι CORINE, στην περιοχή Σχινιάς - Μαραθώνα

- ΤΙΦΚ, στην περιοχή Ραμούντα – Λοιμικού, Αρχαιολογικός Χώρος Ραμούντος, Ι.Ν. Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Σέσι
- Πηγή Ντόρμπερι

Επίσης, στη συγκεκριμένη διαδρομή εντάσσεται μια συμπληρωματική διαδρομή:

Συμπληρωματική Διαδρομή 1

- Πηγή Ντόρμπερι, Ι.Ν. Αγίου Δημητρίου και Ι.Ν. Αγίου Παντελεήμων
- Βαρνάβας, Διαδραστικό Λαογραφικό Μουσείο, Ευρωπαϊκό Μουσείο Άρτου
- Ρεματιά Βαρνάβα
- Περιβαλλοντικό Μονοπάτι Βαρνάβα

Οι οικισμοί και οι θέσεις φυσικών και πολιτιστικών πόρων από τους οποίους διέρχεται η Διαδρομή 1 και η Συμπληρωματική Διαδρομή 1, με βάση πάντα το οδικό δίκτυο είναι:

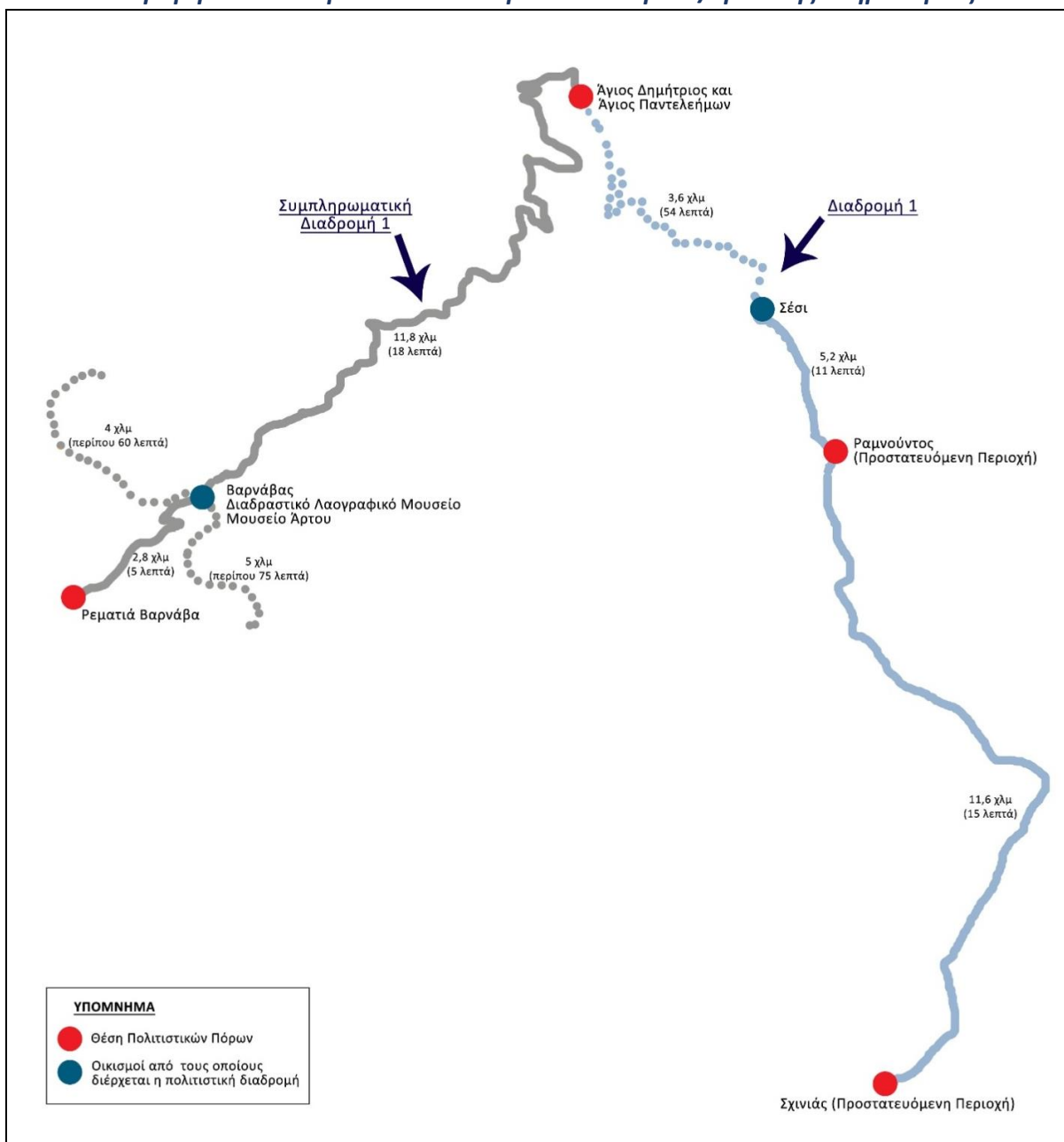
Σχινιάς - Ραμούντος – Σέσι – Άγιος Δημήτριος και Παντελεήμων – Βαρνάβας

Οι αποστάσεις που καλείται ο επισκέπτης να διανύσει και ο χρόνος που απαιτείται για την περιήγηση στη Διαδρομή 1 και τη συμπληρωματική Διαδρομή 1 παρουσιάζονται στον Πίνακα 8-4 και τον Χάρτη 8-6.

Πίνακας 8-4: Χιλιομετρικές αποστάσεις και χρόνος Διαδρομής 1 μεταξύ των οικισμών και των θέσεων των πόρων φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος

Διαδρομή 1		
Διαδρομή	Απόσταση (οδική διαδρομή)	Χρόνος (με αυτοκίνητο)
Σχινιάς (προστατευόμενη περιοχή) – Ραμούντος (προστατευόμενη περιοχή)	11,6 χιλιόμετρα	15 λεπτά
Ραμούντος (προστατευόμενη περιοχή) – Σέσι	5,2 χιλιόμετρα	11 λεπτά
Σέσι – Άγιος Δημήτριος και Παντελεήμων	3,6 χιλιόμετρα (Πεζοπορική διαδρομή – βλ. Χάρτη 9-5 ή 5,2 χιλιόμετρα (με αυτοκίνητο – η διαδρομή αυτή δεν ταυτίζεται με την πεζοπορική και δεν απεικονίζεται στον Χάρτη 9-5)	54 λεπτά (Πεζοπορική διαδρομή) ή 17 λεπτά (με αυτοκίνητο - η διαδρομή αυτή δεν ταυτίζεται με την πεζοπορική)
Άγιος Δημήτριος και Παντελεήμων – Βαρνάβας	11,8 χιλιόμετρα	18 λεπτά
Βαρνάβας – Ρεματιά Βαρνάβα	2,8 χιλιόμετρα	5 λεπτά

Χάρτης 8-6: Θέσεις πολιτιστικών πόρων και οικισμοί από τους οποίους διέρχεται η Διαδρομή 1 στο «Θεματικό Δίκτυο φυσικών πόρων / φυσικής κληρονομιάς»

Η διαδρομή αυτή, με βάση το υπάρχον οδικό δίκτυο, διέρχεται από τους **οικισμούς** Σχινιάς - Ραμνούντος – Σέσι – Άγιος Δημήτριος και Παντελεήμων και τις **θέσεις** πολιτιστικών πόρων που φαίνονται παραπάνω

Η συμπληρωματική διαδρομή συνδέεται με τη Διαδρομή 1 στον οικισμό Άγιος Δημήτριος και Παντελεήμων

Το **περιβαλλοντικό μονοπάτι** ακολουθεί τρεις διαδρομές, με σημείο έναρξης το Διαδραστικό Λαογραφικό Μουσείο και το Μουσείο Άρτου, που βρίσκονται στο κέντρο του οικισμού Βαρνάβα. Οι διαδρομές αυτές έχουν ως ακολούθως:

- 1^η διαδρομή: παλιές πηγές. Μήκος διαδρομής: 3 χιλιόμετρα

- 2^η διαδρομή: ρέμα – Ι.Ν. Μεταμόρφωσης του Σωτήρος. Μήκος διαδρομής: 4 χιλιόμετρα
- 3^η διαδρομή: ρέμα – μικρό καταρράκτη – φυσική σπηλιά. Μήκος διαδρομής: 5 χιλιόμετρα

(οι τοποθεσίες των πόρων του περιβαλλοντικού μονοπατιού δεν αποτυπώνονται στον Χάρτη 9-5)

Διαδρομή 2

Στη συγκεκριμένη διαδρομή εντάσσεται το υφιστάμενο μονοπάτι στην περιοχή του Σχινιά, ενώ εμπλουτίζεται με περισσότερα σημεία φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος στο παράκτιο τμήμα της περιοχής. Πιο συγκεκριμένα η διαδρομή ενσωματώνει τους παρακάτω πόρους:

Διαδρομή 2

- Εθνικό Πάρκο Σχινιά
 - Χερσόνησος Κυνοσούρα
 - Λίμνη Στόμι
 - Υγρότοπος Σχινιά
 - Πευκόδασος Σχινιά
 - Μακαρία Πηγή
- Τρόπαιο Μάχης Μαραθώνος, Πύργος Τροπαίου Μαραθώνος,
- Προϊστορική θέση Πλάσι, Τύμβος Μαραθώνος
- Υγρότοπος Μπρέξιζας, Ιερό Αιγυπτίων Θεών Μπρέξιζας
- Όμορφο σπήλαιο Αγριλικίου

Επίσης, στη συγκεκριμένη διαδρομή εντάσσεται η συμπληρωματική διαδρομή 2 που περιλαμβάνει τους κάτωθι περιγραφόμενους πόρους:

Συμπληρωματική Διαδρομή 2

- Λίμνη Μαραθώνα, Φράγμα Μαραθώνα, Θησαυρός των Αθηναίων, Μουσείο Νερού
- Φαράγγι Οινόης
- Σπήλαιο του Πανός, Ιερό του Πυθίου Απόλλωνος, Πύργος Οινόης, Μουσείο Μαραθώνιου Δρόμου, Λαογραφικό Μουσείο Μαραθώνα
- Μονοπάτι Πολιτισμού

Οι οικισμοί από τους οποίους διέρχεται η Διαδρομή 1 και η Συμπληρωματική Διαδρομή 1, με βάση πάντα το οδικό δίκτυο, είναι:

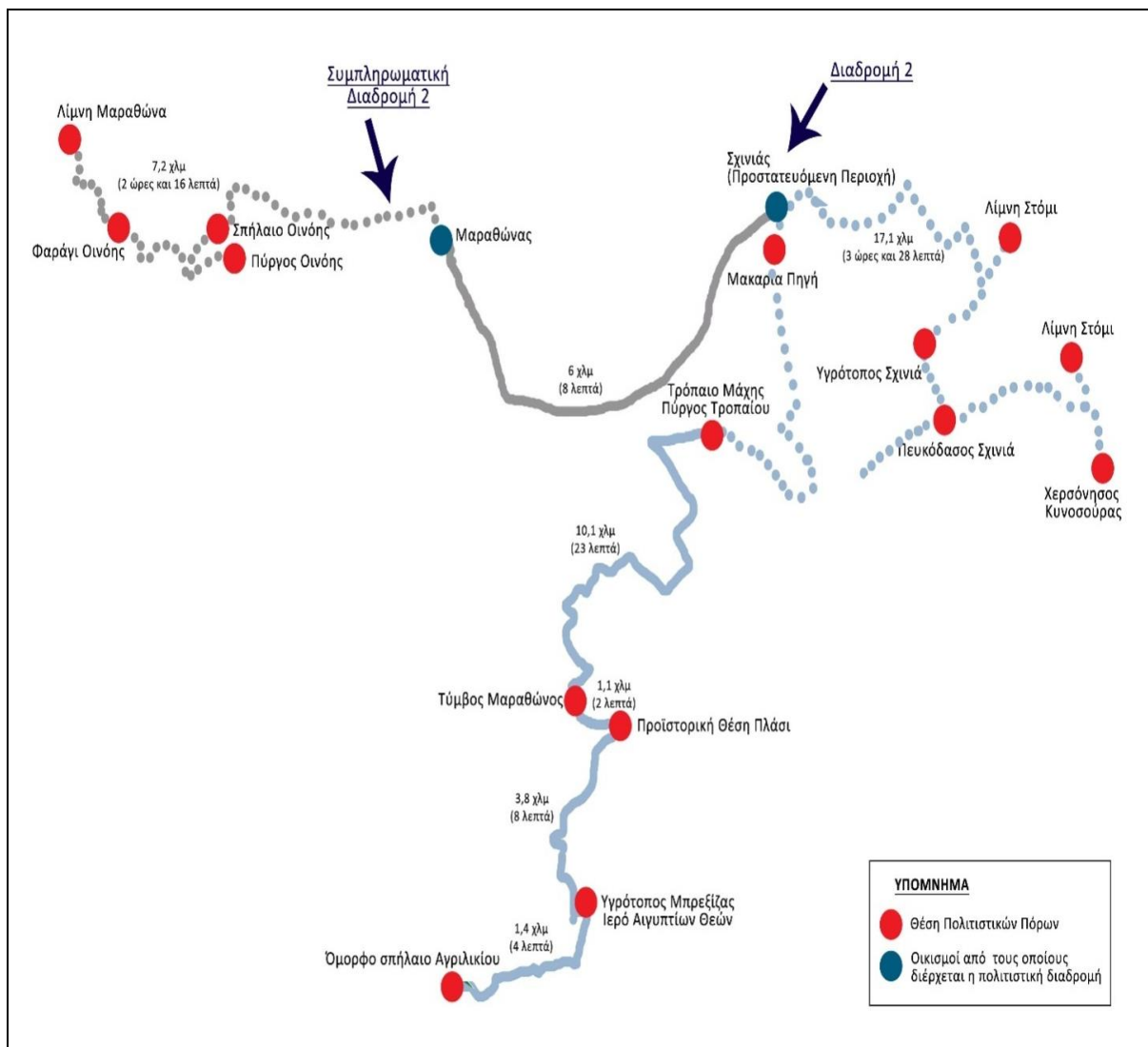
Σχινιάς – Άγιος Παντελεήμων – Μαραθώνας – Λίμνη Μαραθώνα – Οινόη – Όρος Αγριλίκι

Πίνακας 8-5: Χιλιομετρικές αποστάσεις και χρόνος διαδρομής 2 μεταξύ των οικισμών και των θέσεων των πολιτιστικών πόρων

Διαδρομή 2		
Διαδρομή	Απόσταση (οδική διαδρομή)	Χρόνος (με αυτοκίνητο)
Σχινιάς (προστατευόμενη περιοχή) Χερσόνησος Κυνοσούρας – Τρόπαιο Μάχης Μαραθώνος	17,1 χιλιόμετρα (Πεζοπορική διαδρομή – βλ.Χάρτη 9-5 ή 9,8 χιλιόμετρα (με αυτοκίνητο – η διαδρομή αυτή δεν ταυτίζεται με την πεζοπορική και δεν απεικονίζεται στον Χάρτη 9-5)	3 ώρες και 28 λεπτά (Πεζοπορική διαδρομή) ή 14 λεπτά (με αυτοκίνητο - η διαδρομή αυτή δεν ταυτίζεται με την πεζοπορική)
Τρόπαιο Μάχης Μαραθώνος – Τύμβος Μαραθώνος	10,1 χιλιόμετρα	23 λεπτά
Τύμβος Μαραθώνος - Προϊστορική θέση Πλάσι	1,1 χιλιόμετρα	2 λεπτά
Προϊστορική θέση Πλάσι – Υγρότοπος Μπρέξιζας, Ιερό Αιγυπτίων Θεών Μπρέξιζας	3,8 χιλιόμετρα	8 λεπτά
Υγρότοπος Μπρέξιζας, Ιερό Αιγυπτίων Θεών Μπρέξιζας– Όμορφο σπήλαιο Αγριλικίου	1,4 χιλιόμετρα	4 λεπτά
Σχινιάς (προστατευόμενη περιοχή) - Μαραθώνας	6 χιλιόμετρα	8 λεπτά
Μαραθώνας – Λίμνη Μαραθώνα,	7.2 χιλιόμετρα (Πεζοπορική διαδρομή – βλ.Χάρτη 9-5 ή 9,5 χιλιόμετρα (με αυτοκίνητο – η διαδρομή αυτή δεν ταυτίζεται με την πεζοπορική και δεν απεικονίζεται στον Χάρτη 9-5)	2 ώρες και 16 λεπτά (Πεζοπορική διαδρομή) ή 14 λεπτά (με αυτοκίνητο - η διαδρομή αυτή δεν ταυτίζεται με την πεζοπορική)

Μέρος της Διαδρομής 2 και της Συμπληρωματικής Διαδρομής 2 ακολουθεί την υφιστάμενη διαδρομή «**Μονοπάτι Πολιτισμού στον Μαραθώνα**» η οποία θεωρείται εύκολη διαδρομή με μικρό βαθμό δυσκολίας.

Χάρτης 8-7: Θέσεις πολιτιστικών πόρων και οικισμοί από τους οποίους διέρχεται η Διαδρομή 2 στο «Θεματικό Δίκτυο φυσικών πόρων / φυσικής κληρονομιάς»

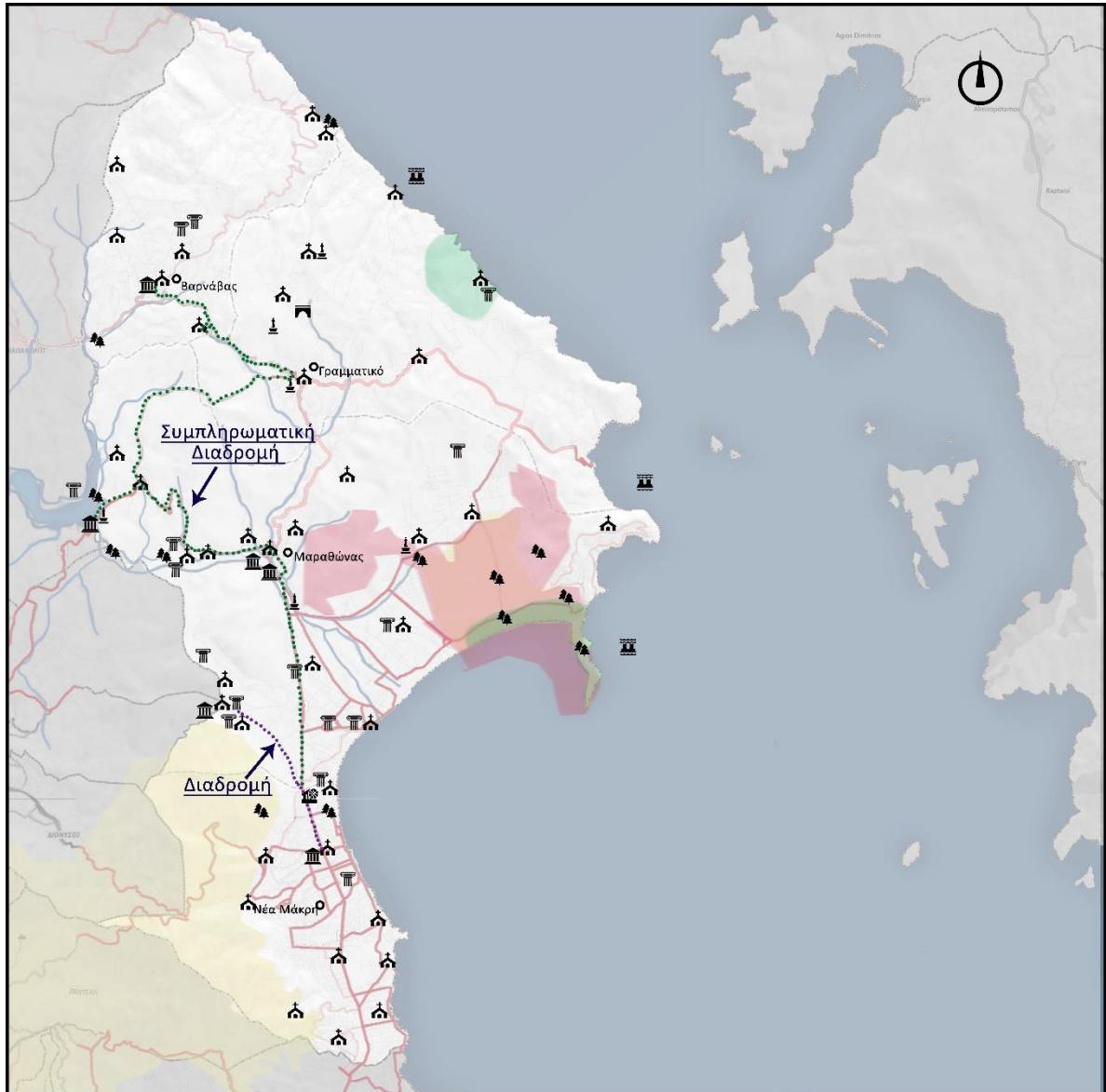
Η διαδρομή αυτή, με βάση το υπάρχον οδικό δίκτυο, διέρχεται από τους **οικισμούς**: Σχινιάς – Άγιος Παντελεήμων – Μαραθώνας – Λίμνη Μαραθώνα – Οινόη – Όρος Αγριλίκι και τις **θέσεις** πολιτιστικών πόρων που παρουσιάζονται παραπάνω.

Η Συμπληρωματική Διαδρομή συνδέεται με τη Διαδρομή 2 στον οικισμό του Σχινιά.

8.1.3 Δίκτυο Μουσείων και Πολιτιστικών Υποδομών

Στην περιοχή μελέτης καταγράφονται Μουσεία και πολιτιστικές υποδομές κυρίως στην ενδοχώρα, ενώ στον παράκτιο χώρο ο αριθμός τους είναι περιορισμένος. Το συγκεκριμένο δίκτυο αφορά στη διασύνδεση των εν λόγω υποδομών και την προσέλκυση των επισκεπτών προς ανάδειξη του πολιτιστικού πλούτου της περιοχής.

Χάρτης 8-8: Δίκτυο Μουσείων και Πολιτιστικών Υποδομών

Οι διαδρομές που προέκυψαν βασίστηκαν στα δεδομένα του Σεναρίου III, ως προς τη διαδρομή στον παράκτιο χώρο και εμπλουτίστηκαν – συνδέθηκαν με υποδομές που βρίσκονται στην ενδοχώρα. Οι διαδρομές έχουν βασιστεί στο υφιστάμενο οδικό δίκτυο, όπως φαίνεται στον **Χάρτη 8-8**.

Διαδρομή

Η συγκεκριμένη διαδρομή αναδεικνύει τις πολιτιστικές υποδομές της περιοχής, λαμβάνοντας υπόψη τα Μουσεία και το Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο Νέας Μάκρης.

Διαδρομή

- Λαογραφικό Μουσείο, Νέα Μάκρη

- Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο, Νέα Μάκρη
- Αρχαιολογικό Μουσείο Μαραθώνα, Βρανάς

Στη συγκεκριμένη διαδρομή εντάσσεται μια νέα συμπληρωματική διαδρομή:

Συμπληρωματική Διαδρομή

- Μουσείο Μαραθώνιου Δρόμου
- Λαογραφικό Μουσείο Μαραθώνα
- Μουσείο Νερού στο Φράγμα Μαραθώνα
- Ευρωπαϊκό Μουσείο Άρτου
- Διαδραστικό Αγροτικό Λαογραφικό Μουσείο Βαρνάβα

Οι οικισμοί από τους οποίους διέρχεται η κύρια και η Συμπληρωματική Διαδρομή, με βάση πάντα το οδικό δίκτυο, είναι:

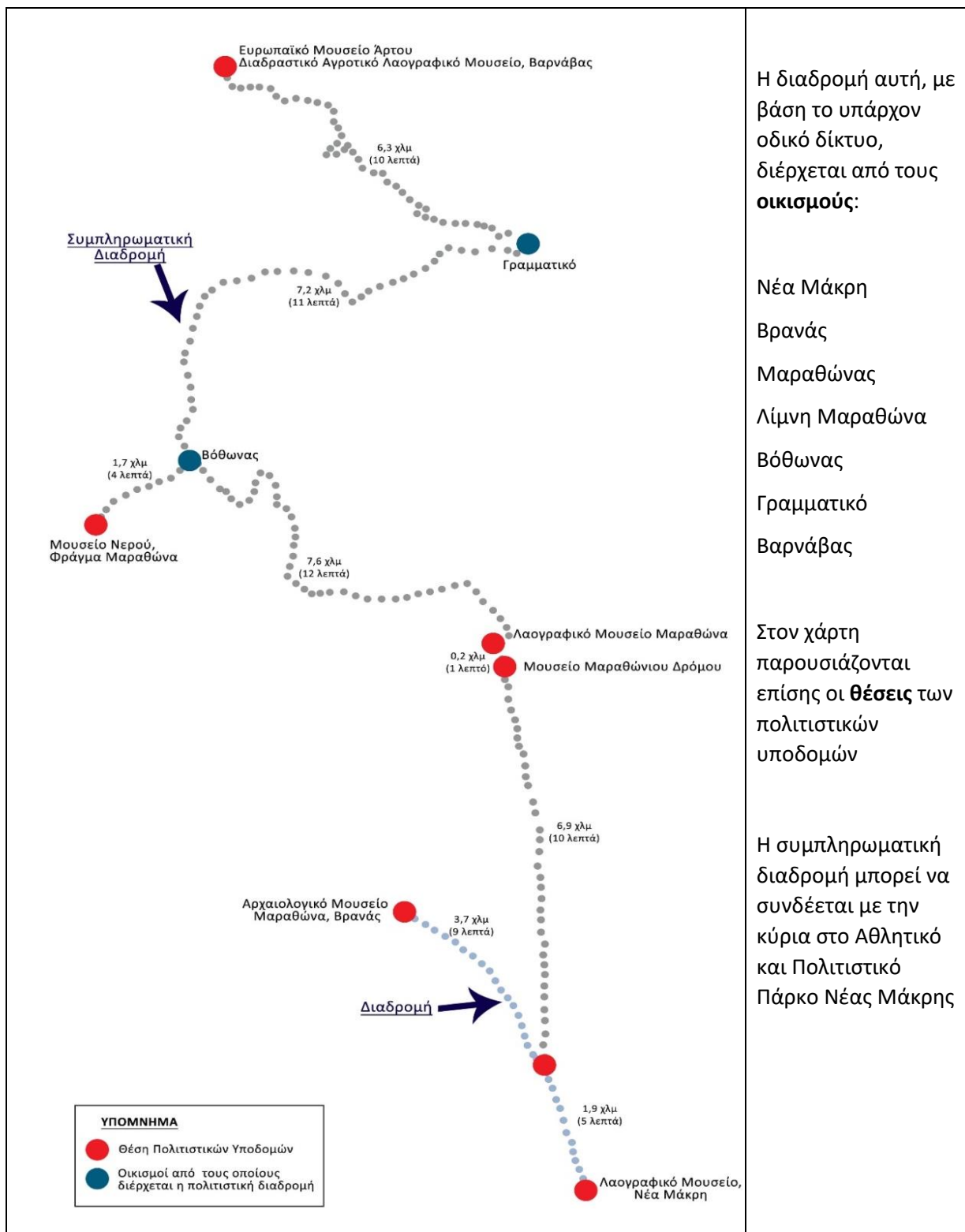
Νέα Μάκρη – Βρανάς – Μαραθώνας– Λίμνη Μαραθώνα – Βόθωνας – Γραμματικό – Βαρνάβας

Οι αποστάσεις που καλείται ο επισκέπτης να διανύσει και ο χρόνος που απαιτείται για την περιήγηση στη Διαδρομή και τη συμπληρωματική Διαδρομή παρουσιάζονται στον Πίνακα 8-6 και τον Χάρτη 8-9.

Πίνακας 8-6: Χιλιομετρικές αποστάσεις και χρόνος διαδρομής μεταξύ των οικισμών και των θέσεων των πολιτιστικών πόρων

Διαδρομή		
Διαδρομή	Απόσταση (οδική διαδρομή)	Χρόνος (με αυτοκίνητο)
Λαογραφικό Μουσείο, Νέα Μάκρη - Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο, Νέα Μάκρη	1,9 χιλιόμετρα	5 λεπτά
Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο, Νέα Μάκρη – Αρχαιολογικό Μουσείο Μαραθώνα, Βρανάς	3,7 χιλιόμετρα	9 λεπτά
Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο, Νέα Μάκρη – Μουσείο Μαραθώνιου Δρόμου	6,9 χιλιόμετρα	10 λεπτά
Μουσείο Μαραθώνιου Δρόμου – Λαογραφικό Μουσείο Μαραθώνα	0,2 χιλιόμετρα	1 λεπτά
Λαογραφικό Μουσείο Μαραθώνα – Βόθωνας	7,6 χιλιόμετρα	12 λεπτά
Βόθωνας - Μουσείο Νερού στο Φράγμα Μαραθώνα	1,7 χιλιόμετρα	4 λεπτά
Βόθωνας – Γραμματικό	7,2 χιλιόμετρα	11 λεπτά
Γραμματικό - Ευρωπαϊκό Μουσείο Άρτου, Διαδραστικό Αγροτικό Λαογραφικό Μουσείο Βαρνάβα	6,3 χιλιόμετρα	10 λεπτά

Χάρτης 8-9: Θέσεις πολιτιστικών υποδομών και οικισμών από τους οποίους διέρχεται η Διαδρομή στο «Θεματικό Δίκτυο Μουσείων και Πολιτιστικών Υποδομών»

Η διαδρομή αυτή, με βάση το υπάρχον οδικό δίκτυο, διέρχεται από τους **οικισμούς:**

- Νέα Μάκρη
- Βρανάς
- Μαραθώνας
- Λίμνη Μαραθώνα
- Βόθωνας
- Γραμματικό
- Βαρνάβας

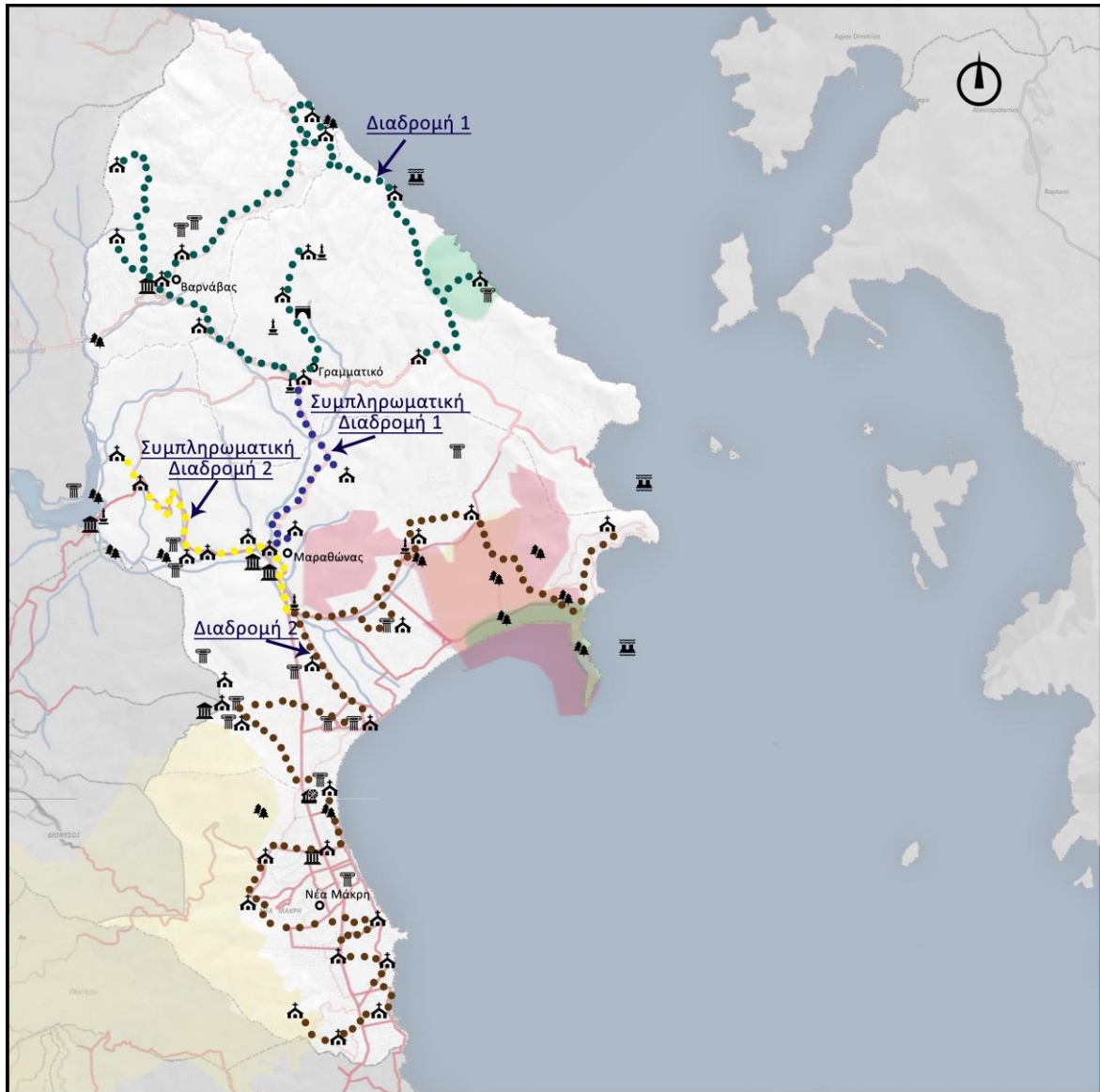
Στον χάρτη παρουσιάζονται επίσης οι **θέσεις** των πολιτιστικών υποδομών

Η συμπληρωματική διαδρομή μπορεί να συνδέεται με την κύρια στο Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο Νέας Μάκρης

8.1.4 Δίκτυο Πόρων Θρησκευτικού Ενδιαφέροντος

Στην περιοχή μελέτης καταγράφεται ένας μεγάλος αριθμός των εκκλησιών, οι οποίες είναι διάσπαρτες σε ολόκληρη την έκταση του Δήμου Μαραθώνος. Βασιζόμενοι στο Σενάριο III, τροποποιείται η προτεινόμενη ενιαία διαδρομή και δημιουργούνται 2 διαδρομές, στις οποίες ενσωματώνονται κάποιοι πρόσθετοι πόροι θρησκευτικού ενδιαφέροντος. Οι διαδρομές έχουν βασιστεί στο υφιστάμενο οδικό δίκτυο, όπως φαίνεται στον **Χάρτη 9-10**.

Χάρτης 8-10: Δίκτυο πόρων θρησκευτικού ενδιαφέροντος

Διαδρομή 1

Η συγκεκριμένη διαδρομή αναδεικνύει τους πόρους θρησκευτικού ενδιαφέροντος που βρίσκονται στο βόρειο τμήμα της περιοχής μελέτης.

Διαδρομή 1

- I.N. Αγίου Ιωάννη Προδρόμου, Γραμματικό
- I.N. Αγίας Μαρίας, Γραμματικό
- I.N. Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Σέσι
- I.N. Αγίου Παντελεήμων και I.N. Αγίου Δημητρίου, Βαρνάβας
- I.N. Αγίας Παρασκευής, Βαρνάβας
- I.N. Πέτρου και Παύλου, Βαρνάβας
- I. Μονή Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Βαρνάβας
- I.N. Αγίου Ιωάννη, Βαρνάβας
- I. Μονή Άξιον Εστί, Βαρνάβας
- I.N. Αγίου Αθανασίου, Γραμματικό
- I.N. Αγίας Τριάδος, Γραμματικό
- I.N. Κοιμήσεως της Θεοτόκου. Γραμματικό

Επίσης, στη συγκεκριμένη διαδρομή εντάσσεται μια συμπληρωματική διαδρομή ως ακολούθως:

Συμπληρωματική Διαδρομή 1

- I. Μονή Αγίου Ραφαήλ, Άνω Σούλι
- I.N. Προφήτη Ηλία, Μαραθώνας

Οι οικισμοί από τους οποίους διέρχεται η Διαδρομή 1 και η Συμπληρωματική Διαδρομή 1, με βάση πάντα το οδικό δίκτυο, είναι:

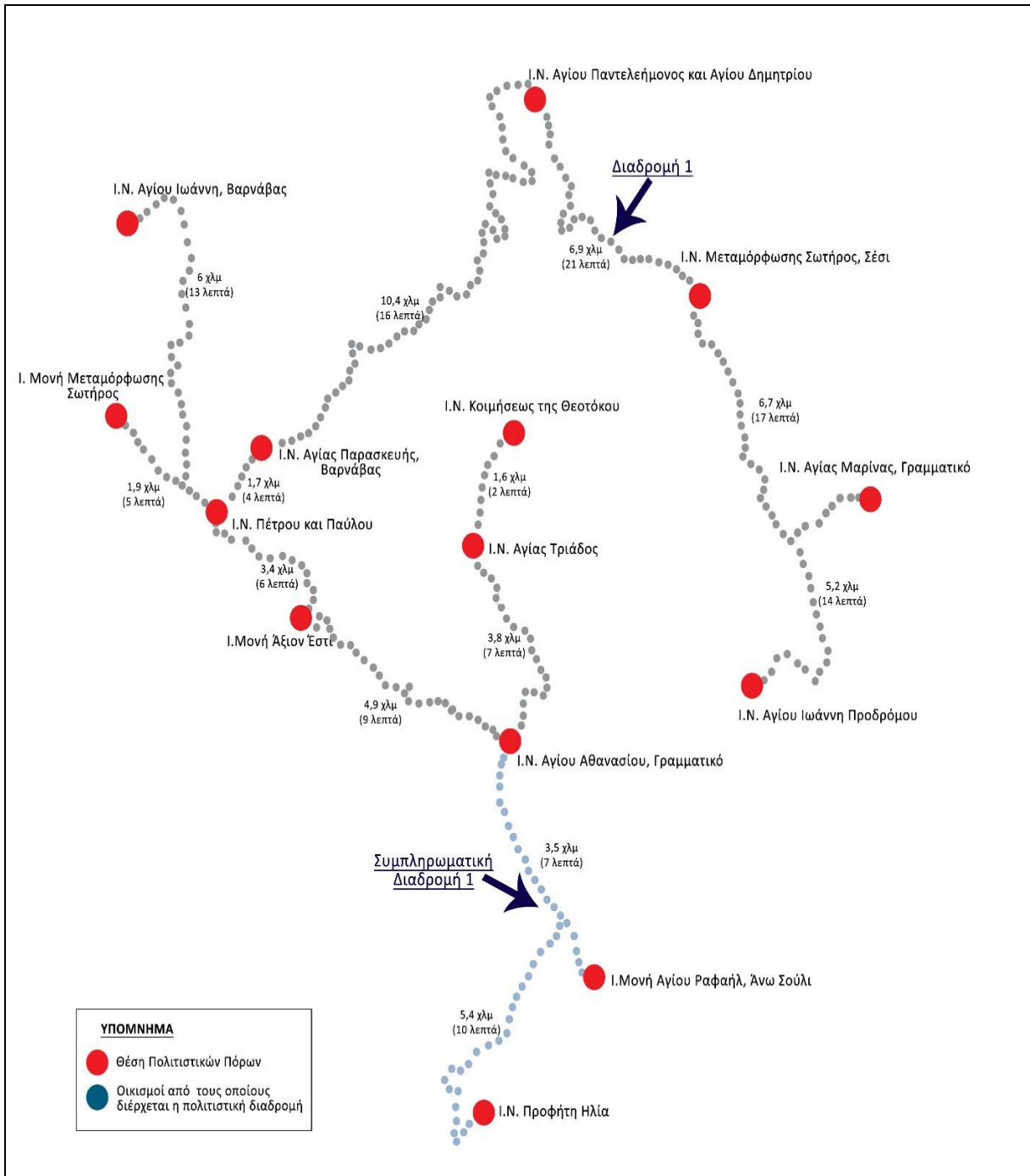
Ραμνούντος – Σέσι – Άγιος Δημήτριος και Παντελεήμων – Βαρνάβας– Γραμματικό – Άνω Σούλι

Οι αποστάσεις που καλείται ο επισκέπτης να διανύσει και ο χρόνος που απαιτείται για την περιήγηση στη Διαδρομή και τη συμπληρωματική Διαδρομή παρουσιάζονται στον Πίνακα 8-7 και τον Χάρτη 8-11.

Πίνακας 8-7: Χιλιομετρικές αποστάσεις και χρόνος Διαδρομής 1 μεταξύ των οικισμών και των θέσεων των πόρων θρησκευτικού ενδιαφέροντος

Διαδρομή 1		
Διαδρομή	Απόσταση (οδική διαδρομή)	Χρόνος (με αυτοκίνητο)
I.N. Αγίου Ιωάννη Προδρόμου - I.N. Αγίας Μαρίνας, Γραμματικό	5,2 χιλιόμετρα	14 λεπτά
I.N. Αγίας Μαρίνας, Γραμματικό – I.N. Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Σέσι	6,7 χιλιόμετρα	17 λεπτά
I.N. Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Σέσι – I.N. Αγίου Παντελεήμων και I.N. Αγίου Δημητρίου, Βαρνάβας	6,9 χιλιόμετρα	21 λεπτά
I.N. Αγίου Παντελεήμονος και I.N. Αγίου Δημητρίου – I.N. Αγίας Παρασκευής, Βαρνάβας	10,4 χιλιόμετρα	16 λεπτά
I.N. Αγίας Παρασκευής – I.N. Πέτρου και Παύλου, Βαρνάβας	1,7 χιλιόμετρα	4 λεπτά
I.N. Πέτρου και Παύλου - I. Μονή Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Βαρνάβας	1,9 χιλιόμετρα	5 λεπτά
I.N. Πέτρου και Παύλου - I.N. Αγίου Ιωάννη, Βαρνάβας	6 χιλιόμετρα	13 λεπτά
I.N. Πέτρου και Παύλου - I. Μονή Άξιον Εστί	3,4 χιλιόμετρα	6 λεπτά
I. Μονή Άξιον Εστί - I.N. Αγίου Αθανασίου, Γραμματικό	4,9 χιλιόμετρα	9 λεπτά
I.N. Αγίου Αθανασίου - I.N. Αγίας Τριάδος, Γραμματικό	3,8 χιλιόμετρα	7 λεπτά
I.N. Αγίας Τριάδος - I.N. Κοιμήσεως της Θεοτόκου	1,6 χιλιόμετρα	2 λεπτά
I.N. Αγίου Αθανασίου - I. Μονή Αγίου Ραφαήλ, Άνω Σούλι	3,5 χιλιόμετρα	7 λεπτά
I. Μονή Αγίου Ραφαήλ, Άνω Σούλι - I.N. Προφήτη Ηλία	5,4 χιλιόμετρα	10 λεπτά

Χάρτης 8-11: Θέσεις πολιτιστικών πόρων και οικισμοί από τους οποίους διέρχεται η Διαδρομή 1 στο «Θεματικό Δίκτυο Πόρων Θρησκευτικού Ενδιαφέροντος»

Η διαδρομή αυτή, με βάση το υπάρχον οδικό δίκτυο, διέρχεται από τους **οικισμούς** Ραμνούντος – Σέσι – Άγιος Δημήτριος και Παντελεήμων – Βαρνάβας – Γραμματικό – Άνω Σούλι και τις **θέσεις** πολιτιστικών πόρων που παρουσιάζονται παραπάνω

Η συμπληρωματική διαδρομή μπορεί να συνδέεται με την Διαδρομή 1 στον οικισμό του Γραμματικού

Διαδρομή 2

Η συγκεκριμένη διαδρομή αναδεικνύει τους πόρους θρησκευτικού ενδιαφέροντος που βρίσκονται στο υπόλοιπο τμήμα της περιοχής μελέτης.

Διαδρομή 2

- Ι. Μονή Αγίας Τριάδος, Σχινιάς
- Ι.Ν. Αγίου Μοδέστου, Κάτω Σουλίου
- Ι.Ν. Αγίου Αθανασίου
- Ι.Ν. Παναγίας της Μεσοσπορίτισσας
- Ι.Ν. Αγίας Άννης
- Ι.Ν. Αγίου Παντελεήμονος
- Ι.Μονή Αγίου Γεωργίου Τροπαιοφόρου
- Ι.Ν. Αγίου Δημητρίου, Βρανάς
- Ι.Ν. Αγίας Κυριακής Μπρέξιζα
- Ι.Ν. Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης
- Ι.Ν. Αγίας Βαρβάρας, Ανατολή
- Ι. Μονή Ευαγγελισμού της Θεοτόκου και Αγίου Εφραίμ
- Ι.Ν. Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Ζούμπερι
- Ι.Ν. Αγίας Μαρίνας, Νέα Μάκρη
- Ι.Ν. Αγίου Ανδρέα
- Ι.Ν. Κοιμήσεως της Θεοτόκου
- Ι.Ν. Αγίου Ιωάννου Προδρόμου, Νέος Βουτζάς
- Ι. Μονή Αγίας Τριάδος, Νέα Μάκρη

Επίσης, στη συγκεκριμένη διαδρομή εντάσσεται μια συμπληρωματική διαδρομή:

Συμπληρωματική Διαδρομή 2

- Ι. Ν. Αγίου Ιωάννου Προδρόμου, Μαραθώνας
- Ι.Ν. Αγίας Βαρβάρας, Μαραθώνας
- Ι.Ν. Αγίας Παρασκευής, Μαραθώνας
- Ι.Ν. Αγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων, Μαραθώνας
- Ι.Ν. Αγίων Αποστόλων Οινόης
- Ι.Ν. Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Καλέντζι
- Ι.Ν. Αγίας Παρασκευής, Βόθωνας

Οι οικισμοί από τους οποίους διέρχεται η Διαδρομή 2 και η Συμπληρωματική Διαδρομή 2, με βάση πάντα το οδικό δίκτυο είναι:

Κάτω Σούλι – Σχινιάς – Άγιος Παντελεήμων – Βρανάς – Ανατολή – Νέα Μάκρη – Μαραθώνας – Οινόη – Βόθωνας

Οι αποστάσεις που καλείται ο επισκέπτης να διανύσει και ο χρόνος που απαιτείται για την περιήγηση στη Διαδρομή 2 παρουσιάζονται στον Πίνακα 8-8 και τον Χάρτη 8-12.

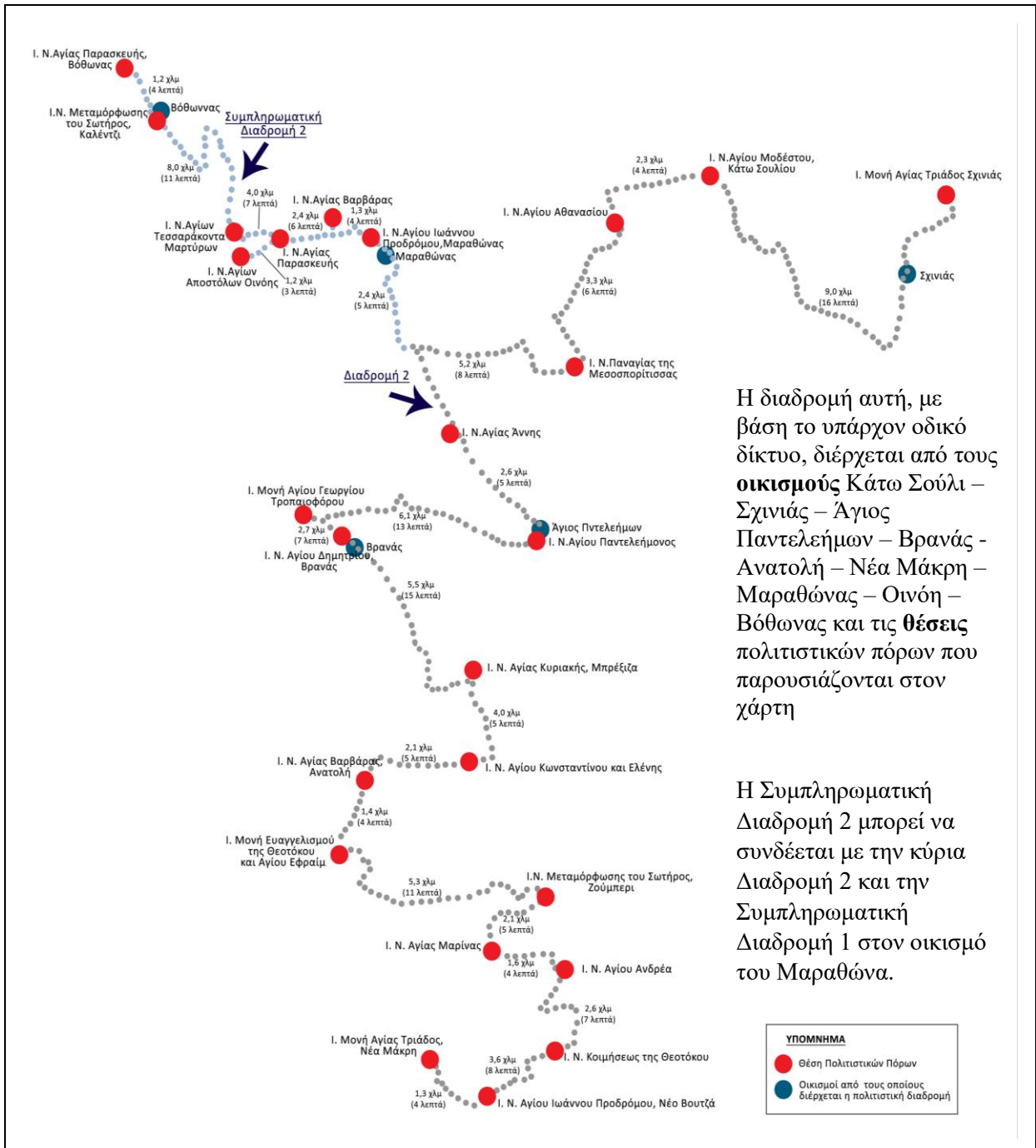
Πίνακας 8-8: Χιλιομετρικές αποστάσεις και χρόνος Διαδρομής 2 μεταξύ των οικισμών και των θέσεων των πόρων θρησκευτικού ενδιαφέροντος

Διαδρομή 2		
Διαδρομή	Απόσταση (οδική διαδρομή)	Χρόνος (με αυτοκίνητο)
I. Μονή Αγίας Τριάδος, Σχινιάς - I.N. Αγίου Μοδέστου, Κάτω Σουλίου	9,0 χιλιόμετρα	16 λεπτά
I.N. Αγίου Μοδέστου, Κάτω Σουλίου – I.N. Αγίου Αθανασίου	2,3 χιλιόμετρα	4 λεπτά
I.N. Αγίου Αθανασίου – I.N. Παναγίας της Μεσοσπορίτισσας	3,3 χιλιόμετρα	6 λεπτά
I.N. Παναγίας της Μεσοσπορίτισσας – I.N. Αγίας Άννης	5,2 χιλιόμετρα	8 λεπτά
I.N. Αγίας Άννης – I.N. Αγίου Παντελεήμονος	2,6 χιλιόμετρα	5 λεπτά
I.N. Αγίου Παντελεήμονος - I. Μονή Αγίου Γεωργίου Τροπαιοφόρου	6,1 χιλιόμετρα	13 λεπτά
I. Μονή Αγίου Γεωργίου Τροπαιοφόρου - I.N. Αγίου Δημητρίου, Βρανάς	2,7 χιλιόμετρα	7 λεπτά
I.N. Αγίου Δημητρίου, Βρανάς - I.N. Αγίας Κυριακής Μπρέξιζας	5,5 χιλιόμετρα	15 λεπτά
I. N. Αγίας Κυριακής Μπρέξιζας - I.N. Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης	4,0 χιλιόμετρα	5 λεπτά
I.N. Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης - I.N. Αγίας Βαρβάρας, Ανατολή	2,1 χιλιόμετρα	5 λεπτά
I.N. Αγίας Βαρβάρας, Ανατολή - I. Μονή Ευαγγελισμού της Θεοτόκου και Αγίου Εφραϊμ	1,4 χιλιόμετρα	4 λεπτά
I. Μονή Ευαγγελισμού της Θεοτόκου και Αγίου Εφραϊμ - I.N. Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Ζούμπερι	5,3 χιλιόμετρα	11 λεπτά
I.N. Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Ζούμπερι - I.N. Αγίας Μαρίνας, Νέα Μάκρη	2,1 χιλιόμετρα	5 λεπτά
I.N. Αγίας Μαρίνας, Νέα Μάκρη - I.N. Αγίου Ανδρέα	1,6 χιλιόμετρα	4 λεπτά
I.N. Αγίου Ανδρέα - I.N. Κοιμήσεως της Θεοτόκου	2,6 χιλιόμετρα	7 λεπτά

Διαδρομή 2

Διαδρομή	Απόσταση (οδική διαδρομή)	Χρόνος (με αυτοκίνητο)
I.N. Κοιμήσεως της Θεοτόκου - I.N. Αγίου Ιωάννου Προδρόμου, Νέος Βουτζάς	3,6 χιλιόμετρα	8 λεπτά
I.N. Αγίου Ιωάννου Προδρόμου, Νέος Βουτζάς - I. Μονή Αγίας Τριάδος, Νέα Μάκρη	1,3 χιλιόμετρα	4 λεπτά
I.N. Αγίου Ιωάννου Προδρόμου, Μαραθώνας - I.N. Αγίας Βαρβάρας, Μαραθώνας	1,3 χιλιόμετρα	4 λεπτά
I.N. Αγίας Βαρβάρας, Μαραθώνας - I.N. Αγίας Παρασκευής	2,4 χιλιόμετρα	6 λεπτά
I.N. Αγίας Παρασκευής – I.N. Αγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων	4,0 χιλιόμετρα	7 λεπτά
I.N. Αγίας Παρασκευής - I.N. Αγίων Αποστόλων Οινόης	1,2 χιλιόμετρα	3 λεπτά
I.N. Αγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων – I.N. Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Καλέντζι	8,0 χιλιόμετρα	11 λεπτά
I.N. Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Καλέντζι - I.N. Αγίας Παρασκευής, Βόθωνας	1,2 χιλιόμετρα	4 λεπτά

Χάρτης 8-12: Θέσεις πολιτιστικών πόρων και οικισμοί από τους οποίους διέρχεται η Διαδρομή 2 στο «Θεματικό Δίκτυο Πόρων Θρησκευτικού Ενδιαφέροντος»

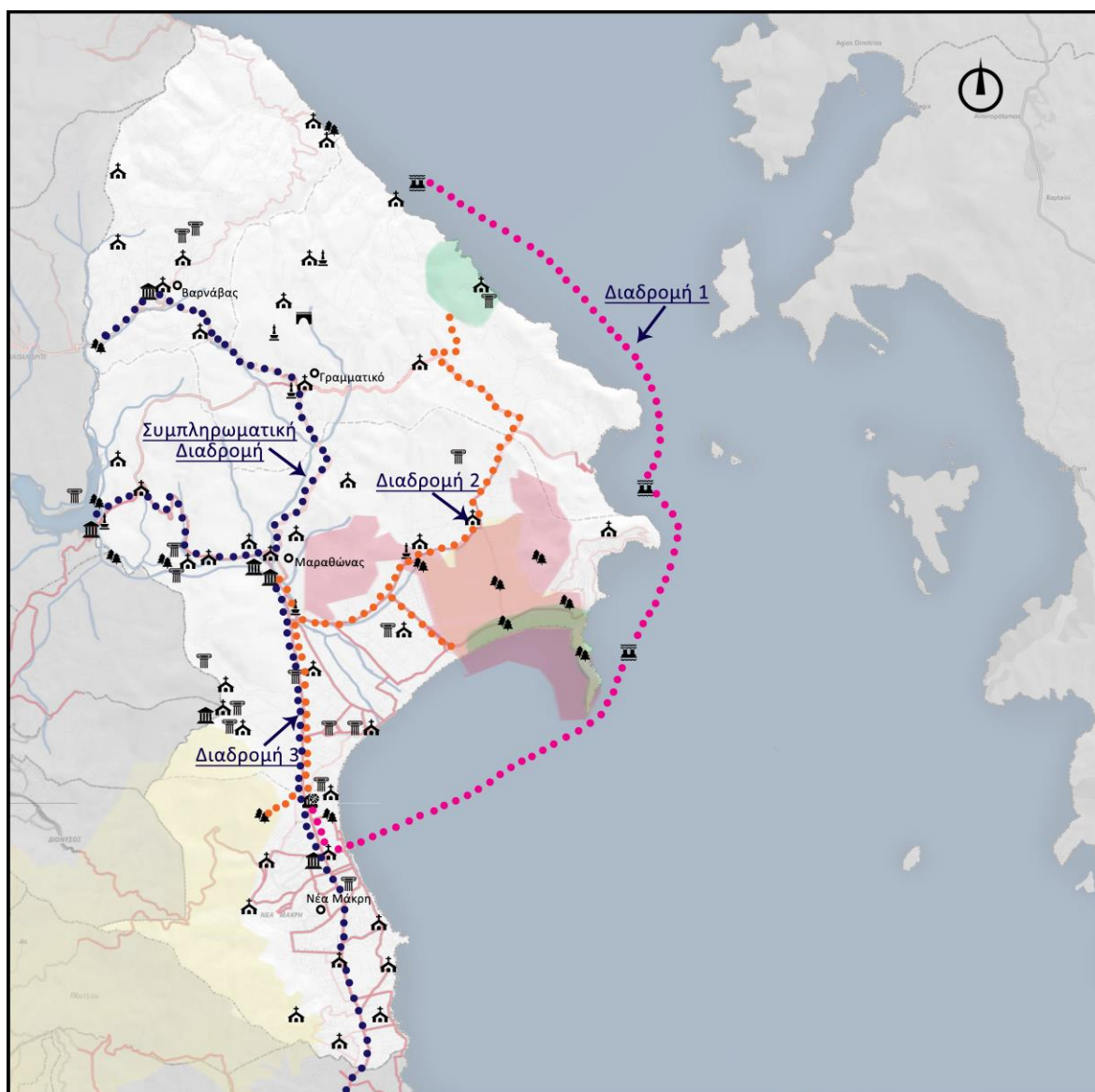
Η διαδρομή αυτή, με βάση το υπάρχον οδικό δίκτυο, διέρχεται από τους **οικισμούς** Κάτω Σούλι – Σχινιάς – Άγιος Παντελεήμων – Βρανάς – Ανατολή – Νέα Μάκρη – Μαραθώνας – Οινόη – Βόθωνας και τις **θέσεις** πολιτιστικών πόρων που παρουσιάζονται στον χάρτη

Η Συμπληρωματική Διαδρομή 2 μπορεί να συνδέεται με την κύρια Διαδρομή 2 και την Συμπληρωματική Διαδρομή 1 στον οικισμό του Μαραθώνα.

8.1.5 Δίκτυο αθλητικού – πολιτιστικού – φυσικού ενδιαφέροντος

Ο αθλητισμός μπορεί να συνδέεται με πόρους φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος μέσα από την ανάπτυξη εναλλακτικών δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων με σκοπό την ανάδειξη τόσο των πόρων της περιοχής όσο και της αξίας του αθλητισμού στην κοινωνία. Η ολοκλήρωση αθλητισμού – πολιτισμού – και φυσικού περιβάλλοντος υλοποιείται μέσα από τη δημιουργία ενός δικτύου «αθλητικού – πολιτιστικού – φυσικού ενδιαφέροντος». Το δίκτυο αυτό έχει ως κεντρικό σημείο του / αφετηρία το Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο Νέας Μάκρης και αναπτύσσεται μέσα από τρεις διαδρομές (Χάρτης 8-13).

Χάρτης 8-13: Δίκτυο αθλητικού – πολιτιστικού – φυσικού ενδιαφέροντος

Οι διαδρομές που προέκυψαν βασίστηκαν στα δεδομένα του Σεναρίου III ως προς τον παράκτιο χώρο και εμπλουτίστηκαν – συνδέθηκαν με στοιχεία από την ενδοχώρα. Οι

υφιστάμενες διαδρομές είναι προσαρμοσμένες στο οδικό δίκτυο της περιοχής, όπως φαίνεται (Χάρτης 8-13).

Οι διαδρομές που σχεδιάζονται έχουν ως ακολούθως:

Διαδρομή 1

Η συγκεκριμένη διαδρομή αναδεικνύει την πολιτιστική ταυτότητα της περιοχής και συνδέει τις ενάλιες αρχαιότητες και το μελλοντικό καταδυτικό Πάρκο, που θα δημιουργηθεί στην θαλάσσια περιοχή, με το Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο.

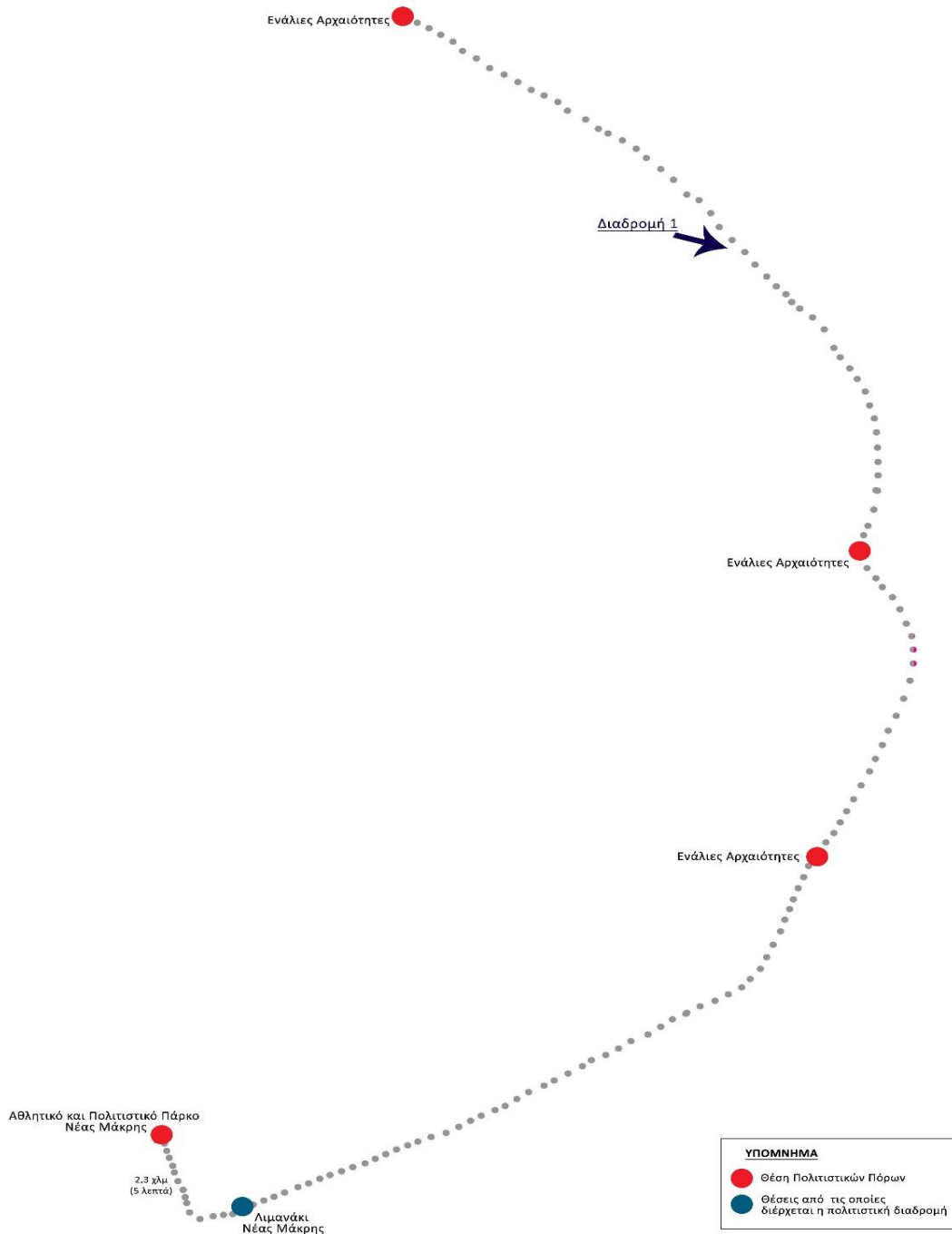
Διαδρομή 1

- Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο Νέας Μάκρης
- Λιμανάκι Νέας Μάκρης
- Ενάλιες αρχαιότητες

Πίνακας 8-9: Χιλιομετρικές αποστάσεις και χρόνος διαδρομής 1 μεταξύ των οικισμών / θέσεων

Διαδρομή 1		
Διαδρομή	Απόσταση (οδική διαδρομή)	Χρόνος (με αυτοκίνητο)
Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο Νέας Μάκρης - Λιμανάκι Νέας Μάκρης	2,3 χιλιόμετρα	5 λεπτά

Χάρτης 8-14: Θέσεις πολιτιστικών πόρων και οικισμοί από τους οποίους διέρχεται η Διαδρομή 1 στο «Θεματικό Δίκτυο αθλητικού – πολιτιστικού – φυσικού ενδιαφέροντος»

🚦 Διαδρομή 2

Η Διαδρομή 2 αναδεικνύει την οικολογική ταυτότητα της περιοχής, συνδυάζοντας κυρίως αθλητικό – φυσικό ενδιαφέρον. Η κύρια και η συμπληρωματική διαδρομή που σχεδιάζονται δίνουν τη δυνατότητα υλοποίησης σειράς δραστηριοτήτων σε διάφορα σημεία τους.

Διαδρομή 2

- Εθνικό Πάρκο Σχινιά (ΤΙΦΚ, NATURA 2000, Βιότοποι CORINE, στην περιοχή Σχινιάς – Μαραθώνα)
- ΤΙΦΚ, στην περιοχή Ραμνούντα – Λοιμικού, Αρχαιολογικός Χώρος Ραμνούντος, Ι.Ν. Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Σέσι
- Όμορφο σπήλαιο Αγριλικίου
- Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο Νέας Μάκρης

Επίσης, στη συγκεκριμένη διαδρομή εντάσσεται μια συμπληρωματική διαδρομή ως ακολούθως:

Συμπληρωματική Διαδρομή

- Λίμνη Μαραθώνα, Φράγμα Μαραθώνα
- Φαράγγι Οινόης, Σπήλαιο του Πανός
- Μουσείο Μαραθώνιου Δρόμου
- Ρεματιά Βαρνάβα

Οι οικισμοί από τους οποίους διέρχεται η Διαδρομή 2 και η Συμπληρωματική Διαδρομή, με βάση πάντα το οδικό δίκτυο, είναι:

Νέα Μάκρη – Σχινιάς – Ραμνούντος – Μαραθώνας - Οινόη– Βόθωνας – Άνω Σούλι – Γραμματικό – Βαρνάβας – Όρος Αγριλικί

Οι αποστάσεις που καλείται ο επισκέπτης να διανύσει και ο χρόνος που απαιτείται για την περιήγηση στη Διαδρομή 2 παρουσιάζονται στον Πίνακα 8-10 και τον Χάρτη 8-15.

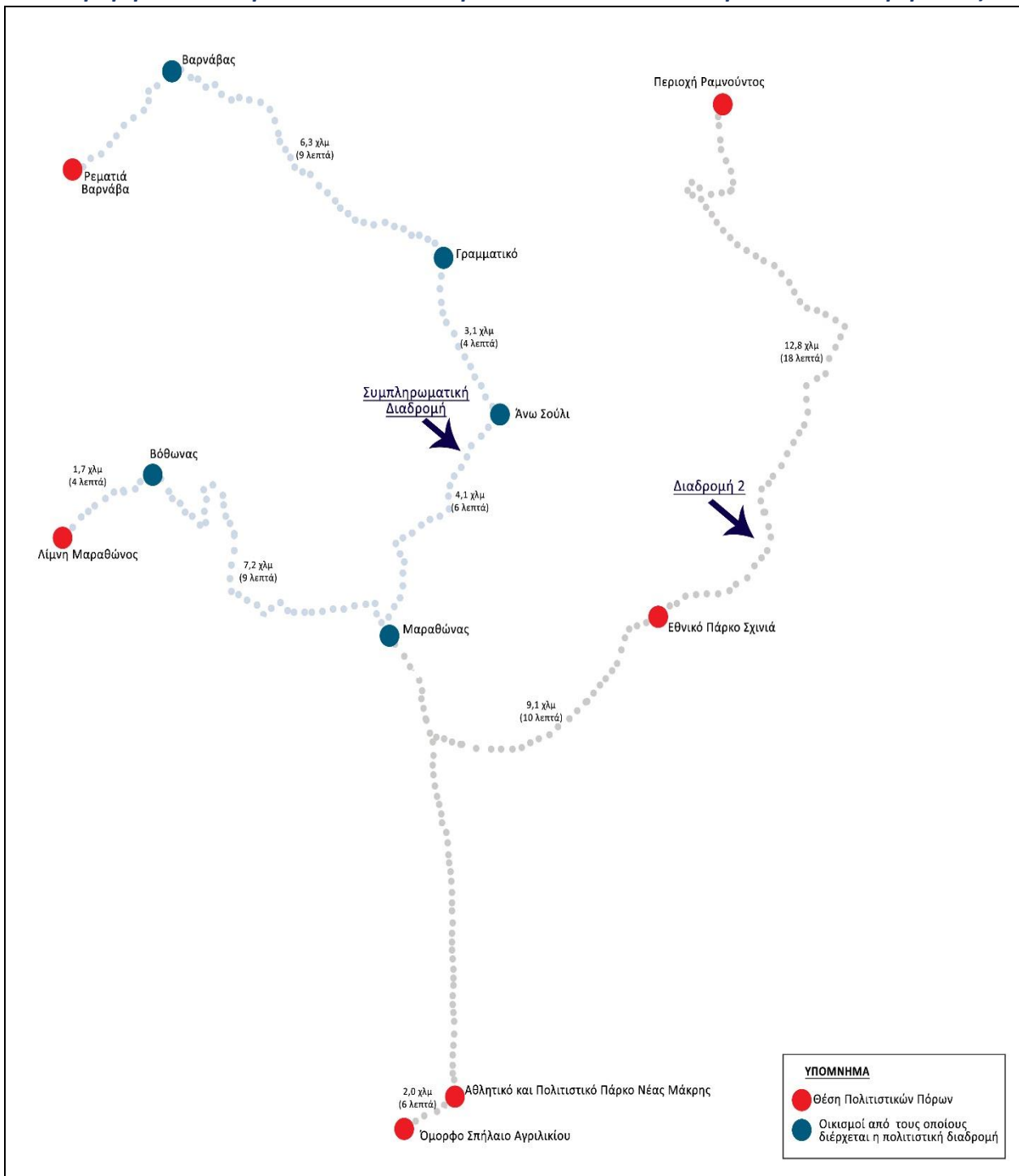
Πίνακας 8-10: Χιλιομετρικές αποστάσεις και χρόνος Διαδρομής 2 μεταξύ των οικισμών και των θέσεων των πόρων φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος

Διαδρομή 2		
Διαδρομή	Απόσταση (οδική διαδρομή)	Χρόνος (με αυτοκίνητο)
Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο Νέας Μάκρης - Όμορφο σπήλαιο Αγριλικίου	2,0 χιλιόμετρα	6 λεπτά
Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο Νέας Μάκρης - Εθνικό Πάρκο Σχινιά	9,1 χιλιόμετρα	10 λεπτά
Εθνικό Πάρκο Σχινιά - ΤΙΦΚ, στην περιοχή Ραμνούντα	12,8 χιλιόμετρα	18 λεπτά
Λίμνη Μαραθώνα – Βόθωνας	1,7 χιλιόμετρα	4 λεπτά
Βόθωνας – Μαραθώνας	7,2 χιλιόμετρα	9 λεπτά
Μαραθώνας – Άνω Σούλι	4,1 χιλιόμετρα	6 λεπτά

Διαδρομή 2		
Διαδρομή	Απόσταση (οδική διαδρομή)	Χρόνος (με αυτοκίνητο)
Άνω Σούλι – Γραμματικό	3,1 χιλιόμετρα	4 λεπτά
Γραμματικό Βαρνάβας	6,3 χιλιόμετρα	9 λεπτά

Περιοχές όπου στο Δίκτυο Φυσικών Πόρων / Φυσικής Κληρονομιάς έχουν δημιουργηθεί πεζοπορικές διαδρομές μπορούν να ταυτιστούν και με τη Διαδρομή 2 του Δικτύου Αθλητικού – Πολιτιστικού – Φυσικού Ενδιαφέροντος.

Χάρτης 8-15: Θέσεις πολιτιστικών πόρων και οικισμοί από τους οποίους διέρχεται η Διαδρομή 2 στο «Θεματικό Δίκτυο αθλητικού – πολιτιστικού – φυσικού ενδιαφέροντος»

Η διαδρομή αυτή, με βάση το υπάρχον οδικό δίκτυο, διέρχεται από τους **οικισμούς** Νέα Μάκρη – Σχινιάς – Ραμνούντος – Μαραθώνας - Οινόη – Βόθωνας – Άνω Σούλι – Γραμματικό – Βαρνάβας – Όρος Αργιλίκι και τις **θέσεις** πολιτιστικών πόρων που παρουσιάζονται στον χάρτη

Η συμπληρωματική Διαδρομή συνδέεται με την διαδρομή 2 στον οικισμό Μαραθώνα.

Διαδρομή 3

Η Διαδρομή 3 ταυτίζεται με αυτή του Κλασικού – Αυθεντικού Μαραθώνιου Δρόμου της Αττικής. Η συγκεκριμένη διαδρομή ακολουθεί την πορεία της Λεωφόρου Μαραθώνος η οποία συνδέει την περιοχή μελέτης με την Αττική και πάνω σε αυτή μπορούν να προστεθούν διάφορα σημεία όπου να πραγματοποιούνται δραστηριότητες και εκδηλώσεις κατά μήκος του Μαραθωνίου Δρόμου, δημιουργώντας ένα δίκτυο που θα συνδέει – σε πολιτιστικό επίπεδο – την περιοχή μελέτης με την υπόλοιπη Αττική. Η διαδρομή απεικονίζεται στον Χάρτη 9 -13.

8.2 Ανάπτυξη Προτεινόμενου Σεναρίου – Πολιτιστικοί Πόλοι (ΠΠ)

Σύμφωνα με την πρόταση του τελικά προτεινόμενου σεναρίου τα θεματικά δίκτυα που παρουσιάστηκαν προηγούμενα εμπλουτίζονται με ένα σύνολο από Πολιτιστικούς Πόλους (ΠΠ), λαμβάνοντας υπόψη τις επιλογές που είχαν δοθεί στο Σενάριο III. Οι ΠΠ έχουν υπερτοπικό χαρακτήρα και εμβέλεια στο σύνολο της περιοχής μελέτης. Η επιλογή τους έγινε σύμφωνα με τις υποδομές και τους χώρους που διατίθενται προς αξιοποίηση και είναι (Χάρτης 8-16):

- ΠΠ1 - Αρχαιολογικός Χώρος Ραμνούντος
- ΠΠ2 - Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο Νέας Μάκρης
- ΠΠ3 – Βρανάς
- ΠΠ4 – Μαραθώνας
- ΠΠ5 – Βαρνάβας

Πολιτιστικός Πόλος 1 - Αρχαιολογικός Χώρος Ραμνούντος

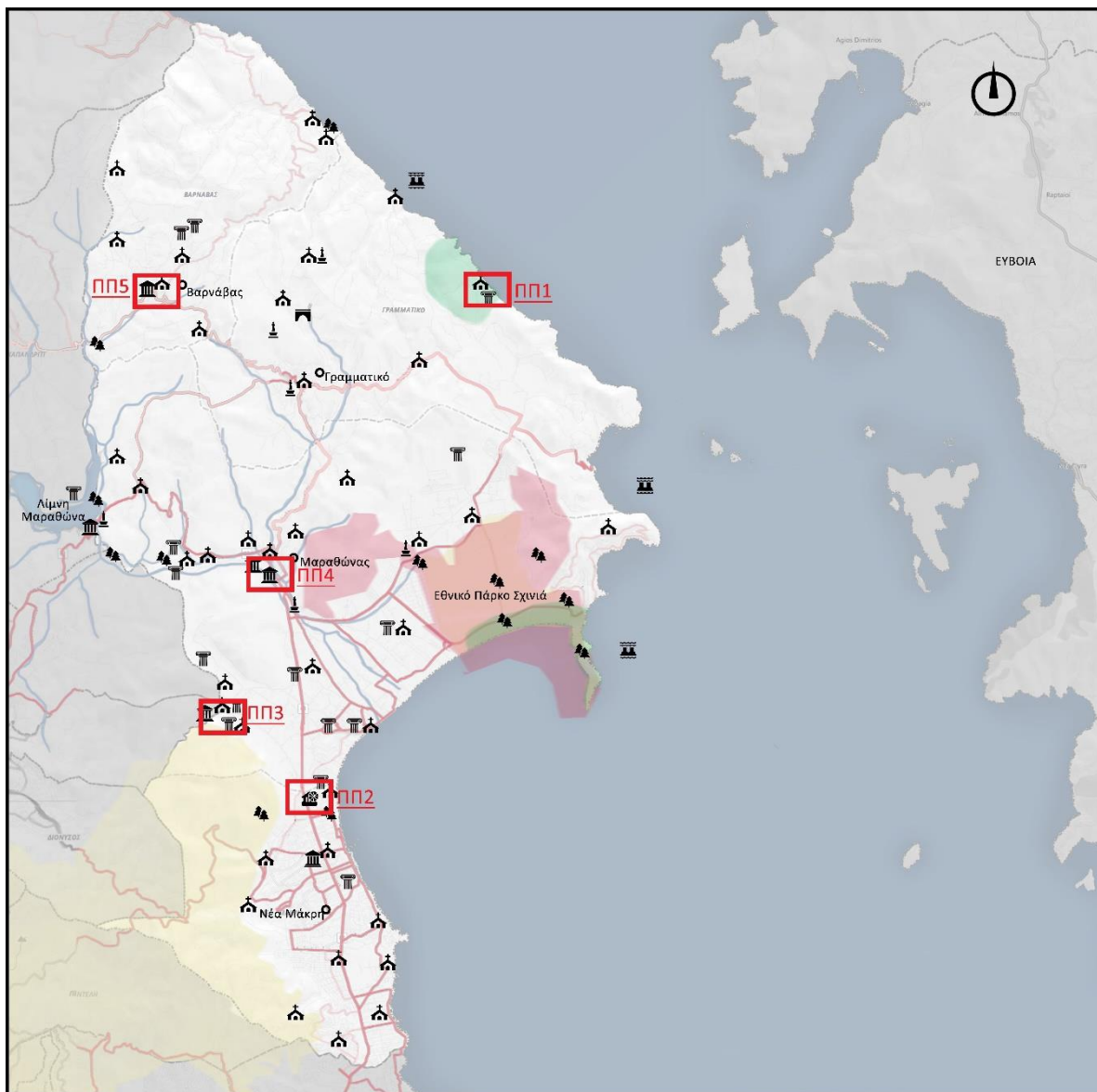
Ο Αρχαιολογικός Χώρος Ραμνούντος αποτελεί ένα από τα σημαντικά σημεία αρχαιολογικού ενδιαφέροντος για το σύνολο της περιοχής μελέτης και κυρίως για το βόρειο παράλιο τμήμα. Η σχέση του με τα δίκτυα που αναπτύσσονται στο βόρειο τμήμα της περιοχής μπορεί να χαρακτηρίσει αυτός ως Πολιτιστικό Πόλο της ευρύτερης περιοχής επιρροής του. Στον συγκεκριμένο χώρο μπορούν να φιλοξενηθούν διάφορες υπαίθριες εκδηλώσεις και δραστηριότητες αρχαιολογικού και αθλητικού ενδιαφέροντος και όχι μόνο.

Πολιτιστικός Πόλος 2 – Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο Νέας Μάκρης

Το Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο κατέχει σημαντικό ρόλο στην περιοχή, καθώς σε αυτό πραγματοποιούνται εκδηλώσεις αθλητικού και πολιτιστικού περιεχομένου και ποικίλες δραστηριότητες. Η υπάρχουσα υποδομή διαθέτει, εκτός από μεγάλη έκταση αθλητικών εγκαταστάσεων, κλειστή αίθουσα κινηματογράφου – εκδηλώσεων και ανοιχτό αμφιθέατρο. Επίσης, μπορεί να αποτελέσει τη βάση, το σημείο οργάνωσης ή την αφετηρία διαφόρων εκδηλώσεων και δραστηριοτήτων σε όλη την έκταση της περιοχής μελέτης. Τέλος, στις συγκεκριμένες υποδομές μπορούν να διοργανωθούν συνέδρια, εκπαιδευτικά σεμινάρια και άλλες εκδηλώσεις επιστημονικού, κοινωνικού και εκπαιδευτικού χαρακτήρα.

Η συγκεκριμένη υποδομή μπορεί να θεωρηθεί Πολιτιστικός Πόλος, κυρίως, για δραστηριότητες αθλητικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος.

Χάρτης 8-16: Πολιτιστικοί Πόλοι (ΠΠ)

Πολιτιστικός Πόλος 3 – Οικισμός Βρανά

Ο οικισμός Βρανά διαθέτει σημαντικό αριθμό πολιτιστικών πόρων και υποδομών, οι οποίοι βρίσκονται σε κοντινή απόσταση μεταξύ τους. Το Αρχαιολογικό Μουσείο Μαραθώνα, το οποίο βρίσκεται στον συγκεκριμένο οικισμό πραγματοποιώντας εκπαιδευτικές και διάφορες άλλες δραστηριότητες στον τομέα του πολιτισμού, οι διάφοροι πόροι θρησκευτικού ενδιαφέροντος, καθώς και πλήθος άλλων πολιτιστικών πόρων καθιστούν τον εν λόγω οικισμό πολιτιστικό πόλο για δραστηριότητες ποικίλων ενδιαφερόντων.

Πολιτιστικός Πόλος 4 – Οικισμός Μαραθώνα

Ο εν λόγω οικισμός παρουσιάζει σημαντικό πληθυσμό και αποτελεί πόλο ανάπτυξης για την περιοχή με σημαντικές συγκεντρώσεις υποδομών. Εντός του οικισμού και σε μικρή απόσταση από αυτόν, απαντώνται οι εξής κύριες υποδομές πολιτιστικού ενδιαφέροντος:

- Μουσείο Μαραθώνιου Δρόμου
- Λαογραφικό Μουσείο Μαραθώνα

Με βάση τα χαρακτηριστικά του οικισμού, αυτός μπορεί να αποτελέσει πολιτιστικό πόλο για την υλοποίηση δραστηριοτήτων πολιτιστικού και αθλητικού ενδιαφέροντος, καθώς και για πλήθος άλλων εκδηλώσεων.

Πολιτιστικός Πόλος 5 – Οικισμός Βαρνάβα

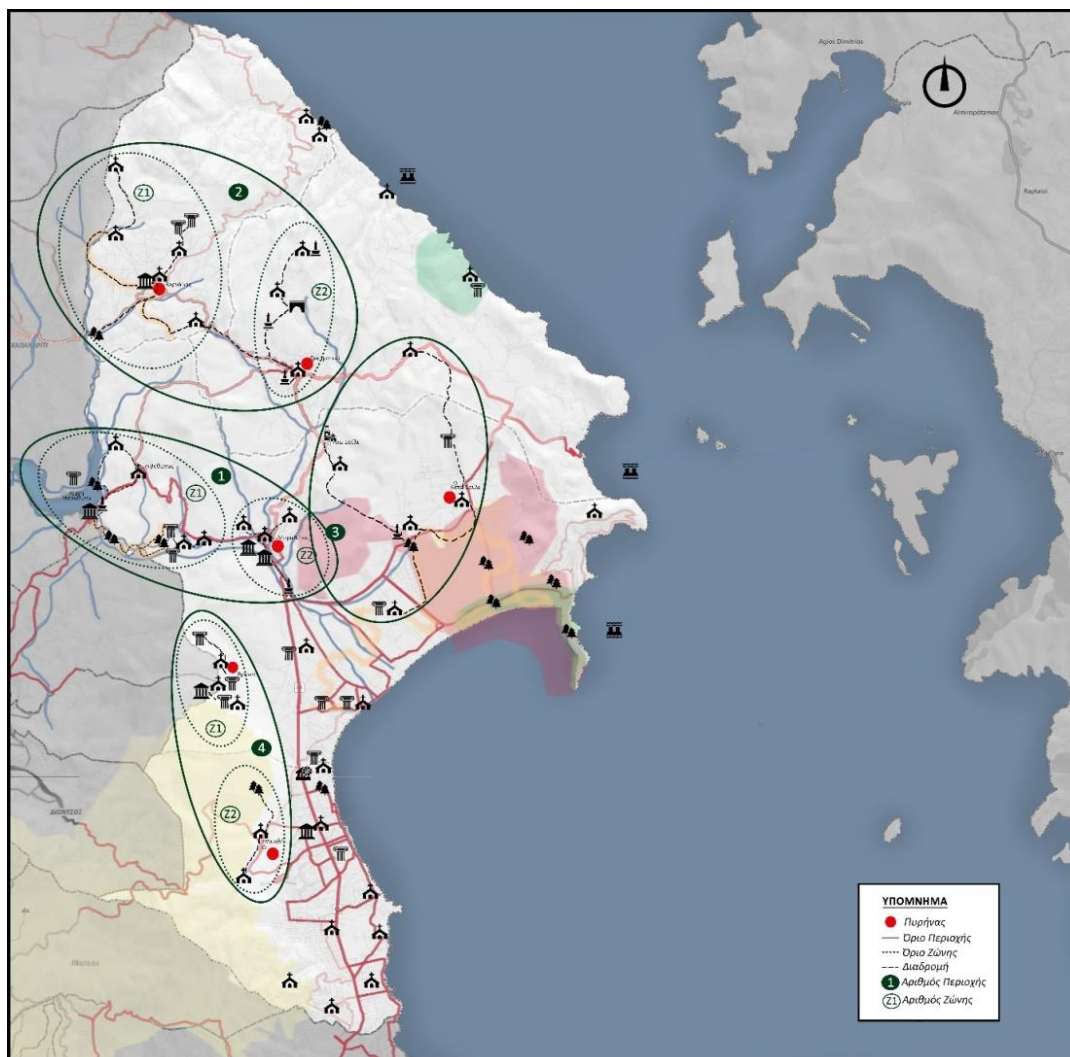
Ο οικισμός Βαρνάβας χαρακτηρίζεται ως πολιτιστικός πόλος λόγω των δραστηριοτήτων και των εκδηλώσεων που πραγματοποιεί το Ευρωπαϊκό Μουσείο Άρτου και το Διαδραστικό Αγροτικό Λαογραφικό Μουσείο Βαρνάβα. Ο χώρος φιλοξενεί δράσεις που αφορούν το σύνολο της περιοχής και έχουν να κάνουν με εκπαιδευτικές - βιωματικές δραστηριότητες που αφορούν την παράδοση του Άρτου και της Μεσογειακής διατροφής, δραστηριότητες περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος στην ευρύτερη περιοχή, καθώς και δραστηριότητες που σχετίζονται με θέματα της πολιτιστικής κληρονομιάς.

8.3 Ενσωμάτωση Τοπικών Αξιολογων Χαρακτηριστικών στα Θεματικά Πολιτιστικά Δίκτυα

Στην παρούσα ενότητα επιχειρείται ο εμπλουτισμός των θεματικών δικτύων που παρουσιάστηκαν προηγουμένως μέσα από την ενσωμάτωση σε αυτά στοιχείων των τοπικών χωρικών ενότητων που έχουν προταθεί στο Σενάριο II. Επίσης, διερευνάται η δυνατότητα ένταξης των παραπάνω χωρικών ενότητων σε ένα ή περισσότερα θεματικά δίκτυα.

Στόχος είναι ολοκλήρωση στοιχείων του Σεναρίου III (θεματικά δίκτυα του παράκτιου χώρου) με στοιχεία του Σεναρίου II (πολυκεντρική πολιτιστική ανάπτυξη χωρικών οντοτήτων – Χάρτης 8-17) και η δυνατότητα ανάπτυξης, αξιοποίησης, ανάδειξης και προστασίας του συνόλου των πολιτιστικών πόρων της περιοχής.

Χάρτης 8-17: Η πρόταση του Σεναρίου II – «Πολυκεντρικό Μοντέλο Αξιοποίησης Πολιτιστικών Πόρων στην ενδοχώρα»

8.3.1 Συνοπτική περιγραφή χωρικών οντοτήτων Σεναρίου II

Στον Πίνακα 8-11 εμφανίζονται οι υποπεριοχές και η διαφορετική ταυτότητα που έχει αποδοθεί σε αυτές, σύμφωνα με το Σενάριο II.

Πίνακας 8-11: Υποπεριοχές Σεναρίου II

Περιοχή	Ταυτότητα Περιοχής
Περιοχή 1	Οικολογική και Πολιτιστική Ταυτότητα
Περιοχή 2	Ταυτότητα Ημιορεινής Περιοχής Πολιτιστικού και Οικολογικού Ενδιαφέροντος
Περιοχή 3	Ταυτότητα Πεδινής Αγροτική Περιοχής με ποικίλους Πολιτιστικούς και Φυσικούς Πόρους
Περιοχή 4	Ταυτότητα Πεδινής – Ημιορεινής Περιοχής με συγκεντρώσεις Πολιτιστικών Πόρων (Φυσικού και Πολιτιστικού Ενδιαφέροντος)

Πιο συγκεκριμένα:

Περιοχή 1

Η περιοχή αυτή εντάσσεται στη Δ.Ε. Μαραθώνος και διακρίνεται για το πλούσιο πολιτιστικό και φυσικό της πλούτο. Βρίσκεται κοντά στη Λίμνη Μαραθώνα και το έντονο φυσικό της περιβάλλον, ενώ ιδιαίτερο ρόλο στην περιοχή διαδραματίζει ο οικισμός του Μαραθώνα, ο οποίος διαθέτει σημαντικές υποδομές

Περιοχή 2

Η συγκεκριμένη χωρική ενότητα συμπεριλαμβάνει τη Δ.Ε. Βαρνάβα και τη Δ.Ε. Γραμματικού, με βασικούς οικιστικούς πυρήνες της περιοχής τους οικισμούς Βαρνάβα και Γραμματικό αντίστοιχα. Χαρακτηρίζεται από ημιορεινό ανάγλυφο, ενώ διαθέτει πλούσιο φυσικό, άυλο και υλικό πολιτιστικό πλούτο.

Περιοχή 3

Εκτείνεται στην πεδινή περιοχή της Δ.Ε. Γραμματικού και της Δ.Ε. Μαραθώνα και διακρίνεται κυρίως για την αγροτική δραστηριότητα. Σημαντικός οικισμός στην περιοχή είναι το Κάτω Σούλι, που αποτελεί τον πυρήνα της περιοχής, ενώ ένα τμήμα της βρίσκεται μέσα σε προστατευόμενη περιοχή, δηλαδή σε περιοχή NATURA 2000 και ΤΙΦΚ. Η περιοχή αποτελεί ένα σύμπλεγμα φυσικού, πολιτιστικού και αγροτικού ενδιαφέροντος.

Περιοχή 4

Η συγκεκριμένη χωρική ενότητα περιλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της ενδοχώρας της Δ.Ε. Νέας Μάκρης. Πρόκειται για πεδινή και ημιορεινή περιοχή, με ιδιαίτερο φυσικό και πολιτιστικό ενδιαφέρον. Ο οικισμός Βρανάς φέρει ιδιαίτερους και ποικίλους πολιτιστικούς πόρους και αποτελεί τον πυρήνα της περιοχής.

8.4 Διασύνδεση με Θεματικά Πολιτιστικά Δίκτυα

Στον Χάρτη 8-18 έχουν ενταχθεί όλα τα Θεματικά Πολιτιστικά Δίκτυα και έχουν δημιουργήσει ένα σύμπλεγμα πολιτιστικών διαδρομών στο σύνολο της περιοχής. Ολοκληρώνοντας σε αυτά και τις υποπεριοχές των χωρικών οντοτήτων του Σεναρίου II αναπτύσσονται περισσότερα θεματικά δίκτυα τα οποία σε τοπικό επίπεδο αναδεικνύουν, προβάλλουν και συνάμα συμβάλλουν στην ανάπτυξη της κάθε υποπεριοχής. Η ολοκλήρωση / διασύνδεση των υποπεριοχών της ενδοχώρας (όπως φαίνεται στον Χάρτη 9-17) με τα θεματικά πολιτιστικά δίκτυα αποτελούν τη στρατηγική επιλογή για τη βιώσιμη πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής μελέτης, σύμφωνα με την παρούσα εργασία.

Περιοχή 1

Η Περιοχή 1 συνδέεται με όλα τα θεματικά πολιτιστικά δίκτυα, το Δίκτυο Πόρων Αρχαιολογικού Ενδιαφέροντος, το Δίκτυο Φυσικών Πόρων/Φυσικής Κληρονομιάς, το Δίκτυο Μουσείων και Πολιτιστικών Υποδομών, το Δίκτυο Πόρων Θρησκευτικού ενδιαφέροντος και το Δίκτυο Αθλητικού – Πολιτιστικού – Φυσικού Ενδιαφέροντος. Η μεγάλη ποικιλία πόρων στην περιοχή αποτελεί σημαντικό σημείο προσέλκυσης επισκεπτών διαφόρων κατηγοριών, δίνοντας τη δυνατότητα να αναπτυχθεί ένα πλήθος εναλλακτικών πολιτιστικών τουριστικών προϊόντων και δραστηριοτήτων.

Συγκεκριμένα, η Περιοχή 1 συνδέεται με τις παρακάτω θεματικές διαδρομές στα ακόλουθα σημεία (οικισμοί/θέσεις Περιοχής 1 και τοπικοί πολιτιστικοί πόροι):

Δίκτυο Πόρων Αρχαιολογικού Ενδιαφέροντος – Διαδρομή 2

Πολιτιστικοί Πόροι

- Αρχαίο λιθόστρωτο μονοπάτι
- Ιερό του Πυθίου Απόλλωνος
- Πύργος Οινόης

Οικισμοί/Θέσεις

- Οινόη

Δίκτυο Φυσικών Πόρων / Φυσικής Κληρονομιάς – Συμπληρωματική Διαδρομή 2

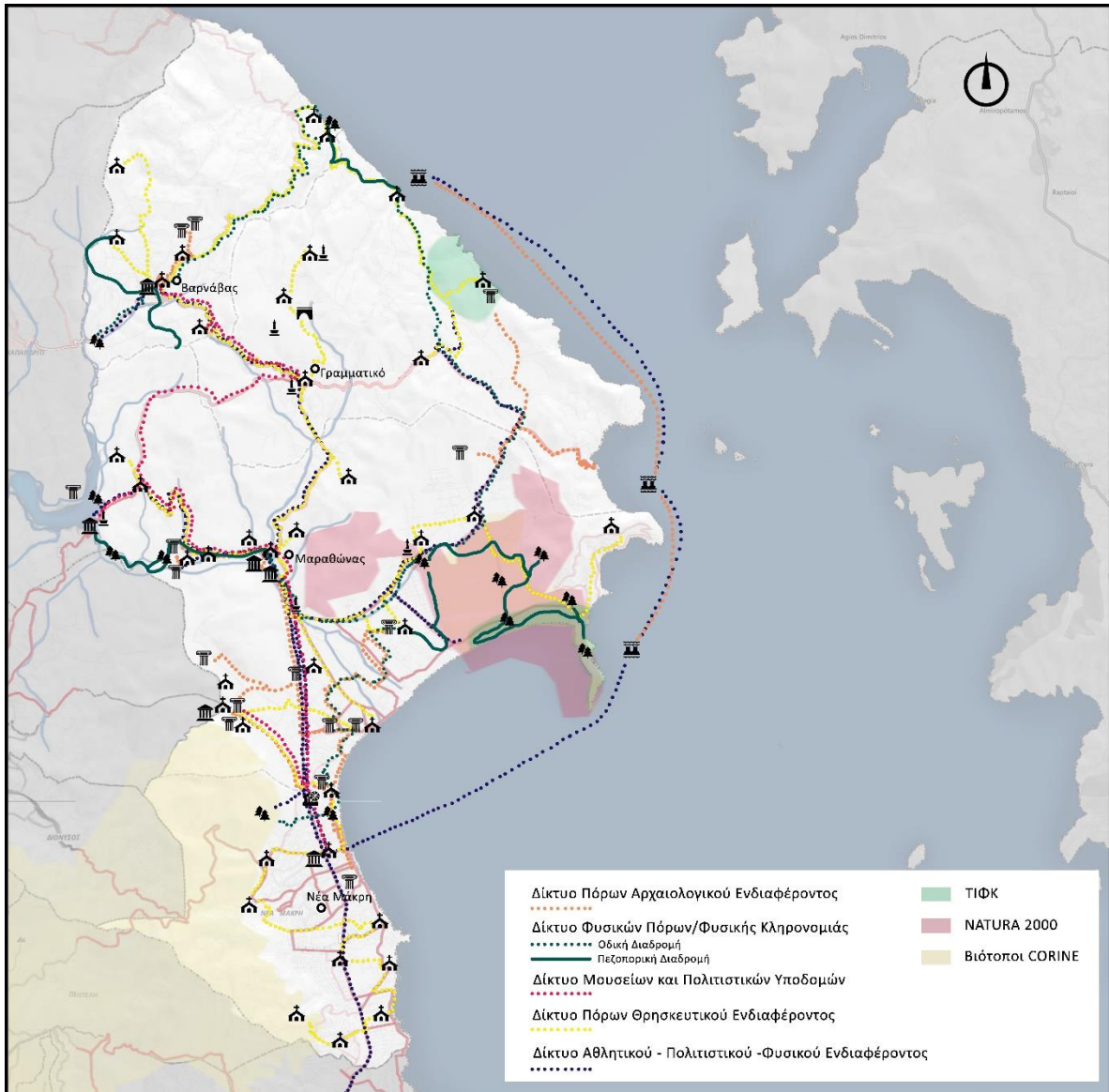
Πολιτιστικοί Πόροι

- Λίμνη Μαραθώνα
- Φράγμα Μαραθώνα
- Μουσείο Νερού
- Φαράγγι Οινόης
- Σπήλαιο του Πανός
- Μονοπάτι Πολιτισμού

Οικισμοί/ Θέσεις

- Λίμνη Μαραθώνα
- Οινόη

Χάρτης 8-18: Διάρθρωση Θεματικών Πολιτιστικών Δικτύων

Δίκτυο Μουσείων και Πολιτιστικών Υποδομών – Συμπληρωματική Διαδρομή

Πολιτιστικοί Πόροι

- Μουσείο Μαραθώνιου Δρόμου
- Λαογραφικό Μουσείο Μαραθώνα
- Μουσείο Νερού

Οικισμοί/ Θέσεις

- Μαραθώνας
- Λίμνη Μαραθώνα

Δίκτυο Πόρων Θρησκευτικού Ενδιαφέροντος – Συμπληρωματική Διαδρομή 2

Πολιτιστικοί Πόροι

- Ι.Ν. Αγίου Ιωάννου Προδρόμου
- Ι.Ν. Αγίας Βαρβάρας
- Ι.Ν. Αγίας Παρασκευής
- Ι.Ν. Αγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων
- Ι.Ν. Αγίων Αποστόλων Οινόης
- Ι.Ν. Μεταμόρφωσης του Σωτήρος
- Ι.Ν. Αγίας Παρασκευής

Οικισμοί/ Θέσεις

- Μαραθώνας
- Οινόη
- Βόθωνας

Δίκτυο Αθλητικού – Πολιτιστικού – Φυσικού Ενδιαφέροντος – Συμπληρωματική Διαδρομή

Πολιτιστικοί Πόροι

- Λίμνη Μαραθώνα
- Φαράγγι Οινόης
- Σπήλαιο του Πανός
- Μουσείο Μαραθώνιου Δρόμου

Οικισμοί/ Θέσεις

- Μαραθώνας
- Οινόη

Περιοχή 2

Η Περιοχή 2 ομοίως συνδέεται με όλα τα θεματικά πολιτιστικά δίκτυα, το Δίκτυο Πόρων Αρχαιολογικού Ενδιαφέροντος, το Δίκτυο Φυσικών Πόρων/Φυσικής Κληρονομιάς, το Δίκτυο Μουσείων και Πολιτιστικών Υποδομών, το Δίκτυο Πόρων Θρησκευτικού ενδιαφέροντος και το Δίκτυο Αθλητικού – Πολιτιστικού – Φυσικού Ενδιαφέροντος και συμπεριλαμβάνει μεγάλη ποικιλία πολιτιστικών πόρων. Σημαντικό ρόλο στη συγκεκριμένη

περιοχή διαδραματίζει η άυλη πολιτιστική ταυτότητά της, η οποία, αξιοποιούμενη αναλόγως, μπορεί να εμπλουτίσει τα χαρακτηριστικά των εν λόγω δικτύων.

Συγκεκριμένα, η Περιοχή 2 συνδέεται με τις παρακάτω θεματικές διαδρομές στα ακόλουθα σημεία (οικισμοί/θέσεις Περιοχής 2 και τοπικοί πολιτιστικοί πόροι):

Δίκτυο Πόρων Αρχαιολογικού Ενδιαφέροντος – Διαδρομή 3

Πολιτιστικοί Πόροι

- Αρχαίος Πύργος
- Φράγκικος

Οικισμοί/ Θέσεις

- Βαρνάβας

Δίκτυο Φυσικών Πόρων / Φυσικής Κληρονομιάς – Συμπληρωματική Διαδρομή 1

Πολιτιστικοί Πόροι

- Ρεματιά Βαρνάβα
- Περιβαλλοντικό Μονοπάτι Βαρνάβα

Οικισμοί/ Θέσεις

- Βαρνάβας

Δίκτυο Μουσείων και Πολιτιστικών Υποδομών – Συμπληρωματική Διαδρομή

Πολιτιστικοί Πόροι

- Ευρωπαϊκό Μουσείο Άρτου
- Διαδραστικό Αγροτικό Λαογραφικό Μουσείο

Οικισμοί/ Θέσεις

- Βαρνάβας

Δίκτυο Πόρων Θρησκευτικού Ενδιαφέροντος – Διαδρομή 1

Πολιτιστικοί Πόροι

- Ι.Ν. Πέτρου και Παύλου
- Ι.Ν. Αγίας Παρασκευής
- Ι. Μονή Μεταμόρφωσης του Σωτήρος
- Ι.Ν. Αγίου Ιωάννη
- Ι. Μονή Άξιον Εστί
- Ι.Ν. Αγίου Αθανασίου
- Ι.Ν. Αγίας Τριάδος
- Ι.Ν. Κοιμήσεως της Θεοτόκου

Οικισμοί/ Θέσεις

- Βαρνάβας
- Γραμματικό

Δίκτυο Αθλητικού – Πολιτιστικού – Φυσικού Ενδιαφέροντος – Συμπληρωματική Διαδρομή

Πολιτιστικοί Πόροι

- Ρεματιά Βαρνάβα

Οικισμοί/ Θέσεις

- Βαρνάβας

Περιοχή 3

Η Περιοχή 3 συνδέεται με τέσσερα θεματικά πολιτιστικά δίκτυα και συγκεκριμένα με το Δίκτυο Πόρων Αρχαιολογικού Ενδιαφέροντος, το Δίκτυο Φυσικών Πόρων/Φυσικής Κληρονομιάς, το Δίκτυο Πόρων Θρησκευτικού ενδιαφέροντος και το Δίκτυο Αθλητικού – Πολιτιστικού – Φυσικού Ενδιαφέροντος. Συγκεκριμένα, η Περιοχή 3 συνδέεται με τις παρακάτω θεματικές διαδρομές στα ακόλουθα σημεία (οικισμοί/θέσεις Περιοχής 2 και τοπικοί πολιτιστικοί πόροι)

Δίκτυο Πόρων Αρχαιολογικού Ενδιαφέροντος – Διαδρομή 1 και 2

Πολιτιστικοί Πόροι

- Αρχαίος Οικισμός «Τρικόρινθος»
- Τρόπαιο Μάχης Μαραθώνα
- Πύργος Τροπαίου Μάχης Μαραθώνα

Οικισμοί/ Θέσεις

- Σχινιάς
- Κάτω Σούλι

Δίκτυο Φυσικών Πόρων / Φυσικής Κληρονομιάς – Διαδρομή 2

Πολιτιστικοί Πόροι

- Εθνικό Πάρκο Σχινιά – Υγρότοπος Σχινιά, Μακαρία Πηγή

Οικισμοί/ Θέσεις

- Σχινιάς

Δίκτυο Πόρων Θρησκευτικού Ενδιαφέροντος – Διαδρομή 1, Συμπληρωματική Διαδρομή 1 και Διαδρομή 2

Πολιτιστικοί Πόροι

- Ι.Ν. Αγίου Ιωάννη Προδρόμου

- Ι. Μονή Αγίου Ραφαήλ
- Ι.Ν. Αγίου Μοδέστου
- Ι.Ν. Αγίου Αθανασίου
- Ι.Ν. Παναγίας της Μεσοσπορίτισσας

Οικισμοί/ Θέσεις

- Κάτω Σούλι
- Σχινιάς

Δίκτυο Αθλητικού – Πολιτιστικού – Φυσικού Ενδιαφέροντος – Διαδρομή 2

Πολιτιστικοί Πόροι

- Εθνικό Πάρκο Σχινιά

Οικισμοί/ Θέσεις

- Σχινιάς

Περιοχή 4

Η Περιοχή 4 ομοίως συνδέεται με όλα τα θεματικά πολιτιστικά δίκτυα, το Δίκτυο Πόρων Αρχαιολογικού Ενδιαφέροντος, το Δίκτυο Φυσικών Πόρων/Φυσικής Κληρονομιάς, το Δίκτυο Μουσείων και Πολιτιστικών Υποδομών, το Δίκτυο Πόρων Θρησκευτικού ενδιαφέροντος και το Δίκτυο Αθλητικού – Πολιτιστικού – Φυσικού Ενδιαφέροντος και συμπεριλαμβάνει μεγάλη ποικιλία πολιτιστικών πόρων, κατάλληλων για να προσελκύσουν επισκέπτες διαφορετικών εμπειριών.

Συγκεκριμένα, η Περιοχή 4 συνδέεται με τις παρακάτω θεματικές διαδρομές στα ακόλουθα σημεία (οικισμοί/θέσεις Περιοχής 2 και τοπικοί πολιτιστικοί πόροι):

Δίκτυο Πόρων Αρχαιολογικού Ενδιαφέροντος – Διαδρομή 2

Πολιτιστικοί Πόροι

- Τύμβος των Πλαταιέων
- Αρχαιολογικό Μουσείο Μαραθώνα
- Μεσοελλαδικοί Τύμβοι
- Θολωτός Τάφος στον Αρνό
- Μάνδρα Γριάς

Οικισμοί/ Θέσεις

- Βρανάς

Δίκτυο Φυσικών Πόρων / Φυσικής Κληρονομιάς – Διαδρομή 2

Πολιτιστικοί Πόροι

- Όμορφο σπήλαιο Αγριλικίου

Οικισμοί/ Θέσεις

- Όρος Αγριλίκι

Δίκτυο Μουσείων και Πολιτιστικών Υποδομών – Διαδρομή

Πολιτιστικοί Πόροι

- Αρχαιολογικό Μουσείο Μαραθώνα

Οικισμοί/ Θέσεις

- Βρανάς

Δίκτυο Πόρων Θρησκευτικού Ενδιαφέροντος – Διαδρομή 2

Πολιτιστικοί Πόροι

- Ι. Μονή Αγίου Γεωργίου Τροπαιοφόρου
- Ι.Ν. Αγίου Δημητρίου
- Ι.Ν. Αγίας Βαρβάρας
- Ι. Μονή Ευαγγελισμού της Θεοτόκου και Αγίου Εφραίμ

Οικισμοί/ Θέσεις

- Βρανάς
- Ανατολή

Δίκτυο Αθλητικού – Πολιτιστικού – Φυσικού Ενδιαφέροντος – Διαδρομή 2

Πολιτιστικοί Πόροι

- Όμορφο σπήλαιο Αγριλικίου

Οικισμοί/ Θέσεις

- Όρος Αγριλίκι

8.5 Συμπεράσματα

Η δημιουργία διαμπερών αλλά και χωρικά εστιασμένων στις επιμέρους περιοχές θεματικών πολυποίκιλων δικτύων δίνει στην περιοχή μελέτης πολλές δυνατότητες ανάπτυξης των επιμέρους χωρικών ενοτήτων, αλλά της περιοχής μελέτης συνολικά, αξιοποιώντας με τον βέλτιστο τρόπο το σύνολο των πολιτιστικών πόρων και αναδεικνύοντας τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής. Τα παραπάνω μπορούν να αποτελέσουν τον κορμό της στρατηγικής για την ολοκληρωμένη και βιώσιμη πολιτιστική ανάπτυξη του Δήμου Μαραθώνα, μιας στρατηγικής η οποία επιδιώκει να αναδείξει τους αξιόλογους πολιτιστικούς πόρους κάθε υποπεριοχής, με γνώμονα τα πλεονεκτήματα και τα χαρακτηριστικά της για τη δημιουργία πολιτιστικών τουριστικών προϊόντων εμπειρίας, συμβάλλοντας έτσι στην τοπική ανάπτυξη.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η πολιτιστική και φυσική κληρονομιά χαρακτηρίζει έναν τόπο και αντικατοπτρίζει την ιστορία του, τις αξίες και τη διαδρομή του κοινωνικού συνόλου στον χρόνο. Οι πολιτιστικοί πόροι αποτελούν σημαντικό πυλώνα στην αναπτυξιακή προσπάθεια μιας περιοχής, ενώ ο σχεδιασμός που αφορά την ολοκληρωμένη, βιώσιμη και ανθεκτική διαχείριση του πολιτιστικού αποθέματος μπορεί να οδηγήσει στην αναβάθμιση των διαθέσιμων πόρων και στη διαμόρφωση της πολιτιστικής ταυτότητας της περιοχής.

Ως τέταρτος πυλώνας της Βιώσιμης Ανάπτυξης, ο πολιτισμός σχετίζεται άμεσα με τους άλλους τρεις πυλώνες – οικονομία, κοινωνία, περιβάλλον – δημιουργώντας ισχυρούς δεσμούς με την κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον και κινητοποιώντας την οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Στα κείμενα πολιτικής που αφορούν τους πολιτιστικούς και τους φυσικούς πόρους σε διεθνές και εθνικό επίπεδο, σημαντική έμφαση δίνεται στην προστασία και ανάδειξη των πόρων αυτών και τη διασύνδεσή τους με τον τομέα του τουρισμού, ολοκληρώνοντας το σύμπλεγμα «Πολιτισμός - Τουρισμός», όπως προβλέπεται και από τη Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης.

Στο πλαίσιο αυτό, το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης της Χώρας αξιοποιεί τον πολιτισμό μέσω του τουρισμού, καθώς η δημιουργία του παραπάνω συμπλέγματος νοείται ως βασική αναπτυξιακή επιλογή και υλοποιείται μέσα από την προώθηση των ήπιων ή ειδικών μορφών τουρισμού (αγροτουρισμός, αθλητικός, συνεδριακός, πολιτιστικός, θρησκευτικός, καταδυτικός, κ.λπ.), με σκοπό τη διεύρυνση σε νέα τμήματα της παγκόσμιας τουριστικής αγοράς και την αύξηση του ενδιαφέροντος των επισκεπτών.

Το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό στοχεύει στην οργάνωση της τουριστικής ανάπτυξης μέσω ενός χωροταξικού σχεδιασμού βασισμένου στις αρχές της αειφόρου και ισόρροπης ανάπτυξης, με σκοπό, ανάμεσα σε άλλα, τη δημιουργία ενός ελκυστικού επενδυτικού τοπίου στον τουρισμό στη χώρα μας.

Το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Αττική 2014-2020» συμπεριλαμβάνει στους άξονες προτεραιότητάς του τον πολιτισμό και την προστασία του περιβάλλοντος.

Τέλος, στη Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης της Περιφέρειας Αττικής 2014-2020, αλλά και της χώρας συνολικά, το σύμπλεγμα τουρισμός – πολιτισμός ανήκει στους κλάδους που εντοπίζονται ως συγκριτικό πλεονέκτημα, με την έρευνα και την καινοτομία να συμβάλλουν στην περαιτέρω ανάπτυξή τους και τη δημιουργία ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος της χώρας και των περιοχών της στους εν λόγω τομείς.

Λαμβάνοντας υπόψη το παραπάνω πλαίσιο πολιτικής, το **σύμπλεγμα «πολιτισμός – τουρισμός»** αποτελεί καίριο θέμα και προωθείται, καθώς εκτιμάται ότι μπορεί να επιφέρει σημαντικά οφέλη στην εθνική, περιφερειακή και τοπική οικονομία.

Η περιοχή του Δήμου Μαραθώνος διαθέτει ένα ιδιαίτερο φυσικό και πολιτιστικό απόθεμα, καθώς επίσης ένα ιδιαίτερο «αφήγημα» γύρω από το απόθεμα αυτό, που έχει δημιουργηθεί μέσα από την ιδιαίτερη ιστορική της διαδρομή. Ο συνδυασμός των στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος (περιοχές NATURA 2000, Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους κ.λπ.) με αντίστοιχα του πολιτιστικού περιβάλλοντος (ιστορία, πολιτισμός, μνημεία, αρχαιολογικοί χώροι κ.λπ.) αναδεικνύει τη σπουδαιότητα του τόπου και την ανάγκη προστασίας των σχετικών πόρων, καθώς και δημιουργίας μιας αναπτυξιακής προοπτικής βασισμένης σε αυτό τον πλούτο. Η καταγραφή και οπτικοποίηση του αποθέματος αυτού (φύση, χωρική κατανομή, σπουδαιότητα κ.ά.) απετέλεσαν τη βάση για την οριοθέτηση του στόχου και των αξόνων προτεραιότητας της παρούσας εργασίας που αποσκοπεί στη διατύπωση ενός Στρατηγικού Σχεδίου Βιώσιμης και Ολοκληρωμένης Διαχείρισης των Πολιτιστικών Πόρων της περιοχής του Δήμου Μαραθώνος.

Σήμερα, η αξιοποίηση των πολιτιστικών πόρων της περιοχής μελέτης κρίνεται ανεπαρκής, ενώ η εν γένει αναπτυξιακή της πορεία φαίνεται να υποβαθμίζεται σταδιακά, σε σχέση με την υπόλοιπη Αττική. Οι πολιτιστικοί και φυσικοί της πόροι δεν έχουν κατάλληλα αξιοποιηθεί, ενώ η εικόνα της περιοχής συνολικά φαίνεται ότι αρχίζει και αλλοιώνεται από διάφορες απόψεις. Παλαιότερα η περιοχή του Μαραθώνα χαρακτηριζόταν ως αγροτική περιοχή, ο «λαχανόκηπος» της Αττικής από την άποψη ότι τροφοδοτούσε με αγροτικά προϊόντα της Περιφέρειας Αττικής. Χαρακτηριζόταν δε από το αξιόλογο φυσικό περιβάλλον της. Στις μέρες μας, ο πρωτογενής τομέας έχει συρρικνωθεί σημαντικά, ενώ εξαιτίας εξωτερικών παραγόντων (π.χ. πυρκαγιές), σημαντικές είναι οι αλλοιώσεις και η υποβάθμιση που έχει υποστεί και το φυσικό περιβάλλον. Επίσης, η άυλη πολιτιστική κληρονομιά ως συστατικό στοιχείο της περιοχής έχει αρχίσει να υποβαθμίζεται, ενώ δεν υπάρχει ένας σχεδιασμός για την προστασία και βιώσιμη και ανθεκτική αξιοποίηση της υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Ως αποτέλεσμα πολλά μνημεία της περιοχής φέρουν τα σημάδια της φθοράς από τον χρόνο και την ανθρώπινη παρέμβαση, καθώς δεν υπάρχει μέριμνα προστασίας και αξιοποίησης. Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι οι τοπικοί φορείς δραστηριοποιούνται αρκετά, όμως υπάρχει έλλειψη ενός στρατηγικού σχεδίου συνολικά για την περιοχή που θα ενσωματώνει και θα κατευθύνει τις μεμονωμένες προσπάθειες, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει μία ολοκληρωμένη και στρατηγικού χαρακτήρα αξιοποίηση πόρων φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος με στόχο την ανάπτυξη.

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται η διατύπωση ενός Στρατηγικού Σχεδίου για τη Βιώσιμη Αξιοποίηση των Πολιτιστικών Πόρων. Η δόμηση του εν λόγω σχεδίου στηρίζεται σε μια μεθοδολογική σχεδιαστική προσέγγιση η οποία ακολουθεί τα εξής βήματα:

- **Εννοιολογική οριοθέτηση** των όρων που αφορούν τον πολιτισμό γενικότερα
- **Πλαίσιο πολιτικής** σε διεθνές, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο σχεδιασμού
- **Στόχοι Στρατηγικού Σχεδιασμού** πολιτιστικής πολιτικής για τον Δήμο Μαραθώνα, θέτοντας άξονες προτεραιότητας

Στόχος: Ο Πολιτισμός ως εργαλείο επανεκκίνησης της Ανάπτυξης

- **Ανάλυση υπάρχουσας κατάστασης** Δήμου Μαραθώνα και συγκεκριμένα σε κάθε Δημοτική Ενότητα
- **Αποτύπωση Πολιτιστικών Πόρων** Δημοτικών Ενοτήτων Δήμου Μαραθώνα
- **Αξιολόγηση των στοιχείων** υπάρχουσας κατάστασης και πολιτιστικών πόρων περιοχής μελέτης
- **Δόμηση Σεναρίων**, ανάλυση και αξιολόγηση δύο σεναρίων.

Σενάριο II: «Πολυκεντρικό Μοντέλο Αξιοποίησης Πολιτιστικών Πόρων με έμφαση στην Ενδοχώρα»

Σενάριο III: «Ανάπτυξη Θεματικών Πολιτιστικών Δικτύων με έμφαση στον παράκτιο – θαλάσσιο χώρο»

✚ Τελική πρόταση – Προτεινόμενο Σενάριο

Η τελική πρόταση αποτελείται από τη δημιουργία διαμπερών αλλά και χωρικά εστιασμένων στις επιμέρους περιοχές θεματικών πολυποίκιλων δικτύων. Σύμφωνα με το συγκεκριμένο σενάριο, η περιοχή μελέτης φέρει πολλές δυνατότητες ανάπτυξης των επιμέρους χωρικών ενοτήτων της, αλλά και της περιοχής μελέτης συνολικά, αξιοποιώντας με τον βέλτιστο δυνατό τρόπο το σύνολο των πολιτιστικών πόρων και αναδεικνύοντας τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής.

Στο **τελικό προϊόν** του έργου – Σχέδιο Ολοκληρωμένης και Βιώσιμης Αξιοποίησης των Πολιτιστικών Πόρων – εντάσσονται:

- Η καταγραφή των ιδιαίτερων πολιτιστικών χαρακτηριστικών της κάθε χωρικής ενότητας της περιοχής μελέτης
- Η χαρτογραφική απόδοση των πόρων αυτών – Χάρτης πολιτιστικών πόρων
- Η χωρική εξειδίκευση των προτεινόμενων θεματικών πολιτιστικών διαδρομών, με όλα τα απαραίτητα στοιχεία της διαδρομής, τους οικισμούς από τους οποίους διέρχεται, τις αποστάσεις και τον χρόνο ταξιδιού για την κάλυψη των αποστάσεων αυτών.

Το εν λόγω Σχέδιο μπορεί να αποτελέσει τον κορμό μιας στρατηγικής για την ολοκληρωμένη και βιώσιμη πολιτιστική ανάπτυξη του Δήμου Μαραθώνα, η οποία επιδιώκει να αναδείξει τους αξιόλογους πολιτιστικούς πόρους κάθε υποπεριοχής, με γνώμονα τα πλεονεκτήματα και τα χαρακτηριστικά της, συμβάλλοντας έτσι στην τοπική ανάπτυξη. Σημαντική μπορεί να είναι η χρησιμότητά του για τα κέντρα λήψης αποφάσεων ως εργαλείου για τη χάραξη της πολιτιστικής πολιτικής και την εξειδίκευση των παρεμβάσεων για την υλοποίησή του, αναζητώντας ταυτόχρονα και τα κατάλληλα χρηματοδοτικά εργαλεία για κάθε μία από τις παρεμβάσεις αυτές.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

Agenda 21 for the Travel and Tourism Industry, Σύνοδος Κορυφής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη.

CIDOC – ICOM International Committee for Documentation, http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/icom-greece/Ekdoseis/code-of-ethics_GR_01.pdf (Επίσκεψη ιστοσελίδας 12/10/2017).

COM(2010) 352 final, *Η Ευρώπη, ο πρώτος τουριστικός προορισμός στον κόσμο – ένα νέο πλαίσιο πολιτικής για τον ευρωπαϊκό τουρισμό*, 30/6/2010, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0352&from=EN> (Επίσκεψη ιστοσελίδας 8/10/2017).

European Commission (1997). *The EU Compendium of spatial planning systems and policies*, Λουξεμβούργο, http://commin.org/upload/Glossaries/European_Glossary/EU_compendium_No_28_of_1997.pdf (Πρόσβαση στις 16/10/2017).

European Commission (2015). *Innovation Union Scoreboard*, Βρυξέλλες, https://ec.europa.eu/growth/content/innovation-union-scoreboard-2015-0_en (Πρόσβαση στις 1/1/2018).

Fennell, A.D. (1999). *Ecotourism. An Introduction*, NY, Routledge.

Jäger J., Rothman D., Anastasi C., Kartha S., van Notten, P. (2007) *Scenario development and analysis. GEO Resource Book, A training manual on integrated environmental assessment and reporting, Training module 6*, United Nations Environment Programme (UNEP), International Institute for Sustainable Development (IISD).

Lindgren M., Bandhold H. (2003), *Scenario planning: the link between future and strategy*. New York, Palgrave Macmillan, ISBN-13 978-0-333-99317-0.

Stratigea, A., Papakonstantinou, D. and Giaoutzi, M. (2008). *ICTs and Tourism Marketing for Regional Development*, In H. Coccosis and J. Psycharis (Eds.), *Regional Analysis and Policy – The Greek Experience*, Springer Physica – Verlag, Heidelberg, ISBN 978 – 3 – 7908 – 2085 – 0, pp. 315 – 333.

(Πρόσβαση 17/10/2018).

Ελληνική

Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, *Προς μια ολοκληρωμένη προσέγγιση της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης*, COM(2014)/477 τελικό, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX%3A52014DC0477>

Απόφαση υπ' αριθμ. 164/2015 Δημοτικού Συμβουλίου Δήμου Μαραθώνος.

Απόφαση υπ' αριθμ. 24208/2009 «Έγκριση Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού», ΦΕΚ 1138/ 11-06-2009.

Απόφαση υπ' αριθμ. 530 «Τεύχος Ανώνυμων Εταιρειών – Εταιρειών Περιορισμένης Ευθύνης και Γενικού Εμπορικού Μητρώου», ΦΕΚ 530/22-1-2014.

Ασημακοπούλου, Α. (2005). *Επιχειρηματικότητα και Τουρισμός – Στρατηγική Ποιότητας και Αειφόρου Ανάπτυξης*, Αναπτυξιακό Συνέδριο Ηπείρου, Ιωάννινα, 24 Ιουνίου.

Βασιλικό Διάταγμα «Περί συστάσεως δήμων και κοινοτήτων», ΦΕΚ 58/ 14-02-1912.

Βασιλικό Διάταγμα «Περί σχηματισμού των Δήμων της Επαρχίας Αττικής», ΦΕΚ 17/11-11-1835.

Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης., ΦΕΚ 128/Α/03-07-2008,

Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Δήμου Νέας Μάκρης, 2000. Α' Φάση, Δήμος Νέας Μάκρης.

Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Δήμου Νέας Μάκρης, 2002. Β' Φάση, Δήμος Νέας Μάκρης.

Εθνική Στρατηγική Έρευνας και Καινοτομίας για την Έξυπνη Εξειδίκευση (RIS3) 2014 – 2020, ΦΕΚ 1862/ 27-08-2015.

Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ) 2007 – 2013, Ιανουάριος 2007, Αθήνα, https://2007-2013.espa.gr/elibrary/Eggrafo_ESPA_el.pdf (Πρόσβαση στις 13/1/2018).

Έκθεση προς μια Ολοκληρωμένη Προσέγγιση στην Πολιτιστική Κληρονομιά για την Ευρώπη, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2015-0207+0+DOC+XML+V0//EL> (Επίσκεψη ιστοσελίδας 8/10/2017).

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αλιείας και Θάλασσας 2014-2020.

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Μαραθώνος 2012 – 2014, Στρατηγικός Σχεδιασμός, http://site.marathon.gr/attachments/263_epixeir.sxediasmos.pdf (Πρόσβαση στις 15/1/2018).

Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2014-2020, Στρατηγική Έρευνας και Τεχνολογίας για την Έξυπνη Εξειδίκευση (RIS3), <https://www.espa.gr/el/pages/staticRIS3.aspx> (Πρόσβαση στις 4/12/2017).

Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον πολιτισμό σ' ένα κόσμο παγκοσμιοποίησης, 10/5/2007 – COM(2007)242 final, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l29019&from=EN> (Επίσκεψη ιστοσελίδας 8/10/2017).

Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα CORINE – Biotopes, 1986 – 1996.

Ζόγκαρης, Σ. (2009). *Κίνδυνος «μετα – πυρικής» υποβάθμισης στους υγροτόπους της ΒΑ Αττικής, Η Φύση*, Τεύχος 126, Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης, Ιούλιος – Αύγουστος – Σεπτέμβριος 2009, Αθήνα.

Ιστορικά Αρχεία Μουσείου Μπενάκη, *Λεύκωμα Πρώτων Ολυμπιακών Αγώνων 1896*, Φωτογράφος: Albert Meyer.

Καμπούρογλου, Δ. (1890). *Η Ιστορία των Αθηναίων. Τουρκοκρατία, περίοδος πρώτη 1458 - 1687*, Τόμος Β', Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα.

Λαζαρέτου, Σ. (2014). *Η Έξυπνη Οικονομία: Πολιτιστικές και Δημιουργικές Βιομηχανίες στην Ελλάδα – Μπορούν να Αποτελέσουν Προοπτική Εξόδου από την Κρίση;*, Τράπεζα της Ελλάδος, Νο 175, Φεβρουάριος.

Λεβέντης, Σ. (2014). *Διαχρονική Μετατόπιση της Ακτογραμμής της Παράκτιας Πεδιάδας του Μαραθώνα*, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Γεωγραφίας, Αθήνα.

Μέττος, Α. (1992). *Γεωλογική και Παλαιογεωγραφική μελέτη των ηπειρωτικών νεογενών και τεταρτογενών σχηματισμών ΒΑ/κης Αττικής και ΝΑ/κης Βοιωτίας*, Τμήμα Γεωλογίας, Ε.Κ.Π.Α.

Μηλά, Μ. (2009). *Αστική διάχυση και αυθαίρετη δόμηση στον παράκτιο χώρο - Προς τη διαμόρφωση μιας χωρικής πολιτικής για τις περιφερειακές περιοχές - Το παράδειγμα του Δήμου Νέας Μάκρης*, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Διεπιστημονικό – Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (Δ.Π.Μ.Σ.) «Περιβάλλον και Ανάπτυξη», Αθήνα.

Μπαμπινιώτης, Γ. (2002). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Εκδόσεις: Κέντρο Λεξικολογίας ΕΠΕ., Β' έκδοση, Αθήνα.

- Μπιτσάνη, Ε. (2004). *Πολιτισμική διαχείριση και περιφερειακή ανάπτυξη. Σχεδιασμός πολιτιστικής πολιτικής και πολιτιστικού προϊόντος*, Εκδόσεις: Διόνικος, Αθήνα.
- Νόμος 1103/1980 «Περί Κυρώσεως εις Παρισίους της 17ην Νοεμβρίου 1970 Υπογραφείσης Διεθνούς Συμβάσεως αφορώσης εις τα ληπτέα μέτρα δια την απαγόρευσιν και παρεμπόδισην της παρανόμου εισαγωγής, εξαγωγής και μεταβιβάσεως της κυριότητος των πολιτιστικών αγαθών», ΦΕΚ 297/Α/29-12-1980.
- Νόμος 1114/81 «Περί Κυρώσεως της εις Χάγην την 14ην Μαΐου 1954 υπογραφείσης Συμβάσεως περί προστασίας των πολιτιστικών αγαθών εν περιπτώσει ενόπλου συρράξεως», ΦΕΚ 6/Α/08-01-1981.
- Νόμος 1126/81 «Περί Κυρώσεως εις Παρισίους της 23ην Νοεμβρίου 1972 Υπογραφείσης Διεθνούς Συμβάσεως δια την Προστασίαν της Παγκοσμίου Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς», ΦΕΚ 32/Α/10-02-1981.
- Νόμος 1127/81 «Περί Κυρώσεως της εις Λονδίνον την 6ην Μαΐου 1969 υπογραφείσης Ευρωπαϊκής Συμβάσεως δια την προστασίαν της Αρχαιολογικής κληρονομιάς», ΦΕΚ 32/Α/10-02-1981.
- Νόμος 1469/1950 «Περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μετά το 1830», ΦΕΚ 169/Α/07-08-1950.
- Νόμος 2039/1992 «Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης», ΦΕΚ 61/Α/13-04-1992.
- Νόμος 2205/1994 «Κύρωση της Σύμβασης – Πλαισίου των Ηνωμένων Εθνών για τις κλιματικές αλλαγές», ΦΕΚ 60/Α/15-4-1994.
- Νόμος 253/1997 «Συγκρότηση της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης», ΦΕΚ 244/Α'/04-12-1997.
- Νόμος 2744/1999 «Ρυθμίσεις θεμάτων της Εταιρείας Υδρεύσεως και Αποχετεύσεως Πρωτευούσης (Ε.Υ.Α.Α.Π.) και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ 222/Α'/25-10-1999.
- Νόμος 3028/2002 «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς», ΦΕΚ 153/Α'/28-06-2002.
- Νόμος 3317/2005 «Κύρωση του Δεύτερου Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση της Χάγης του 1954 για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης», ΦΕΚ 45/Α/23-02-2005.
- Νόμος 3348/2005 «Κύρωση της Σύμβασης Unidroit για τα κλαπέντα ή παρανόμως εξαχθέντα πολιτιστικά αγαθά», ΦΕΚ 144/Α/23-06-2005.

Νόμος 3378/2005 «Κύρωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς (αναθεωρημένη)», ΦΕΚ 203/Α/19-08-2005.

Νόμος 3468/2006 «Παραγωγή Ηλεκτρικής Ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και Συμπαράγωγή Ηλεκτρισμού και Θερμότητας Υψηλής Απόδοσης και λοιπές διατάξεις», ΦΕΚ 129/Α'/27-06-2006.

Νόμος 3520/2006 «Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία και την προώθηση της πολυμορφίας των πολιτιστικών εκφράσεων», ΦΕΚ 274/Α/22-12-2006.

Νόμος 3521/2006 «Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς», ΦΕΚ 275/Α/22-12-2006.

Νόμος 360/1976 «Περί Χωροταξίας και Περιβάλλοντος», ΦΕΚ 151/Α/22-06-1976.

Νόμος 3658/2008 «Μέτρα για την Προστασία των Πολιτιστικών Αγαθών και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ 70/Α/22-04-2008.

Νόμος 3852/2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης», ΦΕΚ 87/Α'/07-06-2010.

Νόμος 3937/2011 «Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ 60/ 31-03-2011.

Νόμος 5153/1932 «Περί αρχαιοτήτων», ΦΕΚ 275/Α/1932.

Νόμος.4277/2014 «Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας – Αττικής και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ 156/Α/01-08-2014.

Οδηγία 2009/147/ΕΚ, η οποία συμπεριλαμβάνει το δίκτυο Natura 2000, σύμφωνα με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ.

Παπαγιάννης, Θ. και Συνεργάτες ΑΕΜ (2011). Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων του νέου Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας – Αττικής 2021, Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας Περιβάλλοντος Αθήνας.

Παπαθανασίου – Ζηήτ, Δ. και Σκούλτσος, Σ. (2014). Τα σύγχρονα πολιτιστικά προϊόντα, χρήσεις της κληρονομιάς και της παράδοσης και παραγωγή της τοπικότητας ως μέσο για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών τουριστικών προορισμών, 11η διδακτική ενότητα, Πρόγραμμα επικαιροποίησης γνώσεων αποφοίτων ΑΕΙ στην «οργάνωση, διοίκηση τουριστικών επιχειρήσεων και στην προώθηση τουριστικών προορισμών, Πανεπιστήμιο Αιγαίου - Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας - Πάντειο Πανεπιστήμιο Αθηνών,
http://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/11029/2227_11%CE%B7%20%CE%94%CE%95%202.pdf (Επίσκεψη ιστοσελίδας 14/9/2017).

- Παυλέας, Σ. (2016). *Η στρατηγική της «Έξυπνης Εξειδίκευσης» στην Περιφέρεια Αττικής*, Ανάρτηση: Ιανουάριο 2016, <http://www.athenssocialatlas.gr/%CE%AC%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF/%CE%AD%CE%BE%CF%85%CF%80%CE%BD%CE%B7-%CE%B5%CE%BE%CE%B5%CE%B9%CE%B4%CE%AF%CE%BA%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7/> (Πρόσβαση στις 1/12/2017).
- Περιφέρεια Αττικής (2014). *Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης για την Περιφέρεια Αττικής*, Αθήνα.
- Πρόγραμμα «Οριοθέτηση και Καθορισμός Μέτρων Προστασίας Τοπίων Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους» του ΥΠΕΧΩΔΕ, 1996 – 1999.
- Προεδρικό Διάταγμα «Έγκριση πολεοδομικής μελέτης της περιοχής Β΄ κατοικίας Παραλίας Μαραθώνα της Δημοτικής Ενότητας Μαραθώνα του Δήμου Μαραθώνα (Νομού Αττικής), και επικύρωση καθορισμού οριογραμμών ρέματος», ΦΕΚ 341/ΑΑΠ/14-10-2014.
- Προεδρικό Διάταγμα υπ' αριθμό 591 «Αναγνώριση της Κοινότητας Μαραθώνος Επαρχίας και του Νομού Αττικής σε Δήμο», ΦΕΚ 251/29-12-1989.
- Σταϊνχάουερ, Γ. (2009). *Ο Μαραθών και το Αρχαιολογικό Μουσείο*, Ολκός.
- Στρατηγέα, Α., Κατσώνη, Β., Χατζηχρήστος, Θ., Λέκα, Α., Παπαδοπούλου, Χ., Λάμπρου, Μ., Σωμαράκης, Γ. και Παναγιωτοπούλου, Μ. (2016). *Στρατηγικός Σχεδιασμός (Master Plan) Πολιτιστικής Πολιτικής και Βιώσιμης Ανάπτυξης Δήμων Κισσάμου και Πλατανιά*, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Σχολή Αγρονόμων Τοπογράφων Μηχανικών – Τομέας Γεωγραφίας και Περιφερειακού Σχεδιασμού, Αθήνα, https://www.researchgate.net/profile/Anastasia_Stratigea/publication/307966998_Project_Strategic_Planning_Master_Plan_of_Cultural_Policy_and_Sustainable_Development_of_the_Kissamos_and_Platanias_-_Crete_Municipalities_-_Stage_I_-_Goal_and_Objectives_Current_State/links/57d42d2c08ae0c0081e6f7ae/Project-Strategic-Planning-Master-Plan-of-Cultural-Policy-and-Sustainable-Development-of-the-Kissamos-and-Platanias-Crete-Municipalities-Stage-I-Goal-and-Objectives-Current-State.pdf (Επίσκεψη ιστοσελίδας 1/10/2017).
- Σύνταγμα της Ελλάδας – Όπως αναθεωρήθηκε με το Ψήφισμα της 27ης Μαΐου 2008 της Η' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων (2013), Βουλή των Ελλήνων.
- Σωπασή, Ε. (2014). *Επιχειρηματικότητα και Τουριστική Πολιτιστική Ανάπτυξη*, Εκπαιδευτικό Υλικό για τα Κέντρα Δια Βίου Μάθησης, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Δια Βίου Μάθησης, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων – Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης, ΕΣΠΑ 2007 – 2013, <http://kdvm.gr/Media/Default/Pdf%20enotites/1.3.pdf> (Επίσκεψη ιστοσελίδας 10/8/2017).

Τζάλη, Μ., Προμπονάς, Ν., FricJ. (2011). *Τα πουλιά των Υγροτόπων της Αττικής: Πρόγραμμα Παρακολούθησης Ορνιθοπανίδας στους Υγροτόπους της Αττικής*, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Αθήνα.

Τουριστικός Οδηγός Κοινότητας Βαρνάβα Δήμου Μαραθώνα, *Βαρνάβας Δήμου Μαραθώνος*, Ο τόπος του Γαλάζιου και του πράσινου στην Αττική, 1η έκδοση, 2016.

Τσαούση, Α., Καμηλάκη – Πολυμέρου, Α. και Καραμανές, Ε. (2008). *Λαογραφία: Παραδοσιακός Πολιτισμός, πολιτισμός – τέχνες – διαχείριση ελεύθερου χρόνου*, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων – Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων, <https://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/3453/1015.pdf> (Επίσκεψη ιστοσελίδας 19/8/2017).

Υπουργική Απόφαση 14129/2015 «Καθορισμός τεχνικών και λειτουργικών προδιαγραφών των Οργανισμών Τουριστικών Κατασκηνώσεων», ΦΕΚ 1476/Β'/14-07-2015.

Υπουργική Απόφαση 25666/984/30-5-1957 «Περί κηρύξεως αρχαιολογικών χώρων Αττικής», ΦΕΚ 184/Β/8-7-1957.

Υπουργική Απόφαση Α/Φ031/19954/2601/23-7-1977, «Περί χαρακτηρισμού ως Αρχαιολογικού χώρου της περιοχής Μαραθώνα από τη θέση «Έλος Μπρεξίζας» μέχρι το σύγχρονο χωριό του Μαραθώνα», ΦΕΚ 866/Β/12-9-1977.

Υπουργική Απόφαση Α/Φ31/37706/5187/31-8-1977 «Περί χαρακτηρισμού εκτάσεως της περιοχής Βρανά Μαραθώνος ως αρχαιολογικού χώρου», ΦΕΚ 1032/Β/19-10-1977,

Υπουργική Απόφαση ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ02/9475/512/25-2-1992, ΦΕΚ 235/Β/7-4-1992.

Διαδικτυακοί τόποι

1η ΥΠΕ | 1η Υγειονομική Περιφέρεια Αττικής, <http://www.1dype.gov.gr/> (Πρόσβαση στις 15/2/2018).

Athens Walking Tours Travelogue, *Schinias National Park: the Ancient & Rare Ecosystem of Attica*, Ανάρτηση 16/4/2013, <https://www.athenswalkingtours.gr/blog/index.php/2013/04/16/schinias-national-park-an-ancient-and-rare-ecosystem-of-attica/> (Πρόσβαση στις 17/4/2018).

Boat&Fishing—Ψάρεμα και Σκάφος, *4ος αγώνας Πανελληνίου Πρωταθλήματος Αλιείας από την ακτή*, <https://www.boatfishing.gr/article-post/4os-agonas-panelliniou-protathlimatos-alias-apo-tin-akti-2017/> (Πρόσβαση στις 9/3/2018).

COSMOTE, Κάλυψη Δικτύου,
<https://www.cosmote.gr/mobile/cosmoportal/page/T25/section/Network#>
(Πρόσβαση στις 25/2/2018).

eastmedfishers.eu, Fisheries associations, <http://www.eastmedfishers.eu/el/associations>
(Πρόσβαση στις 9/3/2018).

EUROPA|Ευρωπαϊκή Ένωση, Αθλητισμός στην ΕΕ, https://europa.eu/european-union/topics/sport_el (Πρόσβαση 27/8/2018).

EUROPA|Ευρωπαϊκή Ένωση, Ο πολιτισμός στην ΕΕ, https://europa.eu/european-union/topics/culture_el (Πρόσβαση 17/10/2018).

Facebook, Δημοτική Κοινότητα Βαρνάβα, Ανάρτηση 21/11/2016,
<https://www.facebook.com/kinotita.barnaba/posts/1134707933311171> (Πρόσβαση
στις 4/3/2018).

fttxGR, VDSL Cabinets, <http://fttxgr.eu/map?> (Πρόσβαση στις 25/2/2018).

GEODATA.gov.gr, <http://geodata.gov.gr/> (Πρόσβαση στις 13/2/2018).

Grparadosi, Μενίδι Αττικής: Νυφική Γυναικεία Ενδυμασία,
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A6%CE%BF%CF%81%CE%B5%CF%83%CE%B9%CE%AC_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%91%CF%84%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82 (Πρόσβαση στις 20/6/2018).

Horizon – Levante, Θησαυροί της Ανατολικής Αττικής, <https://www.geotzan.com/treasures-of-eastern-attica> (Πρόσβαση στις 17/6/2018).

iRafina, Εκδηλώσεις για τις «Πράσινες Πολιτιστικές Διαδρομές 2017» στον Δήμο Μαραθώνα, Ανάρτηση 21/5/2017, <http://www.irafina.gr/ekdilosis-gia-tis-prasines-politistikes-diadromes-2017-ston-dimo-marathona/> (Πρόσβαση στις 5/5/2018).

iRafina, Ξεκίνησαν οι εγγραφές στο Κοινωνικό Φροντιστήριο Μαραθώνα, Ανάρτηση 14/09/2017, <http://www.irafina.gr/xekinoun-apo-simera-engrafes-sto-kinoniko-frontistirio-marathona/> (Πρόσβαση στις 2/3/2018).

iRafina, Σαν σήμερα εγκαινιάστηκε το Φράγμα Μαραθώνα, Ανάρτηση 25/10/2015,
<http://www.irafina.gr/%CF%83%CE%B1%CE%BD-%CF%83%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B1-%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BA%CE%B5-%CF%84%CE%BF-%CF%86%CF%81%CE%AC%CE%B3%CE%BC%CE%B1-%CF%84%CE%BF/> (Πρόσβαση
στις 6/2/2018).

iRafina, *Το Μουσείο νερού στο Φράγμα του Μαραθώνα*, Ανάρτηση 21/1/2017, <http://www.irafina.gr/to-mousio-nerou-sto-fragma-tou-marathona-vinteo/> (Πρόσβαση στις 20/5/2018).

LakoniaPress, *Ο Χαρίλαος Βασιλάκος στο Μουσείο Μαραθώνιου δρόμου*, Ανάρτηση 19/4/2018, <http://www.lakoniapress.gr/o-charilaos-vasilakos-sto-mousio-marathoniou-dromou/> (Πρόσβαση στις 5/5/2018).

Marathoninfo, *Ιερό Αιγυπτίων Θεών Μπρεξιζα*, <http://marathoninfo.gr/index.php/simeia-endaferontos-nea-makri-marathonas/item/%CE%B9%CE%B5%CF%81%CF%8C-%CE%B1%CE%B9%CE%B3%CF%85%CF%80%CF%84%CE%AF%CF%89%CE%BD-%CE%B8%CE%B5%CF%8E%CE%BD-%CE%BC%CF%80%CF%81%CE%B5%CE%BE%CE%AF%CE%B6%CE%B1> (Πρόσβαση στις 16/6/2018).

Marathoninfo, *Το Φαράγγι της Οινόης*, <http://marathoninfo.gr/index.php/simeia-endaferontos-nea-makri-marathonas/item/%CF%84%CE%BF-%CF%86%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%B3%CE%B3%CE%B9-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%8C%CE%B7%CF%82> (Πρόσβαση στις 19/4/2018).

Marathoninfo, *Τύμβος Πλαταιέων*, <http://marathoninfo.gr/index.php/simeia-endaferontos-nea-makri-marathonas/item/%CF%84%CF%8D%CE%BC%CE%B2%CE%BF%CF%82-%CF%80%CE%BB%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%B9%CE%AD%CF%89%CE%BD> (Πρόσβαση στις 27/4/2018).

MarathonPress | Τα τελευταία νέα του Δήμου Μαραθώνα, Ραφήνας – Πικερμίου και Ανατολικής Αττικής, 2017. *Τα δρομολόγια και οι στάσεις του αστικού λεωφορείου στον Νέο Βουτζά*, Ανάρτηση 4/8/2017, <https://news.marathonpress.gr/local-news/local-koinonia/dromologia-staseis-astikou-leoforeiou-neo-boutza.html> (Πρόσβαση στις 4/3/2018).

MarathonPress, *Αρχαιολογικά «διαμάντια» στον Μαραθώνα*, Ανάρτηση 9/1/2015, <https://news.marathonpress.gr/local-news/local-politismos/arxaiologika-diamantia-ston-marathwna.html> (Πρόσβαση στις 29/4/2018).

MarathonPress, *Αρχαιολογικά «Διαμάντια» στον Μαραθώνα*, Ανάρτηση 9/1/2015, <https://news.marathonpress.gr/local-news/local-politismos/arxaiologika-diamantia-ston-marathwna.html> (Πρόσβαση στις 26/2/2018).

MarathonPress, *Το εκκλησάκι της Αγίας Κυριακής στη Νέα Μάκρη*, Ανάρτηση 18/5/2018, <https://news.marathonpress.gr/city-guide/places/ekklhsaki-agias-kyriakis-nea-makri.html> (Πρόσβαση στις 15/6/2018).

MarathonRunMuseum – Marathon, Greece, <http://marathonrunmuseum.com/el/> (Πρόσβαση στις 9/5/2018).

NaturaGraeca,
<http://www.naturagraeca.com/ws/119,181,50,1,1,%CE%A3%CF%87%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%AC%CF%82> (Πρόσβαση στις 6/2/2018).

p.lialios (2013). *CycledIn, RIDE WITH STAN VOL.4*, Ανάρτηση 19/4/2013, <https://cycledin.wordpress.com/2013/04/19/ride-with-stan-vol-4/> (Πρόσβαση στις 19/4/2018).

resoffice.gr, *Γεωγραφική Αποτύπωση Σταθμών με Άδεια Παραγωγής*, https://www.resoffice.gr/res_extend/faces/public/map.xhtml (Πρόσβαση στις 24/2/2018).

RoumeliotisChristos, *Μαραθώνας φυσικό περιβάλλον μορφολογία κλίμα*, http://kalokeri.blogspot.gr/2013/05/blog-post_9333.html (Πρόσβαση στις 17/3/2018).

UNESCO HELLAS, http://www.unesco-hellas.gr/gr/1_1.htm (Επίσκεψη ιστοσελίδας 12/10/2017).

VisitMarathon – MarathonBlog, *ΕθνικόΠάρκοΣχινιά*, Ανάρτηση 9/5/2017, <http://www.visitmarathon.gr/ethniko-parko-sxoinia/> (Πρόσβαση στις 17/4/2018).

vrisko.gr, *Κατάλογος Επαγγελματιών, Επιχειρήσεων, Υπηρεσιών*, <https://www.vrisko.gr/> (Πρόσβαση στις 16/2/2018).

Vodafone.gr, *Χάρτες Κάλυψης*, <http://www.vodafone.gr/portal/client/cms/viewCmsPage.action?pageId=11123> (Πρόσβαση στις 25/2/2018).

Wikiloc – GPS trails and way points of the World, *Photo of ΑΤΤΙΚΗ ΦΑΡΑΓΓΙ ΟΙΝΟΗΣ Πύργος Οινόης – Φράγμα*, Ανάρτηση από nkilos, <https://www.wikiloc.com/hiking-trails/attike-pharaggi-oinoes-purgos-oinoes-phragma-purgos-oinoes-13241719/photo-8170713> (Πρόσβαση στις 19/4/2018).

Wikiloc – GPS trails and way points of the World, *Μιλτιάδειος ατραπός (Τμήμα πρώτο)*, <https://el.wikiloc.com/oreibasia-diadromes/miltiadeios-atrapos-tmema-protos-10501637> (Πρόσβαση στις 29/4/2018).

Wikiloc – GPS trails and way points of the World, *Φωτογραφίες Χαράδρα Οινόης*, Ανάρτηση από fanivorinakis, <https://el.wikiloc.com/oreibasia-diadromes/kharadra-oinoes-13141156/photo-8105738> (Πρόσβαση στις 29/4/2018).

WIND, *Κάλυψη – Δίκτυο Πρόσβασης Κινητής*, <https://www.wind.gr/gr/wind/gia-tin-taireia/kalupsi/diktuo-prosvasis-kinitis/> (Πρόσβαση στις 25/2/2018).

Zwanatolika.gr - ΖΩ - Διαδημοτική Αυτοδιοικητική και Πολιτική Εφημερίδα Ανατολικής Αττικής, *Κοινωνικό Παντοπωλείο Μαραθώνα – Ξανά κοντά μας 1η Ιουνίου 2017*, Ανάρτηση 12/4/2017, <http://zwanatolika.gr/home/latest-news/item/1680-koioniko-pantopoleio-marathona-ksana-konta-mas-1i-iouniou-2017.html> (Πρόσβαση στις 2/3/2018).

Zwanatolika.gr ΖΩ Διαδημοτική Αυτοδιοικητική και Πολιτική Εφημερίδα Ανατολικής Αττικής, *Δήμοι χρηματοδοτήθηκαν για τις ΔΙΑΡΡΟΕΣ ΥΔΡΕΥΣΗΣ – ΠΟΥΘΕΝΑ Ο ΜΑΡΑΘΩΝΑΣ*, Ανάρτηση 18/2/2018, <http://zwanatolika.gr/home/latest-news/item/2113-dimoi-xrimatodotithikan-gia-tis-diarroes-ydrefsis-routhena-o-marathonas.html> (Πρόσβαση στις 2/3/2018).

Αθανασόπουλος Γ.(2013). *Ο Πύργος Βαρνάβα...και ότι απέμεινε*, Νέα Βαρνάβα, Ανάρτηση 11/3/2013, http://varnavasnews.blogspot.com/2013/03/blog-post_11.html#.WγVVxSC-IPY (Πρόσβαση στις 16/6/2018).

Ανοιχτά Κοινοτικά ασύρματα δίκτυα, *Δήμος Μαραθώνα*, Ανάρτηση 10/10/2013, <https://openwifi.ellak.gr/2013/10/10/dimos-marathona/> (Πρόσβαση στις 25/2/2018).

Αρχαιογνώμων, Ελλήνων Δίκτυο, *Ένα οδοιπορικό σε παραμελημένους τόπους υψηλής αρχαιολογικής αξίας: Β΄ Ραμνούς, Αμφιάρειο*, Ανάρτηση 20/7/2016, https://ellinondiktyo.blogspot.com/2016/07/blog-post_32.html (Πρόσβαση στις 17/6/2018).

Αρχαιολογία της Πόλης των Αθηνών, *Μαραθών*, http://www.eie.gr/archaeologia/gr/02_DELTIA/Marathon.aspx (Πρόσβαση στις 24/4/2018).

Αστική Σπηλαιολογία, *Τα Μεταλλεία Σιδήρου στο Γραμματικό*, <http://urbanspeleology.blogspot.com/2013/04/blog-post.html> (Πρόσβαση στις 16/6/2018).

Αττικός Παρατηρητής | Η έγκυρη ενημέρωση της Νοτιοανατολικής Αττικής, *Καταδυτικό πάρκο με 26 ναυάγια*, Ανάρτηση 10/12/2005, <http://www.attikos.gr/%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%B4%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%80%CE%AC%CF%81%CE%BA%CE%BF-%CE%BC%CE%B5-26-%CE%BD%CE%B1%CF%85%CE%AC%CE%B3%CE%B9%CE%B1/> (Πρόσβαση στις 18/6/2018).

Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας, *Η Μεσογειακή Διατροφή*, <http://ayla.culture.gr/%CE%BC%CE%B5%CF%83%CE%BF%CE%B3%CE%B5%CE%B9%>

CE%B1%CE%BA%CE%AE-
%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%86%CE%AE-2/ (Πρόσβαση
στις 20/6/2018).

Βάση Δεδομένων για την Ελληνική Φύση ΦΙΛΟΤΗΣ, <https://filotis.itia.ntua.gr/> (Πρόσβαση
στις 7/2/2018).

Βικιπαίδεια – Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, Πολιτιστική Κληρονομιά,
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%9A%CE%BB%CE%B7%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%AC (Πρόσβαση στις 4/12/2017).

Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, *Digital subscriber line access multiplexer*,
https://el.wikipedia.org/wiki/Digital_subscriber_line_access_multiplexer (Πρόσβαση
στις 25/2/2018).

Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, *Αγία Μαρίνα Γραμματικού Αττικής*,
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%B3%CE%AF%CE%B1_%CE%9C%CE%B1%CF%81%CE%AF%CE%BD%CE%B1_%CE%93%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D_%CE%91%CF%84%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82 (Πρόσβαση στις 24/2/2018).

Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, *Άγιος Παντελεήμων Αττικής*,
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%86%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CF%82_%CE%A0%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CE%AE%CE%BC%CF%89%CE%BD_%CE%91%CF%84%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82 (Πρόσβαση στις
5/5/2018).

Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, *Αεροπορική Βάση Κοτρωνίου*,
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%B5%CF%81%CE%BF%CF%80%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%92%CE%AC%CF%83%CE%B7_%CE%9A%CE%BF%CF%84%CF%81%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%BF%CF%85 (Πρόσβαση στις
24/2/2018).

Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, *Ανεργία*,
<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B1> (Πρόσβαση στις 11/2/2018).

Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, *Απόστολος Βαρνάβας*,
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CF%82_%CE%92%CE%B1%CF%81%CE%BD%CE%AC%CE%B2%CE%B1%CF%82 (Πρόσβαση στις 27/2/2018).

Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, *Βαρνάβας Αττικής*,
<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%B1%CF%81%CE%BD%CE%AC%CE%B2%CE>

[Ε%Β1%CF%82_%CE%91%CF%84%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CF%84%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82)
(Πρόσβαση στις 16/6/2018).

Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, *Γραμματικό Αττικής*,
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%93%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CE%91%CF%84%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82 (Πρόσβαση στις 26/2/2018).

Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, *Δήμος Μαραθώνος*,
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%AE%CE%BC%CE%BF%CF%82_%CE%9C%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B8%CF%8E%CE%BD%CE%BF%CF%82 (Πρόσβαση στις 25/1/2018).

Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, *Διοικητική Διάρθρωση Περιφερειακής Ενότητας Ανατολικής Αττικής*,
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B9%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%AF%CF%81%CE%B5%CF%83%CE%B7_%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CF%86%CE%B5%CF%81%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE%CF%82_%CE%95%CE%BD%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1%CF%82_%CE%91%CE%BD%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82_%CE%91%CF%84%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82#%CE%94%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%B5%CE%BD%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1_%CE%9C%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B8%CF%8E%CE%BD%CE%B1 (Πρόσβαση στις 26/3/2018).

Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, *Εθνικό Πάρκο Σχινιά Μαραθώνα*,
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CE%A0%CE%AC%CF%81%CE%BA%CE%BF_%CE%A3%CF%87%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%AC_%CE%9C%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B8%CF%8E%CE%BD%CE%B1#%CE%A6%CF%85%CF%83%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B2%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%BD (Πρόσβαση στις 17/4/2018).

Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, *Κάτω Σούλι Αττικής*,
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%AC%CF%84%CF%89_%CE%A3%CE%BF%CF%8D%CE%BB%CE%B9_%CE%91%CF%84%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82 (Πρόσβαση στις 5/5/2018).

Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, *Κλασικός Μαραθώνιος Αθηνών*,
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%BB%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82_%CE%9C%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B8%CF%8E%CE%BD%CE%B9%CE%BF%CF%82_%CE%91%CE%B8%CE%B7%CE%BD%CF%8E%CE%BD (Πρόσβαση στις 20/6/2018).

Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, *Κοινότητα Γραμματικού*,
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%8C%CF%84%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CE%91%CF%84%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82

Ε%Β7%CF%84%CE%B1_%CE%93%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D (Πρόσβαση στις 23/3/2018).

Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, *Μπέης*, <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CF%80%CE%AD%CE%B7%CF%82> (Πρόσβαση στις 25/2/2018).

Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, *Νέα Μάκρη*, https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CE%AD%CE%B1_%CE%9C%CE%AC%CE%BA%CF%81%CE%B7 (Πρόσβαση στις 14/6/2018).

Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, *Ραμνούνας*, <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A1%CE%B1%CE%BC%CE%BD%CE%BF%CF%8D%CE%BD%CF%84%CE%B1%CF%82> (Πρόσβαση στις 6/2/2018).

Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, *Σπύρος Λούης*, https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%80%CF%8D%CF%81%CE%BF%CF%82_%CE%9B%CE%BF%CF%8D%CE%B7%CF%82 (Πρόσβαση στις 5/2/2018).

Βικιπαίδεια – Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, *Φορεσιά της Αττικής*, <http://www.grparadosi.com/%CE%B5%CE%BD%CE%B4%CF%85%CE%BC%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%B5%CF%82-%CE%83%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B5%CE%B1%CF%82-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B1%CE%B4%CE%B1%CF%82/4163-%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B9%CE%B4%CE%B9-%CE%B1%CF%84%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B7%CF%83.html> (Πρόσβαση στις 20/6/2018).

Γενική Γραμματεία Αθλητισμού, <http://gga.gov.gr/index.php> (Πρόσβαση στις 15/2/2018).

Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού, <http://web.gys.gr/GeoSearch/> (Πρόσβαση στις 22/3/2018).

Δήμος Μαραθώνος – Municipality of Marathon, *ΝΠΔΔ «ΤΕΤΡΑΠΟΛΙΣ»*, <http://site.marathon.gr/tetrapolis.html> (Πρόσβαση στις 16/2/2018).

Δήμος Μαραθώνος | Νέα Μάκρη | Μαραθώνας | Βαρνάβας | Γραμματικό, <https://marathon.gr/> (Πρόσβαση στις 23/4/2018).

Δήμος Μαραθώνος | Νέα Μάκρη | Μαραθώνας | Βαρνάβας | Γραμματικό, *Λαογραφικό Μουσείο Μαραθώνα*, <https://marathon.gr/%ce%bb%ce%b1%ce%bf%ce%b3%cf%81%ce%b1%cf%86%ce%b9%ce%ba%cf%8c-%ce%bc%ce%bf%cf%85%cf%83%ce%b5%ce%af%ce%bf-%ce%bc%ce%b1%cf%81%ce%b1%ce%b8%cf%8e%ce%bd%ce%b1/> (Πρόσβαση στις 9/5/2018).

Δήμος Μαραθώνος | Νέα Μάκρη | Μαραθώνας | Βαρνάβας | Γραμματικό, *Η φυσιολογία του νέου Δήμου,* <https://marathon.gr/%ce%bf-%ce%ba%ce%b1%ce%bb%ce%bb%ce%b9%ce%ba%cf%81%ce%b1%cf%84%ce%b9%ce%ba%cf%8c%cf%82-%ce%b4%ce%ae%ce%bc%ce%bf%cf%82/> (Πρόσβαση στις 22/1/2018).

Δήμος Μαραθώνος | Νέα Μάκρη | Μαραθώνας | Βαρνάβας | Γραμματικό, *Νέα Μάκρη,* <https://marathon.gr/%CE%BD%CE%AD%CE%B1-%CE%BC%CE%AC%CE%BA%CF%81%CE%B7/> (Πρόσβαση στις 24/2/2018).

Δήμος Μαραθώνος | Νέα Μάκρη | Μαραθώνας | Βαρνάβας | Γραμματικό, *Προσεχώς με ταχύτητες φωτός η πρόσβαση στο Διαδίκτυο στο Δήμο Μαραθώνος | Γραφείο Τύπου,* <http://site.marathon.gr/2017-02-13-14-00-00.html> (Πρόσβαση στις 25/2/2018).

Δήμος Μαραθώνος | Νέα Μάκρη | Μαραθώνας | Βαρνάβας | Γραμματικό, *Πληροφορίες για το ΚΕΑ (Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης),* <https://marathon.gr/%ce%ba%ce%bf%ce%b9%ce%bd%cf%89%ce%bd%ce%b9%ce%ba%cf%8c-%ce%b5%ce%b9%cf%83%cf%8c%ce%b4%ce%b7%ce%bc%ce%b1-%ce%b1%ce%bb%ce%bb%ce%b7%ce%bb%ce%b5%ce%b3%ce%b3%cf%8d%ce%b7%cf%82/> (Πρόσβαση στις 23/2/2018).

Δήμος Μαραθώνος | Νέα Μάκρη | Μαραθώνας | Βαρνάβας | Γραμματικό, *Χορήγηση άδειας διατήρησης κτηνοτροφικών εγκαταστάσεων,* Ανάρτηση 24/10/2017, <https://marathon.gr/%CF%87%CE%BF%CF%81%CE%AE%CE%B3%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CE%AC%CE%B4%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CF%82-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%BA%CF%84%CE%B7%CE%BD%CE%BF%CF%84%CF%81%CE%BF/> (Πρόσβαση στις 13/3/2018).

Δήμος Μαραθώνος | Νέα Μάκρη | Μαραθώνας | Βαρνάβας | Γραμματικό, *Δημοτική Αστυνομία | Μεταφορά της υπηρεσίας στον Μαραθώνα,* <https://marathon.gr/%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CF%83%CF%84%CF%85%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%AC-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%85%CF%80%CE%B7%CF%81/> (Πρόσβαση στις 16/2/2018).

Διακοπές στην Ελλάδα – GoldenGreece, <http://www.goldengreece.gr/politismos/nomosattiki.html> (Πρόσβαση στις 28/4/2018).

Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Αττικής, <http://dide-anatol.att.sch.gr/tte/portal/index.php> (Πρόσβαση στις 21/2/2018).

Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Αττικής, <http://dipe-anatol.att.sch.gr/> (Πρόσβαση στις 21/2/2018).

Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, *Αρμοδιότητα κατά τόπο Ειρηνοδικείων*, <http://www.dsa.gr/%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%BF%CF%82-%CF%85%CF%80%CE%B7%CF%81%CE%B5%CF%83%CE%B9%CF%8E%CE%BD/%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B7%CE%BD%CE%BF%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B5%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%80%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CF%81%CE%BC%CE%BF%CE%B4%CE%B9%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1> (Πρόσβαση στις 6/3/2018).

Δίκτυο Μπρέξιζας, <http://brexiza-net.blogspot.com/> (Πρόσβαση στις 14/6/2018).

Δομές Κοινωνικής Ένταξης, *Κοινωνικό Παντοπωλείο Δήμου Μαραθώνος*, Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αττικής, <http://www.socialattica.gr/domi/koinoniko-pantopoleio-dimoy-marathonos> (Πρόσβαση στις 2/3/2018).

Δρόμοι της Ελιάς – The Routes of the Olive Tree – Les Routes de l' Olivier, <https://olivetreeroute.gr/> (Πρόσβαση στις 5/4/2018).

Ε.Ε.Τ.Α.Α.: Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης, *Διοικητικές Μεταβολές Δήμων και Κοινοτήτων – Αναλυτικά*, https://www.eetaa.gr/index.php?tag=dk_metaboles<r=%CE%9D&pg=8 (Πρόσβαση στις 13/2/2018).

ΕΓΥ – Μητρώο ταυτοτήτων υδάτων κολύμβησης της Ελλάδας, *Ταυτότητα Υδάτων Κολύμβησης: Νέα Μάκρη – Κάρλα*, Ειδική Γραμματεία Υδάτων, <http://www.bathingwaterprofiles.gr/bathingprofiles/GRBW069220060> (Πρόσβαση στις 22/3/2018).

ΕΕΔΣΑ: Ελληνική Εταιρεία Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων, *ΦοΔΣΑ – Φορείς Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων*, <http://www.eedsa.gr/Contents.aspx?CatId=38> (Πρόσβαση στις 3/3/2018).

ΕΕΤΤ: Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών & Ταχυδρομείων, <https://www.eett.gr/opencms/opencms/EETT/index.html> (Πρόσβαση στις 25/2/2018).

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών –ΕΚΠΑ: Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, *Ανασκαφή στο Πλάσι Μαραθώνα – Εισαγωγή*, <http://www.arch.uoa.gr/ereyna/anaskafes/plasi-mara8onas.html> (Πρόσβαση στις 24/4/2018).

ΕΛ.ΣΤΑΤ.: Ελληνική Στατιστική Αρχή, <http://www.statistics.gr/el/home> (Πρόσβαση στις 11/2/2018).

Ελληνικά Κάστρα – Greek Castles, *Πύργος Γαϊτάνας ή Παλιόπυργος Λίμνης Μαραθώνα*, <http://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=gaitana> (Πρόσβαση στις 24/4/2018).

Ελληνικά Κάστρα – Greek Castles, *Πύργος Οινόης Μαραθώνα ή Πύργος του Δελαρός*, <http://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=oinoe> (Πρόσβαση στις 24/4/2018).

Ελληνικά Κάστρα – Greek Castles, *Πύργος Τροπαίου Μαραθώνος*, <http://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=tropaio> (Πρόσβαση στις 24/4/2018).

Ελληνικά Κάστρα, *Πύργος Βαρνάβα*, <http://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=varnava> (Πρόσβαση στις 24/4/2018).

Ελληνική Αστυνομία – Υπ. Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, *Αστυνομικά Τμήματα και Τμήματα Ασφαλείας ΒΟΡΕΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ*, http://www.hellenicpolice.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=420&Itemid=96&lang= (Πρόσβαση στις 16/2/2018).

Ελληνική Δημοκρατία – Περιφέρεια Αττικής (2015). *Πενταετές Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2014-2019, Α' φάση – Στρατηγικός Σχεδιασμός, Διεύθυνση Αναπτυξιακού Προγραμματισμού*. https://www.patt.gov.gr/site/attachments/article/18870/160422_sinopsi.pdf (Πρόσβαση στις 1/12/2017).

Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), *Δημογραφικά χαρακτηριστικά 2011*, <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/> (Πρόσβαση στις 16/10/2017).

Ελληνική Φωνή – *Ηλεκτρονική Ενημέρωση για την Ελλάδα την Ομογένεια και τον Κόσμο, Δήμος Μαραθώνος*, Ανάρτηση 15/5/2013, <http://www.ellinikifoni.gr/marathonas.htm> (Πρόσβαση στις 23/4/2018).

Εύβοια 2030, *Υποβρύχια Έρευνα στον Νότιο Ευβοϊκό*, Ανάρτηση 5/4/2016, <https://euboiia2030.blogspot.com/2016/04/blog-post.html> (Πρόσβαση στις 18/6/2018).

ΕΥΔΑΠ, *Περιοχή Αρμοδιότητας*, https://www.eydap.gr/userfiles/47614413-661a-4fba-ba7c-a14f00cfa261/area_of_competence.pdf (Πρόσβαση στις 2/3/2018).

ΕΥΔΑΠ, *Πηγές υδροληψίας*, <https://www.eydap.gr/TheCompany/Water/WaterSources/> (Πρόσβαση στις 2/3/2018).

Ευρωπαϊκή Επιτροπή | Commission and its priorities, *Γενικές Πληροφορίες – Διεθνές δίκαιο*, http://ec.europa.eu/civiljustice/homepage/homepage_int_el.htm (Επίσκεψη ιστοσελίδας 12/10/2017).

- Ζιαμπάκας Σ. (2018). *Η νέα...μάχη του Μαραθώνα για τα σκουπίδια*, Η Εφημερίδα των Συντακτών, Ανάρτηση 22/1/2018, <http://www.efsyn.gr/arthro/i-nea-mahi-toy-marathona-gia-ta-skoypidia> (Πρόσβαση στις 3/3/2018).
- Ι. Μονή Αγ. Ραφαήλ εις Άνω Σούλι Μαραθώνος, *Ιστορικό της Ιεράς Μονής του Αγίου Ραφαήλ*, <http://agiosrafael.gr/index.php/el/2014-10-30-16-02-33> (Πρόσβαση στις 5/5/2018).
- Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, *Νέα Μάκρη*, <http://www.ime.gr/chronos/01/gr/nl/mn/nmakrifr.html> (Πρόσβαση στις 2/6/2018).
- Ιερά Μητρόπολις Κηφισίας Αμαρουσίου και Ωρωπού, *Εκκλησίες και Παρεκκλήσια Γραμματικού Αττικής*, http://www.imkifissias.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=235:kkli-sies-kai-parekklesia-grammatiko-ttik-s&catid=89&Itemid=522 (Πρόσβαση στις 17/6/2018).
- Ιερά Μητρόπολις Κηφισίας, Αμαρουσίου και Ωρωπού, *Ιερός Ναός Αγίου Ιωάννου Προδρόμου Μαραθώνος*, http://www.imkifissias.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=223:eros-naos-giou-oannou-prodromou-marath-nos&catid=89&Itemid=522 (Πρόσβαση στις 29/4/2018).
- Ιερά Μητρόπολις Κηφισίας, Αμαρουσίου και Ωρωπού, *Ιερός Ναός Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης Ν. Μάκρης*, http://www.imkifissias.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=219:eros-naos-giou-konstantinou-kai-lenis-n-makris&catid=89&Itemid=522 (Πρόσβαση στις 14/6/2018).
- Κατσογιάννη, Σ. (2012), *Εθνικό Πάρκο Σχοινιά – Μαραθώνα*, Urban Point | Landscape Architecture, Ανάρτηση 27/5/2012, <http://www.urbanpoint.gr/%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%BA%CE%BF-%CF%83%CF%87%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%B1-%CE%BC%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B8%CF%89%CE%BD%CE%B1/> (Πρόσβαση στις 17/4/2018).
- Κούτουλας, Δ. (2015). *Αναλυτικό Στρατηγικό Σχέδιο Δράσης για την Τουριστική Προβολή της Περιφέρειας Αττικής την Πενταετία 2016-2020*, Πανεπιστήμιο Πατρών- Ειδικός Λογαριασμός Κονδυλίων Έρευνας, https://www.patt.gov.gr/site/attachments/article/18589/160405_sxedio_drasis.pdf (Πρόσβαση στις 26/11/2017).
- ΚΤΕΛ ΝΟΜΟΥ ΑΤΤΙΚΗΣ, *Ραφήνα – Νέα Μάκρη – Μαραθώνας, 2017 - 2018*, http://ktelattikis.gr/rafina_marathonas (Πρόσβαση στις 4/3/2018).

- Κυρέζης, Β. (2017). *Αρμενιστής Fishingtrips*, Ανάρτηση 19/7/2017, <http://lurebites.com/2017/07/%CE%B1%CF%81%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%82-fishingtrips/> (Πρόσβαση στις 9/3/2018).
- Λαγός, Κ. (2017). *Για ποιον στήθηκε το Τρόπαιο στη Μάχη του Μαραθώνα; Ήταν σύμβολο νίκης των Αθηναίων ή χώρος ταφής χιλιάδων Περσών*, Ανάρτηση 6/7/2017, <http://www.mixanitouxronou.gr/gia-poion-stithike-to-tropaio-sti-maxi-tou-marathona-itan-symvolo-nikis-ton-athinaion-i-xoros-tafis-xiliadon-person-deite-apo-pisila-to-pedio-tis-maxis-vinteo-drone/> (Πρόσβαση στις 26/4/2018).
- Λαογραφική Εταιρεία Βαρνάβα, *1ο Αγροτικό Φεστιβάλ Βορειοανατολικής Αττικής*, <http://levdm.gr/ekdhlwseis/32-1o-agrotiko-festibal-boreioanatolikhs-attikhs> (Πρόσβαση στις 20/5/2018).
- Λαογραφική Εταιρεία Βαρνάβα, <http://levdm.gr/> (Πρόσβαση στις 16/6/2018).
- Λιάλιος, Γ. (2016). *Αποχέτευση και βιολογικός στον Δήμο Μαραθώνα*, *kathimerini.gr* | Η ηλεκτρονική έκδοση της Καθημερινής στο διαδίκτυο, Ανάρτηση 15/04/2016, <http://www.kathimerini.gr/856791/article/epikairothta/ellada/apoxeteysh-kai-viologikos-ston-dhmo-mara8wna> (Πρόσβαση στις 2/3/2018).
- Λιάλιος, Γ. (2017). *Ο Μαραθώνας αποκτά, επιτέλους, βιολογικό καθαρισμό*, *kathimerini.gr* | Η ηλεκτρονική έκδοση της Καθημερινής στο διαδίκτυο, Ανάρτηση 11/02/2017, <http://www.kathimerini.gr/895949/article/epikairothta/ellada/o-mara8wnas-apokta-epiteloys-viologiko-ka8arismo> (Πρόσβαση στις 2/3/2018).
- Μανώλης, Σ. (2018), Ανάρτηση 4/2/2018, <https://www.instagram.com/p/BexWPNxALZp/?hl=el&taken-by=sotiris.manolis> (Πρόσβαση στις 17/4/2018).
- Μαραθώνια Νέα, *Ξεκινάει το Φεστιβάλ Μεσογειακής Διατροφής στον Βαρνάβα*, Ανάρτηση 17/5/2018, <http://www.marathoniana.gr/index.php/politismic-menu/14-events/3235-2018-05-17-19-55-47> (Πρόσβαση στις 20/5/2018).
- Μηχανή του Χρόνου, *Ο αρχαιοελληνικός ναός στα θεμέλια του φράγματος του Μαραθώνα. «Ξορκίζει» την λειψυδρία και είναι αντίγραφο του ναού των Αθηναίων στους Δελφούς*, Ανάρτηση 10/1/2015, <http://www.mixanitouxronou.gr/o-archeoellinikos-naos-sta-themelia-tou-fragmatos-tou-marathona-xorkizi-tin-lipsidria-ke-ine-antigrafo-ton-naou-ton-athineon-stous-delfous/> (Πρόσβαση στις 29/4/2018).
- Μηχανή του Χρόνου, *Ο Κυνέγειρος στη Μάχη του Μαραθώνα*, Ανάρτηση 20/3/2017, <http://www.mixanitouxronou.gr/o-kinegiros-sti-machi-tou-marathona-pou-stamatisa-ena-persiko-plio-me-to-cheri-tou-otan-tou-to-ekopsan-evale-to-allo-cheri-otan-to-ekopsan-ke-afto-chrisimopiise-ta-dontia-tou/> (Πρόσβαση στις 24/4/2018).

- Μοναστήρια της Ελλάδας, *Ιερά Μονή Ευαγγελισμού της Θεοτόκου και Αγίου Εφραίμ*, <http://www.monastiria.gr/sterea-elada/nomos-atikis/iera-moni-osiou-efraim-neamakri/> (Πρόσβαση στις 14/6/2018).
- Μονοπάτια της Ελλάδας, *Μονοπάτια στον Μαραθώνα, ΜΑΡΑΘΩΝΑΣ: Μονοπάτια Πολιτισμού 2500 χρόνια μετά*, http://pathsofgreece.gr/?page_id=863 (Πρόσβαση στις 6/2/2018).
- ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑ – ΜΥΣΤΑΓΟΓΥ, *Τα αρχαιολογικά μυστικά του Μαραθώνα*, Ανάρτηση 16/11/2015, http://xletsos-basilhs.blogspot.gr/2015/11/blog-post_16.html (Πρόσβαση στις 29/4/2018).
- ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑ – ΜΥΣΤΑΓΟΓΥ, *Το μοναδικό φράγμα του Μαραθώνα*, Ανάρτηση 28/11/2015, http://xletsos-basilhs.blogspot.gr/2015/11/blog-post_28.html (Πρόσβαση στις 5/5/2018).
- ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑ, *Τα αρχαιολογικά μυστικά του Μαραθώνα*, Ανάρτηση 16/11/2015, http://xletsos-basilhs.blogspot.gr/2015/11/blog-post_16.html (Πρόσβαση στις 28/2/2018).
- ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑ, *Το Αιγυπτιακό ιερό στην Μπρεξίζα Νέας Μάκρης Αττικής*, Ανάρτηση 18/8/2015, http://mythagogia.blogspot.gr/2015/08/blog-post_21.html (Πρόσβαση στις 28/2/2018).
- Νέα Μάκρη | Επαγγελματικός Οδηγός Νέας Μάκρης, *Λαογραφικό Μουσείο*, <https://neamakri.topodigos.gr/info/spot/laografiko-moyseio> (Πρόσβαση στις 21/5/2018).
- Νέα του Βαρνάβα, *Βαρνάβας το δικό μας χωριό*, <http://varnavasnews.blogspot.gr/p/v-behaviorurldefaultvml0.html> (Πρόσβαση στις 27/2/2018).
- Νέα του Βαρνάβα, *ΧΑΔΑ Βορειοανατολικής Αττικής (Βαρνάβα, Καλάμου, Γραμματικού, Αυλώνα)*, Ανάρτηση 11/9/2013, <http://varnavasnews.blogspot.gr/2013/09/blog-post.html> (Πρόσβαση στις 3/3/2018).
- Νικολόπουλος, Α. / Eurokinissi (2015). *Πετώντας πάνω από τη λίμνη του Μαραθώνα [εικόνες]*, [iefimerida.gr](http://www.iefimerida.gr) | Ειδήσεις και νέα – Η κορυφαία εφημερίδα online, Ανάρτηση 30/05/2015, <http://www.iefimerida.gr/news/209321/petontas-pano-apoti-limni-toy-marathona-eikones> (Πρόσβαση στις 19/4/2018).
- Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο της Ελλάδος, <http://www.grhotels.gr/GR/Pages/default.aspx> (Πρόσβαση στις 12/2/2018).
- Ο Δημότης της Ανατολικής Αττικής, *Εμπλοκή στη χρηματοδότηση της αποχέτευσης του Μαραθώνα*, Ανάρτηση 18/12/2017,

https://www.dimotisnews.gr/emploki_sti_chrimatodotisi_tis_apocheteysis_toy_marathona.php?page=1 (Πρόσβαση στις 2/3/2018).

ΟΔΟΣ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ, *Ο Μαραθώνας αποτελεί ένα από τους σημαντικότερους αρχαιολογικούς χώρους της Αττικής*, Ανάρτηση 17/7/2016, <http://odos-marathona.blogspot.gr/2016/07/blog-post.html> (Πρόσβαση στις 29/4/2018).

Οικοσκόπιο, <http://www.oikoskopio.gr/map/> (Πρόσβαση στις 7/2/2018).

Ομοσπονδία Γονέων Περιφέρειας Αττικής, *Όλα τα δρομολόγια εξυπηρέτησης σχολείων*, www.goneis.org/images/O.E.2022-10-141.xls (Πρόσβαση στις 21/2/2018).

Οργανισμό Σχολικών Κτιρίων, <http://www.osk.gr/index.php> (Πρόσβαση στις 21/2/2018).

Οργανισμός Λιμένος ΡΑΦΗΝΑΣ Α.Ε., *Επιβατικό Λιμάνι*, <http://www.rafinaport.gr/> (Πρόσβαση στις 24/2/2018).

Παμμακάριστος | Ίδρυμα για το Παιδί «Παμμακάριστος», <https://pammakaristos.wordpress.com/> (Πρόσβαση στις 23/2/2018).

Πανόραμα Απογραφικών Δεδομένων, <https://panorama.statistics.gr/> (Πρόσβαση στις 11/2/2018).

Παραλία Βαρνάβα, *Βαρνάβας Αττικής – Δάσος/Ουρανός/Θάλασσα*, <http://paraliavarnava.blogspot.com/2017/06/blog-post.html> (Πρόσβαση στις 16/6/2018).

Παραπολιτικά, *Δωρεάν εκδηλώσεις κάθε Τρίτη στον Δήμο Μαραθώνα*, Ανάρτηση 26/1/2018, <https://www.prapolitika.gr/article/dorean-ekdilosis-kathe-triti-sto-dimo-marathona> (Πρόσβαση στις 20/5/2018).

Πατριδογνωσία, *Χάρτης Δήμων Ελλάδας*, <http://geodata.gov.gr/dataset/oria-demonkallikrates> (Πρόσβαση στις 27/1/2018).

ΠΕΠ Αττικής 2014-2020, *Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αττικής 2014-2020*, <http://www.pepattikis.gr/#> (Πρόσβαση στις 30/11/2017).

Πέππας, Γ. (2018). *Ο «Αράπικος» χορός στον παλιό Βαρνάβα*, Εξ ακρινής Ηπείρου, Ανάρτηση 11/5/2018, <https://arvanitika.blogspot.com/2018/05/blog-post.html> (Πρόσβαση στις 27/6/2018).

Περιφέρεια Αττικής, *Ανακοίνωση για ΜΠΕ, της ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΑΒΕΕ στον Δήμο Μαραθώνα*, http://www.patt.gov.gr/site/index.php?option=com_content&view=article&id=14172:%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CE%BF%CE%AF%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CE%BC%CF%80%CE%B5,-%CF%84%CE%B7%CF%82-

%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%B5%CF%83-
%CE%B9%CF%87%CE%B8%CF%85%CE%BF%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%B
9%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CE%B5%CF%83-
%CE%B1%CE%B2%CE%B5%CE%B5-%CF%83%CF%84%CE%BF-
%CE%B4%CE%AE%CE%BC%CE%BF-
%CE%BC%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B8%CF%8E%CE%BD%CE%B1&catid=133<e
mid=23 (Πρόσβαση στις 9/3/2018).

Περιφέρεια Αττικής, *Χώροι καταφυγής πολιτών σε περίπτωση σεισμού*, Ανάρτηση
16/9/2016,
[http://patt.gov.gr/site/index.php?option=com_content&view=article&id=6562<e
mid=362](http://patt.gov.gr/site/index.php?option=com_content&view=article&id=6562<e
mid=362) (Πρόσβαση στις 3/3/2018).

Πέστροβας Π. (2011). *Η Ανδρική και η Γυναικεία Φορεσιά στον Ασπρόπυργο Αττικής*,
Παναγιώτης Σ. Πέστροβας: Ερευνητής Λαογραφίας, Ανάρτηση 5/12/2011,
<http://ppestrovas.blogspot.com/2011/12/blog-post.html> (Πρόσβαση στις
20/6/2018).

Πολιτισμός | Θεματολογικά δελτία της Ε.Ε. | Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,
[http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuid=FTU_5.13.1.
html](http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuid=FTU_5.13.1.
html) (Επίσκεψη ιστοσελίδας 1/10/2017).

Πορτοκάλογλου Γ. (2010). *Όμορφο Σπήλαιο – Αγριλίκι*, Φυσιολάτρες, Ανάρτηση 2/12/2010,
<http://fysiolatres.blogspot.com/2010/12/blog-post.html> (Πρόσβαση στις
14/6/2018).

Ρεματιά Βαρνάβα SOS, <http://rematiavarnavasos.blogspot.com/2014/08/blog-post.htm>
(Πρόσβαση στις 16/6/2018).

Σ.Π.Α.Π.: Σύνδεσμος Δήμων για την Προστασία και Ανάπλαση του Πεντελικού,
[http://spap.org.gr/%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%BC%CE%AD%CF%82-
%CE%B5%CF%85%CF%87%CE%B1%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%AF%CE%B
5%CF%82-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%B7-
%CE%B4%CE%B9%CE%BF%CE%AF%CE%BA%CE%B7%CF%83%CE%B7-
%CE%B5%CE%BB/](http://spap.org.gr/%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%BC%CE%AD%CF%82-
%CE%B5%CF%85%CF%87%CE%B1%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%AF%CE%B
5%CF%82-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%B7-
%CE%B4%CE%B9%CE%BF%CE%AF%CE%BA%CE%B7%CF%83%CE%B7-
%CE%B5%CE%BB/) (Πρόσβαση στις 24/2/2018).

Σαλωμίδη, Μ. (2014). *Ζωή στη Θάλασσα – Δάση της Θάλασσας*, WWF|Factsheet,
<https://www.wwf.gr/images/pdfs/posidonia-factsheet.pdf> (Πρόσβαση στις
17/4/2018).

Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων – ΤΑΠ, *Αρχαιολογικοί Χώροι
Μαραθώνος – Αττική*, Διεύθυνση Δημοσιευμάτων,
[http://www.tap.gr/tapadb/components/com_jshopping/files/demo_products/008_
AXM_Arx_Xoroi_Marathona_W.pdf](http://www.tap.gr/tapadb/components/com_jshopping/files/demo_products/008_
AXM_Arx_Xoroi_Marathona_W.pdf) (Πρόσβαση στις 27/4/2018).

- Τζεβελέκου, Β. (2015). *Καταδυτικό πάρκο στον Ευβοϊκό Κόλπο*, Ανάρτηση 10/12/2015, <http://www.efsyn.gr/arthro/katadytiko-parko-ston-eyvoiko-kolpo> (Πρόσβαση στις 18/6/2018).
- Το Μουσείο | Ευρωπαϊκό Μουσείο Άρτου, <https://mouseio-psomiou.com/to-mouseio/> (Πρόσβαση στις 26/5/2018).
- Το Μουσείο | Ευρωπαϊκό Μουσείο Άρτου, *Το Ψωμί στην Παράδοση*, <https://mouseio-psomiou.com/to-psomi-stin-paradosi/> (Πρόσβαση στις 27/6/2018).
- Το Μουσείο, *Πράσινες πολιτιστικές και περιβαλλοντικές διαδρομές στον Βαρνάβα Αττικής*, <http://www.ilmb.gr/drash/perivallon/36-prasines-politistikes-kai-perivallontikes-diadromes-sto-varnva-attikhs> (Πρόσβαση στις 16/6/2018).
- Το Πρόγραμμα | Μονοπάτια Πολιτισμού, *Μαραθώνα*, Ανάρτηση 4/9/2012, <http://www.monopatiapolitismou.gr/?p=139> (Πρόσβαση στις 5/5/2018).
- Τουριστικός Οδηγός της Ελλάδας – GTP, *MATI (NMK)*, Λιμενίσκος, ΝΕΑ ΜΑΚΡΗ, <https://www.gtp.gr/LocPage.asp?id=59323&lng=1> (Πρόσβαση στις 24/2/2018).
- Τράτσα, Μ. και Λιάτσου, Ο. (2017). *Θαμμένη στις χωματερές η ανακύκλωση*, Το Βήμα Online–κοινωνία, Ανάρτηση 10/12/2017, <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=923437> (Πρόσβαση στις 2/3/2018).
- Υγρότοποι Αττικής, *Εκβολή Οινόης*, <http://atticawetlands.eu/?project=%ce%b5%ce%ba%ce%b2%ce%bf%ce%bb%ce%ae-%ce%bf%ce%b9%ce%bd%cf%8c%ce%b7%cf%82> (Πρόσβαση στις 21/3/2018).
- Υγρότοποι Αττικής, *Παράκτιο Έλος Μπρέξιζας*, <http://atticawetlands.eu/?project=%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BF-%CE%AD%CE%BB%CE%BF%CF%82-%CE%BC%CF%80%CF%81%CE%AD%CE%BE%CE%B9%CE%B6%CE%B1%CF%82> (Πρόσβαση στις 16/6/2018).
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, *Πολιτιστικό Περιβάλλον*, <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=567&language=el-GR> (Επίσκεψη ιστοσελίδας 12/10/2017).
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, *Χωροταξικός Σχεδιασμός Εθνικού Επιπέδου*, <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=xP5a0ob16vk%3d&tabid=513&language=el-GR> (Πρόσβαση στις 16/10/2017).
- Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού | Αρχαιολογικοί Χώροι, *Πλάσι στο Μαραθώνα*, http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=19839 (Πρόσβαση στις 24/4/2018).

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού | Μουσεία, Διαδραστικό Αγροτικό Λαογραφικό Μουσείο Βαρνάβα, http://odysseus.culture.gr/h/1/gh151.jsp?obj_id=20201 (Πρόσβαση στις 26/5/2018).

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Αρχαιολογικό Μουσείο Μαραθώνα, http://odysseus.culture.gr/h/1/gh151.jsp?obj_id=3542&theme_id=21 (Πρόσβαση στις 5/5/2018).

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Θολωτός τάφος στον Αρνό Μαραθώνα, http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=19840 (Πρόσβαση στις 27/4/2018).

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Κτήριο στην Οινόη Μαραθώνα, http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=19841 (Πρόσβαση στις 28/4/2018).

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Ραμνοίς, http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=2391 (Πρόσβαση στις 17/6/2018).

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Τύμβος Αθηναίων στον Μαραθώνα, http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=1831 (Πρόσβαση στις 6/2/2018).

Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Σχινιά Μαραθώνα – ManagementBoardofSchiniasMarathonNationalPark, Κλίμα, <http://npschiniasmarathon.gr/index.php/gr/ethniko-parko/ekosystema/klima> (Πρόσβαση στις 17/3/2018).

Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Σχινιά Μαραθώνα – ManagementBoardofSchiniasMarathonNationalPark, Πανίδα, <http://www.npschiniasmarathon.gr/index.php/gr/ethniko-parko/ekosystema/panida> (Πρόσβαση στις 18/3/2018).

Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Σχινιά Μαραθώνα – ManagementBoardofSchiniasMarathonNationalPark, Χλωρίδα, <http://www.npschiniasmarathon.gr/index.php/gr/ethniko-parko/ekosystema/xlorida> (Πρόσβαση στις 18/3/2018).

Χάρτες Google, <https://www.google.gr/maps> (Πρόσβαση στις 31/1/2018).